STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 00031

ALE VERK

Mendele Mokher Sefarim

•

Permanent preservation of this book was made possible by
Lenore & Win Gerson and Elaine & Bernard Troy
in memory of
Leon Gerson

FUNDING FOR THE CORE COLLECTION OF YIDDISH LITERATURE
WAS MADE POSSIBLE IN PART BY A GRANT FROM THE
DAVID AND BARBARA B. HIRSCHHORN FOUNDATION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

דער לופט באַלאָן 6 ב.

אַלע ווערק פון מענדעלע מוכר־ספרים

(ש. י. אַבראַמאָוויץ)

זעקסטער באַנד

נײַע פֿערבעסערטע אויסגאַבע

פערקויף: געזעלשאַפט „צענטראַל", וואַרשא, נאָוואָליפּקי 7

1928

אַלע ווערק פון מענדעלע מוכר־ספרים

(ש. י. אַבראַמאָוויץ)

דער לופּט־באַלאָן

דער פּיש

וואָס האָט איינגעשלונגען יונה הנביא

פערלאַג „מענדעלע" ווארשא

1928

Printed in Poland

Druk. I. Hendlera Warszawa, Długa 26 Tel. 260-19.

דער לופט באַלאָן

דער פיש

„דער לופט=באַלאָן“—זאָגט מענדעלע אין זיינע ביאָגראַפישע נאָטיצן [1] — איז אַ שעהנע מעשה, פערפאַסט מיט דער הילף פון מיין פריינד הר"ל בינשטאָק“. צוערשט איז עס ערשינען לערך אין 1869 אין זשיטאָמיר.

אייגענטליך איז עס אַ באַארבעטונג פון דעם ווערק „די לופט=רייזע דורך אַפריקע“, וואָס איז אין יענער צייט דערשינען פון דעם שפּעטער בעריהמט=געוואָרענעם ראָמאַניסט זשול ווערן, וועגען דעם דערצעלט י. ל. בינשטאָק אין זיין מענדעלע=ביאָגראַפיע [2]

הגם די איבערזעצונג איז געמאַכט מיט אַ זעכציג יאָר צוריק, קאָן זי מיט איהר אידיש נאָך איצט דינען אַלס מוסטער. אין יעדען זאַץ פיהלען מיר מענדעלען דעם אויסגעצייכענטען אידישען שפּראַך=מוסטער. מענדעלע האָט אָנגעטאָן דער דערצעהלונג אַ אידישען לבוש, צוגעגעבען איהר דעם אמתן אידישען חן, וואָס נאָר איין מענדעלע האָט עס געקענט.

„דער פיש“, ווי דער „לופט=באַלאָן“,—איז אויך פאַרפאַסט פון מענדעלען מיט דער הילף פון זיין פריינד י. ל. בינשטאָק, ס'איז אַרויסגעגעבען געוואָרען דורך דער רעדאַקציע פונ'ם „קול מבשר“ אין אָדעס אין 1870.

---

1) זע „רשימות לתולדותיי“, און די יודישע איבערזעצונג אין דער אויסגאַבע.
2) זע „וואָסכאָד“ 1884 XII, „הויז=פריינד“ I און „השלח“ כרך לד.

מענדעלע מוכר ספרים, ווי באַוואוסט, האָט אין יענע יאָרען ספּעציעל זיך אָבגעגעבען מיט נאַטור־וויסענשאַפט, ער האָט בעאַרבעט אין העברעאיש די נאַטור־געשיכטע פון לענץ מיטן נאָמען „תולדות הטבע", (אין 3 טייל, דערשינען אין די יאָרען 1862, 1867, 1872). אין דער מעשה „דער פיש" ווערט בעשריבען דער האַי־פיש. מענדעלע פערפלעכט די דערצעלונג מיט יונה הנביא, מיט אויסצוגען פון תלמוד און זוהר און מיט בעשרייבונגען פון פאָרשער און רייזענדער וועגען די איינגענשאַפטען פון דעם האַי־פיש, און פירט לסוף אויס, אַז „אַלע געלעהרטע, וואָס גיבן זיך אָב היינטיגע צייטן מיט חכמת הטבע, זאָגען אַלע בפה אחד, אַז נאָר דער האַי־פיש האָט איינגעשלונגען יונה הנביא, און רופען אים אין דעם נאַטור־געשיכטע לכבוד דעם נביא, „יונה'ס פיש, דאָס הייסט: דער פיש וואָס האָט איינגעשלונגען יונה הנביא".

מענדעלע דער נאַטור־פאָרשער און מענדעלע דער משכיל קוקען אַרויס פון אָט דער קליינער, איצט גאַנץ־פערגעסענער דערצעהלונג.

נ. מ.

דער לופט=באַלאָן

א.

דעם 14 יאַנואַר 1862 האָט זיך אין לאָנדאָן פערזאַמעלט אַ גרויסע אסיפה פון אַ סך גרויסע געלערענטע לייט, וואָס גיבען זיך אָב מיט ווייטע נסיעות, אויפצוזוכען אומבעקאַנטע לענדער און פעלקער (געאָגראַפישע געזעלשאַפט). דער עלטסטער פון דער געזעלשאַפט, סיר פראַנסיס, האָט דער פערזאַמלונג געהאַלטען די דאָזיגע רעדע:

„ענגלאַנד האָט פון אייבינג אָן, פריהער פון אַלע אומות, אַרויסגעשיקט געלערענטע מענשען, זיי זאָלען אַרומפאָהרען בים וביבשה אין די ווייטע מקומות, צו געפינען נייע מדינות. היינט וויל דער דאָקטאָר פערגיסאָן גאָר פליהען אין אַ לופטבאַלאָן אין דער לופטען איבער גאַנץ אַפריקאַ און מאַכען אַ בעשרייבונג פון אַלע לענדער און מדבריות, וואָס ביז אַהער האָט קיין שום מענש אַהין ניט געקענט קומען: מיר האָפען, אַז דער דאָקטאָר סאַמועל פערגיסאָן וועט אונז ניט פאַרשעמען און וועט זיין שליחות טאָן בשלימות. אויב גאָט וועט זיין וועג מצליח זיין, וועלען מיר שוין וויסען פון אַלע מדינות, וואָס געפינען זיך אין אַפריקאַ, וועט עס אונז אפילו חלילה ניט, וועט עס אונז וועניגסטענס זיין לכבוד פאַר דער גאַנצער וועלט, אַז איין ענגלענדער האָט זיך איינגעשטעלט צו מאַכען אַזאַ סכנות׳דיגע נסיעה“.

אין דער אסיפה זענען געזעסען זעהר פיעל אַלטע רייזענדע מפורסמים, וואָס האָבען שוין אין זייער לעבען גאָר אָהן פּחד געמאַכט גאַנץ גרויסע שרעקליכע נסיעות אין אַלע פינף טיילען פון דער וועלט. איטליכער פון זיי איז אין זיין ביסעל יאָהרען גענוג אויסגעשטאַנען: דער האָט זיך אַ מאָל געמוזט ראַטעווען אין מיטען ים אויף אַ ברעט פון אַ צושלאָגענע שיף; דער אַנדערער האָט זיך קוים אויסגעדרעהט, אין אינדיען, פון ווילדע גזלנים; דער דריטער איז על פי נס ניצול געוואָרען, אין אויסטראַליען, פון די דאָרטיגע מענשענפרעסער, וואָס האָבען איהם געוואָלט לעבעדיגערהייט איינשלינגען.

ביי די אַלע לייט האָט פונדעסטוועגען גוט געטיאָבקעט דאָס האַרץ, אַז זיי האָבען געהערט פון אַזאַ מין נסיעה, וואָס דער דאָקטאָר פערגיסאָן וויל זיך אונטערשטעלען צו מאַכען, און האָבען פערלאַנגט, זיי ווילען אַליין, מיט זייערע אויגען, זעהן דעם דאָקטאָר פערגיסאָן; דער עלטסטער האָט איהם געשיקט בעטען, איז ער גלייך געקומען. קוים האָט דער דאָקטאָר געעפענט די טיר, האָט די גאַנצע פערזאַמלונג איהם לכבוד, אָנגעהייבען צו פליעסקען און פּאַטשען אין די הענד. דער דאָקטאָר איז אַלט געוועזען אַ יאָהר פיערציג, זעהר אַ שענע פערזאָן מיט זעהר קלוגע אויגען. מען האָט זיך געקענט אָנשטויסען אויף איהם קוקענדיג, אַז ער איז ניט קיין איבערגעשראָקענער און איז אַ גרויסער אַרבייטסמענש.

דער עולם האָט ניט אויפגעהערט צו פליעסקען און שרייען אוראַ ביז דער דאָקטאָר האָט נישט אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנד צום צייכען, אַז ער פערלאַנגט עפּיס צו רעדען. אַלע זענען געבליבען שטיל. דער דאָקטאָר איז צוגעגאַנגען צו זיין שטול, וואָס מען האָט איהם אָנגעגרייט, און שטעהענדיג האָט ער אויפגעהויבען די האַנד צום הימעל און האָט מעהר נישט געזאָגט די פיער ווערטער:

אַרויף אויף די וואָלקען!

מען האָט נאָך אין ענגלאַנד קיין מאָל נישט געהערט אַזאַ אוראַ-שרייען מיט אַזאַ ליאַרעם ווי די פיער ווערטער האָבען אָנגעמאַכט. דער עולם איז געוועזען פשוט אויסער זיך. מען האָט באַלד אַריינגעשיקט דאָס מעלדען אין אַלע צייטונגען און מען האָט אויך אָבגעדרוקט דעם דאָקטאָרס פיער ווערטער.

אַז די אסיפה האָט זיך געענדיגט, האָט מען לכבוד דעם דאָקטאָר געמאַכט אַ גרויסען באַל אין אדעל-קלוב. אַלע, וואָס זענען געוועזען געבעטען צו דעם מיטאָג, האָבען צום דאָקטאָר געטרונקען לחיים און צו-געווינשעוועט, ער זאָל מצליח זיין און בשלום קומען צוריק אַ היים.

ב.

דער דאָקטאָר פ ע ר ג י ס אָ ן האָט געהאַט אַ זעהר געטרייען פריינד אַ שאָטלענדער, וואָס האָט געהייסען ק ע נ ע ד י. די ערשטע בעקאַנטשאַפט האָט זיך בּיי זיי אָנגעהויבען אין אינדיען, וואָס דאָרטען האָבען זיי בּיידע געדיענט אין איין פאָלק. און האָטשע זיי בּיידע האָבען ניט געהאַט קיין גלייכע נאַטור, דהיינו ק ע נ ע ד י האָט שטאַרק ליעב געהאַט יאַכט אויף ווילדע חיות, אויף לייבען, לעמפּערטען, עלפאַנטען און האָט געקענט זעהר גוט טרעפען אין ציעל, און דער דאָקטאָר—ער האָט אַפילו ניט געקענט רעכט האַלטען אַ ביקס אין דער האַנד און פלעגט זיך תמיד נאָר אָבגעבען מיט געלערענטע זאַכען,—פונדעסטוועגען האָבען זיי בּיידע געלעבט נפש אחת.

אַז די בּיידע פריינד זענען צוריק געקומען קיין ענגלאַנד, האָבען זיך דאָרט געמוזט צושיידען, מחמת דער דאָקטאָר האָט געדאַרפט אויף אַ לאַנגער צייט אַוועקפאָהרען קיין חינא. צוריקקומענדיג אַ היים פלעגט ער זיך אָפט זעהן מיט זיין פריינד און שוין מעהר ניט גערעדט פון ווייטע נסיעות, אַזוי ווי זיין שטייגער איז געוועזען. ק ע נ ע ד י האָט גאָר אָנגעקוואָלען, ער האָט געמיינט, אַז דער דאָקטאָר האָט שוין אויף תמיד אָנגעוואָרען דעם חשק צו שלעפען זיך צווישען מענשענפרעסער און ווילדע חיות. ער פלעגט איהם אויך תמיד זאָגען: גענוג זיין נע ונד, האָסט שוין, כ׳לעבען, גענוג קונה שם געוועזען אויף דער וועלט. דער דאָקטאָר אָבער האָט איהם קיינמאָל ניט געענטפערט אויף די רעד, פלעגט זיך זיצען פערטראַכט און מאַכען עפּיס חשבונות. גאַנצע נעכט האָט ער נאָר גערעכענט און צונויפגעשטעלט מאַשינדלעך, וואָס קיינער האָט עס ניט געקענט פאַרשטעהן. אַזוי איז דער דאָקטאָר אָבגעזעסען בּיי זיין פריינד אין שאָטלאַנד צוויי יאָהר.

וואָס קען דאָס בּאַטייטען, האָט קענעדי בּיי זיך געטראַכט, אַז מיט אַ מאָל האָט זיך דער דאָקטאָר, אין חודש יאַנואַר.

אויפגעהויבען און אוועקגעפאָהרען קיין לאָנדאָן. וואָס וויל ער דאָרט מאַכען?

נאָר באַלד אָבער איז קענעדי געוואָהר געוואָרען פון דער ענגלי-שער צייטונג „דע—לי—טעלעגראַף“ וואָס זיין פריינדס אוועקפאָהרען בעטייט.

— בנאמנות, האָט ער געזאָגט, ער איז ריין משוגע, אַ קליינינ-קייט איבערפליהען גאַנץ אַפריקא אין אַ לופטבאַלאָן, נאָך דאָס געהט איהם אָב, דעם שליממזל. אָט דאָס, אַ פנים, איז ער געזעסען און האָט געטראַכט די גאַנצע צוויי יאָהר. קענעדי האָט זיך פשוט די האָר נים אויסגעריסען פאַר עגמת נפש.

זיין אַלטע מוהמע עליסבעטע האָט איהם געוואָלט איינרעדען, אַז די גאַנצע מעשה איז ליגען.

— געה שוין, געה שוין, נאַרעלע, — האָט זי געזאָגט, — האָסט שוין אַ מאָל געזעהן, מענשען זאָלען פליהען, עס איז אודאי אַזוי אמת, ווי די קוה איז געפלויגען איבערן דאַך. זאָרג זיך ניט, זאָרג זיך ניט, קענעדי, דיין פריינד וועט, כ׳לעבען, באַלד קומען.

— האָט מיר נים קיין פאַראיבעל, מוהמע־לעבען, איך קען איהם בע-סער פון אייך. ער קען אין דער לופט אויך פליהען. נאָר איך וועל עס איהם אָבער ניט דערלאָזען: לאָז נאָר נאָך דעם משוגע׳נעם די לייצען, וועט ער אוועקפליהען אויף דער לבנה.

קענעדי האָט נים געמאַכט קיין סך שיהות און איז מים דער אָי-זענבאַהן אוועקגעפאָהרען קיין לאָנדאָן. אין דריי פירטעל שעה איז ער שוין געשטאַנען נעבען זיין פריינדס הויז און האָט אַ שטאַרקען ציה געטאָן בייַ דעם גלעקיל נעבען דער טיר.

— שלום עליכם, קענעדי, האָט איהם דער דאָקטאָר אַ זאָג גע-מאָן בשעת ער האָט איהם געעפענט די טיר. ווי קומט עס, דו זאָלסט אוועקוואַרפען דאָס געיעג און קומען פלוצלים קיין לאָנדאָן.

— איך בין אומישנע געקומען, — האָט קענעדי געענטפערט, — דיר אַרויסצושלאָגען דיין שגעון פון קאָפ: ס׳טייטש, איז דאָס טאַקי אמת, וואָס די גאַזעטען שרייבען, אַז דו נעהמסט זיך אונטער איבער-צופליהען גאַנץ אַפריקא אין אַ לופטבאַלאָן, און טאַקי בשעת רעדען האָט

ער אַרויסגענומען אַ נומער פון דער גאַזעטע „דע—לי—טעלעגראַף", אין וועלכען עס איז געשטאַנען בעשריבען די נסיעה, וואָס דער דאָקטאָר וויל מאַכען.

— אַ, האָט דער דאָקטאָר גאַנץ רוהיג געזאָגט, פון מיין נסיעה רעדסט דו, יאָ, עס איז טאַקי אמת, איך גרייט מיך שוין אפילו צו אין וועג אַריין.

קענעדי איז געבליבען שטעהן אויסער זיך פון דעם דאָקטאָרס רעד.

— גלויב מיר, — האָט ער געזאָגט מיט כּעס, — איך וועל דיך בשום אופן ניט לאָזען.

— שאַ, בייזער זיך ניט, מיין פריינד, — האָט איהם דער דאָקטאָר אַלץ רוהיג געענטפערט, — איך פאַרשטעה, פאַר וואָס דו ביסט ברוגז, אודאי דערפאַר, וואָס איך האָב דיר ניט מודיע געוועזען דערפון. איך בין אָבער געוועזען זעהר טרוד. נאָר גלויב מיר, אַז אָהן דיר וואָלט איך ניט אַוועקגעפלויגען, מהמת איך וויל דיך טאַקי מיטנעהמען.

קענעדי האָט אַ שפרונג געטאָן, ווי אַ ווילדע ציג, מיט אַ געשריי.

— וואָס, ביסטו חסר־דעה? ווילסט, מען זאָל אונז ביידע האַלטען פאַר משוגעים.

— כ'לעבען, האָט דער דאָקטאָר געזאָגט, איך בין אסור ניט משוגע. אַ סך מענשען האָבען זיך געבעטען, איך זאָל זיי מיטנעהמען, נאָר איך האָב אַלע אָבגעזאָגט צוליעב דיר. אַז דו וועסט מיך אויסהערען, וועסט־דו מיר דערנאָך דאַנקען. לאָמיר זיך נאָר אַנידערזעצען און בעטראַכטען דעם עסק אָהן כּעס.

די ביידע פריינד האָבען זיך אַנידערגעזעצט נעבען אַ טישיל, וואָס אויף איהם איז געשטאַנען אָנגעגרייט אַ גוטער פריהשטיק.

— מיין ליבער סאַמועל, האָט קענעדי אָנגעהויבען, איך בין דיין גאַנצען עסק ניט גורם. איך זאָג דיר נאָך אַ מאָל, דיין פּלאַן איז משוגע.

— דאָס וועלען מיר זעהן שפּעטער, אז מיר וועלען פּרוּוען,—האָט דער דאָקטאָר געענטפערט.

— פּרוּוען טהאָר מען אָבער נישט, מיין ליבער פריינד, — האָט קענעדי געזאָגט, — מחמת אין אזא רייזע שטעקט פיעל סכּנות און גרויסע שווערינקייטען.

— פאַר שווערינקייטען האָב איך כּלל קיין מורא נישט, — האָט דער דאָקטאָר געענטפערט, — אַי סכּנות, פאַר דעם קען מען נישט אַנטלויפען. זיצענדיג דאָ נעבען טיש קען אויך זיין אַ סכּנה. וואָס איז באַשערט—דאָס איז באַווערט.

קענעדי האָט נאָך לאַנג גע'טענה'ט און ראיות געבראַכט, אז דורכפליהען גאַנץ אַפריקא אין אַ לופטבאַלאָן איז אוממעגליך.

— נאָר אַז דו האָסט זיך שוין יאָ איינגעשפּאַרט, — האָט ער צום סוף דעם דאָקטאָר געזאָגט, — פאַר וואָס זשע זאָלסט-דו נים פאָהרען ווי לייטען גלייך? צו וואָס פליהען?

— ווייסט-דו, פאַר וואָס איך וויל פליהען? מחמת דורכגעהן אַפריקא מיט דער אַקס אָדער צו-פוס איז נאָך קיינעם נים געראָטען. הייב אָן פון דעם רייזענדען מונגא-פּאַרקא, וואָס איז, נעבעך, גע'הרג'עט געוואָרען נעבען דעם טייך ניגערע ביז דעם מאַיאָר לעננאָ, וועלכען די ווילדע האָבען פערפייניגט אין יאָהר 1860, זענען אַלע, נעבעך, אומגעקומען, וויל מען קען זיך נים ראַנגלען אַי מיט הונגער, מיט דאָרשט, מיט פיבער, אי מיט ווילדע חיות און מענשען, וואָס זענען נאָך ווילדער פון די חיות. ווען מען קען אַ זאַך נים דערלאַנגען מיט איין מיטעל, פּרוּווט מען אַ אַנדערען, מחמת געהן אָדער פאָהרען אין אַפריקא איז אוממעגליך, עס איז דאָ אַ סך מדבּריות, וואָס מען מוז איבער זיי אָדער אַריבערפליהען, אָדער זיך גאָר צוריקקעהרען. גלויב מיר, איך האָב אַלצדינג בעוואָרענט, מיין לופטבאַלאָן וועט נים אַראָבפאַלען. ווען חלילה יאָ, וועל איך מיך בשלום אַראָבלאָזען אויף דער ערד און וועל מיר וואַנדערן, ווי אַלע אַנדערע. הײנט פאַרגעס טאַקי נים די מעלות פון מיין לופטבאַלאָן. מיט איהם האָב איך נישט קיין מורא נים פאַר היץ, נים פאַר קעלט, נים פאַר וואַסער, נים פאַר שטורם, נים פאַר אומגעזונדער לופט, נים פאַר ווילדע חיות און פאַר קיין מענשען האָב איך אויך קיין מורא נישט. איז מיר צו הייס, הייב איך מיך אויף אין דער הויך, איז

מיר צו קאַלט, לאָז איך מיך אַראָב; זעה איך אַ באַרג, אַ טיפען אָבּ־גרונד אָדער אַ וואַסער, פליה איך זיי איבער ווי אַ פויגעל; ווערט אַ שטורם־ווינד, הייב איך מיך אויף הויך איבער איהם: איך טראָג זיך איבער פון איין אָרט אויף דעם אַנדערען און ווער ניט מיד, איך פליה איבער שטעדט און דערפער, וויט אָדער נאָהענט פון זיי, ווי איך וויל, און בעטראַכט מיר גאַנץ אַפריקא ווי אויף דער האַנד.

די רעד פון דעם דאָקטאָר האָבען קענעדי׳ן גאָר דעם קאָפּ פאַר־דרעהט. ער האָט געקוקט אויף פערגיסאָן מיט גרויס בעוואונדערונג און עס האָט זיך איהם שוין אויסגעוויזען, אַז ער פליהט אין דער לופט.

— אָט, אַ פּנים, אַז דו קענסט רעכטעוועז דעם לופטבאַלאָן?—האָט ער דעם דאָקטאָר געפרעגט.

— דאָס גראָד קען איך נישט.—האָט דער דאָקטאָר געענטפערט, דאָס העגנט־אָב פון זיין ליבען נאָמען. נאָר פונדעסטוועגען וועל איך פאָרט פליהען פון מזרח קיין מערב, מחמת איך וועל מיך בענוצען אין דער רייזע מיט די ווינטען, וואָס בלאָזען תמיד אין יענע מקומות פון מזרח קיין מערב. זאָלסט ווייטער וויסען, אַז די ענגלישע מלוכה האָט אַרויסגעשיקט שיפען, זאָלען שטעהן נעבען דעם ברעג פון אַפריקא אין מערב־זייט און דאָרטען וואַרטען, ביז מיר וועלען אַהין אָנקומען. אין דריי הדשים אַרום וועל איך זיין אויף דער קעמפע זאַנזיבאַר, דאָרט וועל איך אָנפילען מיין לופטבאַלאָן מיט גאַז, און מיר וועלען זיך אַוועקלאָזען.

— וואָס הייסט מיר, האָט געפרעגט קענעדי.

— דו האָסט נאָך עפּיס טענות, מיין ליבער פריינד, — האָט זיך דער דאָקטאָר אָנגערופען.

— טענות כחול הים—האָט קענעדי געזאָגט. — גיב מיר נאָר צו פאַרשטעהן, דו ווילסט בעטראַכטען יענע מקומות און דו ווילסט זיך אויפהייבען און אַראָבלאָזען. ביי דעם אַראָבלאָזען אָבער מוזט־דו דאָך אַרויסלאָזען דעם גאַז פון דעם לופטבאַלאָן, — מיט וואָס־זשע וועסט־דו ווייטער פליהען. — איך וועל דיר נאָר איין זאַך זאָגען, מיין קענעדי, איך וועל נים אַרויסלאָזען קיין איין פּיצעל גאַז.

— ווי אַזוי־זשע וועסט־דו זיך אַראָבלאָזען?

— דאָס איז שוין מיין סוד, — האָט דער דאָקטאָר געענטפערט, — זאָג נאָר בעסער, ביסט־דו מרוצה מיט מיר צו פאָהרען אָדער ניין?

— איך בין מרוצה, — האָט קענעדי געענטפערט.

ביי זיך אָבער האָט ער געטראַכט, ער וועט פאָרט ניט לאָזען פאָהרען זיין פריינד.

דער דאָקטאָר פערגיסאָן האָט זיך לעת עתה גאַנץ שטאַרק צוגע־גרייט צום וועג. ער אַליין האָט צורעכט געמאַכט די מאַשינדלעך אין זיין לופטבאַלאָן גאָר אויף איין אַנדער אופן און האָט זיך אין דער צייט אויס־געלערענט אַראַביש און נאָך אַנדערע לשונות פון די ווילדע פעלקער אין אַפריקא. קענעדי האָט די גאַנצע צייט פון איהם ניט אָבגעטראָטען, האָט איהם אַלץ געבעטען און גע'חלש'ט פאַר איהם, ער זאָל אָבזיצען פון זיין נסיעה, דער דאָקטאָר אָבער האָט איהם גאָרנישט געוואָלט הערען. קע־נעדי פלעגט פערציטערט ווערען, אַז ער האָט דערזעהן דעם בלויען הי־מעל און אין שלאָף פלעגט זיך איהם תמיד אויסווייזען, אַז ער פאַלט אַראָב פון דער הויך. איינמאָל איז ער טאַקי אַראָבגעפאַלען פון דעם בעט און האָט זיך צושלאָגען דעם שטערען.

— זעהסט־דו, כאַמועל, — האָט קענעדי צום דאָקטאָר געזאָגט, — אָט אָ דאָס בולקעלע אויף דעם שטערען האָב איך בעקומען אַראָבפאַלענ־דיג נאָר פון דעם בעט, היינט ווער שמועסט פון דער הויך — קען דאָך קיין גאַנץ ביינדעל ניט בלייבען.

— האָב נאָר קיין מורא ניט, קענעדי, מיר וועלען ניט אַראָפּפאַלען, — האָט איהם דער דאָקטאָר געענטפערט.

קענעדי'ן איז פערקילט געוואָרען אין בויך, אַז ער האָט געזעהן, אַז דער דאָקטאָר בלייבט טאַקי ביי זיינעם און עס איז איהם גאָר נישט אַראָבצופיהרי׳ן. און חאָטשע קענעדי האָט במחשבה געהאַט בשום אופן ניט צופליהען, פונדעסטוועגען האָט ער געשריבען צו זיין מוהמען, זי זאָל איהם שיקען זיינע קליידער און די כלי־זין. בכדי אָבער די נסיעה זאָל זיך שלעפּען אין דער לאַנגער באַנק אַריין, האָט ער אַלץ אויסגעזוכט נייע מיני שאלות: אַ שטייגער, דאַרף מען טאַקי גאַנץ נויטיג וויסען, פון וואַ־נען דער טייך נילוס הייבט זיך אָן, און אַז מען וועט עס חלילה ניט

וויסען, קען מען גאָר ניט לעבען, אָדער אַז מען וועט שוין פאָהרען און אויסלערנען די ווילדע מענשען אין אַפריקא, וועלען זיי דען דורכדעם גליקליכער זיין. איבריגענס, וואָס איז דאָס איילעניש. ווי וועט איינער שפּעטער אַביסעל ניט געפינען אַ מיטעל, פאָהרען קיין אַפריקא אָהן סכנות נפשות.

— אַ שענעם דאַנק דיר, קענעדי, פאַר דער גוטער עצה, — האָט איהם דער דאָקטאָר געענטפערט. — איך וויל אָבער ניט וואַרטען ביז וואַנען יענער וועט געפינען, איך וויל אַליין פאָהרען און דוקא אין לופט-באַלאָן. פיעל מענשען וואַנדערען שוין איצט אין רעכטען מיטען אַפריקא, אי צו-פוס, אי אויף מוילעזילען און זוכען די קוועלען, פון וואַנען דער טייך נילוס, אין מצרים, געהט אַרויס. אַ טייל פון זיי זענען, נעבעך, שוין דאָרט גע'הרג'עט געוואָרען, דער בעריהמטער רייזענדער פאָגעל, שמועסט די וועלט, זיצט דאָרטען ביי אַ ווילדען קעניג אין געפּענגעניש, פונדעסטוועגען שרעקען זיך לייט ניט און מען וואַנדערט ווייטער.

— מהיכא-תיתי — האָט קענעדי צוריק געענטפערט, — לאָזען זיי זיך וואַנדערען געזונטערהייט און געפינען די מציאה, צו וואָס נאָך זאָלען מיר איינשטעלען דאָס לעבען.

דער דאָקטאָר אָבער האָט אויף דעם גאָרנישט געענטפערט און האָט זיך ווייטער גענומען צו זיין אַרבייט.

ג.

דער דאָקטאָר פערגיסאָן האָט געהאַט אַ בערינטען, וואָס ער האָט געהייסען דזשאָע. אַזוי אַ מענשען איז זעהר זעלטען צו געפינען. ער איז געוועזען צוגעבונדען צו זיין בעל־הבית מיט דעם גאַנצען לעבען. קיין שום זאַך האָט מען איהם נים געדאַרפט אָנזאָגען, ער האָט אַלצדינג אַליין געטאָן און תמיד איז ער געוועזען פרעהליך. דער דאָקטאָר האָט זיך אויף איהם אינגאַנצען פערלאָזט, און באמת האָט מען זיך געמעגט אויף איהם פערלאָזען, וואָרום ער איז געוועזען זעהר אַ ספּריטנער און אַיין עהרליכער מאַן. האָט ער ערגעץ בעשטעלט אַ מיטאָג, האָט איהר געמעגט זיין זיכער, אַז ער וועט זיין געשמאַק מיט אַלע פּישצעווקעס; זייט איהר געפאָהרען אין וועג אַריין, האָט ער אַלצדינג אַיינגעפּאַקט און קיין שום זאַך נים פאַרגעסען; האָט איהר איהם איבערגעגעבען שליסעל אָדער עפּיס אַ סוד, האָט איהר געמעגט שלאָפען גאַנץ רוהיג. דזשאָע האָט געהאַלטען פון זיין בעל־הבית גאָר אַיין עולם. זיינע רעד זענען ביי איהם געוועזען הייליג, ער האָט געמעגט זאָגען אויף טאָג נאַכט, האָט ער איהם געגלויבט. וואָס נאָר ער האָט איהם בעפוילען, האָט ער געטאָן אָהן טענות, און קיין שום זאַך איז איהם נים שווער געוועזען. דעריבער איז ביי דזשאָען גאַנץ רעכט געוועזען, אַז דער דאָקטאָר וועט פליהען איבער אַפריקאַ און וועט איהם מסתמאָ מיט זיך מיטנעהמען. באמת איז דזשאָע אין אַזאַ מין נסיעה געוועזען זעהר נייטיג, מחמת ער האָט געקענט זעהר געשווינד שפּרינגען און קלעטערן, נאָך בעסער פון אַ מאַלפּע, און אַ חוץ דעם האָט ער דורכגעוואַנדערט מיט זיין בעל־הבית כמעט די גאַנצע וועלט, איז געוועזען אַ געניטער און האָט געהאַט אַ שטאַרקע ראיה, אַז ער האָט געקענט זעהן די קלענסטע שטערען אָהן אַ שפּאַקטיוו. מיט קענעדי'ן פלעגט ער זיך תמיד האַמפּערען דערפאַר, וואָס ער האָט נים געוואָלט גלויבען, אַז דער דאָקטאָר וועט פליהען.

אָט באַלד, קענעדי, וועט איהר זעהן, ווי מיר וועלען אַוועקפליהען אין דער לבנה אַריין.

— אַי, דזשאָע, וועסט־דו מיט דיין בעל־הבית זיך פּערפּראַשען די נעז — האָט זיך קענעדי צו איהם אָנגערופען.

— נישקשה — האָט דזשאָע געענטפערט — מיט מיין דאָקטאָר איז קיין שום סכנה ניט צו פאָהרען.

— וואָס, משוגענער? — האָט זיך קענעדי אָנגערופען — דו מיינסט טאַקי באמת פליהען מיט דיין בעל־הבית?

— איך וועל אם ירצה השם אודאי פליהען מיט איהם, וואוהין ער וועט וועלען. ווי קען איך דען איהם לאָזען אַליין. טאָמער ווערט ער, חלילה, קראַנק, אָדער עס וועט זיך איהם טרעפען עפּיס איין אַנדער אומגליק, — ווער וועט איהם העלפען? איבריגענס פאָהרט איהר דאָך אַליין טאַקי אויך מיט אונז.

— יאָ! — האָט קענעדי געזאָגט — איך וועל פאָהרען מיט דעם שיף, אפילו ביז דער קעמפּי זאַנזיבאַר, איך זאָל דיין בעל־הבית דעם שגעון פון קאָפּ אַרויסשלאָגען.

דזשאָען האָט עס אָבער פערדראָסען און ער האָט זיך אָנגערופען:

— איך בעט אייך איבער, מיין ליבער האַר, מיין בעל־הבית איז ניט משוגע, ער בעטראַכט איין עסק פריהער גאַנץ גוט, איידער ער טהוט עס. האָט ער זיך שוין אָבער בעשלאָסען, מעג שוין אפילו קומען די גאַנצע וועלט, וועט נישט העלפען. מאַכט, כ׳לעבען, ניט קיין מחזקות. איהר וועט אם ירצה השם אויך פאָהרען מיט אונז, און וועט אונז שיסען גוטע פייגעל צום עסען. ווייסט איהר בעסער, אַז היינט געהען מיר זיך איבערוועגען, מחמת מען דאַרף אויסרעכענען אַקוראַט די משא פאַר דעם לופטבאַלאָן.

— איך, — האָט זיך קענעדי אָנגערופען — לאָז מיך ניט איבער־וועגען, מען וועט זיך קענען באַגעהן אָהן מיר.

— ווי באַלד אָבער, מיין ליבער האַר, מען וועט ניט פריהער אויס־רעכענען אַקוראַט די משא, וועט דאָך דער לופטבאַלאָן נישט קענען זיך אויפהייבען — האָט דזשאָע געזאָגט.

— זעהר אַ גרויסע דאגה, נו, וועט איהר בלייבען זיצען אין דער היים.

— מיר דאַכט זיך — האָט דזשאָע געענטפערט — אַז אויג אויף אויג

וועט איהר דעם דאָקטאָר נישט קענען אָבזאָגען, איהר וועט ניט וועלען איהם אָנטאָן קיין עגמת נפש און וועט זיך אודאי געהן איבערוועגען.

אַזוי ווי זיי האָבען דאָ געטענה'ט, איז אַריינגעקומען דער דאָקטאָר און האָט זיי געבעטען צו געהן מיט איהם אין דער פאַבריק, וואָס דאָרט האָט מען געאַרבייט דעם לופטבאַלאָן, און זאָלען זיך איבערוועגען. קענעדי האָט ניט איבערגערעדט קיין וואָרט און איז געגאַנגען.

קענעדי האָט געווייגען	153 פונט.
דזשאָע	120 —
דער דאָקטאָר	135 —

— אַלע אינאיינעם — האָט דער דאָקטאָר געזאָגט — וועגען מיר נישט מעהר פון 408 פונט. דאָס אַלצדינג דאַרף מען האָבען, בכדי איך זאָל וויסען, וויפיעל משא דער לופטבאַלאָן דאַרף אויפהייבען.

— טאמער איז צופיעל משא, האָט זיך דזשאָע אָנגערופען וועל איך פאַסטען עטליכע טעג און גרינגער ווערען אויף דער וואָג.

— מעגסט עסען, וויפיעל דו ווילסט — האָט איהם דער דאָקטאָר געענטפערט, עס וועט דעם לופטבאַלאָן ניט שאַדען.

ד.

דער דאָקטאָר פּערגיסאָן האָט זיך ביז דער לעצטער מינוט נאָך אָבגעגעבען מיט זיין לופטבאַלאָן. ער האָט איהם אָנגעפילט מיט גאַז, וואָס די חכמי־הכעמיע ציהען איהם אַרויס פון וואַסער. דער גאַז האָט די מעלה, וואָס ער איז ערשטענס 14 מאָל גרינגער פון דער לופט, און צווייטענס איז איהם זעהר גרינג צו מאַכען, מיט גאָר אַ קליינער תחבולה. דער דאָקטאָר האָט בערעכענט, אַז אַלע נייטיגע זאַכען און מאַשינען, וואָס ער וועט דאַרפען מיט זיך פיהרען אויף דער נסיעה, וועלען וועגען 4000 פונט, און דאָס אַלצדינג וועט דער לופטבאַלאָן דאַרפען טראָגען. נאָר אַזוי ווי עס קען זיך טרעפען, אַז דער לופט־באַלאָן זאָל אין וועג צוריסען ווערען, וועט דאָך דער גאַז אַרויסגעהן און ער וועט אַראָבפאַלען, אָדער חלילה עפּיס איין אַנדער אומגליק, איז דער דאָקטאָר געפאַלען אויף אַ שכל צו מאַכען נאָך אַ לופטבאַלאָן, אַ קלענערען, וואָס ער זאָל אַריינגעהן אין גרעסערען אַזוי, אַז ווען דער גרויסער וועט אפילו צוריסען ווערען, זאָלען זיי קענען פליהען מיט דעם קלענערען. ביידע לופטבאַלאָנען זענען געמאַכט געוועזען פון זעהר אַ שטאַרקער מאַטעריע, אויבען בעלעגט מיט גוטאַ־פּערטשע, בכדי דער גאַז זאָל ניט קענען אַרויסגעהן פון אינווענינג און עס זאָל ניט דורכנעצען פון דרויסען. צום לופטבאַלאָן איז אונטען געוועזען צוגעבונדען מיט שטאַרקע שטריק אַ שיף פאַר די רייזענדע און פאַר אַלע נייטיגע זאַכען, וואָס מען דאַרף האָבען אויף דער נסיעה. צווישען די זאַכען האָבען זיך געפונען צוויי באַראָמעטערס, וואָס מיט זיי וועגט מען די לופט, צוויי טערמאָמעטערס, וואָס ווייזען די גראַדוסען פון היץ און קעלט, איין עלעקטרישע מאַשינע, פיער אַייזערנע העכטעלעך מיט וואַסער, צוויי אויף צום טרינקען, און צוויי פון גאַז וועגען, און אַ קופּערנע רעהר. אויך האָט ער מיטגענומען דריי אַייזערנע אַנקערס און אַ זיידענעם לייטער. פון עסענוואַרג האָט ער גענומען טהעע, קאַווע, צוקער,

סעהערעס, געזאַלצען פלייש און גענוג בראַנפען. אַ חוץ דעם האָט ער געפיהרט אַ פאַלאַטקע, בעטגעוואַנד, קענעדי'ס כלי־זין, פולווער און קוילען. דאָס איז דער חשבון, וויפיעל אַלע זאַכען האָבען געוויגען:

דער דאָקטאָר פערגיסאָן	135 פונט
קענעדי	— 153
דזשאָע	— 120
דער גרויסער לופטבאַלאָן	— 650
דער קליינער לופטבאַלאָן	— 510
די שיף און די סיערקי אַרום איהר	— 280
די אַנקערס, דאָס כלי־זין. דאָס בעטגעוואַנד, די פאַלאַטקע און אַנדערע זאַכען	— 690
פלייש. סעהערעס, טהעע, קאַווע און בראַנפען	— 386
וואַסער	— 400
די מאַשינען אינוועניג	— 276
די וואָג פון דעם גאַז	— 200
משא	— 200
ס"ה	4000 פונט.

— אָט די פיערטוויזענד פונט, — האָט דער דאָקטאָר בערעכענט, — זאָל אויפהייבען דער לופטבאַלאָן. די צוויי הונדערט פונט משא האָט ער גענומען, כדי מען זאָל זיך מיט איהר קענען אַרויסהעלפען אין אַ נויט־פאַל. צוויי אי מיר וועלען ווייטער זעהן.

ה.

דעם 10 פעברואַר איז דער דאָקטאָר פערגיסאָן שוין אינגאַנצען פאַרטיג געוואָרען צו זיין נסיעה מיט הכל באשר לכל, מען האָט געפריווט די לופטבאַלאָנען אָנפילען מיט גאַז, און זיי האָבען גליקליך אויסגעהאַלטען די פראָבע. דעם 16 פעברואַר איז די שיף, וואָס הייסט „רעזאָליוטאַ", אָנגעקומען קיין גרינוויטש, נים וויים פון לאָנדאָן. אין דער שיף האָט מען דעם 18 פעברואַר איבערגעטראָגען ביידע לופטבאַלאָנען מיט דעם שיפעל אויף צו זיצען, די אַנקערס און אַלע פריפאַסען מיט די קעסטעלעך אויף וואַסער, וואָס מען האָט זיי בעדאַרפט אָנפילען, קומענדיג אויף דעם אָרט. אויך האָט מען גענומען גענוג אָלים און אַלט אַייזען, וואָס פון די ביידע מאַכט מען גאַז. קענעדי דער עקשן איז, נעבעך, אויך מיטגעפאָהרען און האָט מיטגענומען אַ פאָר ביקסען, איטליבער מיט צוויי רעהרען, אַ פיסטויל מיט זעקס רעהרען און אַ קורץ ביקסעל. מיט די מיני ביקסלעך האָט קענעדי געקענט טויזענד איילען פונדערווייטענס טרעפען אפילו אַ סאַרני גלייך אין אויג אַריין. דעם 10 פעברואַר זענען אונזערע דריי רייזענדע אַרויפגעגאַנגען אויף דער שיף. דער קאַפיטאַן און די אָפיצירען פון דער שיף האָבען זיי מקבל פנים געוועזען און געבעטען צום מיטאָג, וואָס איז געוועזען אָנגעגרייט פון זייערטוועגען. צו דעם מיטאָג האָט מען געבעטען די גאַנצע געאָגראַפישע געזעלשאַפט מיט זייער עלטסטען, סיר פראַנסיס. אַלע האָבען זיך זעהר משמח געוועזען. האָבען זיך דערנאָך געזעגענט מיט די רייזענדע און צוגעווינשעוועט, זיי זאָלען פאָהרען בשלום.

דעם 20 פעברואַר איז די שיף למזל אַוועקגעגאַנגען און דעם 12 אַפריל, זייגער עלף אין דער פריה, איז זי אָנגעקומען צו דער קעמפע זאַנזיבאַר, וואָס זי איז אָבגעטיילט פון אַפריקא מיט אַ קאַנאַל פון דרייסיג מייל די ברייט. די קעמפע איז זעהר אַ גרויסע, און געהער צו דעם סולטאַן פון מאַסקאַט. דער סולטאַן, וואָס הייסט אויך אימאַם (גייסטליכער),

האט פון לאנג אן כורת ברית געוועזען מיט פראנקרייך און ענגלאנד, און די שיפען פון די צוויי לענדער שטעלען זיך אב תמיד נעבען זיין קעמפע. דער גאנצער האנדעל אויף דער קעמפע איז מיט גוממי, מיט עלפענביין, דאס רוב אבער מיט שקלאפען, און אין דער שטאדט זאנזיבאר זענען די גרעסטע ירידין מיט שקלאפענהאנדעל. באלד ווי די שיף רעזאליוטא איז אנגעקומען, האט זיך דער ענגלישער קאנסול אין זאנזיבאר געמעלדעט צום דאקטאר און האט איהם געזאגט:

— איך האב ביז אהער ניט געגלויבט אונזערע גאזעטען, צו אידר וועט באמת פליהען איבער אפריקא, נאר איצט, אז איך זעה אייך דא, בין איך שוין ניט מעהר מסופק און בעט אייך מיט אייערע מענשען צו מיר אויף סטאנציע. ער האט געוויזען דעם דאקטאר די בריעף, וואס ער האט מקבל געוועזען פון דעם קאפיטאן ספעק, פול מיט יללות, ווי ער מיט זיינע מענשען ליידען דאס אביסעל אין מיטען אפריקא פון הונגער, פון דארשט, און שרייבט, אז ער ווייסט ניט, ווען ער וועט קענען געבען פון זיך נאך א מאל א ידיעה.

— דאכט זיך, — האט איהם דער דאקטאר דערויף געענטפערט, — אז מיר זענען פאר אזעלכע צרות בעוואהרענט.

דער קאנסול האט געהייסען, מען זאל איבערפיהרען אלע זיינע געסט'ס זאכען צו זיך אהיים. דער דאקטאר האט געוואלט אנידערשטעלען זיין לופטבאלאן אויף דעם ברעג פון זאנזיבאר, מחמת דארט איז געוועזען א גלייכער פלאץ און פארשטעלט פאר דעם מזרח־ווינד מיט א גרויסען טורעם. נאר וויבאלד מען האט אנגעהויבען ארויסנעהמען דעם לופטבאלאן פון דער שיף איז געווארען א רעש, א געפילדער צווישען די איינוואוינער פון דער קעמפע. מען האט געשווינד דערפון געמעלדעט דעם קאנסול.

מעשה שהיה כך היה: ווי באלד די נעגערען, וואס זענען שטארק פערפיהרט אין זייער נאמנה, זענען געוואהרגעווארען, אז עפיס איין ענגלענדער איז געקומען צו פאהרען און וויל פליהען אין הימעל ארייז, זענען זיי שרעקליך אין כעס אריינגעקומען, ווארום זיי האבען געמיינט, אז ער פליהט מלחמה האלטען מיט זייערע אבגעטער, מיט דער זון און מיט דער לבנה. דער קאנסול איז באלד געקומען און האט דערצעהלט דעם דאקטאר און דעם קאפיטאן פון דער שיף, וואס עס טהוט זיך אויף

דער קעמפע. דער קאפיטאן האט זיך אנגערופען, אז ער לאכט פון די נעגערען און אז עס וועט אויסקומען איינג, ווענ ער מיט זיי מלחמה האלטען. נאר דער קאנסול אבער האט איהם אבגעשלאגען און האט איהם אזוי געזאגט:

— אמת טאקי, מיר קענען די איינוואוינער בייקומען, נאר ווען, חלילה, א קויל פון זיי וועט טרעפען אין לופטבאלאן, איז דאך פערלארען אינגאנצען דעם דאקטארם מיה. דעריבער מוז מען דא זיין זעהר פארזיכטיג.

— אדרבה, — האבען די רייזענדע צו איהם געזאגט, — לערענט איהר אונז, וואס צו טאן; אויב אין גאנץ אפריקא זענען די מענשען אזוי, וועט דאך אומעדום זיין א סכנה אנצופילען דעם לופטבאלאן.

— מיין עצה איז, — האט דער קאנסול געענטפערט, — אז איהר זאלט אנלאדען אייער לופטבאלאן אויף איינער פון די פוסטע קעמפעס, וואס זענען ניט וויט פון דאנען, איהר זאלט ארומשטעלען די קעמפע מיט מאטראזען, וועט איהר טון פאר קיינעם קיין מורא נישט האבען.

דער דאקטאר און דער קאפיטאן האבען געפאלגט דעם קאנסולס עצה און זענען צוגעפאהרען מיט דער שיף צו דער קעמפע קומבעניע. דארט האבען זיי ארויסגענומען דעם לופטבאלאן און איהם אנידערגעשטעלט אויף א גרויס ארט אין מיטען וואלד. דעם 17 אפריל האט מען זיך אבגעגעבען א גאנצען טאג מיט גאז-מאכען פון דעם לופטבאלאנס וועגען. אויף דעם אנדערען טאג אין דער פריה זענען ביידע לופטבאלאנען, איינער אין דעם אנדערען איינגעפאסט, שוין פארטיג געוועזען האטשע צום פליהען, נאר דער לופטבאלאן איז געוועזען צוגעבונדען צו א בוים. אין דעם שיפעלע האט מען אויסגעשטעלט אלע זאכען, איטליכע אויף איהר ארט. די משא פון 200 פונט זאמד האט מען איינגעפאקט אין קליינע זעקעלעך און געלעגט צו דער האנד, אז באם מען וועט דארפען, זאל מען זיי קענען באלד ארונטערווארפען. מיט וואסער האט מען זיך אויך פערזארגט.

די נעגערען האבען טאקי אלץ געפילדערט, געליארמעט, עטליכע פון זיי האבען אפילו געוואלט צו-שווימען צו דער קעמפע קומבעניע, נאר די סאלדאטען, וואס זענען געשטאנען אויף דער וואך, האבען זיי אוועקגעטריבען. די מכשפים פון דער קעמפע האבען פירגעזאגט דעם עולם,

אז זיי וועלען לאָזען רעגענען אויף די ענגלענדער האָגעל מיט שטיינער, און בכדי אַראָבצוברענגען דעם רעגען האָבען זיי אָנגעריסען בלעטער פון בוימער און דערשטאָכען אַ שפּעלע מיט אַ לאַנגער נאָדעל. די ביידע אינאיינעם האָבען זיי געשטעלט קאָכען אין אַ קעסעלע אויף פייער. נאָר עס פאַרשטעהט זיך, אז די אַלע צערעמאָניעם האָבען זיי גאָרנישט געהאָלפען און דער הימעל איז געבליעבען לויטער אָהן אַ פּיצעל וואָלקען ווי פריהער.

אַרום זייגער זעקס אויף דער נאַכט האָבען זיך די רייזענדע אינאיינעם מיט דעם קאַפּיטאַן און מיט די אָפיצירען געזעצט צום טיש. קענעדי איז געזעסען שטיל און האָט נאָר אָנגעקוקט דעם דאָקטאָר. דאָס גאַנצע מאַלצייט איז געווען זעהר טרויעריג, איטליכער האָט נאָר געטראַכט דערפון, וועלען נאָך די רייזענדע קומען אַ מאָל אַ היים, צו זייערע פריינד און פאַמיליע, אָדער ניין; וואָס וועט, נעבעך, זיין מיט זיי, אז זיי וועלען אין מיטען אַפריקא ניט קענען פליהען און וועלען בלייבען ערגיץ צווישען די ווילדע פעלקער. דער דאָקטאָר האָט געוואָלט מיט רייד אַרויסשלאָגען זיי די מרה שחורה, נאָר עס האָט אָבער גאָרנישט געהאָלפען.

אַלע רייזענדע זענען געבליבען נעכטיגען אויף דער שיף רעזאָליוטאַ. זייגער זעקס אין דער פריה זענען זיי אינאיינעם מיט דעם קאַפּיטאַן און די אָפיצירען אַריבערגעפאָהרען אויף דער קעסטפע קומבעניע. אַ מזרח-ווינד האָט גאַנץ פאַמעליך געשאָקעלט דעם לופטבאַלאָן. קענעדי איז אין דער מינוט צוגעגאַנגען צו דעם דאָקטאָר און האָט איהם געזאָגט:

— איך האָב מיינס געטאָן, סאַמועל, איך האָב אַלצדינג איינגעווענדעט דיך צוריקצוהאַלטען פון דיין נסיעה. נאָר איצט, אז עס איז שוין אַלץ אָבגעטאָן און דו האָסט זיך טאַקי בעשלאָסען פליהען, פאָהר איך אויך מיט דיר.

— איך האָב געוואוסט, מיין ליבער פריינד, האָט איהם דער דאָקטאָר געענטפערט, — אז דו וועסט מיך נישט פערלאָזען און האַלטען מיט מיר קאָמפּאַניע.

דער קאַפּיטאַן און די אָפיצירען האָבען זיך הערצליך געזעגענט מיט די רייזענדע. ניין דעם זייגער האָבען זיך אונזערע אַלע דריי רייזענדע אַריינגעזעצט אין שיפעלע פון דעם לופטבאַלאָן. דער דאָקטאָר האָט אָנ-

געצונדען דאס גאזרעהריל, וואס איז צוגעריכט בײ דעם לופטבאלאן. דורך י׳עם האט זיך דארט אינוועניג דער אריינגעלאזטער גאז שטארק דערוואַרעמט, און דער לופטבאלאן, וואס איז ביז אהער געשטאנען אויף דער ערד, האט זיך אנגעהויבען ביסלעכווייז אויפצוהויבען. די מאטראזען האבען נאכגעלאזט די שטריק, דאס שיפ׳ל האט זיך אויפגעהויבען עטליכע ארשין אין דער הויך.

— מײנע פרײנד, — האט געזאגט דער דאקטאר שטעהענדיג צווישען קענעדי׳ן און דזשאָע׳ן, — לאמיר א נאמען געבען אונזער לופטשיף מיט דעם נאמען פון אונזער קעניגין וויקטאריע. דער נאמען וועט אונז אודאי מזל׳דיג זיין.

די מאטראזען האבען פון אונטען א געשריי געטאן: הורראַ! עס זאל לעבען אונזער קעניגין וויקטאריע!

דער לופטבאלאן האט אנגעהויבען אלץ העכער צו פליהען און די רייזענדע האבען פון אויבען אראבגעשריגען דעם לעצטען „זײ געזונד“ צו זייערע פריינד. אז „וויקטאריע“ איז שוין גאנץ הויך געוועזען, האבען אויסגעשאסען מיט א מאל אלע הארמאטען פון דער שיף רעזאליוטא.

ו.

די לופט איז געװעזן ריין. עס האָט געבלאָזן אַ קליין װינטעלע און דער באַראָמעטער האָט געװיזן, אַז דער לופטבאַלאָן װיקטאָריע האָט זיך אױפגעהױבן אױף אַכט הונדערט אײלען הױך פון דער ערד. דאָרט האָט דער װינד איהם אַ טראָג געגעבן מעהר קײן מערב־זײט: אַראָבקוקענדיג פון דעם שפּיעל האָט זיך די גאַנצע קעמפּע זאַנזיבאַר אױסגעװיזן אונזערע רײזענדע װי אַ שען געמעהל. אַלע פּערװאַקסענע פעלדער האָבען אױסגעזעהן װי קלײנע קװײטען, די װעלדער מיט זײערע הױכע בױמער — װי זװאַנגעס און די מענשען—װי פליגען. דאָס געשרײ פון די אײנװאױנער האָט מען שױן ניט מעהר געהערט, נאָר דאָס שיסען פון די האַרמאַטען האָט נאָך אַביסעל געהודעט אין דער לופט. פליהענדיג איבער דעם ים האָט זיך דער דאָקטאָר געהאַלטען אַלץ אין אײן הױך, כּדי ער זאָל קענען גוט בעטראַכטען דעם ברעג. װיקטאָריע איז געפלױגען אַכט מײל אַ שעה, און אין צװײ שעה אַרום איז זי געקומען נאָהענט צו דעם ברעג. דער דאָקטאָר האָט געטראַכט זיך דאָרט אַראָבצולאָזען אױף דער ערד. ער האָט פאַרקלענערט דעם פלאַם אין דעם גאַזרעהריל און האָט זיך אַראָבגעלאָזט ביז הונדערט און פופציג אײלען פון דער ערד. אין דער דאָזיגער הײך איז „װיקטאָריע" איבערגעפלױגען איבער אַ דאָרף, װאָס הײסט קאַהאָלע. די אַלע אײנװאױנער פון דעם דאָרף האָבען זיך שטאַרק דערשראָקען און האָבען אָנגעהױבען צו שרײען און צו שיסען מיט פײלען פון זײערע בױגענס אַקעגען דעם לופטבאַלאָן, נאָר דער לופטבאַלאָן איז זיך געפלױגען בשלום זײן װעג. דער װינד האָט איהם געטראָגען אַלץ קײן מערב־זײט און דער דאָקטאָר האָט אַרױסגעזעהן, אַז זײ װעלען קומען אױף יענעם אָרט, װאָס די קאַפּיטאַנען בורטאָן און ספּעק זענען דאָרט געװעזן.

— אַ כּפּרה דיליװשאַנסען און דאַמפּפשיפען אַקעגען לופטבאַלאָנען, — האָט זיך קענעדי אָנגערופען.

— און אַפילו אײַזענבאַהנען זענען אויך גאָרנישט, — האָט איהם דזשאָע געענטפערט. אין אײַזענבאַהן פאָהרסט־דו דורך אַ גאַנצע וועלט און זעהסט גאָר נישט, מיט דעם לופטבאַלאָן איז שוין גאָר עפּיס אַנדערש, אי דו פיהלסט ניט, ווי דו פאָהרסט און איטליכעס שטיקעל ערד ליגט אויסגעשפּרייט פאַר דײַנע אויגען. אַלצדינג איז שען, גאָר מחיה נפשות. נאָר קיין טאַנץ געהט ניט פאַר דעם עסען, עס וואָלט, כ׳לעבען, ניט געשאַדט עפּיס איבערצובייסען. קאָכען דאַרף מען נישט, מיר האָבען גרייטע סעהערעס און געררייכערט פלייש.

— דערפאַר אָבער ווערסט־דו אונז קאָכען קאַווע, האָט איהם דער דאָקטאָר געזאָגט, איך וועל דיר ערלויבען נעהמען פייער פון דעם גאַז־רעהריל און פאַר אַ שרפה האָסט־דו ניט וואָס מורא צו האָבען.

— אַ שענער משא ומתן, כ׳לעבען, — האָט זיך דזשאָע אָנגערופען, — מיר זאָלען נאָך דאָ האָבען אַ שרפה. מיר דאַכט זיך, אַז אָהן דעם זיצען מיר אויך אויף סכּנות, איבער אונזערע קעפּ איז אַ גאַנצער מאַגאַזין מיט פולווער.

— עט, עס איז נישט אַזוי די מעשה, האָט איהם דער דאָקטאָר געענטפערט, — ווען אפילו דער גאַז זאָל זיך אָנצינדען, וואָלט ער זיך ביסלעכווייז געברענט און מיר וואָלטען דערווייל זיך פאַמעליך אַראָבגעלאָזט אויף דער ערד. נאָר זייט גאַנץ רוהיג, אונזער לופטבאַלאָן איז אַזוי גוט פערשרויפט, אַז דער גאַז קען בשום אופן זיך ניט אָנצינדען, נאָר זיך דערוואַרעמען.

דזשאָע האָט דערלאַנגט צום טיש אַ גאַנץ גוטען פריהשטיק און דרייא הייסע גלעזער קאַווע, ערסט פון דעם זאָדט. די רייזענדע האָבען אָבגעגעסען און האָבען זיך געזעצט רוהיג אַראָבקוקען אויף דעם לאַנד אונטער זיי. דאָס לאַנד איז געוועזען איין ארץ זבת חלב ודבש. דער לופטבאַלאָן איז געפלויגען איבער פעלדער, וואָס אויף זיי איז געשטאַנען פאַרטיג שוין צום שניט: טאַבאַק, טערקישע ווייץ און גערשטען, און איבער פעלדער מיט רייז, וואָס האָבען ערשט געבליהט. שפּעלעך אין ציגען זענען געוועזען פערמאַכט אין גרויסע שטייגען, וואָס זענען געשטאַנען אויף די הויכע פאַלעס, בכדי זיי זאָלען זיין בעוואָהרענט פאַר דעם לעמפּערט און פאַר אַלע אַנדערע ווילדע חיות. די גאַנצע ערד איז בעדעקט געוועזען מיט אַלערלייא קרייטעכצער, ווי מיט אַ שענעם אויסגעשטיקטען דיוואַן. דורך וואָס פאַר אַ דאָרף דער לופטבאַלאָן איז דורכ־

געפלויגען, זענען זיך די איינוואוינער צונויפגעלויפען און געשאָסען מיט פיילען, נאָר אַז זיי האָבען געזעהן, אַז די פיילען גרייכען ניט צום לופט־באַלאָן, האָבען זיי איהם בעלייט מיט טויטע קללות. אַרום האַלבען טאָג האָט דער דאָקטאָר אַ בליק געטאָן אויף זיין לאַנדקאַרטע און האָט גע־זעהן, אַז ער געפינט זיך אין לאַנד אוזאַראַמאָ. דאָרט וואַקסען שוין אויף די פעלדער בוימוואָל און קאָקוסבוימער. איצט זענען שוין אונזערע רייזענדע געפלויגען צוועלף מייל אַ שעה.

פליהענדיג איבער דעם דאָרף טאָנדאַ, האָט דער דאָקטאָר דערצעהלט, ווי בורטאָן און ספעק האָבען דאָרט בעקומען אַ שרעקליך פיבער און האָבען געמיינט, אַז זיי וועלען שוין ניט ווייטער קענען געהן. אין דעם לאַנד איז מאַקי זעהר אַיין אומגעזונדע לופט, עס געהען דאָר־טען אַרום אַלע שרעקליכע קראַנקהייטען. בכדי אויסצומיידען די אומגע־זונדע לופט, האָט זיך דער דאָקטאָר אויפגעהויבען גאַנץ הויך. אויף דער רייזע האָבען זיי צייטענווייז בעגעגענט גאַנצע שיירות מיט קעמלען שטע־הענדיג אין די קראַאַלען. אַ קראַאַל איז אַ גאַנץ גרויס אַרומגעצוימט פּוסט אָרט. דאָרטען רוהען זיך אויס די שיירות (קאַראַוואַנען) בײ טאָג, און בעהאַלטען זיך פאַר היץ, פאַר חיות רעות און פאַר גזלנים.

אַז די דאָרטיגע איינוואוינער האָבען דערזעהן פליהען דעם לופט־באַלאָן, זענען זיי פאַר שרעק זיך צולאָפען. קענעדי האָט זיי געוואָלט בע־טראַכטען פון דער נאָהענט, נאָר דער דאָקטאָר האָט איהם ניט געוואָלט צו ליב טאָן.

— זייערע עלטסטע, האָט ער געזאָגט, טראָגען גאָלדענע ביקסען און קענען, חלילה, שיסען אין אונזער לופטבאַלאָן. אמת מאַקי מיט אַ מאָל אַראָבפאַלען וועלען מיר נישט, אפילו די קויל וועט דורכלעכערן דעם לופטבאַלאָן, מחמת דער גאַז וועט פערשווינדען דורך דעם לאָך ביסלעכווייז, נאָר אַז מיר וועלען זיך שוין אַראָבלאָזען אויף דער ערד, וועלען מיר בלייבען זיצען און נישט האָבען, מיט וואָס ווייטער צופליהען.

— אויב עס איז יאָ אַזוי, האָט דזשאָ זיך אָנגערופען, איז שוין מאַקי גלייכער, מיט זיי קיין נאָהענטע מחותנים נישט צו זיין. מיר דאַכט זיך, אַז זיי זעהען אונז פליהען, האַלטען זיי אונז פאַר אָבגעטער. נאָר זיי

מעגען זיך אפילו בוקען צו אונז, אָבער אַלץ פון דער וויטענס.

— בעטראַכט בעסער דאָס לאַנד,—האָט דער דאָקטאָר געזאָגט,— דערפעד ווערען ווייניגער, די קאָקוסבויימער זעהט מען שוין נים מעהר, קליינע בערגעלעך הויבען זיך אָן צו ווייזען אויף דער ערד, דאָס איז אַ סימן, אַז די גרויסע בערג זענען שוין אויך ניט וויט. אין מערב-זייט, נישט וויט פון דאַנען, דאַרף זיין דער הויכער באַרג די טומי. דאָרטען, דענק איך, זאָל מען נעכטיגען, איך וועל איצט פאַרגרעסערן דעם פלאַם אין גאַז-רעהריל, מחמת מיר מוזען זיך אויפהייבען נאָך העכער מיט דריי הונדערט איילען.

דער דאָקטאָר האָט אַ דרעה געטאָן דעם קראַנט, און דער לופט-באַלאָן האָט זיך אויפגעהויבען העכער.

— קוקט נאָר, — האָט זיך דזשאָע פערוואונדערט אָנגערופען — וואָס פאַר אַ גרויסע בוימער זענען דאָרט. מיר דאַכט זיך, אַז פון אַ מוין אַזעלכע וואָלט מען ביי אונז געקענט מאַכען אַ גאַנצען וואַלד.

— דאָס זענען די באַאָבאַבען, — האָט דער דאָקטאָר געענטפערט, —בעטראַכט נאָר דאָרט יענעם שטעמעל, האַלט ער געווים פופציג איי-לען אַרום און אַרום. עס קען זיין, אַז אונטער דעם בוים איז גע'הרג'עט געוואָרען אין 1845 יאָהר דער פראַנצויז מעזאַן. מיר פליהען איצט פונקט איבער דעם דאָרף דע-זע-לאַ-מאַרא. אַהינצו האָט זיך דער פראַנצויז אַליין אַוועקגעלאָזט, דער עלטסטער האָט איהם דאָ געחאַפּט און צוגעבונ-דען צו אַ בוים באַאָבאַב און דערנאָך האָט ער איהם זיגענדיג געשניטען גלידערווייז. ער האָט איהם אָביסעלע איינגעשניטען דעם האַלז און זיך געשטעלט פאַר זיינע אויגען שאַרפען דאָס שטומפיג מעסער, דערנאָך האָט ער איהם גאָר אָבגעריסען דעם קאָפּ מיט די הענד. פראַנקרייך האָט זיך פאַר דער רציחה אָנגענומען און צוגעשריבען צו דעם קאָמענדאַנט כּדי זאַנזיבאַר, מען זאָל חאַפּען דעם רוצח. דער קאָמענדאַנט האָט אַלצ-דינג געטאָן, נאָר ער האָט איהם אָבער נישט געקענט געפינען. דזשאָען איז די מעשה נישט געפעלען און האָט אַ זאָג געטאָן:

— איך וואָלט אייך געבעטען, מיין ליבער האַר, מיר זאָלען אין דעם קאַנט פליהען נאָך אַביסעל העכער. כ'לעבען, עס וועט אַסך געזינ-טער זיין.

— דו ביסט גאַנץ גערעכט, דזשאָע, — האָט איהם דער דאָקטאָר געענטפערט, — איך מוז מוֹדה זיין, אַז כ'קען זיך נישט צוריק ... ווייל דער באַרג דיטוֹ=טי וועט אונז באַלד אַקעגען קומען, און ווערליג ווי מיר דאַכט זיך, וועלען מיר זייגער זיבען אויף דער נאַכט איבער איהם אריבערפליהען.

— און דו ווילסט טאַקי היינט דאָרטען נעכטיגען? — האָט קענעדי געפרעגט.

— ווי ווייט מעגליך, האָט דער דאָקטאָר געענטפערט, וועלען מיר ביי נאַכט נישט פליהען, עס איז אפילו ניט קיין שום סכנה, נאָר עס איז דאָך קיין שכל נישט גלאַט איבערצופליהען אַפריקא, דער עיקר איז דאָך דאָס לאַנד צו בעטראַכטען.

ביז אַהער האָבען מיר זיך, דאַנקען גאָט, אויף גאָר נישט צו בעקלאָגען, האָט זיך דזשאָע אריינגעמישט און שמועס אַריין. אומעדום וואוהין מיר פליהען זעהען מיר פעלדער בעוואַקסען מיט תבואה, וועלדער מיט גוטע פּירות און היינט גער גלויב די שרייבערס, אַז אַפריקא איז נאָר אַ סטעפּ.

— האָב נאָר אַביסעל צייט, דזשאָע, האָט דער דאָקטאָר געזאָגט, מיר וועלען ווייטער זעהען, וואָס עס וועט זיין.

אַרום האַלב זיבען פאַר נאַכט איז וויקטאָריע שוין געוועזען פאַר דעם באַרג דיטומי, דער באַרג איז אַזוי הויך, אַז מען דאַרף זיך אויפ=הויבען פופצעהן הונדערט איילען פון דער ערד, בכדי מען זאָל קענען איבער איהם אַריבערפליהען. דער דאָקטאָר האָט באַלד פאַרגרעסערט די היץ פון דעם גאַז מעהר מיט אַכטצעהן גראַד און „וויקטאָריע" איז בשלום אַריבער דעם באַרג.

זייגער זיבען האָבען זיי זיך אָנגעהויבען אַראָבצולאָזען פון יענער זייט באַרג. דזשאָע האָט אַרויסגעוואָרפען די אַנקערס פון דעם שיפעלע און איינער פון זיי האָט זיך פערטשעפּעט אין אַ טויטעלבוים. אונזער דזשאָע האָט זיך נעשווינד אַראָבגעלאָזט אויף דעם שטריק פון דעם אַנ=קער און האָט איהם שטאַרק צוגעבונדען. דורך דעם זיידענעם לייטעריל, וואָס מען האָט איהם דערלאַנגט, איז ער גיך ווי אַ קאַץ אַרויפגעקלע=טערט צוריק אין שיפעלע אַריין. דער לופטבאַלאָן איז געבליבען שטעהן ווי צוגעשמידט, מחמת ער איז געוועזען פאַרשטעלט פאַר דעם מזרח=ווינד.

באַלד האָט מען גרייט געמאַכט אַ וועטשערע און אונזערע רייזענדע, וואָס האָבען זיך גוט אויסגעהונגערט פליהענדיג אַ גאַנצען טאָג אין דער ריינער לופט, האָבען געגעסען זעהר געשמאַק.

— וויפיעל, אַ שטייגער, זענען מיר היינט איינגעפלויגען? — האָט קענעדי געפרעגט.

דער דאָקטאָר האָט אַ קוק געגעבען אין זיין לאַנדקאַר·· וואָס דאָרט איז געווען בעצייכענט דער וועג צו די גרויסע אָזערעס·· יאָהין בורטאָן און ספּעק זענען געגאַנגען, און האָט בערעכענט, אַז ער איז אין דעם טאָג איינגעפלויגען הונדערט און צוואַנציג מייל.

זיי האָבען צווישען זיך אָבגעמאַכט איינצוטיילען די נאַכט אין דריי וואַכען און איטליכער פון זיי זאָל צו זיין משמר ניט שלאָפען. דעם דאָקטאָרס משמר איז געווען ביז האַלבער נאַכט, קענעדי'ס פון האַלבער נאַכט ביז דריי און דזשאָעס פון דריי ביז טאָג. קענעדי און דזשאָע האָבען זיך געלעגט שלאָפען איינגעוויקעלט אין קאָלדרעס און דער דאָקטאָר האָט זיך אַנידערגעשטעלט אויף דער וואַך

ז.

די נאַכט איז אָבגעלויפען בשלום, נאָר קענעדי האָט זיך אין דער פריה ביים אויפשטעהן געקלאָגט, אַז עס שווידערט איהם עפּיס דאָס לייב.

דער וועטער האָט זיך פאַרענדערט. דער הימעל איז געוועזען בעדעקט מיט שוואַרצע חמאַרעס און עס האָט אויסגעזעהן, אַז אָט גיסט זיך אַראָב אויף דער וועלט אַ גאַנצער מבול.

זינגאָמעראָ, וואָס דאָרט האָבען זיך איצט געפונען אונזערע רייזענדע, איז טאַקי זעהר אַ טרויעריג לאַנד. אַ גאַנץ קיילעכדיג יאָהר געהט דאָרט רעגען, נאָר אַ פּופצעהן טאָג אין חודש יאַנואַר בלישטשעט אַביסעל די זון. אַ שטאַרקער רעגען האָט אָבגעגאָסען אונזערע רייזענדע פון קאָפּ ביז די פיס. אויף דעם וועג אונטען זענען געלויפען גאַנצע טייכען וואַסער, און ביז דעם שיפעל האָט זיך אויפגעהויבען אַ געדיכטער טומאַן, וואָס האָט געהאַט אַ ריח פון סירקע.

— פון דעם טומאַן האָט שוין בורטאָן לאַנג דער וועלט מודיע געוועזען, — האָט זיך דער דאָקטאָר אָנגערופען, — ער שרייבט, אַז אין דעם לאַנד איז דאָס רוב אַזאַ ריח גלייך ווי אונטער איטליכען בוים וואָלט געלעגען אַ נבלה, ער האָט טאַקי רעכט און קענעדי איז דעריבער נישט געזונד, ווייל מיר זענען דאָ אַ גאַנצע נאַכט געשטאַנען.

— מיר ווייזט זיך טאַקי אויס, אַז איך האָב אַ שטאַרק פיבער, האָט זיך קענעדי געקלאָגט.

— עס איז ניט קיין חדוש, מיין לעבען! — האָט צו איהם דער דאָקטאָר געזאָגט — מיר געפינען זיך איצט סאַמע אין דעם אומגעזונד־

סטען שטיקעל לאַנד פון גאַנץ אפריקא, נאָר מיר וועלען באַלד אַוועק פון דאַנען.

דער ספריטנער דזשאָע האָט אין איין מינוט אָבגעבונדען דעם אַנקער און דורך דעם ווידענעם לייטער איז ער צוריק אַריין אין דעם שיפעל. דער דאָקטאָר האָט גיך אָנגעוואַרמט דעם גאַז און וויקטאָריע איז ווידער אַוועקגעפלויגען. דורך דעם געדיכטען, אומגעזונטען טומאַן האָט מען קוים אַרויסגעזעהען עטליכע קליינע שטיבעלעך. אין אַפריקא איז קיין חדוש ניט, מען זאָל געפינען נאָהענט פון אַגאַנץ אומגעזונד שטיקעל לאַנד אַיין אָרט, וואו מען קען יאָ לעבען. קענעדי האָט זעהר געליטען, און דאָס פיבער האָט איהם געמאַכט גאָר אוים מחגש.

— עס איז אָבער ניט די צייט קראַנק צו זיין, האָט קענעדי געזאָגט, אַריינגעהענדיג אין דער פאַלאַטקע אַביסעל זיך צו צולעגען.

— האָב אַביסעל געדולד, האָט זיך דער דאָקטאָר צו איהם אָנגערופען דו וועסט באַלד גענעזען ווערען. טאָמער האָסט דו טאַקי באמת עפּיס איין איינגענעהמעניש אין דיין אַפטייקעל, וועל איך עס אַראָבשלינגען צוכאַבענדיג די אויגען.

איך וועל דיר געבען אַזאַ מין רפואה, האָט דער דאָקטאָר געענטפערט, וואָס עס קאָסט נישט קיין פרוטה און זי וועט דיר געוויס העלפען. מיר וועלען זיך אויפהויבען העכער פון די וואָלקען, וואָס רינגלען אונז אַרום, וועלען מיר פטור ווערען פון דעם פאַרפעסטעטען אַויר. וואַרט נאָר אַביסעל, וועסט דו זעהן, וואָס ריינע לופט בעטייט.

עס האָט ניט געדויערט קיין צעהן מינוט, האָבען זיך אונזערע רייזענדע אויפגעהויבען איבער דער פייכטער לופט.

— דער לופטבאַלאָן איז פשוט אַ גן־עדן, האָט קענעדי געזאָגט, אַז עס איז איהם אַביסעל בעסער געוואָרען. דו שיקסט מיך, סאַמועל, געניכען די ריינע ליפט אַקוראַט ווי ביי אונז די דאָקטוירים שיקען זייערע קראַנקע קיין איטאַליען.

די וואָלקענס אונטער דעם שיפעלע האָבען זיך זעהר שען אויסגענומען, די שטראַהלען פון דער זון האָבען זיך אין זיי אָבגעשפיגעלט אַי

אלערליי קאָלירען. „וויקטאָריע״ איז דענסטמאָל געפלויגען הויך פון דער ערד צוויי טויזענד איילען. די ערד איז שווער געוועזען צו זעהן. א מייל פופציג פון דער וויטענס האָט אַרויסגעקוקט דער גלאַנצענדיגער שפּיץ פון דעם גרויסען באַרג רובענאָ. דער ווינד האָט געטראָגען דעם לופט-באַלאָן צוואַנציג מייל אַ שעה, נאָר די רייזענדע האָבען גאָר נישט גע-פיהלט, ווי אַזוי גיך זיי פליהען. דער דאָקטאָר האָט טאַקי געטראָפען, אין דריי שעה אַרום האָט קענעדי שוין מעהר ניט געפיהלט קיין שום קעלט און האָט געגעסען מיט אַ גוטען אַפּעטיט. די ריינע לופט האָט איהם אַ סך בעסער געהאָלפען ווי הינא-פּראָשקעס. אַרום זייגער צעהן אין דער פריה האָט זיך אויסגעלייטערט. די וואָלקענס זענען זיך צוגאַנ-גען, די ערד האָט זיך אָנגעהויבען אַרויסצוזעהן און „וויקטאָריע״ האָט זיך אַראָבגעלאָזט אַביסעל נידריגער. דער דאָקטאָר האָט אין דער לופט גע-זוכט אַ ווינטעל, וואָס ער זאָל טראָגען דעם לופטבאַלאָן קיין צפון-זייט און אַזאַ מין ווינטעל האָט ער געפונען אין דער הויך דריי הונדערט איילען פון דער ערד. די ערד איז ווידער געוואָרען בערגיג, זינגאַמעראָ מיט איהרע קאָקוסבוימער האָט מען שוין מעהר ניט אַרויסגעזעהן, דערפאַר האָבען זיך באַלד געוויזען שאַרפע שפּיצען פון הויכע צעוואָרפענע בערג.

— מיר דאַכט זיך, — האָט קענעדי זיך אָנגערופען, — אַז איז די בערגלעך וועלען מיר בעקימען אַ גוטען קלאַפּ.

— האָב קיין מורא נישט! האָט איהם דער דאָקטאָר געענטפערט, מיר וועלען זיך קיין זעץ ניט טאָן.

— זעה בעסער, ווען מיר זאָלען דאַרפען דאָ געהן צו פוס, וואָל-טען מיר איצט געמוזט ביז איבער די קניע קריכען אין דער אומגעזונדער בלאָטע. פון זאַנזיבאר ביז אַהער וואָלטען אונזערע קעמלען בּיסלעכווייז אויסגע׳פּגר׳ט, מיר אַליין וואָלטען אויך אַ פּנים געהאַט, ווי די מתים. בעשטענדיג וואָלטען מיר געהאַט צו טאָן מיט אונזערע קאָנדוקטאָרען. ביי טאָג וואָלטען מיר געליטען פון דער פייכטער היץ, ביי נאַכט פון דער שרעקליכער קעלט און פון אַלערליי בייזע פליגען, וואָס בייסען אַזש משוגע צו ווערען. איך רעד שוין ניט פון די חיות רעות און פון די ווילדע פעלקער. איהר זאָלט הערען, מיינע פריינד, די שרעקליכע מעשיות פון רייזענדע, וואָס זענען דאָ געגאַנגען צו-פוס. וואָלט איהר פשוט גע-וויינט, ווי קינדער.

אַרום זייגער עלף זענען די רייזענדע געפלויגען איבער דעם אָזיע־דע אימענזע. די אַיינוואוינער פון די דאָרטיגע בערגלעך האָבען, נעבעך, אומזיסט געפריווט שיסען אַקעגען דעם לופטבאַלאָן, ער איז זיך ווייטער גאַנץ רוהיג געפלויגען.

— מיינע פריינד, האָט זיך דער דאָקטאָר אָנגערופען, מיר קומען שוין גאַנץ נאָהענט צו דעם באַרג רובענאָ, וואָס אין דעם היגען לשון הייסט עס דער טויער פון די ווינטען. מיר מוזען זיך גאַנץ הויך אויפ־הויבען, בכדי אויסצומיידען די שאַרפע שפיצען פון דעם באַרג. ווערדיג מיין לאַנדקאַרט ווייזט, וועלען מיר מוזען גרייכען ביז צוועלףטויזענד מיט פינף הונדערט אייל אין דער הויך.

און טאַקי באַלד האָט דער דאָקטאָר אַ וואַרעם געטאָן דעם גאַז, איז דער לופטבאַלאָן אַרויף העכער און העכער.

— ווי הויך קען מען פליהען אין דער לופט? — האָט דזשאָ געפרעגט.

דער דאָקטאָר האָט איהם דערויף געענטפערט:

— דו זאָלסט וויסען, אַז די ערד איז אַרומגערינגעלט מיט דער לופט, וואָס מיר אָטהעמען, אַ וויערסט זעבציג אין דער הויך. מיט אַ גרויסען לופטבאַלאָן קען מען זעהר הויך פליהען. אַזוי ווי עס האָבען שוין דאָס געטאָן די גרויסע געלעהרענטע בריאָשי און געליוסאַק. נאָר ביי זיי איז דענסטמאָל אַרויס בלוט פון דעם מויל און די אויערען. מיט עט־ליכע יאָהר צוריק האָבען זיך צוויי פראַנצויזען באַראַל און ביקסיאָ איינגעשטעלט פליהען נאָר הויך, העט, העט אין דער דינער לופט. זייער לופטבאַלאָן אָבער האָט זיך צוריסען. — און זיי זענען טאַקי אַראָב־געפאַלען? האָט קענעדי איבער געשלאָגען דעם שמועס.

— סטייטש ווי דען, — האָט איהם דער דאָקטאָר געענטפערט, — זיי זענען אָבער אַראָבגעפאַלען ווי געלערענטע מענשען און האָבען זיך קיין שום זעך נישט געטאָן. נאָר נחזור לענינינו, פליהען קען מען טאַקי הויך, איהר דאַרפט אָבער וויסען, אַז וואָס ווייטער פון דער ערד ווערט די לופט אַלץ דינער, אַזוי, אַז דריי טויזענד איילען אין דער הויך ווערט זי שוין אַזוי די אַז מען הערט נישט דאָרטען גוט דאָס קול, בשעת מען רעדט, ווי אין דער־נידעריג, און מען קען טאַקי דאָרטען אויך ניט אַזוי גוט זע־הען. מענשען יזון חיות אויף דער ערד פערשווינדען גאָר פון די אייגען,

די ברייטע וועגען זעהען אויס ווי שמאָלע סטענגעלעך און די גרויסע אָזיערעס ווי קליינע קאַליושעס.

דער ווינד האָט זעהר שטאַרק געטראָגען דעם לופטבאַלאָן איבער הויכע פּוסטע בערג, וואָס זענען אייביג בעדעקט מיט שנעע. דער דאָקטאָר האָט אָבגעמאָלט די בערג אויף פּאַפּיר. פון יענער זייט בארג רוּבעגאָ האָט זיך „וויקטאָריע“ אָנגעהויבען אַראָבצולאָזען און איז אַלץ נעהענטער צוגעפלויגען צו דער ערד, וואָס דאָרט האָבען זיך געזעהען וועלדער. מען האָט אַראָבגעלאָזט די אַנקערס און איין אַנקער האָט זיך פאַרטשעפּעט אין אַ צווייג פון אַ גרויסען בוים. דזשאָע האָט זיך געשווינד אַראָבגעלאָזט און שטאַרק צוגעבונדען דעם אַנקער. דער דאָקטאָר האָט ניט פערלאָשען זיין גאַז־רעהריל, בכדי דער לופטבאַלאָן זאָל זיך האַלטען אין דער לופט. דער ווינד האָט זיך געלעגט.

— איצט, קענעדי, — האָט דער דאָקטאָר געזאָגט, — נעהם, זיי מוחל, צווי ביקסען פאַר דיר און פאַר דזשאָען און חאַפּט אַ גאַזעלע, דאָס איז אַ מין ווילדע ציג, צו מיטאָג.

— אַ נו, דזשאָע, האָט זיך קענעדי אָנגערופען אַראָבקו פון דעם שיפעלע, — קום לאָז מיר געהן אויף געיעג.

דזשאָע האָט זיך ניט געלאָזט לאַנג בעטען, איז ראַפּטום געשפּרונגען פון דעם בוים און דער דאָקטאָר האָט פערלאָשען דאָס רעהריל.

— פליהט נאָר נישט אַוועק, מיין האַר, — האָט דזשאָע געזאָגט.

— זייט גאַנץ רוהיג, האָט איהם דער דאָקטאָר געענטפערט, דער לופטבאַלאָן איז שטאַרק צוגעבונדען. איך וועל מיר דאָ דערווייַלע שרייבען, אויב איך וועל זעהן עפּיס אַ סכנה, וועל איך אויסשיסען מיט אַ ביקס, זאָלט איהר, למען השם, באַלד קומען.

ח.

דאָס אָרט, וואוהין קענעדי און דזשאָע האָבען זיך געלאָזט אויף יאַכט, האָט אויסגעזעהן ווי אַ מדבר, שטאַרק טרוקען און צושפּאַלטען פאַר גרויס היץ. ערטערווייז איז ניכּר געוועזען אַ שפּור פון דורכגעצויגענע שיירות, און ביינער פון מענשען און פון חיות האָבען זיך דאָרטען גע־וואַלגערט אויף דער ערד אויסגעמישט מיט ליים און בלאָטע. אין אַ האַלבער שעה אַרום זענען אונזערע יעגער געקומען אין אַ וואַלד אַריין פון גוממיבוימער. זיי זענען געגאַנגען זעהר פאָרזיכטיג און האָבען גע־האַלטען די געלאָדענע ביקסען גרייט צום שיסען. קענעדי האָט אַ ווינק געטאָן דזשאָען, ער זאָל נישט רעדען, און ביידע האָבען זיך פערטאַיעט אונטער אַ בוים צו־צוהערען, אויב עס ריהרט זיך ניט עפּיס אין וואַלד. באַלד האָבען זיי דערזעהן, אַז נישט ווייט פון זיי איז צוגעגאַנגען צו איין אויסגעטריקענט טייכעל אַ קליינע סטאַדע אינדען (גאַזעלען) צו שטילען דעם דאָרשט. קענעדי האָט זיך גאַנץ שטיל דורכגעשטופּט צווישען די בוימער, און אַז ער איז שוין נאָהענט געשטאַנען נעבען דער סטאַדע, האָט ער מיט אַמאָל אויסגעשאָסען און געטראָפען איין גאַזעלע. די איבריגע זענען זיך צולויפען.

די גאַזעלע איז זעהר אַ שענע חיה, איהר פלייש איז געשמאַק, עס האָט דעם זיבעטען טעם, דאָס פעל פאַרנעהמט די אויגען און דעריבער האָט קענעדי'ן האַרציג באַנק געטאָן, וואָס ער קען ניט מיטנעהמען דאָס פעל, מחמת עס וועט זיין שווער פאַר דעם לופטבאַלאָן. נאָר דזשאָע אָבער האָט זיך צו איהם אָנגערופען:

— וואָס טויג איך דאָס פעל, מאַכט בעסער אַ פריפּעטשעק פון שטיינער, וועל איך מיך שטעלען אָפּבראָטען דאָס פלייש פון דער חיה.

קענעדי האָט אויפגעשטעלט איין אייוועלע, דזשאָע האָט אויס־געשניטען די לעדוועצע און אַלע גוטע חלקים פלייש און האָט געמאַכט

אַ גוט געבראָטענס. אין מיטען דער שמחה האָבען זיי דערהערט אַ שאָס פון אַ ביקס, איז זיי באַקום אַרויסגעפאַלען דער ביסען פאַר מורא, טאָמער האָט זיך דעם דאָקטאָר עפּיס איין אומגליק געטראָפען. זיי האָבען גע־שווינד גענומען זייער געבראָטענס און זענען גאָר אין איין אָטעם געלאָפען צו דעם לופּטבאַלאָן. לויפענדיג האָבען זיי דערהערט נאָך אַ שאָס.

— אַך, האָט דזשאָע געזאָגט, לאָמיר לויפען גיכער, דער דאָקטאָר מוז זיין אין אַ גרויסער סכנה.

קוים זענען זיי נעהענטער צוגעקומען, האָבען זיי דערזעהען פון ווייטענס עפּיס ווי אַ גאַנצע מחנה נעגערען און עטליכע פון דער מחנה קלעטערען שוין מאַקע אויף דעם בוים, צו וועלכען דער לופּטבאַלאָן איז צוגעבונדען. דער דאָקטאָר איז באמת געוועזען אין אַ גרויסער סכנה. דזשאָע האָט געציטערט פאַר שרעק. קענעדי אָבער האָט איהם גע־שטאַרקט.

— מיר דאַרפען איצט, האָט ער געזאָגט, זיין גאַנץ קאַלטבלוטיג. מיט אונזערע ביקסען קענען מיר פיער שטיק אַנידערלעגען.

איידער זיי זענען נאָך צוגעקומען, האָט דער דאָקטאָר ווידער אויס־געשאָסען און איינער פון די שוואַרצע איז אַראָבגעפאַלען טויט און גע־בליבען הענגען אויף דעם בוים.

— גיט נאָר אַ בליק, מיין ליבער האַר — האָט דזשאָע אַ געשריי געטאָן, — עפּיס הענגט דאָרטען דער שוואַרצער רוח גאָר אין דער לופט, מיט וואָס האַלט ער זיך צו? אַהאַ, זעהט נאָר, עס איז דאָך גאָר מאַלפּעס, און די דערשאָסענע הענגט פאַרטשעפּעט ביי דעם עק: נו, מיט זיי איז, כלעבען, פאַרט גלייכער האָבען צו טאָן ווי מיט די ווילדע מענשען.

באמת איז דאָס טאַקי געוועזען צינאָפּאַלען, דאָס הייסט זעהר שרעקליכע מאַלפּעס, וואָס האָבען קעפּ ווי ביי הינד. ווי באַלד קענעדי און דזשאָע האָבען אויף זיי עטליכע מאָל אויסגעשאָסען, זענען עטליכע געבליבען ליגען טויט אויף דעם אָרט, די איבריגע זענען זיך געשווינד צולאָפען, און איין מינוט איז קענעדי אַרויפגעקראָכען אויף דעם לייטער אין שיפעל אַריין, דזשאָע האָט זיך אַרויפגעקראַפּקעט אויף דעם בוים, האָט אָבגעבונדען דעם אַנקער, אַריינגעשפּרונגען אין שיפעל און דער לופּטבאַלאָן האָט זיך אייפגעהויבען אין דער הויך.

— נו, מיר האָבּען געהאַט אַ גוט פּעקיל, — האָט זיך דושאָ אָנגערופען, — עס איז נאָך אַ גליק, וואָס דאָס זענען געוועזען מאַלפּעס און מיר האָבּען באַלד דערהערט דעם שאָס. נאָר אַז גאָט האָט אונז שוין יאָ געהאָלפען, לאָמיר זשע מאַכען אַ כוס׳ע און פּערבּייסען מיט אַ פריש שטיקעל געבּראָטענס.

דושאָע האָט געגרייט צום טיש און האָט דערלאַנגט איטליכען אַ גוט קעלישיקעל אַראַק.

— מיר דאַכט זיך, האָט ער געזאָגט, אַז דער האַר קענעדי האָט נישט קיין חרטה, וואָס ער איז מיט אונז געפאָהרען. ער עסט אָהן איינהרע גאַנץ געשמאַק די קאָטלעטען פון דער גאַזעלע. איך זאָג אייך, בנאמנות, אַז איך וואָלט מיין גאַנץ לעבען געגעסען נאָר גאַזעלען פון אַפריקא און געטרונקען אַראַק פון ענגלאַנד.

עס איז שוין געוועזען זייגער פיער נאָך האַלבּענטאָג, און וועדליג דער באַראָמעטער האָט געוויזען, איז דער לופטבּאַלאָן געפלויגען זיבּענהונדערט איילען אין דער הויך, דער דאָקטאָר האָט אַלץ געוואַרעמט דעם גאַז בכדי דער לופטבּאַלאָן זאָל זיך נישט אַראָבּלאָזען נידעריג. אַרום זייגער זיבּען איז „וויקטאָריע" געפלויגען איבּער דעם טאָל קאַניעמע. דער טאָל פּערנעהמט אַ מייל צעהן מיט אַ סך דערפער, וואָס זענען אַרומגערינגעלט מיט באַאָבּאַבּען און אַנדערע בוימער.

— דאָ איז די הויפּטשטאָדט פון דעם סולטאַן אונאָנאָ, האָט זיך דער דאָקטאָר אָנגערופען. ווי עס שיינט, זענען די היגע מענשען עפּיס פיינער פון די אַנדערע ווילדע פעלקער, מה־שאין־כן דאָ פּערקויפען שוין זעלטען די עלטערען זייערע קינדער פאַר שקלאַפען, נאָר פונדעסטוועגען זיצט מען נאָך דאָ אין די געצעלטען אינאיינעם מיט די בהמות.

נאָר וואָס די זון איז אונטערגעגאַנגען, האָט זיך דער הימעל גאַנץ שען אויסגעשטערענט און דער ווינד, וואָס האָט געבּלאָזען ביי טאָג, האָט זיך איינגאַנצען געלעגט: דער דאָקטאָר האָט אומזיסט געזוכט ערגעץ אַ לופטעל, וואָס זאָל טראָגען דעם לופטבּאַלאָן, דעריבּער האָט ער זיך בּעשלאָסען צו נעכטיגען פּשוט אין דער לופט, פינף הונדערט איילען הויך פון דער ערד. „וויקטאָריע" איז געבּליבּען שטעהן אין דער לופט און האָט זיך ניט גערירט פון דעם אָרט. קענעדי און דושאָע האָבּען זיך רוהיג געלעגט שלאָפען אויף זייערע געלעגערם און דער דאָקטאָר האָט

זיך אַנידערגעשטעלט אויף דער וואַך. אַרום האַלבע נאַכט איז קענעדי אויפגעשטאַנען צו זיין משמר, דער דאָקטאָר האָט אהם אָנגעזאָגט איידער ער איז זיך געגאַנגען לעגען אָפּרוהען, אַז ער זאָל האָבען אין זינען זיך אָפּט צוקוקען אויף דעם באַראָמעטער און אַז ער וועט פיהלען די קלייני־סטע פערענדערונג אין דער לופט, זאָל ער איהם באַלד אויפוועקען.

די נאַכט איז געוועזען זעהר אַ קאַלטע. די אַלע הונגעריגע חיות זענען אַרויסגעקראָכען פון זייערע נאָרעס און האָבען אין דער פינסטער אָפּ־געגעבען קאָנצערט אויף אַלערליי שרעקליכע קולות. די זשאַבעס האָ־בען זיך אָנגערופען אויף זייער קולכעל בשעת די שאַקאַלען האָבען זיך צושריגען אויף אַ וויינעדיג קול, דער לייב האָט שטאַרק געברומט און האָט אונטערגעהאַלטען די קאָמפּאַניע ווי אַ באַס. אַז דער דאָקטאָר האָט אין דער פריה אַ בליק געטאָן אויף דעם באַראָמעטער, האָט ער געזעהן, אַז ביי דער נאַכט האָט דער ווינד אָנגעהויבען בלאָזען נאָר אין איין אַנדער זייט, און דער לופטבאַלאָן איז אָבגעפלויגען קיין צפון־זייט דרייסיג מייל אין צוויי שעה, ער איז געפלויגען איבער סקאַלעס, איבער שטיינער פון דעם לאַנד מאַבענגורו, דאָרט האָבען זיך אומעדום געוואַלגערט זעהר פיעל ווייסע ביינער, פון ווילדע אָקסען און עלפאַנטען. בוימער זיינען דאָרט געוועזען ווייניג, נאָר פון דערווייטענס צו מזרח־זייט האָבען זיך אַרויסגעזעהן געדיכטע וועלדער, וואָס אין זיי זענען געשטאַנען עטליכע דערבער.

— מיר פליהען גוט, האָט זיך דער דאָקטאָר אָנגערופען: אָט אין דזשיגאַ־לאַ מקאָא, מיר וועלען זיך דאָ צושטעלען אויף עטליכע מינוט, זיך זאַפּאַסעווען מיט וואַסער, וואָס מען דאַרף האָבען צו דעם גאַז־רעהריל, עס איז אַפילו גיטאָ צו דער האַנד קיין בוים, נאָר מען מוז פרווען, ווי עס איז פאַרטשעפען דעם לופטבאַלאָן. דער לופטבאַלאָן האָט זיך אָנגעהויבען אַראָבצולאָזען אַלץ נעהענטער צו דער ערד, דזשאָע האָט אַרויס־געוואָרפען די אַנקערס און איינער פון זיי האָט זיך פאַרטשעפעט אין אַ שפּאַלט פון אַ פעלזענשטיין. ווי באַלד וויקטאָריע איז געבליבען שטעהן, איז דזשאָע אַראָבגעשפּרונגען מיט אַ פעסעלע אין דער האַנד און איז גע־לאָפען נאָך וואַסער, אין אַ האַלבער שעה אַרום איז ער געקומען צוריק. ער האָט אויף דעם וועג גאָרנישט געזעהן, נאָר אויסגעשפּרייטע נעצען צו האַפען עלפאַנטן. דער דאָקטאָר האָט שטאַרק אַרויסגעקוקט איידער דזשאָע איז צוריקגעקומען, מחמת אויף דעם שטיקעל לאַנד איז געווען

אַ גרויסע סכנה לאַנג זיך אויפצוהאַלטען. אין איין מינוט האָט דושאָע אַריינגעשטעלט דאָס וואַסער, אַרויסגענומען דעם אַנקער און אַ שפרונג געטאָן אין שיפעל, דער דאָקטאָר האָט פערגרעסערט דעם פלאַם און דער לופטבאַלאָן האָט זיך ווידער געלאָזט אויף זיין רייזע. —

דאָס אָרט, וואו זיי האָבען זיך אָפּגעשטעלט וואַסער צו נעהמען, האָט זיך געפונען אַ מייל הונדערט פון דעם בערימטען דאָרף קאַזעגאָ, און אַזוי ווי דער ווינד האָט געבלאָזען אַהינצו, האָבען אונזערע רייזענדע געקענט האָפען, אַז זיי וועלען נאָך אין דעם אייגענעם טאָג אַהין קומען. זענען געפלויגען איבער די דערפער טעמבאָ און טוראַ־וועלס, וואָס דאָרטען וואַקסען זעהר גרויסע בוימער און הויכער קאַקטוס, אַרום זייגער צוויי ביי טאָג איז „וויקטאָריאַ“ שוין געפלויגען איבער קאַזעגאַ, וואָס עס שטעהט דרייהונדערט פופציג מייל פון דעם ים.

— פון זאַנזיבאַר, האָט דער דאָקטאָר געזאָגט, זענען מיר אַוועק זייגער ניין אין דער פריה און אין צוויי טעג זענען מיר אַיינגעפלויגען אַ מייל פינף הונדערט. דער קאַפּיטאַן בורטאָן און ספעק האָבען געמאַכט די אייגענע רייזע אין פינף חדשים.

ט.

קאַזעג, וואָס דאָרטען זיצט דער סולטאַן, איז אייגענטליך ניט קיין שטאָדט. זי בעשטעהט נאָר פון זעקס דערפער מיט קליינע הייזלעך, וואָס נעבען איטליכען געפינט זיך אַ קליין הויפעל און אַ שען גאָרטענדיל מיט אַלערליי שמעקענדיגע קרייטעכצער. די דאָרטיגע איינוואוינער בוקען זיך צו דער לבנה. שוין פון גאַנץ לאַנג אָן האָט זיך דאָרט בעזעצט איין אַראַבישער שבט אָמאַני, וואָס האט תמיד געפיהרט אַ גרויסען האַנדעל מיט גומי, מיט עלפענביין, מיט ציין און מיט שקלאַפען, און איז דערפון אַזוי נתעשר געוואָרען, אַז די רייכע סוחרים פון דעם שבט טוהען שוין איצט ניט אַליין קיין האַנד אין קאַלט וואַסער, זיצען נאָר דעם גאַנצען טאָג מיט די פלגשים, עסען, טרינקען, רייכערען לולקעס און פערזאָרגען זייער מסחר אין די וויטע מקומות אַריין דורך משולחים. אין קאַזעג זענען אַלע גרעסטע ירידין פון מיטעל־אַפריקא. די איינוואוינער פון דרום־זייט פיהרען אַהינצו שקלאַפען און עלפענביין, די סוחרים פון מערב ברייגגען אַהין באַנוויל, גלאַזוואַרג און כל אַ מיני סחורות פון די פעלקער וועגען, וואָס וואוינען נעבען די גרויסע אָזערעס. אויף די מאַרקען פון קאַזעג איז תמיד אַ רעש, אַ געפילדער, מען הערט נאָר בעשטענדיג דאָס געשריי פון טרעגערס, דאָס הירזשען פון עזלען און מוילעזלען, דאָס געזאַנג פון ווייבער און דאָס וויינען פון קינדער. אומעדום ליגט צוזוואָרפען מאַטעריעס פון אַלערליי קאָלירען, פאַצערקעס, עלפענביין, האָניג, טאַבאַק און באַנוויל. דער גאַנצער געדרודער פון דעם יריד איז פלוצלים שטיל געבליבען, אַז דער לופטבאַלאָן האָט זיך אָנגעהויבען אַראָב־צולאָזען פונקט אין מיטען שטאָדט, אַלע מענשען פון דעם מאַרק, סוחרים, שקלאַפען, קינד און קייט זענען זיך צולויפען אין די הייזער אַריין.

איצט קען מען, כ׳לעבען, מאַכען אַ גאַנץ גוט געשעפט, האָט זיך דזשאָע אָנגערופען, סחורות ליגען דאָ כחול הים און עס איז ניטאָ קיין

לעבעדיגע נשמה, מען קען נעהמען וואָס דאָס הארץ גלוסט, קיין האָהן זאָל נישט קרעהען.

— האָסט אַ טעות, דזשאָע, האָט דער דאָקטאָר געענטפערט, די לייט האָבען זיך נאָר אויף אַ מינוט דערשראָקען, זיי וועלען אָבער ציקאָווע זיין און באַלד צוריק קומען. מיר וועלען זיך טאַקי אַראָבלאָזען, נאָר מען דאַרף זיך האַלטען אַביסעל פונדערווייטענס.

— מיינסט־דו טאַקי דאָ ספּעקולאַציעס צו מאַכען? האָט קענעדי דעם דאָקטאָר געפרעגט.

— פאַר וואָס דען ניט? האָט איהם דער דאָקטאָר געענטפערט, — אַבי עס וועט נאָר מעגליך זיין. דאָ אין קאַזעג דאַרפען זיין אַראַבישע סוחרים, וואָס זענען שוין ניט קיין ווילדע מענשען. איך געדענק, אַז בורטאָן און ספּעק האָבען זיך גאָר נישט געקענט אָבלויבען, ווי פריינד־ליך מען האָט זיי דאָ אויפגענומען. לאָמיר אויך פּריווען אונזער גליק.

„וויקטאָריע" האָט זיך אָנגעהויבען אַראָבצולאָזען אויף דער ערד, און איין אַנקער האָט זיך פאַרטשעפּעט אין שפּיץ פון אַ בוים, וואָס שטעהט אויף דעם מאַרק. די איינוואוינער האָבען אַרויסגעשטעקט גאַנץ פאָרזיכטיג די קעפּ פון זייערע הייזלעך און געפּריווט אַרויסגעהן אויף דער ליכטיגער וועלט. די דאָרטיגע מכשפים, וואָס הייסען וואַגאַנגי, האָבען זיך געמאַכט האַרץ און צוגעגאַנגען נאָהענטער צו דעם לופט־באַלאָן, באַלד נאָך זיי איז צוגעגאַנגען דער גאַנצער עולם, די פויקערס האָבען אָנגעהויבען צו פויקען, און אַלע האָבען אויפגעהויבען די הענד צום הימעל.

— דאָס דאַוונען זיי אַזוי, האָט דער דאָקטאָר געזאָגט, אויב איך נאַר מיך נישט, וועלען מיר דאָ ביי די טפשים שפּילען אַ גאַנץ וויכטיגע ראָליע. איך מיין, אַז דיך, דזשאָע, וועלען זיי מאַכען פאַר זייער אָבגאָט.

אין דער מינוט טאַקי האָט איין מכשף אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנד און דער גאַנצער עולם איז געבליבען שטיל. ער האָט עפּיס גע־האַלטען אַ רעדע צו די רייזענדע, נאָר זיי האָבען נישט פערשטאַנען דאָס לשון. דער דאָקטאָר האָט געפּריווט רעדען אַראַביש, האָט מען איהם געענטפערט. פון דעם בעל־דברנ'ס רעד האָט זיך דער דאָקטאָר אָנ־געשטויסען, אַז די לייט האָבען אָנגענומען דעם לופטבאַלאָן פאַר דער

לבנה, וואָס איז געקומען צו זיי צוגאַסט מיט איהרע דריי זיהן. דער דאָקטאָר האָט זיי געזאָגט, אַז די לבנה געהט אַראָב איין מאָל אין טויזענד יאָהר זיך צו בעווייזען פאַר די מענשען, וואָס בוקען זיך צו איהר, ווען איינער האָט צו איהר עפּעס אַ בקשה, זאָל ער זיך ניט שעמען און בעטען. דער מכשף האָט איהם דערויף געענטפערט, אַז דער סולטאַן איז שוין קראַנק פון עטליכע יאָהר און לאָזט בעטען, אַז דער לבנה׳ס קינד זאָל איהם מבקר חולה זיין. דער דאָקטאָר האָט זיך אָנגערופען.

די לבנה האָט פערנומען דעם סולטאַנס געבעט. און ער געהט אַליין ברענגען איהם די רפואה. דער גאַנצער עולם האָט פאַר גרויס שמחה אָנגעהויבען צו זינגען, צו שרייען, און עס איז געוואָרען אַ גערודער ווי צווישען מיראַשקעס.

— מיינע פריינד, — האָט דער דאָקטאָר געזאָגט צו זיינע לייט אויף ענגליש,—איך געה איצט צו דעם סולטאַן, איהרביידע זאָלט למען השם, בלייבען אויף אייערע ערטער. דו, קענעדי, שטעה אין שיפּעלע און וואַרעם כסדר דעם גאַז, און דו, דזשאָע, שטעה אויף דער ערד נעבען לייטעריל און זייט ביידע גרייט, אַז ווען מען וועט דאַרפען, זאָלען מיר קענען באַלד אַוועקפליהען. פון מיר מאַכט זיך גאָר קיין עגמת נפש ניט, ווייל די שוטים מיינען, אַז די לבנה איז געקומען צו זיי מיט אַ וויזיט און מיר זענען איהרע קינדער

דער דאָקטאָר האָט מיט זיך גענומען זיין קליין אַפּטייקעל און איז אַראָב אויף דער ערד. דאָס געשריי פון דעם עולם איז נאָך גרעסער געוואָרען און זיי האָבען זיך געלאָזט געהן מיט דעם דאָקטאָר. דזשאָע איז אויך אַראָבגעגאַנגען און האָט זיך אַנידער געזעצט נעבען לייטעריל, די פיס אונטער זיך ווי אַ טערק.

דעם דאָקטאָר פערגיסען האָט מען געפיהרט מיט אַ קאַפּעליע צו דעם סולטאַנס הויז, וואָס איז געשטאַנען וויט פון דער שטאָדט. די וואַגאַנגען האָבען איהם אַרומגערינגעלט און האָבען נישט צוגעלאָזט צו איהם דעם המון, וואָס האָט זיך זעהר געשטופּט. מיט אַזוי אַ פּאַראַד איז מען געגאַנגען זעהר פּאַמעליך, עס איז געוועזען זייגער דריי און די זון האָט שטאַרק געשיינט, דעם סולטאַנס יורש עצר פון אַ קעבס ווייב, נאָך זעהר אַ יונגער און אַ בחור מיט ברייטע פּלייצעס איז אַרויסגעגאַנגען מקבל פנים זיין דער לבנה׳ס זוהן און האָט זיך פאַר איהם אויסגעצויגען,

ווי גרויס ער איז, אויף דער ערד. אין דריי פערטל שעה אַרום האָט זיך צום סוף די גאַנצע האָפטע צוגעלאָזט נעהענטער צום סולטאַנס פּאַלאַץ, וואָס שטעהט אויפן באַרג. דאָס איז געווען אַ הויז אָהן פענסטער, נאָר מיט איין טיר, דער דאַך איז אָבגעשטאַנען פון די ווענד אַזוי, אַז די לופט איז פריי אַריינגעגאַנגען אין שטוב. אויף די ווענד איז געווען אויסגעמאָלט מיט רויטען ליים מענשען און שלאַנגען. די לייבוואַכע האָט אָבגעגעבען דעם דאָקטאָר גרויס כבוד. דאָס זענען געווען זעהר געזונטע און שטאַרקע מענשען מיט לאַנגע האָר פערפלאָכטען אין אַ סך צעפּלעך, ביז איבער די פּלייצעס, דאָס פּנים איז בּיי זיי געווען אויסגעשמירט פון די שלייפען ביז דעם מויל, מיט שוואַרצע אָדער בלאָע פּאַסען, אין די לאַנגע אויסגעצויגענע אויערען האָבען זיי געטראָגען הילצערנע רייפלעך און זייערע קליידער זענען געווען פון ליכטיקע קאָלירען. די סאָלדאַטען זענען געוואָפענט מיט שפּיזען, מיט בויגענס, מיט פיילען, מיט מעסערס, מיט לאַנגע אויסגעשטשערבעטע סאַבלעס און מיט קליינע העקלעך.

דער דאָקטאָר איז אַריינגעגאַנגען אין פּאַלאַץ, חאָטשע דער סולטאַן איז געווען קראַנק, פונדעסטוועגען האָט זיך דאָרטען שרעקליך גערודערט, און בּיי דעם דאָקטאָרס אַריינקומען איז דאָס גערודער נאָך צוויי מאָל שטאַרקער געוואָרען ווי פריהער. איבער דער טיר זענען געהאַנגען ווי קמיעות עקען פון האָזען און גרייוועס פון ווילדע פערד, וואָס הייסען צעברעס. אַ גאַנצע מחנה פון דעם סולטאַנס ווייבער האָבען זעהר שען אויפגענומען דעם דאָקטאָר, מען האָט איהם לכבוד צוגעשפּילט אַ וויוואַט אויף צימבּלען און אויף זעהר אַ גרויסער קעסעלפּויק. דאָס רוב פון די ווייבער זענען געווען זעהר חניעוודיק. זיי האָבען געלאַכט און געריכערט טאַבּאַק אין גרויסע שוואַרצע לולקעס. זייערע לאַנגע קליידער האָט זיי זעהר שען געפּאַסט. זעקס פון זיי, וואָס מען האָט געהאַלטען בעזונדער, זענען אויך געווען פרעהליך, חאָטשע עס איז זיי געווען אָנגעברייט אַ וויסטער. אַ פינסטערער סוף. נאָך דעם סולטאַנס טויט האָט מען זיי געדאַרפט מיט איהם אינאיינעם בעגראָבען לעבעדיגערהייט, כדי זיי זאָלען איהם אין קבר אַביסעל פאַרגניגען פערשאַפען.

אָנקוקענדיג דאָס אַלצדינג, איז דער דאָקטאָר צוגעגאַנגען צו אַ הילצערין בעטיל, און האָט דערזעהן אויף איהם דעם סולטאַן, אַ מענש פון אַ יאָר פערציג, ליגט פערמאַטשעט אָהן זינען, מחמת ער האָט

געפֿידערט אַ אויסגעלאַסען לעבען. זיין קראַנקהייט, וואָס האָט זיך שוין געצויגען יאָהרען לאַנג, איז געוועזען פּשוט אַ שׂכרות און קיין שום מיטעל אין דער וועלט וואָלט שוין ניט מעהר געהאָלפֿען, אַז די שכּורער מולטאַן זאָל זיך אויסניכטערן און שטעלען אויף די פֿיס.

דעם מולטאַנס מקורבים און זיינע ווייבער האָבען זיך געקניעט און איינגעביגען די קעפּ בשעת דער דאָקטאָר איז צו איהם צוגעגאַנגען. דער דאָקטאָר האָט איהם איינגעגעבען עטליכע שטאַרקע טראָפּענס, איז דער שיכּורער מולטאַן, וואָס איז שוין עטליכע שעה געלעגען ווי אַ טויטער, אַביסעל צו זיך געקומען אויף אַ רגע און האָט זיך עפּיס ווי אַ שאָקעל געטאָן. אַלע האָבען פֿאַר שׂמחה אָנגעהויבען צו שרייען לכּבוד דעם דאָקטאָר. נאָר דעם דאָקטאָר האָט זיך שוין דאָס שרייען צוגעגעסען, ער האָט זיך ווי עס איז אָבגעטשעפּעט פֿון דעם גאַנצען פּעקיל, ער האָט זיי מוחל געוועזען דעם גאַנצען כּבוד, איז אַרויסגעגאַנגען פֿון דעם פּאַלאַץ און האָט זיך געלאָזט געהן צו „וויקטאָריע". עס איז שוין געוועזען זיינער זעקס פֿאַרנאַכט.

דזשאָע איז זיך דערווייל געזעסען די גאַנצע צייט רוהיג אונטען נעבען לייטעריל און האָט דאָרטען געוואַרט אויף דעם דאָקטאָר. דער המון מענטשען האָט איהם אָבגעגעבען גרויס כּבוד. ער האָט זעהר גוט געשפּילט זיין ראָליע, טאַקי ווי עס פּאַסט דער לבנה'ס אַ קינד. ער האָט זיך אַפילו זעהר שען בענומען מיט די יונגע אַפריקאַנקעס, וואָס האָבען אויך איהם געוואָרפֿען אויגען מיט גרויס בעוואונדערונג, און האָט צו זיי גערעדט מיט זיסע ריידעלעך.

— בוקט זיך צו מיר, האָט ער געזאָגט, איך בין, כּלעבען, אַ שענער בחור, אַ יונג מיט ביינער, האָטשע דער לבנה'ס אַ קינד.

מען האָט איהם געבראַכט קרבנות ווי איין אָבגאָט, זאַנגען פֿון גערשטען און אַ מין משקה פּאָמבע. דזשאָע האָט פֿאַר דרך ארץ גענומען פֿערזוכען די משקה, וואָס האָט אויסגעזעהן ווי שטאַרק ביער. נאָר ווי ער האָט עס אָבער גענומען צו די ליפּען, האָט ער זיך שרעקליך פֿערקרימט מחמת גרויס שאַרפֿקייט, און אַלע האָבען געמיינט, דאָס לאַכט ער אַזוי פֿאַר גרויס גוטסקייט. דערנאָך האָבען יונגע מיידלעך אָנגעהויבען זינגען אַ לידעל אַלע אויף איין קול און האָבען זיך אַרום איהם געדרעהט מיט אַ טאַנץ גאָר גרויכאַרטיג.

— אָ, איהר טאַנצט, האָט זיך דזשאָע אָנגערופען, כ'לעבען, איך װעל אויך ניט בלייבען הינטערשטעליג און װעל אײך װײזען, װי מען טאַנצט בײַ אונז.

ער האָט זיך טאַקי באַלד געשטעלט טאַנצען, ניט געמאַכט שיהות.

ער האָט זיך געדרעהט, געקרימט, געמאַכט מיט די פיס, מיט די הענט, און האָט זיך געבויגען, געשאָקעלט, געמאַכט װילדע אָנשטעלען, דער המון האָט אויפגעעפענט מויל און אויערען און זיך ניט געקענט פּערחידושען, װי אַזױ די אָבגעטער טאַנצען דאָס אַביסעל אויף דער לבנה. און אַזױ װי די אַפריקאַנער שפּעטען אַלצדינג נאָך װי די מלפּעס, האָבען זײ באַלד אָנגעהויבען נאָכצומאַכען דזשאָעס טאַנץ מיט אַלע זײַנע קונצען. עס איז געװאָרען אַזאַ טאַראַראַם און אַזאַ גערודער, אַז מען איז שיער טויב געװאָרען. אין מיטען דער שמחה האָט דזשאָע דערזעהן, דער דאָקטאָר ליופּט עפּיס מיט שרעק און דער גאַנצער עולם שטופּט זיך אַרום איהם מיט כעס. װאָס קען דאָס באַטײַטען, האָט דזשאָע זיך אַליין געפרעגט, איז אפשר דער סולטאַן געשטאָרבען אונטער דעם דאָקטאָרס רפואה? מען װאָלט אונז געמעגט מקנא זײַן. קענעדי האָט אויך פערשטאַנען פון דעם עולם'ס שרײַען, אַז זײ זענען דאָ אין אַ גרויסער סכנה, נאָר ער האָט ניט געקענט װיסען, פון װאָס דאָס איז געקומען. דער גאַז איז געװעזען גוט אָנגעװאַרעמט און דער לופטבאַלאָן האָט זיך געריסען אַװעקצופליהען. דער דאָקטאָר איז קוים מיט צרות צוגעגאַנגען צו דעם לײַטעריל. דער נאַרישער עולם האָט פּאָרט מורא געהאַט אָנצופאַלען אויף לבנה'ס קינדער. דער דאָקטאָר האָט זיך גיך אַרויפגעכאַפּט דורך דעם לײַטעריל אין שיפעל אַרײַן און שאָע באַלד נאָך איהם.

— מען טאָר דאָ ניט אַ מינוט פערלירען — האָט דער דאָקטאָר געזאָגט, — בינד ניט אָב דעם אַנקער, מיר װעלען איהם אָבשנײַדען.

— װאָס איז דאָ אַזױנס געשעהן? — האָט דזשאָע און קענעדי געפרעגט.

— איהר זעהט דען ניט, האָט דער דאָקטאָר געענטפערט, אַז די אמת'ע לבנה איז איצט אויפגעגאַנגען?

— װי די לײַט האָבען דאָס דערזעהן, האָבען זײ אָנגעהויבען צו

שרייען, אַז מיר זענען גאָר אָבמאַנשטשיקעס און דעריבער איז געוואָרען דער גאַנצער געפּילדער.

— דזשאָע האָט אַרויסגעלאָזט אַ גרויס געלעכטער. די איינוואוי־נער פון קאָוועג האָבען אויפגעהויבען אַקעגען לופטבאַלאָן זייערע פיילען, נאָר איין מכשף האָט אַהאונק געטאָן דעם עולם און אַלע האָבען אַראָב־געלאָזט די הענד. דער מכשף איז אַרויף אויף דעם בוים און האָט גע־וואָלט דורך דעם שטריק אַראָבציהען דעם לופטבאַלאָן אויף דער ערד.

— אפשר דאַרף מען אָבהאַקען דעם שטריק? — האָט דזשאָע געפרעגט.

— וואַרט נאָר אַביסעל, האָט דער דאָקטאָר געענטפערט, אָבהאַ־קען וועלען מיר קיינמאָל ניט פערזאַמען, און עס איז דאָך אַ שאָד דער אַנקער.

דער מכשף האָט מיט זיין קריכען אָבגעבראָכען די צווייגען פון דעם בוים און דער אַנקער האָט זיך אָבגעטשעפּעט. דער מכשף איז אָבער געבליבען זיצען אויף דעם אַנקער און דער לופטבאַלאָן האָט איהם אויפ־געהויבען אין דער הויך. דער עולם האָט זיך זעהר דערשראָקען, ווי זיי האָבען אַ בליק געטאָן, אַז איינער פון זייערע וואַגאָנגען יוערט פערשוואונ־דען פאַר זייערע אויגען.

— מיר דאַכט זיך, האָט קענעדי געזאָגט, אַז די קליינע נסיעה וועט איהם ניט שאַדען, עס וועט ביי איהם ווערט זיין רבי־געלד.

— אפשר איז נישקשה איהם פון דאַנען אַראָבצוואַרפען? האָט דזשאָע געפרעגט, אַז דער לופטבאַלאָן איז שוין געפלויגען טויזענד איילען אין דער הויך.

— ניין, מיין פריינד, — האָט דער דאָקטאָר געענטפערט, — מיר ווע־לען איהם בעסער אַראָבלאָזען, לאָז ער זיך געזונדערהייט געהן אַ היים און דערצעהלען, אַז ער האָט געשפּאַצירט מיט דער לבנה אַליין, וועלען איהם זיינע לייט האַלטען זעהר בחשיבות, אָדער זיי וועלען איהם נאָר מאַכען פאַר איין אָבגאָט.

אַגאַנצע האַלבע שעה האָט „וויקטאָריע" געטראָגען דעם שוואַר־

צען מכשף אין דער לופט, ער האָט פאַר שרעק אַליין ניט געוואוסט, וואָס עס טהוט זיך מיט איהם. אַז דער דאָקטאָר האָט אַ בליק געטאַן. אַז ווי פליהען שוין אויף אַ פוסטען פלאַץ, האָט ער אויפגעהערט צו וואָרעמען דעם גאַז און דער לופטבאַלאָן האָט זיך אָנגעהויבען אַראָבצו-לאָזען. דער מכשף האָט ניט געוואַרט ביז דאָס שיפעל וועט צו קומען צו דער ערד, ער האָט אַ שפרונג געטאָן אויף עטליכע איילען און האָט געמאַכט די גרויסע פליטה. דער לופטבאַלאָן האָט זיך באַלד אויפגעהויבען אין דער הויך.

— אָט, אַ פּנים, אַז מען טאָר זיך ניט אויסגעבען פאַר דער לבנה'ס קינדער אָן איהר רשות, — האָט זיך דושאָע אָנגערופען, אַז ווי זענען שוין געוועזען העט ווייט אין דער לופט. — זי האָט אונז שיער ניט אָבגעשפּילט אַ גוטע חתונה. האָט איהר נישט דאָרטען אפשר, האַר דאָקטאָר, דער לבנה איהר גאַנצען שם קאַליע געמאַכט מיט אייער רפואה?

— טאַקי באמת, האָט קענעדי געפרעגט, וואָס איז דאָס פאַר אַ נפש דער סולטאַן פון קאַזעג?

— עט, האָט דער דאָקטאָר געענטפערט, איין אַלטער שכּור, וואָס איז נוטה למות. זיין טויט, מיין איך, וועט עפּיס ניט אַזוי שטאַרק באַנג טאָן דעם עולם. פון דעם, וואָס עס האָט זיך איצט מיט אונז פאַסירט קען מען זיך אַ מוכר נעהמען, אַז אַלע גדולות און כּבוד זענען נישט קיין אייביג געווער.

— האָט מיר נישט קיין פאַראיבעל, האָט דושאָע געזאָגט, מיר, כ'לעבען, איז דער כּבוד זעהר ניחא געוועזען. ווי איהר ווילט זיך, היי-סען דער לבנה'ס אַ קינד איז גאָר ניט שלעכט. צום שלימזל אָבער האָט זיך די לבנה נעדאַרפט בעווייזען און נאָך אינגאַנצען רויט ווי פייער. זי איז אודאי אויף אונז שטאַרק אין כעס געוועזען

ווי מען האָט זיך אַזוי געשמועסט און דושאָע האָט לוסטיג געמאַכט דעם עולם מיט זיינע ווערטלעך, האָבען זיך אָנגעהויבען אין צפון-זייט צו ווייזען שוואַרצע שרעקליכע חמאַרעס. אין מיטען איז דער הימעל געבלי-בען ריין, נאָר די לופט איז געוועזען עפּיס שרעקליך שווער. אַ שטאַר-קער ווינד האָט זיך אויפגעהויבען אַרום זייגער אַכט און האָט אַ טראָג געגעבען „וויקטאָריען" אַביסעל צו מזרח-זייט. אונזערע רייזענדע זענען גע-

פלויגען איין ערך פינף און דרייסיג מייל א שעה. אונטער זיי זענען גע־שווינד געלויפען די שענע פעלדער פון מופטא, זיי האבען פשוט פערנו־מען די אויגען מיט זייערע תבואות. עס איז נאר א תענוג געוועזען זיי אנצוקוקען.

— די איינוואוינער פון דעם לאנד, איבער וועלכען מיר פליהען איצט, האט דער דאקטאר געזאגט, בוקען זיך פון אייביג אן צו דער לבנה. דאס איז איינס פון די בעסטע לענדער אין גאנץ אפריקא, עס איז זעלטען ערגיץ צו געפינען אזעלכע טייערע פרות און תבואות.

— זאגט מיר, מיין ליבער הער, האט דושאָע זיך אנגערופען, פאר וואס קומט עס, אז אזעלכע ווילדע מענשען זאלען האבען אזא פעט ווינקעל?

— ווער ווייסט? האט דער דאקטאר געענטפערט — עס קען זיין, אז מיט דער צייט תעלען דא וואוינען די געלערנטסטע און די עדעלסטע פעלקער; עס קען זיין, אז אין א סך יאהרען ארום, ווען די ערד פון איירפא שוין קיין כח נישט האבען מפרנס צו זיין איהרע איינוואוינער, וועלען זיי אלע אריבערגעהן אהער.

— דו מיינסט עס טאקי ערנסט? האט קענעדי געפרעגט.

— יא, מיין פריינד, די היסטאריע ווייזט אונז, אז עס מוז אזוי זיין. דו ווייסט דאך, פון וואנען די פעלקער האבען אנגעהויבען צו וואנ־דערן, לכתחילה האט אזיען געקארמעט פיער טויזענד יאהר כסדר די גאנצע וועלט, נאר אז ערטערווייז האט די ערד אויפגעהערט צו געבען איהר פרוכט, און שטאט דער תבואה איז אויסגעוואקסען אויף די פעל־דער שטיינער, האבען זיך פון דארט די מענשען אוועקגעלאזט קיין איי־ראפא, וואס זי האדעוועט זיי שוין צוויי טויזענד יאהר. נאר מיר זעהען, אז ביי אונז אין איירפא, תאס ווערט וואס א יאהר מעהר יקרות און הונגער, קראנקהייטען, וואס אדנזערע זיידעס האבען פון זיי גארנישט גע־וואוסט, זענען ביי אונז שכיח,—דאס איז א סימן, אז אונזער לאנד ווערט מאגערער און פערלירט איהר כח. מיר זעהען, אז א סך פעלקער פון אונזער לאנד ציהען זיך שוין איצט קיין אמעריקא. וואס די ערד איז דארטען נאך יונג און פעט. נאר מיט דער צייט וועט אמעריקא אויך אלט ווערען, איהרע וועלדער וועלען אויסגעהאקט ווערען, איהרע פעל־

דער, וואָס טראָגנען איצט צוויי מאָל אין יאָהר תבואה, וועלען שפּעטער קוים איין מאָל אין יאָהר טראָגען. דענסטמאָל וועט אַפריקאַ אויפגעהערט צו זיך די נייע דורות, איהרע פעטע פעלדער וועלען זיי שפּייזען טויזענדער יאָהרען, און אַז מען וועט בעאַרבייטען די ערד, וועט זי בעקומען גאָר איין אַנדער פּנים, די שעדליכע לופט וועט ווערען ריין, געזונד די טייכען און וואַסערען, וואָס געהערען זיך איצט איינס מיט דעם אַנדערען נישט אָן, וועלען צונויפגענומען ווערען דורך קאַנאַלען און אויף זיי וועלען געהן האַנדעלסשיפען און פאַרעהאָדען. דאָס שענע שטיקעל לאַנד, איבער וועלכען מיר פליהען, וועט אפשר אַ מאָל ווערען אַ גרויס קעניגרייך און וועט דאָרט ממציא זיין אַ סך זאַכען, נאָך אפשר מעהר שכלדיגער פון דעם טעלעגראַף און פאַראָוויע מאַשינען.

אונזערע רייזענדע זענען געפלויגען איבער פעלדער און וועלדער איבער בערג, איבער טאָלען און גרויסע וואַסערען. קעמלען און אַנדערע בהמות זענען געשטאַנען אויף די פעלדער טיעף אין גראָז, אַז מען האָט זיי קוים אַרויסגעזעהן. אין די געדיכטע וועלדער, וואָס האָבען אויסגעזעהען פון דער הויך ווי קליינע וואַזאָנעס, האָבען זיך אויפגעהאַלטען לייבען, לעמפּערטען און די שרעקליכע נאַכטוועלף, וואָס הייסען היענעס, די עלפאַנטען האָבען געהענדיג געטרעסעט מיט די שפּיצען בוימער און עס האָט זיך געהערט אַ קול פון די צווייגע, וואָס זיי האָבען אָבגעבראָכען מיט זייערע גרויסע צייהן.

— אַך, — האָט קענעדי דער יעגער זיך אָנגערופען פאַר גרויס שמחה, — ווי גוט עס איז אין דעם אָרט צו געהן אויף דער יאַגט, דאָ זענען אַזוי פיעל חיות, אַז מען זאָל אפילו בלינדערהייט אויסשיסען וועט מען זיכער טרעפען אַ חיה. מאָמער וואָלט איך מיך טאַקי געפּרואווט?

— חלילה, האָט איהם דער דאָקטאָר געענטפערט, עס איז ניט איצט די צייט, די נאַכט פאַלט צו, און די חמאַרעס רוקען זיך אויך אָן, עס וועט דונערען און בליצען. דו דאַרפסט וויסען, אַז אין אַזעלכע הייסע ערטער, וואָס די היץ ברענט ווי אין גיהנם, זענען די דונערען זעהר שרעקליך. פיהלסט דו דען ניט, ווי עס איז געוואָרען שטאַרק פאַרנע, די היץ איז ניט אויסצוהאַלטען, עס איז ניטאָ קיין פּיצעל לופטעלע, דאָס וועט ניט אָבלויפען גלאַט, גאָט זאָל שומר ומציל זיין וואָס עס קען ווערען.

— אויב יאָ אַזוי, האָט קענעדי געזאָגט, וואָלט אפשר בעסער געווען זיך אַראָבצולאָזען אויף דער ערד.

— אומנעקערט, האָט דער דאָקטאָר געענטפערט, איך טראַכט זיך נאָך העכער אויפצוהויבען און ווען עס וועט נאָר מעגליך זיין, וועל איך מיך נעהמען אויף זיבען, אַכט גראַד מעהר קיין צפון־זייט און פריִען צופליהען נעהענטער צו די ערטער, וואָס מען איז משער, אַז דאָרטען זאָלען זיך געפינען די קוועלען, פון וועלכע דער טייך נילוס געהט אַרויס. אפשר וועלען מיר נאָך דאָרט אויך געפינען אַ שפור פון דיעם קאַפיטאַן ספעק אָדער גאָר די גאַנצע שיירא פון דעם רייזענדען נעגלין

— זעה נאָר, — האָט קענעדי איבערגעשלאָגען דעם דאָקטאָרס שמועס מיט אַ געשריי, — זעה נאָר דאָרט די בעהאָמאָסען, אָדער, ווי מען רופט זיי נאָך אויך, די פלוספערד, וואָס קריכען אַרויס פון די טייכען, ווי גרויס ווי דיק, ווי גראָב זיי זענען! היינט זעה דאָרטען אויך די קראָקאָדילען, מיט וואָס פאַר אַ רעש אָטהעמען זיי. און ציהען אין זיך אַריין די לופט. עס איז זיי אַ פנים שטאַרק דושנע.

— אַ תענוג, כ׳לעבען, צו רייזען אַזוי ווי מיר, האָט דושאָע זיך אָנגערופען, וואָס הערען מיר אַזעלכע ווילדע מנו׳לים. האַר דאָקטאָר, האַר קענעדי, קוקט נאָר אָן דאָרטען עפּיס גאָר אַ גוזמא חיות. אפשר אַ צוויי הונדערט שטיק, וואָס געהען מחנות־ווייז. דאָס איז וועלף,

— ניין, דו האָסט אַ טעות, דושאָע, האָט דער דאָקטאָר געזאָגט, דאָס זענען ווילדע הינד, זעהר בייזע, וואָס האָבען קיין מורא ניט אָנצופאַלען אפילו אויף אַ לייב. זיי זענען פון אַלע חיות דאָס ערגסטע בעגעגניש פאַר אַ רייזענדען, אין איין רגע צורייסען זיי איהם אויף שטיקלעך.

אין דרויסען איז דערווייל געוואָרען וואָס ווייטער הייסער, שטילער, מען זאָל דאָס פיהלען עפּיס אַ ווינטעלע, די לופט אינגאַנצען איז ווי אַנטשלאָפען געוואָרען, עפּיס ווי די כוחות זענען איהר אויסגעגאַנגען און איז ניט אינשטאַנד געוועזען אים מינדעסטען זיך צו בעוועגען. אַלע פייגעל, גרויס און קליין, האָבען זיך בעהאַלטען צווישען די צווייגען פון נעדיכטע בוימער. עס איז געוועזען אַלע סימנים, אַז באַלד וועט ווערען אַ גאָס־רעגען. זייגער ניין ביי נאַכט איז דער לופטבאַלאָן געבליבען

שטעהן, אָהן אַ שום בעוועגונג, איבער מוענע, אַ אָרט, וואָס בעשטעהט פון אַ סך דערפער און וואָס אין דער צייט איז שוין שווער געוועזען זיי צוזעהן פון דער ווייטענס.

— אַך, עס איז מיר זעהר דושנע, האָט קענעדי געזאָגט און גע־סאָפּעט גאַנץ שטאַרק, מיר שטעהען דאָך אין דער לופט און גיבען זיך אפילו קיין ריהר ניט. וואָלט ניט בעסער געוועזען זיך פּשוט אַראָבּ־צולאָזען.

— סטייטש, עס וועט דאָך אָבער ווערען אַ שטורם, — האָט דער דאָקטאָר געענטפערט אַביסעל אונרוהיג.

— נו, אַז דו האָבּסט יאָ מורא, דער ווינד זאָל שפּעטער ערגיץ ניט פערטראָגען דעם לופטבאַלאָן, איז דאַכט זיך ניטאָ קיין אַנדער מי־טעל, ווי זיך אַראָבּצולאָזען, האָט איהם קענעדי געזאָגט.

— אפשר וועט נאָך היינט בּיי נאַכט גאָר ניט זיין, האָט זיך דושאָע אַריינגעמישט אין דעם שמועס, — די וואָלקענס זענען לעת־עתּה זעהר הויך.

— אָט טאַקי מחמת דעם האָבּ איך מורא אַריבערצופליהען איבער זיי, האָט דער דאָקטאָר געענטפערט, מען וועט מוזען זיך אויפהייבען שרעקליך הויך, אויפהערען אינגאַנצען צו זעהן די ערד און לאָזען זיך גלאַט אויף מזל, ניט צי וויסען די גאַנצע נאַכט, אפילו אויב מיר ריה־רען זיך און וואוהין מיר פליהען.

— ענטשלים זיך אויף עפּים, מיין ליבער סאַמועל, — האָט קענעדי געזאָגט, — עס איז איצט ניט די צייט אַ סך צו קלערען.

— אַ גרויסער שאָד, וואָס דער ווינד איז שטיל געבליבען, — האָט דושאָע געזאָגט, — ער וואָלט אונז אָוועקגעטראָגען איבער דער תּמאַרע.

— יאָ, מיין פריינד, האָט דער דאָקטאָר געענטפערט, מיר זענען איצט שטאַרק אין דער קלעהם, זאָל איך מיך אויפהייבען אין דער הייך, קען, חלילה, אַ בּליץ אָנצינדען דעם לופטבאַלאָן; זאָל איך מיך אַראָבּלאָזען און בּלייבען שטעהן פאַרטשעפּעט מיט דעם אַנקער, קען

א שטאַרקער שטורם, וואָס דאָ ווערט עס אין איין מינוט, אונז אַראָפּ־שליידערן אויף דער ערד. בעסער איז נאָך מיין דעה, מיר זאָלען זיך אַלץ האַלטען אין דער מיט, וואַסער פון דעם גאַז־רעזערוואַר ווענען האָבען מיר גענוג, דערביי נאָך צוויי הונדערט פונט משא, ווען מען וועט בעדאַרפען, וועל איך מיך מיט זיי אויסהעלפען. איהר, מיינע פריינד, לייגט זיך לעת־עתה שלאָפען, אַז עס וועט נויטיג זיין, וועל איך אייך אויפוועקען. איצט שטעהט דער לופטבאַלאָן אויף איין אָרט און ריהרט זיך נישט, ווען דער וועטער וועט זיך ניט פאַרענדערן, וועלען מיר מאָר־גען אויך שטעהן אויף דעם אייגענעם אָרט.

קענעדי און דזשאָע האָבען זיך אַנידערגעלעגט אונטער די קאָלד־רעס און דער דאָקטאָר איז איינער אַליין געבליבען אויף דער וואַך. די חמאַרעס האָבען זיך אָנגעהויבען אַראָבצולאָזען נידריגער און עס איז געוואָרען שטאַרק פינסטער, האָטש אַיין אויג אַרויסצונעהמען. מיט אַ מאָל איז זעהר ליכטיג געוואָרען פון אַ גרויסען בליץ און איידער ער איז נאָך פערשוואונדען געוואָרען, האָט אַ קלאַפּ געגעבען אַ שטאַרקער דונער. קענעדי און דזשאָע האָבען זיך ניט טויט ניט לעבעדיג אויפגעכאַפּט און זענען צוגעלאָפען צום דאָקטאָר.

— לאָמיר זיך אַראָבלאָזען, האָט קענעדי אַ געשריי געטאָן.

— ניין, האָט דער דאָקטאָר געזאָגט, אַראָבצולאָזען זיך איז שוין אומעגליך, בעסער לאָמיר זיך אויפהייבען אין דער הויך, איידער עס הויבט אָן דער שטורם מיט דעם רעגען. דער דאָקטאָר האָט פאַרגרע־סערט דעם פלאַם פון דעם גאַז־רעזערוואַר. באַלד האָבען אָנגעהויבען צו־געהן איין דונער נאָך דעם אַנדערן, און די בליצען האָבען גאָר נישט אויפגעהערט, די לופט איננאַנצען איז געוועזען איין פייער און די טראָ־פּען פון דעם רעגען האָבען אויסגעוויזען ווי גרויסע פליהענדיגע פונקען.

— אין ברירה, האָט דער דאָקטאָר געזאָגט, מיר מוזען איצט דורכגעהן אַ פייערדיג גיהנם מיט אונזער לופטבאַלאָן, וואָס איז אָנגעפילט מיט ברענענדיגען גאַז.

— לאָז זיך גיכער אַראָב אויף דער ערד, אויף דער ערד, האָט קענעדי געשריגען אויף אַ קול.

אויף דער ערד, האָט דער דאָקטאָר געזאָגט, זענען מיר אויך אין אַ סכּנה, אַ חוץ דעם קען זיך נאָך דער לופטבאַלאָן צוריי־סען אין די צווייגען פון די בוימער. מיר מוזען זיך אויפהייבען ווי צום גיכסטען.

אין דעם חלק אפריקא קען מען בשעת אַ גרויסען גאָס־רעגען איבערצעהלען דרייסיג ביז פינף און דרייסיג בליצען אין אַ מינוט. דער הימעל איז דענסטמאָל איינגעטונקט אין פייער און די דינער הילכען שטאַרק און ווילען גאָר ניט אויפהערען.

אַ שטאַרקער ווינט האָט מיט אימפעט געבלאָזען אין דער פיי־ערדיגער לופט און געדרעהט מיט די דערהיצטע וואָלקען, מען קען זאָגען, עפּיס אַ גרויסער בלאָזזאַק האָט געעפענט דאָס מויל צו פאַר־גרעסערען דאָס שרעקליכע פייער. דער דאָקטאָר האָט אויפגעעפענט איינגאַנצען דעם קראַנט פון דעם גאַז־רעהריל, דער לופטבאַלאָן האָט זיך וואָס ווייטער מעהר אָנגעבלאָזען און זיך אויפגעהויבען העכער. קענעדי, וואָס איז געשטאַנען אויף די קניע אין דעם שיפעלע, האָט מיט כּמה צרות איינגעהאַלטען די פאָרהענגלעך פון דער פאַלאַטקע, דער לופטבאַלאָן האָט זיך געדרעהט, געוואָרפען אין אַלע זייטען, אַז די רייזענדע זענען שיער פון דעם מוח ניט אַראָבגעגאַנגען. דער שטורמווינד האָט שטאַרק געקנייטשט און צונויפגעקלעמט די מאַטעריע וואָס אַרום דעם לופטבאַלאָן, עד האָט מיט איהר געוואָרפען, געטרעסעט און אַ שטאַרקער האָגעל האָט אויך געקלאַפט שרעקליך אויף דעם לופטבאַלאָן, וואָס ער האָט זיך פונדעסטוועגען פאָרט געהויבען העכער און העכער. די בליצען זענען איבער איהם דורכגעלאָפען ווי פייערדי־גע שלאַנגען, עס האָט אויסגעוויזען, ווי ער איז אינגאַנצען אין אַ העליש פייער.

—גאָט זאָל רחמנות האָבען, — האָט זיך דער דאָקטאָר אָנגעע־רופען,—טאַקי נאָר ער איינער קען אונז העלפען, לאָמיר זיין ברייט צו אַלצדינג, וואָס קען זיך טרעפען, אפילו צו אַ שרפה.

די רייזענדע האָבען געקוקט אויף דעם דאָקטאָר, זיין פּנים איז געוועזען רוהיג און באַלייכט פון בליצען, וואָס ער האָט זיי גאַנץ ערנסט בעטראַכט, בשעת זיי זענען נעבען איהם פאַרביינגעלאָפען, דער לופטבאַלאָן האָט זיך געדרעהט אין דעם שטורמווינד, נאָר עס האָט זיך פאָרט אויפגעהויבען העכער.

אַזוי האָט געדויערט אַ פערטיל שעה, דער לופטבאַלאָן איז צום

סוף אריבער העכער פון די שרעקליכע חמארעס, די אלע בליצען זענען שוין געווען אונטער איהם און האבען אויסגעזעהן ווי פייערווערק. דאס איז געווען איינע פון די שענע בילדער, וואס גאט קען נאר ווייזען א מענשען אין זיין וועלט. אונטען א שרעקליכע חמארע מיט דונערן און בליצען, אויבען א אויסגעשטערענטער הימעל, זעהר רוהיג, שטיל, פיין, מיט א שיינעדיגער לבנה, וואס קוקט אראב מיט איהרע שטראהלען אויף די בייזע פינסטערע וואלקענס. דער דאקטאר האט א בליק געטאן אויף דעם באראמעטער און האט געזעהן, אז זיי זענען הויך זעקס טויזענד איילען פון דער ערד. עס איז געוועזען זייגער עלף.

— געלויבט איז גאט, מיר זענען שוין ארויס פון דער סכנה, — האט דער דאקטאר געזאגט, — מיר דארפען זיך האלטען אלץ אין דער דאזיגער הויך ביז די חמארעס וועלען זיך צוגעהן.

— שרעקליך! — האט זיך קענעדי אנגערופען, — דאס ליב גרוילט.

— שרעקליך איז טאקי, — האט דושאע געזאגט, — נאר ווי דארף עס אבער אונז הנאה טאן, אז מיר האבען בעשיינפערליך געזעהן גאטס גרויסע װאונדער, נישט איטליכער איז אזא בעל זוכה.

יא.

אַרום זייגער פיער, מאָנטאָג אין דער פריה, איז די זון זעהר שען אויפגעגאַנגען. די וואָלקען זענען פערשוואונדען געוואָרען, אַ קיהל חינטעלע האָט געווייהעט און דערפרישט די לופט. אונזערע רייזענדע האָבען ווידער פאַר זיך דערזעהן די ערד. דער דאָקטאָר האָט אָבגעקילט ביסלעכוויז דעם גאַז און בשעת אַראָבלאָזען זיך אַלץ נידריגער האָט ער געזוכט אין דער לופט אַזאַ ווינד, וואָס ער זאָל איהם טראָגען קיין צפון־זייט. נאָר אַ לאַנגע צייט איז אומזיסט געוועזען זיין טירחא. דער ווינד האָט איהם תחלת פערטראָגען קיין מערב־זייט אַזש אַקעגען די הרי חשך, אָדער ווי זיי הייסען אין אַנדערע לשונות, די הרי לבנה (לבנה־בערג) מחמת זיי זענען שרעקליך הויך, בעדעקט אייביג מיט שנעע און נישט איינער פון אַלע וואַנדערער האָט נאָך נישט זוכה געוועזען זיי אַריבערצוגעהן.

— מיר געפינען זיך איצט אין אַזאַ אָרט, וואָס עס איז נאָך דער גאַנצער וועלט גאָר ווילד פרעמד, — האָט זיך דער דאָקטאָר אָנגערופען, — דער קאַפּיטאַן בורטאָן איז ווייט פערגאַנגען אין דעם קאַנט, נאָר ער האָט פאַרט נישט געקענט קומען ביז די דאָזיגע בערג, ער גלויבט אפילו נישט, אויב זיי זענען גאָר דאָ אויף דער וועלט, האָטשע זיין חבר ספעק זאָגט, אַז זיי געפינען זיך יאָ. מיר אָבער זענען שוין גאָר ניט מסופק, אַז זיי זענען דאָ, ווייל מיר זעהען זיי איצט מיט אונזערע אויגען. נאָר אַריבערפליהען איבער זיי האָב איך נישט בדעה, מחמת איך וויל אויפזוכען אין דער לופט אַזאַ ווינד, וואָס ער זאָל אונז ווידער טראָגען אויף דעם פריהערדיגען וועג.

דער דאָקטאָר האָט זיך אָנגעהויבען צו דרעהען אין דער לופט אַהין און אַהער און האָט טאַקי באַלד געפונען, אינגאַנצען הונדערט איילען הויך פון דער ערד, אַזאַ ווינד, וואָס ער האָט געשווינד אַ טראָג געטאָן דעם לופטבאַלאָן קיין צפון.

— אז מיר זענען שוין יאָ אַזוי נאָהענט פון דער ערד, האָט זיך דזשאָע אָנגערופען, וואָלט ניט געשאַדט זיך אַראָבצוחאַפּען און אַביסעל זיך צוגעהן מיט די פיס.

— ביסט טאַקי גערעכט, האָט דער דאָקטאָר געענטפערט, מיר דאַרפען זעהן שאַנעווען אונזער ביסעל שפּייז. דאָ וועט אונז קענעדי מוחל זיין צושטעלען אַ פרישׁ שמיקעל פליש; װאַסער מוזען מיר אויך מיט־נעהמען פון דאַנען, וואָרום ווער ווייס, מיר קענען נאָך פערטראָגען ווערען אין די טרוקענע מדבריות. דעריבער מוזען מיר זיך בייצייטענס פער־זיכערן מיט אַלע זאַכען.

דער דאָקטאָר האָט געהייסען אַראָבלאָזען די אַנקערס. דער לופט־באַלאָן האָט אָנגעהויבען צו פליהען נידריג, איבער אַ סטעפּ, בעוואַקסען מיט הויך גרין גראָז, צולאָזט מיט זיינע אַנקערס, ווי אַיין אָדלער מיט צושפּרייטע פליגעל. פליהענדיג אַזוי, האָט זיך פּלוצום איין אַנקער פאַרטשעפּעט.

— דזשאָע, וואַרף אַראָב דאָס לייטעריל, האָט קענעדי געזאָגט, דער אַנקער האָט זיך געמוזט אַריינשטעקען אין אַ שפּאַלט פון אַ פעלזענשטיין, וואָס ער איז בעדעקט מיט גראָז.

דזשאָע האָט זיך נאָך ניט אויסגעוועט אַ ריהר צו כאָן, איז עפּיס פון אונטער דעם גראָז אַרויס אַ שרעקליך געשריי.

— וואָס איז דאָס עפּיס פאַר אַ שלאַק, האָט זיך דזשאָע אָנ־גערופען, ווער רעוועט עס דאָרטען.

— אַי, — האָט קענעדי אַ געשריי געטאָן מיט שרעק, חאַפּענדיג די ביקס, — מיר האָבען זיך גאָר פאַרטשעפּעט אין אַ שלאַנג.

— האָב נאָר צייט, קענעדי, האָט זיך דער דאָקטאָר צו איהם אָנ־גערופען, דיין שלאַנג איז גאָר די נאָז פון איין עלפאַנט, דער אַנקער האָט זיך געוויס פאַרטשעפּעט אין זיינע צייהן. שים נישט. ער איז גוט איינגעשפּאַנט אין אונזער שיפעל און וועט אונז אַרויספיהרען אויף דעם רעכטען וועג.

דער עלפאַנט, נעבעך, האָט טאַקי הענדום־פּענדום אָנגעהויבען צו לויפען אין דעם גראָז און איז באַלד אַרויס אויף אַ פרייען פּלאַץ. דער אַנקער האָט זיך שטאַרק געהאַלטען צווישען זיינע צוויי גרויסע ווייסע

צייהן און דער עלפאַנט האָט זיך אומזיסט געמוטשעט מיט זיין לאַנגער נאָז איהם אָבצוטשעפּען. אַנדערהאַלבען שעה איז ער אַזוי געלאָפען נאָכאַפּ מיט אונזערע רייזענדע.

— וויאָי, האָט דושאָע אַ פייף געטאָן, נו. הייב פּיסלעך.

— עס איז שוין גענוג, האָט דער דאָקטאָר געזאָגט, מיר זענען שוין גאַנץ נאָהענט פון דעם וואַלד. דאָרטען וועט פאַר דעם לופטבאַלאָן ניט גוט זיין. קענעדי, נעהם זיך צום ביקסעל.

קענעדי האָט זיך מחיה געוועזען, אַז ער האָט דאָס נאָר דער־הערט, און האָט תיכף אויסגעשאָסען. נאָר די קויל, וואָס האָט גע־טראָפען דעם עלפאַנט אין שטערען אַריין, האָט איהם אַזוי פיעל געאַרט, ווי אַ אַרבעס צו דער וואַנד, און האָט אָנגעהויבען נאָך געשווינדער צו לויפען.

— אָ, נישקשה פון אַ קעפּיל, — האָט קענעדי געזאָגט, — וואַרט נאָר, איך וועל דיך פריוועז מכבד זיין מיט שפּיצעבדיגע קוילען

און טאַקי באַלד האָט ער אויסגעשאָסען דאָס צווייטע מאָל. דער עלפאַנט האָט אַ שרעקליכען רעווע געטאָן און איז ווייטער געלאָפען. דושאָע האָט אויך געחאַפּט אַ ביקס און האָט אינאיינעם מיט קענעדי'ן נאָך אַ מאָל אַריינגעזעצט צווי קוילען דעם עלפאַנט אין דער זייט אַריין. דער עלפאַנט האָט זיך אויף איין מינוט אַנידערגעשטעלט און אויפגעהויבען זיין לאַנגע נאָז אין דער הויך. טייכען בלוט האָבען זיך פון איהם געגאָסען. נאָר באַלד האָט ער וויעדער אָנגעהויבען צולויפען אין וואַלד אַריין.

— בלייבט ניט שטעהן און שיסט ווייטער, האָט זיך דער דאָקטאָר אָנגערופען, וואָרום מיר זענען שוין גאָר נאָהענט פון דעם וואַלד.

צעהן נייע קוילען האָט מען דעם עלפאַנט אַריינגעזעצט, ער האָט פאַר וועהטאָג אַזאַ שפּרונג געטאָן, אַז דער גאַנצער לופטבאַלאָן איז שיער ניט צובראָכען געוואָרען אויף שטיקלעך. ביי דעם דאָקטאָר איז אַרויס־געפאַלען פון דער האַנד די האַק, וואָס ער האָט געהאַלטען גרייט איבער־צוהאַקען דעם שטריק. אונזערע רייזענדע זענען געוועזען איצט אין אַ גרויסער סכנה, דעם שטריק איז געוועזען אונמעגליך אָבצוטשעפּען אָדער איבערצושניידען מיט אַ מעסער, דער לופטבאַלאָן איז אַלץ נעהענטער

געקומען צום וואַלד, נאָר פלוצלים האָט דער עלפאַנט אויסגעדרעהט דעם קאָפּ און אַ קויל איז איהם אַריין אין אויג.

— נאַ דיר נאָך איינע אין הארצען אַריין, האָט קענעדי געזאָגט און האָט באַלד אויסגעשאָסען.

דער עלפאַנט האָט אַ געשריי געטאָן. האָט נאָך אַמאָל איפגע־הויבען די נאָז, און איז אַזוי שטאַרק אַנידערגעפאַלען, אַז אַזש אַ צאָהן פון דעם מויל איז איהם אַרויסגעפלויגען. ער האָט אַ חראָפּע געטאָן און געבליבען ליגען טויט.

דער לופטבאַלאָן איז געבליבען שטעהן פאַרזשעפּעט אין דעם אַנדערען צאָהן פון דעם עלפאַנט, און אונזערע רייזענדע זענען באַלד אַראָבגעגאַנגען אויף דער ערד.

— ווייסט איהר וואָס, האַר דאָקטאָר, — האָט זיך דזשאָ אָנגערופען, — איהר נעהמט זיך בעטראַכטען דעם לופטבאַלאָן און זעצט זיך שרייבען אייערע זאַכען, דער האַר קענעדי וועט לעת עתה געהן אין וואַלד אַריין אונז שיסען פייגעל, און איך וועל דערוויל אָפּבראָטען צום מיטאָג עטליכע געשמאַקע שטיקלעך פלייש פון דעם עלפאַנט.

קענעדי איז טאַקי באַלד אַוועקגעגאַנגען אין וואַלד אַריין, און דזשאָ האָט זיך גענומען צום מיטאָג, ער האָט אויסגעשניטען די בעסטע שטיקלעך פלייש פון דעם עלפאַנטס נאָז און אַ פיאַטע פון איין פוס, דאָס אַלצדינג האָט ער איינגעוויקעלט אין שמעקענדיגע בלעטער און אָפּ־געבראָטען אויף הייסע קוילען. דער דאָקטאָר איז אויך נישט געשטאַנען לעדיג, ער האָט גוט בעטראַכט דעם לופטבאַלאָן פון אַלע זייטען און געזעהן, אַז ער איז דורך גאַנץ, דערנאָך האָט ער זיך געזעצט שרייבען און האָט אָפּגעמאָלט דאָס גאַנצע שטיקעל לאַנד אַרום און אַרום מיט דעם הויכען גראָז, מיט דעם וואַלד און מיט דעם לופטבאַלאָן, ווי ער שטעהט פאַרזשעפּעט אין דעם עלפאַנט.

אין צוויי שעה אַרום איז קענעדי אָנגעקומען פון דעם וואַלד מיט אַ סך פעטע קוראָפּאַטקעס און מיט אַ פוס פון אַ גאַזעלע. דזשאָ האָט דאָס אויך אָפּגעבראָטען און האָט אַלצדינג אויסגעלעגט אויף אַ טישטיכעל פון שמעקענדיגע בלעטער אויף דעם גרינעם גראָז. אונזערע רייזענדע האָבען זיך אַנידערגעזעצט עסען און דער מיטאָג איז זיי שטאַרק געפעלען, אויף דעם דאָזיגען אָרט זענען זיי געבליבען נעכטיגען, דזשאָ האָט

צולעגט אַ גרוים פייער, בכדי אָבצושרעקען די ווילדע חיות. ביי נאַכט פונדעסטוועגען זענען אָנגעקומען אַ סך שאַקאַלען מיט היענען, וואָס עס האָט זיך זיי שטאַרק געגלוסט פערזוכען פון דעם עלפאַנטס פליייש, נאָר קענעדי האָט זיי פעריאָגט מיט זיין ביקס און האָבען די נאַכט איבער־גענעכטיגט בשלום.

אונזערע רייזענדע זענען אויפגעשטאַנען פינף דעם זייגער אין דער פריה און האָבען זיך אָנגעהויבען גרייט צו מאַכען אין וועג אַריין. דזשאָע האָט געפונען די האַק צווישען דעם גראָז און האָט אָבגעהאַקט דעם צאָהן פון דעם עלפאַנט, איטליכער האָט זיך געזעצט אויף זיין אָרט אין דעם שיפעלע און דער לופטבאַלאָן איז אַוועקגעפלויגען קיין צפון־זייט, וואוהין דער דאָקטאָר האָט טאַקי געוואָלט. אַ גאַנצען טאָג כסדר זענען זיי גע־פליגען אַלץ קיין צפון־זייט, און עס האָט זיך מיט זיי כמעט גאָרנישט פאַסירט. פאַרנאַכט זענען זיי אָנגעקומען צו אַ פוסטער קעמפע, אין מיטען פון אַ גרויסער אָזערע, וואָס פון דאָרטען, וועדליג ווי דער דאָקטאָר האָט געמיינט, זענען שוין ניט וויט די קוועלען פון דעם טייך נילוס. און האָבען זיך דאָרטען געשטעלט געכטיגען

— איהר, מיינע פריינד, — האָט זיך דער דאָקטאָר אָנגערופען — לעגט זיך געזונטערהייט שלאָפען, איך וועל די גאַנצע נאַכט זיין וואַך, וויל דער גדאַנק, אַז מאָרגען אם ירצה השם וועלען מיר געפינען די קוועלען פון דעם נילוס, לאָזט מיך קיין אויג נישט צו־מאַכען.

קענעדי און דזשאָע, וואָס ביי זיי האָבען די קוועלען פון נילוס עפּיס ניט אַזוי שטאַרק אויסגעמאַכט, זענען גאַנץ געשמאַק געשלאָפען. דער דאָקטאָר אָבער איז די גאַנצע נאַכט אויפגעוועזען. אין 23 אַפּריל, זייגער פיער, אין דער פריה, איז דער לופטבאַלאָן ווידער אַוועקגעפלויגען קייז צפון־זייט.

— מיר זענען אויף דעם רעכטען וועג, האָט דער דאָקטאָר געזאָגט, באַלד, באַלד וועלען מיר דערזעהן דעם נילוס.

אַרום זייגער ניין איז דער לופטבאַלאָן געפלויגען איבער יענער זייט ברעג פון דער אָזערע, וואָס דאָרטען געפינען זיך הויכע בערג און פון זייערע שפּאַלטען גיסט זיך אַרוים אַ ווידערדיגער טייך.

— זעהט, מיינע פריינד, האָט דער דאָקטאָר אַ געשריי געטאָן, בעטראַכט נאָר גוט דעם טייך, וואָס שלאָגט אַרויס פון די בערג, דאָס

איז דער נילוס, מיר דארפען נאך פליהען איין שעה און אראבלאזען זיך אויף עטליכע מינוט, וועלען מיר שוין וויסען אקוראט. עס קען זעהר זיין, אז זיך אראבלאזענדיג, וועלען מיר האבען צוטאן מיט ווילדע מענשען, נאר עס העלפט אבער נישט, אז מען וויל עפּיס א זאך דערגעהן, מוז מען א מאל איינשטעלען דאס לעבען. נאר פריהער לאמיר זיך איפהייבען אין דער הויך און פון דארטען בעטראכטען דאס גאנצע לאנד.

דער דאקטאר האט דערוואַרמט דעם גאז און דער לופטבאלאן האט זיך אויפגעהויבען צוועלף הונדערט איילען די הויך, פון דארטען האט מען געקענט בעטראכטען, ווי טויזענדער קליינע טייכעלעך נעהמען זיך צונויף און גיסען זיך אריין אין איין גרויסען טייך אריין.

— איצט, מיינע פריינד, האט דער דאקטאר געזאגט, לאמיר זיך אראבלאזען, נאר איהר האלט גרייט אייערע ביקסען, ווארום דא קען זיך אלצדינג טרעפען.

„וויקטאריע" האט זיך אראבגעלאזט גאנץ נאהענט איבער דעם טייך.

צווישען די איינוואהנער פון די ברעגען איז געווארען א גרויס גע־רודער, עטליכע נעגערען זענען צוגעשוואומען אויף א שיפעלע, פונקט אונטער דעם לופטבאלאן, נאר אז קענעדי האט אויסגעשאסען, זענען זיי באלד צוריק געשוואומען צום ברעג.

— זעהט איהר דארטען דעם וואסערפאל, האט דער דאקטאר א געשריי געטאן, דעם דאזיגען האט געפונען דעבאנא. נישט ווייט פון איהם שטעהען פיער בוימער, דאס איז די קעמפּע בעננא, דארטען וועלען מיר זיך אראבלאזען.

— איך זעה דארטען, דאכט זיך, עפּיס ווילדע מענשען, האט קענעדי געזאגט, נאר נישקשה, מיר וועלען זיי פעריאגען.

דער לופטבאלאן איז צוגעפלויגען צו דער קעמפּע. די נעגערן פון דעם שבט מיקאדא, וואס געפינען זיך דארט, האבען אנגעהויבען שרעק־ליך צו שרייען. איינער פון זיי האט געדרעהט אין דער לופט מיט זיין הילצערנעם היטעל. קענעדי האט באלד געצילט אין היטעל אריין און עס איז צופלויגען געווארען אויף פיצלעך. די אלע נעגערן זענען זיך צולאפען און די קעמפּע איז געבליבען לעדיג.

— קום אראב מיט מיר, — האט דער דאקטאר צו קענעדי'ן

געזאָגט, ווי באַלד דער לופטבאַלאָן איז געבליבען שטעהן פּאַרטשעפּעט מיט דעם אַנקער, — איך דאַרף דאָ האָבען אַיין עדות.

זיי זענען ביידע אַראָבגעגאַנגען, דער דאָקטאָר האָט לאַנג געזוכט צווישען דערנער, אַז ער האָט זיך אַזש צעוואונדעט די הענד. מיט אַ מאָל האָט ער מיט גרויס שמחה אַ געשריי געטאָן:

— זעה נאָר, מיין פריינד, די צוויי אותיות **א. ד.** דאָס זענען די ראשי תיבות פון דעם נאָמען אַנדרעאַ דעבאָנאָ, דער דאָזיגער רייזענדער איז דער ערשטער, וואָס איז געקומען צו דעם אָרט פון דעם טייך נילוס! דו, קענעדי, זיי אַיין עדות, אַז מיר האָבען געזעהן די קוועלען פון דעם נילוס.

דער דאָקטאָר האָט נאָך אַ מאָל בעטראַכט די צוויי אותיות און אַראָבגענומען פון זיי אַיין אַקוראַטע קאָפּיע אויף פּאַפּיר.

— לאָמיר זיך איצט אומקעהרען צום לופטבאַלאָן, האָט ער געזאָגט, ווען נאָט זאָל מיר העלפען, אַז דער ווינד זאָל בלאָזען נאָך אַ שעה ועקס קיין צפון־זייט, וועלען מיר אָנקומען קיין גאָנדאָקאָראָ און זיך דאָרט שוין זעהען מיט אונזערע לאַנדסלייט.

אין צעהן מינוט אַרום האָט זיך דער לופטבאַלאָן אויפגעהויבען ועדער הויך. און דער דאָקטאָר האָט פאַר גרויס שמחה, וואָס גאָט האָט מצליח געוועזען זיין וועג, אַרויסגעשטעלט אַ פענדעל מיט דעם ענגלישען הערב.

יב.

— שלעכט, ברידער, האָט זיך דער דאָקטאָר אָנגערופען, אַ קוק געבענדיג אויף דעם קאָמפּאַס. אונזער לופטבאַלאָן נעהמט זיך מעהר קיין מערב־זייט, און מיר דאַכט זיך, אַז קיין גאָנדאָקאָראָ וועלען מיר שוין נישט אָנקומען. אודאי טהוט עס באַנג, נאָר מיר דאַרפען זיין צופרידען דערמיט, וואָס גאָט האָט אונז באַשערט צו זעהן דאָס, וואָס מיר האָבען געזוכט. פאַרגעסט נישט, אַז מיר זענען געוועזען אין אַזעלכע ערטער, צווישען אַזעלכע ווילדע פעלקער, וואָס קיין שום רייזענדער איז פון דאָר־טען ניט גלאַט אַרויס. איצט, זעהט נאָר, פליהען מיר אַקעגען דעם באַרג לאַגועק. די אַראַבער זאָגען, אַז דער באַרג ציטערט, ווען איינער פון מחמעדס נאמנה שטעלט אויף איהם אַנידער אַ פוס, און דעריבער הייסט ער ביי זיי דער ציטערענדיגער באַרג. אָט פון דאַנען אָן, מיינע פריינד, וועט זיך אָנהייבען די רעכטע שווערע רייזע אין אַפריקא, ביז אַהער איז נאָך געוועזען צו דערליידען, די אַלע ערטער, איבער וועלכע מיר זענען געפלויגען, זענען האָטשע אַביסעל געוועזען בעקענט. איצט לאָזען מיר זיך אין אַזאַ ווינקעל, וואָס ער איז גאָר ווילד פרעמד. נאָר מיר דאַרפען אונזער קוראַזש ניט פערלירען און גאָט וועט אונז העלפען.

אין דעם דאָזיגען טאָג, זענען אונזערע רייזענדע איינגעפלויגען אין פופצעהן שעה מעהר פון דריי הונדערט פופצעהן מייל, זייגער צעהן ביי דער נאַכט האָט זיך „וויקטאָריע״ געשטעלט אויף דעם אַנקער פונקט אַקעגען דעם באַרג לאַגועק. די רייזענדע האָבען אָבגעגעסען און איינ־געטיילט די נאַכט, ווי תמיד, אין דריי וואַכען. אויף דעם אַנדערען טאָג אין דער פריה האָבען זיי זיך געלאָזט ווייטער אין וועג אַריין און גע־פלויגען איבער אַ לאַנד נאָהענט פון די הרי לבנה, וואָס איז אַזוי גרויס ווי גאַנץ אייראָפּאַ.

— מיר דאַכט זיך, אַז דאָס איז דאָס קעניגרייך אוזאָגאָ. די לאַנד־

קארטען ווייזען, אַז אין מיטען אַפריקא געפינט זיך אַזאַ אָזיערע, וואָס איז גרויס ווי אַ ים. מיר וועלען זעהן, צו עס איז אמת, צו ניין.

— פון וואַנען ווייסט מען, וואָס עס טהוט זיך אין מיטען אַפריקא, אַז קיינער איז נאָך דאָרטען ניט געווען? האָט קענעדי געפרעגט.

— די רייזענדע, וואָס זענען געוועזען אין קאַזעג, האָט דער דאָקטאָר געענטפערט, האָבען געמאַכט בעשרייבונגען און לאַנדקאַרטען כפי זיי האָבען געהערט פון די שקלאַפען, וואָס מען ברענגט זיי אַהין אויף דעם יריד פון מיטען אַפריקא. אויף זייערע מעשיות קען מען אפילו ניט שטעלען, נאָר אַביסעל אמת איז פאָרט דאָ אין זיי. איך האָב מיט זיך זייערע אַ לאַנדקאַרטע, און פליהענדיג וועלען מיר זעהען, אויב זי איז אמת אָדער ניין. דאָס לאַנד, איבער וועלכען מיר פליהען, איז בעזעצט בסדר מיט מענשענפרעסער. וואָס הייסען ניאַם-ניאַם. פריהער האָט די וועלט געמיינט, אַז די מענשענפרעסער האָבען קעפּ ווי ביי הינד, און עסען ווי אַנדערע חיות, דערנאָך אָבער איז מען געוואָהר געוואָרען, אַז זיי זענען פונקט ווי אַנדערע מענשען, נאָר זיי טראָגען אויף זיך פעל פון אַלערליי ווילדע חיות.

פאַר-נאַכט איז געוואָרען אַ שטאַרקער טומאַן און זעהר פינסטער. דעריבער איז ביי דעם דאָקטאָר געבליבען נישט וויי טער צו פליהען און איבערצונעכטיגען. די נאַכט איז אָבגעלאָפען רוהיג. אין דער פריה האָט זיך ווידער אויפגעהויבען אַ שטאַרקער ווינד. דער דאָקטאָר האָט בעטראַכט דעם לופטבאַלאָן און האָט געזעהן, אַז ער איז דורך גאַנץ און נוט פערשרויפט.

— לאָמיר עפּיס איבערבייסען, האָט ער געזאָגט, און ווייטער פליהען, שטעהן איז נימ קיין תכלית.

זיי האָבען זיך גיך אָבגעפּאַרטיגט מיט דעם פריהשטיק און זיך געלאָזט ווייטער אין וועג אַריין. דער ווינד האָט שטאַרק געבלאָזען און געוואָרפען דעם לופטבאַלאָן באַלד קיין צפון, באַלד קיין דרום-זייט. ער איז געפלויגען ביז דרייסיג מייל אַ שעה, פעלדער און וועלדער זענען פערשוואונדען געוואָרען פאַר זייערע אויגען.

— אַז איהר וועט מיר ערלויבען, האָט זיך דזשאָע אָנגערופען, דורכפליהענדיג דורך אַ דאָרף, וועל איך אַראָבוואַרפען אַ פלעשעל די

לייט אונטען, וואָס קוקען צו אונז אַרויף מיט אויסגעגלאָצטע אויגען, די נאַראָנים חעלען אַודאי פון איטליכען שטיקעל גלאָז זיך מאַכען אַ קמיע.

רעדענדיג אַזוי, האָט ער אַראָבגעוואָרפען אַ פלעשעל, וואָס איז צופלויגען אין טויזענד שטיקער, און די אַלע ווילדע מענשען זענען זיך פאַר שרעק צולאָפען מיט אַ גרוים געשריי. אַביסעל ווייטער פליהענדיג האָט קענעדי אַ געשריי געטאָן.

— זעהט נאָר, עפּיס שטעהען דאָרטען צוויי בוימער איינער אויף דעם אַנדערען.

— דאָס איז אַ פייגענבוים, האָט דער דאָקטאָר געזאָגט, דער ווינד האָט אויף איהם פערטראָגען אַ ביסעל ערד מיט אַ קערנדיל פון אַ טייטעל־בוים, דאָס קערנדיל איז איינגעפלאַנצט געוואָרען און עס איז מיט דער צייט אַרויסגעוואַקסען דאָ אויבען אַ נייער בוים.

דער ווינד האָט אַ טראָג געטאָן דעם לופטבאַלאָן אַקעגען אַ חאַלד מיט זעהר הויכע בוימער.

— איהר חדושט זיך אודאי, קוקענדיג אויף די באַנאַנענבוימער, וואָס זענען הויך הונדערט פופציג איילען, האָט זיך דער דאָקטאָר אָנגערופען, נאָר אין די וועלדער פון אַמעריקע וואָלטען זיי אויסגעזעהן ווי קאַרליקעס. מחמת דאָרטען געפינט מען בוימער, פון צוויי הונדערט פופציג איילען די הויך, זעכציג איילען די גרעב און אַלט פיער טויזענד יאָהר.

דער לופטבאַלאָן איז אַריבער דעם וואַלד און געבלויגען איבער אַ דערפעל, וואָס דאָרט אין מיטען איז געוואַקסען אַ בוים. אונטער איהם איז געלעגען אַ גאַנצער הויפען מיט מענשענבייגער און אויף דעם בוים אַליין האָבען געשטעקט אַ סך שפּיזען מיט פרישע אָבגעהאַקטע מענשענקעפּ.

— דאָס זענען די קעפּ, וואָס די דאָרטיגע ליודאָיעדען נעהמען אַראָב ביי זייערע שונאים אין דער מלחמה.

דאָס דאָרף מיט די אָבגעהאַקטע, פערבלוטיגטע קעפּ איז אויך באַלד פערשוואונדען געוואָרען, און דער לופטבאַלאָן איז שוין איבער־געפלויגען איבער איין אַנדער דאָרף, וואָס דאָרט האָט מען געזעהן

נאך שרעקליכערע זאכען. אויף א סך ערטער האבען זיך געוואלגערט טויטע מענשען, וואס שאקאלען און היענען האבען געגעסען זייער פלייש.

— דאס זענען די פגרים פון פערשולדיגטע, וואס מען ווארפט זיי ארויס לעבעדיגערהייט פאר די ווילדע חיות, זיי זאלען זיי צורייסען, — האט דער דאקטאר געזאגט.

— טהוט נאר אקוק, האט זיך דזשאע אנגערופען, עפיס זעה איך דארט זעהר שענע פייגעל, וואס פליהען גלייך מיט אונזער לופטבאלאן.

— דאס זענען אדלערס, האט דער דאקטאר געענטפערט, א קוק געבענדיג אויף זיין שפאקטיוו, — זאל גאט היטען, זיי זאלען נאהענט צו אונז קומען, זיי זענען פאר אונז א סך ערגער, ווי אלע ווילדע מענשען און חיות רעות, מחמת זיי קענען צוהאקען דעם לופטבאלאן מיט זייערע שארפע פיסקעס. נאר דאס גאנצע גליק איז, וואס זיי שרעקען זיך פאר אונזער לופטבאלאן און נעהמען זיך אין איין אנדער זייט.

— ווייסט איהר, וואס מיר איז איינגעפאלען, האט דזשאע גע־זאגט, עס וואלט נישט קיין קרומער פלאן געוועזען איינצושפאנען די אדלערס אין א שיפעלע, זיי זאלען טראגען אין דער לופטען.

— איבער דעם פלאן, האט דער דאקטאר געענטפערט, האט מען שוין א סך געקלערט, נאר עס איז אבער אונמעגליך אויסצופיהרען, מחמת די אדלערס זענען זעהר איינגעשפארט און לאזען זיך נים פיהרען ביי דער נאז.

ארום האלבען טאג האט זיך דער ווינד אביסעל געלעגט. „וויקטאריע" איז שוין נים אזוי געשווינד געפלויגען און אונזערע רייזענדע האבען געקענט גוט בעטראכטען אלע ערטער. אויף איין מאל האבען זיי דערהערט א שרעקליך געשריי מיט א פייפען, זיי האבען געגעבען א קוק אראב און דערזעהן א מלחמה צווישען צוויי ווילדע פעלקער. מייזענדער פיילען זענען געפלויגען פון ביידע זייטען, כמעט אלע זענען געוועזען אויסגעשמירט מיט בלוט פון די דערהרגעטע, א חוץ פיילען האבען זיי זיך נאך געשלאגען מיט העק און מיט שפיזען, קוים איז איינער געפאלען, האט מען איהם באלד אבגעשניטען דעם קאפ. ווייבער, וואס זענען אויך געוועזען אויף דער מלחמה, האבען צונויפגעקליבען די קעפ

און האָבן זיי אויסגעלעגט אויף ביידע זייטען פון דעם פעלד. די חייבער צווישען זיך האָבן זיך געשלאָגען איבער דעם קויב, איטליכע האָט גע־וואָלט פאַרנעהמען מעהר קעפּ.

ווי באַלד דער לופטבאַלאָן איז אַביסעל נעהענטער צוגעפלויגען, האָבן ביידע מחנות זיך אויף אַ מינוט אויפגעהערט צו שלאָגען און אויסגעשאָסען מיט עטליכע פיילען אין דער הויך. איין פייל האָט געגרייכט אַזוי נאָהענט, אַז דזשאָע האָט זי געחאַפּט מיט דער האַנד.

— איך וואָלט מיך זעהר געוואָלט אַריינמישען אין דער מלחמה, האָט קענעדי געזאָגט און האָט שטאַרק געטרעסעלט מיט דער ביקס אין דער האַנד.

— לאָמיר זיך ניט מישען אין פרעמדע עסקים, האָט איהם דער דאָקטאָר אָבגערעדט, און בעסער פליהען אונזער וועג.

דער עלטסטער פון איין מחנה איז געוועזען פּשוט אַ ריז, זעהר הויך געוואַקסען און געזונט. מיט איין האַנד האָט ער אַריינגעשטאָכען זיין שפּיז אין דער געדיכטער מחנה פון דעם שונא, מיט דער אַנדערער האָט ער פערטריבען זיינע פיינד מיט אַ האַק. פּלוצלים האָט ער אַוועקגעוואָרפען די שפּיז און צוגעלאָפען צו איינעם, האָט איהם אָבגעהאַקט די האַנד און טאַקי באַלד אָנגעהויבען זי צו עסען ווי אַ הונ־געריגער וואָלף.

— אַזאַ אַכזריות קען איך שוין ניט אויסהאַלטען, האָט קענעדי אַ געשריי געטאָן מיט כעס, און האָט באַלד אויסגעשאָסען אויף דעם עלטסטען. ער איז אַנידערגעפאַלען טויט אויסגעשטרעקט מיט דעם פּנים אַרויף. ווי באַלד די אַנדערע מחנה האָט געזעהן, אַז דער גבור פון זייערע שונאים [illegible] פלוצלינג [illegible] מיט אַ מיתה משונה, האָבן זיי בעקומען [illegible] קוראַזש, און האָבן זיך ווידער אָנגעהויבען צו שלאָגען.

— לאָמיר געשווינד אַוועקפליהען, האָט דער דאָקטאָר געזאָגט. איך קען שוין דאָס מעהר נישט צו־זעהן.

דער לופטבאַלאָן האָט זיך פּאַמעליך אויפגעהויבען העכער, און אונזערע רייזענדע האָבן נאָך געקענט זעהן, ווי אַזוי די מענשען פון דער מחנה, וואָס האָט בייגעקומען, האָבן זיך געריסען צווישען זיך

איבער דעם פלייש פון די דערהרגעטע. עטליכע מינוט האָבען זיי נאָך געהערט דאָס שרייען און דאָס ליאַרמען פון דער מחנה, נאָר באַלד האָט זיי דער ווינד אַוועקגעטראָגען קיין מערב-זייט און דאָס אָרט פון דער בלוטיקער מלחמה איז פערשוואונדען געוואָרען פון די אויגען. דער לופטבאַלאָן איז דעם טאָג איינגעפלויגען הונדערט מיט פופציג מייל און ווי די נאַכט איז צוגעפאַלען, האָבען זיך די רייזענדע צוגעשטעלט נעכטיגען.

י״ג.

בײַ נאַכט איז געװעזען שטאָק־פֿינסטער, אַז מען האָט ניט גע־זעהן די װעלט. דער דאָקטאָר האָט קױם געקענט זעהן דעם שטאַרק הױ־כען בױם, אין װעלכען ער האָט פֿעראַנקערט זײן לופֿטבאַלאָן. ער האָט זיך, װי תמיד, צום ערשטען אַנידער־געשטעלט אױף דער װאַך פֿון זײגער ניין, און אַרום האַלבערנאַכט איז קענעדי געקומען זיך שטעלען אױף זײן אָרט.

— האַלט נאָר קאָפּ און הער זיך למען השם גוט צו, — האָט דער דאָקטאָר בײם אַװעקגעהן קענעדי'ן אָנגעזאָגט. — קײן סכּנות לעת עתּה זעה איך אַפֿילו נישט, נאָר מיר דאַכט זיך, אַז פֿון אונטען האָב איך גע־הערט עפּיס װי אַ קול. װען עס װעט זיך חלילה עפּיס מאַכען, זאָלסט־דו מיך באַלד אױפֿװעקען.

דער דאָקטאָר איז אַרײנגעגאַנגען אין דער פּאַלאַטקע, האָט זיך אײַנגעװיקעלט אין דער קאָלדרע, און איז באַלד אַנשלאָפֿען געװאָרען. דער הימעל איז געװעזען בעדעקט מיט געדיכטע װאָלקען, קײן לופֿטעל האָט זיך ניט גערידערט, אַרום און אַרום איז געװעזען שטיל, מען האָט קײן שאָרך, קײן פּיפּס ניט געהערט. קענעדי איז געשטאַנען אָנגעשפּאַרט אױף זײן ביקס און האָט געקוקט אױף דעם גאַז־רעדהריל. דאָס שרעקליכע פֿינסטערניש האָט געװאָרפֿען אױף איהם אַ מרה שחורה און אַלערלײ טרױ־ערדיגע געדאַנקען זענען איהם געקומען אין קאָפּ אַרײן. עפּיס האָט אַ בלישץ געטאָן פֿון דער װײטענס פּאַר זײנע אױגען און איז באַלד פֿער־שװאונדען געװאָרען װי אַ בליץ. קענעדי אָבער האָט זיך גאָרנישט דע־רױם געמאַכט, מחמת אַזעלכס פֿיהלט אַ מאָל דאָס אױג אין דער פֿינס־טער, און האָט זיך טאַקי װײטער אַרײנגעלאָזט אין זײנע געדאַנקען. פּלוצלים האָט אַ שרעקליכער קװיטש פֿערהילעכט זײנע אױערן. קענעדי האָט פֿערשטאַנען, אַז דאָס איז עפּיס ניט גלאַט און געהאַט במחשבה

אויפּצוּוועקען זיינע פריינד, נאָר באַלד האָט ער זיך צוריק געהאַלטען, עס מעג זיין, דאָס שרייען חיות אָדער מענשען, זיי זענען דאָך אָבער זעהר ווייט. ער האָט בעטראַכט זיין ביקס און זיך גענומען קוקען דורך דעם שפּאַקטיוו, טאָמער וועט ער עפּיס דערזעהן. באַלד האָט זיך איהם אויסגעוויזען ווי עמיצער קאַראַפּקעט זיך אונטען שטילערהייט צו דעם בוים, און אַז אַ שטיקעל לבנה האָט אַרויסגעשיינט צווישען צוויי חמאַרעס־ איז איהם גרינג געוועזען צו דערקענען, ווי געשטאַלטען פון מענשען ריה, רען זיך אין דער פינסטער. די מעשה מיט די מאַלפּעס זענען איהם גע־ קומען אויף די געדאַנקען. האָט אָן שיהות אַ טאָרע געטאָן דעם דאָקטאָר און ער איז באַלד אויפגעשטאַנען.

— וואָס איז, האָט דער דאָקטאָר אַ פרעג געטאָן, שוין עפּיס נייעס.

— שאַ, שטילער, האָט קענעדי געזאָגט, לאָמיר אויפוועקען דזשאָען.

אַז דזשאָע איז נאָר אויפגעשטאַנען, האָט קענעדי דערצעהלט אַלץ וואָס ער האָט געזעהן. עס איז געבליבען, אַז קענעדי און דזשאָע זאָלען מיט דעם ליטעריל אַראָבגעהן אויף דעם בוים, דער דאָקטאָר זאָל בלייבען און צוגרייטען אַלצדינג, מען זאָל קענען אַוועקפליהען, אַז ס'וועט אויסקומען ענג. דער דאָקטאָר האָט אָנגעזאָגט, אַז זיי זאָלען זיך ניט איי־ לען צו שיסען, סיידען ווען מען וועט שוין מוזען. זיי האָבען איהם צוגע־ זאָגט, און זיך פּאַמעליך אַראָבגעלאָזט אויף אַ צווייג פון דעם בוים. פּלוצלים האָבען זיי דערהערט ווי עמיצער קריכט אויף דעם בוים. עס איז אָבער געוועזען אַזוי פינסטער, אַז מען האָט גאָר ניט געקענט זעהן. דזשאָע האָט זיך איינגעבויגען צו קענעדי'ן און האָט איהם איינגערוימט שטילערהייט, אַז דאָס קריכען נעגערן.

עס איז טאַקי אמת געוועזען. אויף דעם בוים האָבען זיך אַרויפ־ געדראַפּעט שטיל, ווי די שלאַנגען, עטליכע נעגערן, וואָס דזשאָע האָט זיי דערקענט אין דעם ריח פון דעם פערשטונקענעם חלב, מיט וועלכען זיי שמירען זיך זייערע ליבער. באַלד האָבען זיך אַרויסגעשטעקט צוויי שוואַרצע קעפּלעך פונקט אַקעגען דעם צווייג, וואָס אונזערע רייזענדע זע־ נען דאָרט געזעסען.

— שיס אויס, דזשאָע, האָט קענעדי אַ געשריי געטאָן.

און באלד מאקי האבען צוויי ביקסען א קלאפ געטאָן ווי א דו־נער, די צוויי נעגערן זענען אראָבגעפאלען און די איבעריגע שייקע איז זיך צולאָפען. קוים איז נאָר שטיל געבליבען, האבען זיי דערהערט, ווי איינער שרייט מיט א יאָמערדיג קול אויף פראנצויזיש: ראטעוועט, ראַ־טעוועט. קענעדי און דזשאָ זענען גיך אַרויפגעקלעטערט צום דאָקטאָר און האבען, איהם געפרעגט, אויב ער האָט אויך געהערט דאָס געשריי.

— יאָ, האָט דער דאָקטאָר געענטפערט, דאָס איז אודאי, נעבעך, איין אומגליקליכער פראַנצויז אריינגעפאלען צו די ווילדע אין די הענד אריין. מיט דעם טאָג גלייך וועלען מיר זעהן אַלצדינג טאָן איהם צו ראַ־טעווען. פאר די נעגערן האבען מיר נית וואָס מורא צו האָבען, מחמת זיי זענען אַנטלאָפען געוואָרען פאר א שאָס, איז א סימן אז זיי ווייסען גאָך גאָר נית, וואָס איז אַזוינס א ביקס.

— נאָר באלד אין מיטען שמועס האָט מען ווידער דערהערט דאָס איינענע קול: ראטעוועט, ראטעוועט.

— קום גיכער, דזשאָ, האָט זיך קענעדי אָנגערופען, וואָרום די ווילדע וועלען איהם נאָך היינטיגע נאכט דערהרגענען.

— יאָגט זיך נית, מיינע פריינד, האָט זיי דער דאָקטאָר געבעטען, פון אייער אַיילעניש וועט קיין גוטס נית אַרויסקומען. איך קען אייך פער־זיכערן, אַז ביז טאָג וועט דעם אומגליקליכען נאָך גאָר נישט געשעהן, מחמת די ווילדע הרגענען זייערע געפאַנגענע נאָר ווען די זון שיינט. איך קען אייך צוליעב טאָן און איהם צו וויסען געבען, אַז מיר וועלען איהם העלפען.

— דער דאָקטאָר האָט דורך אַ רעדה׳ר א הויכען געשריי געטאָן אויף פראַנצויזיש.

— זייט רוהיג דאָרטען, ווער איהר זייט, דריי פריינד וועלען אייך קומען ראטעווען.

דעם דאָקטאָרס קול האָט אָנגעמאַכט א גרויסען געפילדער צווי־שען די נעגערן, אַז אַלע זענען אַוש פערציטערט געוואָרען.

— גוואַלד, מען שניידט איהם, מען קוילעט איהם, האָט קענעדי א געשריי געטאָן, לאָזט מיך אָב, איך וועל איהם געהן ראטעווען.

— יאָג זיך פאַרט ניט, מיין פריינד, האָט דער דאָקטאָר געזאָגט דו קענסט נאָך אויך אַריינפאַלען אין אומגליק, איך האָב שוין בעקלערט אַ פּלאַן, ווי אַזוי איהם צו העלפען. מיר וועלען איהם אַרויפחאַפּען צו אונז אויף דעם לופטבאלאָן און אַראָבוואַרפען, וועדליג ער דאַרף וועגען, אַ הונדערט מיט דרייסיג פונט משא, פון אונזערע זעקלעך זאַמד, און אַז מען וועט זיך דאַרפען גאָר געשווינד אויפהייבען, וועלען מיר די איבריגע זיבעציג פונט אויך אַראָבוואַרפען. עס וועט אונז אפילו שלעכט זיין צום אַראָבלאָזען, ווען מיר וועלען פערלירען די גאַנצע משא, מען וועט דאַרפען דערביי אַרויסלאָזען אַביסעל גאַז, וואָס ער איז ביי אונז זייער טייער, נאָר וואָס קען מען אָבער בעסער מאַכען.

— עס איז אַלץ רעכט, האָט קענעדי געזאָגט, נאָר וואָס טהוט מען מיט דעם פינסטערניש.

— דאָס איז שוין מיין עסק, האָט דער דאָקטאָר געענטפערט, גרייט נאָר אָן די משא צום אַראָבוואַרפען און לאָדט אָן אַלע ביקסען.

אַז אַלצדינג איז שוין געווען פאַרטיג, האָט דער דאָקטאָר ווידער געזאָגט:

— דו, דזשאָע, וועסט אַראָבוואַרפען די משא, אַז מיר וועלען צוקומען צו דער שייקע, און קענעדי וועט אויסחאַפּען דעם געפאַנגענעם, נאָר קיין שום זאַך זאָלט איהר ניט טאָן ביז איך וועל אייך ניט הייסען.

— דזשאָע האָט זיך אַראָגעלאָזט, און אָבגעבונדען דעם אַנקער און באַלד צוריק אַריין אין שיפעל.

דער דאָקטאָר האָט אַרויסגענומען פון אַ זעקעל צוויי גרויסע שטיקער אָבגעלאָשענע קוילען און זיי אַריינגעפּראַוועט ביי די שפּיצען פון די צוויי דראָטען, וואָס זענען אַרויסגעגאַנגען פון זיין עלעקטרישע מאַשינע. קענעדי און דזשאָע האָבען דאָס אַלצדינג אָנגעקוקט און גאָרנישט פערשטאַנען, וואָס זאָל עס בעטייטען. נאָר באַלד אָבער האָט זיך דער דאָקטאָר געשטעלט אין מיטען שיפעל און צונעלענגטביידע אַרויפגעשטעקטע קוילען איינס צום אַנדערן, האָט זיך צווישען זיי תיכף בעוויזען אַזאַ ליכטיג פייער, אַז עס האָט פאַרבלענדט די אויגען. דאָס איז געווען איין עלעקטריש פייער, וואָס האָט זיך צולאָזט ווי אַ גרויסער סנאָפּ און

געשיינט אָרום און אַרום ווי די שיינענדיגע זון אין מיטען העלען טאָג, קענעדי און דושאָע האָבען אַ געשריי געטאָן, אַז זיי האָבען פּלוצלים דער־זעהן אַזאַ מין פייער

— שווייגט שטיל, האָט דער דאָקטאָר צו זיי אַ ווינק געגעבען מיט דער האַנד.

יד.

דער דאָקטאָר פערגיסאָן האָט געלאָזט שיינען דעם פייערדיגען סנאָפּ אויף דעם אָרט, פון וואַנען מען האָט פריהער פערנומען דאָס ווייַנענדיגע קול. דער בוים באַאָבּאַב, פון וועלכען דער לופטבאַלאָן האָט זיך אָבגעטשעפּעט און איבער איהם געשוועבט אַליין אויף איין אָרט, איז געשטאַנען אויף אַ פעלד, פערוואַקסען מיט צימרינג און ווילדע עלביר־טען. אַרום איהם האָבען זיך געפונען אַ סך געצעלטען און נעבען זיי איז געוועזען אַ צונויפלויפעניש פון פיעל מענשען. אַ פּופציג איילען אונטער דעם לופטבאַלאָן איז געשטאַנען אַ תליה. נעבען איהר האָט מען געזעהען אַ מענשען פון אַ יאָהר דרייסיג כמעט נאַקעט, אויסגעדאַרט, פערבלוטיגט און פול מיט וואונדען. די נעגערן האָבען זיך שטאַרק דערשראָקען, אַז זיי האָבען דערזעהן דעם לופטבאַלאָן, וואָס האָט אַ פּנים געהאַט ווי אַ קאָמעט מיט אַ לאַנגען פייערדיגען בעזעם. דער אומגליקליכער האָט אויפגעהויבען דעם קאָפּ אין דער הויך, אַז די נעגערן האָבען פּלוצלינג אָנגעהויבען שרעקליך צו שרייען.

— ער לעבט נאָך, — האָט זיך דער דאָקטאָר אָנגערופען, — די ווילדע, זעה איך, האָבען זיך שטאַרק דערשראָקען, מיר וועלען איהם מיט גאָטס הילף מציל זיין. שטעהט נאָר גרייט, מיינע פריינד, און דו, דזשאָע, פאַרלעש דאָס נאַז־רעהריל, דער לופטבאַלאָן זאָל זיך קענען נידעריגער אַראָבלאָזען

דער לופטבאַלאָן האָט זיך פּאַמעליך אַראָבגעלאָזט צו דעם אָרט, אויף וועלכען דער געפאַנגענער איז געשטאַנען. דער דאָקטאָר האָט אַזוי געהאַלטען דאָס פייער, אַז דער פונקעלדיגער בעזעם איז געפאַלען פונקט אַקעגען די נעגערן, ער האָט זיי גאָר פאַרבלענדט די אויגען, אַז זיי זענען זיך פאַר שרעק צולאָפען אין די געצעלטען. עטליכע נעגערן, וואָס האָבען מורא געהאַט, אַז דער געפאַנגענער זאָל זיך ניט אַרויסגליטשען

פון זייערע הענד, האָבען זיך געמאַכט האַרץ, און צוריק אַרויסגעלאָפען צו דעם לופטבאַלאָן, וואָס ער איז ש״ין געשטאַנען האַרט בײַ דער ערד. קענעדי האָט זיך געחאַפּט צו דער ביקס, נאָר דער דאָקטאָר האָט איהם ניט געהייסען שיסען. דער געפאַנגענער איז געשטאַנען אויף די קניע און האָט קיין כח ניט געהאַט זיך אויפצוהייבען אויף די פיס. קוים האָט זיך דאָס שיפעלע צוגעריהרט צו דער ערד, האָט איהם קענעדי אַ חאַפּ געטאָן צו זיך, און דזשאָע האָט דערוויל געשווינד אַרויסגעוואָרפען פון דעם שיפעלע די זעקלעך מיט זאַמד. דער דאָקטאָר האָט געמיינט, אַז ער וועט אַוועקפליהען אין דער הויך זעהר גיך, נאָר ווי באַלד אָבער דער לופטבאַלאָן האָט זיך אויפגעהויבען אויף צוויי איילען פון דער ערד, איז ער געבליבען שטעהן אין דער לופט. דער דאָקטאָר איז געוועזען אויסער זיך פאַר שרעק, אַז ער האָט עס געזעהן, און עטליכע ווילדע זענען שוין צוגעלאָפען צו דעם שיפעלע מיט אַ ליאַרעם.

— אָך, האָט דזשאָע אַ געשריי געטאָן, אַראָבקוקענדיג אונטען, אַ שוואַרצער רוח האָט זיך אָנגעטשעפּעט אין דעם שיפעלע.

— גיכער, קענעדי, האָט דער ...טאָר געגעבען אַ געשריי, גיכער דאָס קעסטעלע מיט־וואַסער.

— קענעדי האָט זיך אָנגעשטויסען, וואָס מען מיינט, האָט באַלד גענומען דאָס קעסטעלע וואַסער, וואָס האָט געוועגען מעהר פון הונדערט פונט, און עס אַראָבגעשליידערט אויף דער ערד. דער לופטבאַלאָן איז געוואָרען פלוצלים גרינגער און האָט זיך אַ הייב געטאָן אויף הונדערט מיט פופציג איילען איבער דער חאַפּטע נעגערן, וואָס פאַר זייערע אויגען איז דער געפאַנגענער פערשוואונדען צווישען פייערדיגע שטראַהלען. פלוצלים האָט דער לופטבאַלאָן ווידער אַ שפּרונג געטאָן אין דער הויך און האָט זיך אויפגעהויבען אויף פינף הונדערט איילען ווייטער.

— שרעקט זיך ניט, האָט דער דאָקטאָר גאַנץ רוהיג געזאָגט, דאָס האָט אונז דער נעגער שוין אַוועקגעוואָרפען און גרינגער געמאַכט דעם לופטבאַלאָן.

— אַז דזשאָע האָט זיך אַראָבגעבויגען, האָט ער נאָך געקענט זעהן, ווי אזוי דער ווילדער דרעהט זיך אין דער לופט, צושפּרייט מיט די הענד און מיט די פיס, און ווי ער איז מיט אַ מאָל אַראָבגעפאַלע

אויף דער ערד און צוזעצט געוואָרען. דער דאָקטאָר האָט באַלד צונומען די קוילען, ס'איז ווידער געוואָרען שטאָק־פינסטער. עס איז געוועזען זיי־נער איינס נאָך האַלבערנאַכט. דער פראַנצויז, וואָס האָט, נעבעך, אַלץ גע'חלש'ט, האָט לסוף געעפענט די אויגען.

— בערוהיגט זיך, האָט איהם דער דאָקטאָר געזאָגט. איהר זייט ניצול געוואָרען.

— יאָ, איך בין ניצול געוואָרען פון אַ שרעקליכען טויט, האָט ער געענטפערט אויף ענגליש, איך דאַנק אייך זעהר, מיינע ברידער. נאָר איך פיהל, אַז איך וועל שוין לאַנג ניט לעבען.

און באַלד טאַקי איז ער אין חלשות געבליבען.

— ער איז, נעבעך, שטאַרק אָבגעשוואַכט, — האָט דער דאָקטאָר געזאָגט, לאָמיר איהם אַריינטראָגען אין דער פּאַלאַטקע אַריין.

זיי האָבען איהם אַנידערגעלעגט אויף די קאָלדרעס, דאָס גאַנ־צע לייב איז ביי איהם געוועזען צושניטען מיט מעסערס, פאַרברענט, פערבראָטען פון צוגליהעטע אייזענס. דער דאָקטאָר האָט איהם אָבגע־וואַשען די וואונדען מיט וואַסער און זיי אַלע פערבונדען ווי עס געהער צו זיין. דערנאָך האָט ער איהם אַריינגעגאָסען עטליכע שטאַרקע טראָ־פען אין מויל אַריין, און דער קראַנקער האָט זיך אַביסעל דערמינטערט.

— איצט, האָט דער דאָקטאָר געזאָגט, דאַרף מען איהם נאָר צו רוה לאָזען, אפשר וועט גאָט העלפען, אַז דורך דער ריינער לופט און אונזער השגחה וועט ער געזונט ווערען.

דער לופטבאַלאָן, וואָס האָט געהאַט איצט אויף זיך ווייניגער מיט הונדערט און אַכטציג פונט משא, האָט זיך געהאַלטען גאַנץ הויך, האָ־טשע דער גאַז איז ניט געוועזען אַזוי שטאַרק דערוואַרעמט. מיט דעם טאָג גלייך האָט דער ווינד אַ טראָג געגעבען דעם לופטבאַלאָן מעהר קיין מערב־זייט. דעם גאַנצען טאָג איז דער קראַנקער געלעגען ווי אין הינער־פּלעט, נאָר צייטענווייז האָט ער שטאַרק געזופצט. אַז עס איז נאָר נאַכט געוואָרען, האָט זיך דער לופטבאַלאָן אַנידערגעשטעלט. די גאַנצע נאַכט האָבען אַלע אַכטונג געגעבען אויף דעם קראַנקען, און דער פריה האָט זיך געשטעלט אַ שעַנער טאָג און דער לופטבאַלאָן איז אַוועקגעפלויגען

קיין מערב־זייט. דער קראַנקער איז צו זיך געקומען און האָט אריינ־געבעטען זיינע נייע פריינד.

ווי פיהלט איהר זיך? — האָט איהם דער דאָקטאָר געפרעגט.

- איך פיהל מיך עפּיס בעסער — האָט ער געענטפערט — נאָר מיר ווייזט זיך אויס אַלצדינג ווי אַ חלום, איך געדענק גאָרנישט, וואָס עס האָט זיך מיט מיר פּאַסירט. איך בעט אייך, מיינע פריינד, זאָגט מיר, ווער איהר זייט, איך זאָל קענען פאַר אייך גאָט בעטען.

— מיר זענען ענגלענדער — האָט דער דאָקטאָר געענטפערט — און פריוּוען זיך איבערפליהען אַפריקא אין אַ לופטבאַלאָן. אויף דעם וועג האָט אונז גאָט באַשערט אייך מציל צו זיין, נאָר זאָגט אונז ווער זענט איהר.

— איך בין אַ פראַנצויז — האָט דער קראַנקער געענטפערט, מיך האָט אַ חברה געשיקט קיין אַפריקא אַראָפּצופיהרען די ווילדע נעגערן פון זייער נאַרישער נאמנה. פינף יאָהר בין איך שוין דאָ נע־ונד און ווייס גאָרנישט, וואָס טהוט זיך אין מיין לאַנד. דערצעהלט מיר עפּיס פון אונזער אייראָפּע, דערצעהלט מיר עפּיס פון מיין פראַנק־רייך.

דער דאָקטאָר האָט איהם צוליעב געטאָן און האָט איהם דער־צעהלט אַ סך זאַכען, וואָס אין די פינף יאָהר איז געשעהן אין אייראָפּע.

דער קראַנקער האָט מיט גרויס תענוג צוגעהערט דעם דאָקטאָרס רעד און טרעהרען האָבען זיך איהם געגאָסען פון די אויגען. דער דאָקטאָר האָט איהם באַלד געמאַכט עטליכע גלעזלעך טעע, און אַז דער קראַנקער האָט זיי אויסגעטרונקען, איז ער געקומען אַביסעל צו די קרעפטען, האָט ער זיך אויפגעזעצט מיט אַ שמייכעל פאַר שמחה, וואָס ער געפינט זיך צווישען גוטע מענשען און אין אַזאַ ריינער לופט.

— גאָט וועט אייך אודאי העלפען, — האָט ער זיך אָנגערופען — איהר וועט מאַכען אייער רייזע און קומען בשלום אַהיים צו אייערע קרובים, צו אייערע פריינד אין אייער לאַנד אַריין.

ער האָט געוואָלט ווייטער רעדען, נאָר ער איז אַזוי מאַט גע־

וואָרען, אַז מען האָט איהם געמוזט װידער אַנידערלעגען. עטליכע שעה כּסדר האָט איהם דער דאָקטאָר געהאַלטען אויף די הענד און געפיהלט, ווי די נשמה געהט איהם אויס. ער האָט איהם נאָך אַ מאָל אָבגעוואַשען די וואונדען און דערויף פּערניצט אַ סך פון דעם אָנגעגרייטען וואַסער, און ווידער זיי פערבונדען. דעם קראַנקען איז בעסער געוואָרען, און אַז ער איז געקומען צו זיינע געדאַנקען, האָט ער אָנגעהויבען צו דערצעהלען, וואָס מיט איהם האָט זיך געטאָן די גאַנצע צייט אין אַפריקא. פאַר גרויס שלאַפקייט האָט ער געמוזט אַלע מינוט אויפהערען צו רעדען, נאָר פון דעם ביסעל ווערטער האָט מען שוין געקענט וויסען זיין גאַנצע געשיכטע.

דער אומגליקליכער פראַנצויז איז געבאָרען פון אָרעמע עלטערן אין דעם דאָרף אַראַדאָן. ביי עטליכע און צוואַנציג יאָהר איז ער אַוועק פון זיין לאַנד קיין אַפריקא. מיט גענוג צרות און סכנות איז ער געקומען אָרעם און נאַקעט צו די פעלקער, וואָס זיצען נעבען די קוועלען פון דעם טייך נילוס. צוויי יאָהר כּסדר איז ער געפאַנגען געוועזען ביי זעהר אַ ווילד פאָלק, און חאָטשע ער האָט דאָרטען געהאַט פיעל צרות אויסצושטעהן, פונדעסטוועגען האָט ער קיין מורא נים געהאַט זיי צו זאָגען דעם אמת, ווי פערפיהרט זיי זענען אין אַ סך נאַרישקייטען. אין איינער פון די שרעקליכע מלחמות, וואָס דאָרטען הערען כּמעט ניט אויף, איז דאָס ווילדע פאָלק אינגאַנצען גע׳הרג׳עט געוואָרען, די װאָס זענען געבליבען לעבען, זענען אַנטלאָפען. ער איז אויך לעבען געבליבען און האָט זיך געלאָזט אַלץ ווייטער. די בעסטע צייט איז געוועזען פאַר איהם וואָס מען האָט איהם געהאַלטען פאַר אַ משוגענעם. צוויי יאָהר האָט ער געוואַנדערט אין די ווילדע לענדער, ער האָט זיך אויסגעלערענט דאָס דאָרטיגע לשון און האָט געשטראָפט אומעדום די פעלקער, ביז וואַנען ווערען זיי זיך בוקען צו די אָבגעטער. דאָס לעצטע יאָהר האָט ער צוגעבראַכט ביי די מענשענפרעסער ניאַם=ניאַם. אַז זייער עלטסטער איז פּלוצלים געשטאָרבען, האָבען זיי איהם אין דעם שולדיג געמאַכט און געוואָלט טויטען. פערציג שעה כּסדר האָבען זיי איהם געפּייניגט און נעהאָט בדעה איהם אויפצוהענגען, אויף דעם אַנדערן טאָג, ווען די זון וועט שיינען. אַז ער האָט דערהערט ביי דער נאַכט אַ שאָס פון אַ ביקס, האָט ער אָנגעהויבען צו שרייען: ראַטעוועט, ראַטעוועט! מיר טהוט ניט באַנג דאָס לעבען אויף דער נאַרישער וועלט, האָט ער צום סוף געזאָגט וואָרום מיין נשמה גיב איך איבער אין גאָטס האַנד.

— לאָזט זיך נישט אָב , האָט איהם דער דאָקטאָר געטרייסט, איהר וועט נאָך מיט גאָטס הילף געזונד װערען

— אַזוי פיעל פערלאַנג איך גאָר ניט פון גאָט, האָט דער קראַנקער געענטפערט, איך לויב זיין ליבען נאָמען דערפאַר, וואָס פאַר מיין טויט האָטשע האָב איך זוכה געווען צו זעהן מענשען פון איירָאָפּע און הערען דאָס לשון פון מיין טייער לאַנד.

דער קראַנקער איז ווידער זעהר שוואַך געוואָרען און האָט אויפ־געהערט צו רעדען. אַזוי איז פערגאַנגען דער גאַנצער טאָג. קענעדי איז זעהר טרויעריג געוועזען און דזשאָע האָט אַלעמאָל געווישט די אויגען. „היקטאָריע" איז זעהר שטיל געשוואומען אין דער לופט און עס האָט זיך אויסגעוויזען, אַז דער ווינד האָט רחמנות און וויל ניט בעאומרוהיגען דעם אומגליקליכען קראַנקען.

פאַר־נאַכט האָט דזשאָע אָנגעוויזען, ווי העט אין מערב־זייט איז דער הימעל אינגאַנצען רויט ווי פייער.' דער דאָקטאָר האָט עס גוט בע־טראַכט און געזאָגט, אַז די רויטקייט קומט פון אַ באַרג, וואָס וואַרפט פון זיך אַרויס אַ גאַנצען גיהנום פייער.

— זעהר שלעכט, האָט זיך קענעדי אָנגערופען, דער ווינד טראָגט אונז פונקט אַקעגען דעם פייערשפּייעדיגען באַרג. גוט, וואָס מיר זע־נען האָטש אין דער לופט, וואָרום אונטען געהער זיין אַ שרעקליכע ערד־ציטערניש.

— אַזוי ווי דו האָסט איצט ניט מורא פאַר די ערדציטערניש, אַזוי דאַרפסט דו אויך ניט מורא האָבען פאַר דעם פייערשפּייעדיגען באַרג, האָט איהם דער דאָקטאָר געענטפערט, מיר וועלען איהם אם ירצה השם בשלום אַריבערפליהען.

אין דריי שעה אַרום איז דער לופטבאַלאָן שוין געוועזען נאָהענט פון דעם באַרג, וואָס אויבען דורך זיין שרעקליך בּרייט מויל האָט די ערד אַרויסגעוואָרפען פון אינווענינ גאַנצע טייכען מיט צושמאָלצענע מאַ־טריאַלען אינאיינעם מיט צוגליהעטע שטיינער, וואָס זענען געפלויגען שטאַרק הויך אין דער לופט. טייכען פייער האָבען אַרויס־געזעצט איינס נאָך דאָס אַנדערע. עס איז געוועזען זעהר שרעקליך, אָבער פאָרט זעהר שען פאַר דעם אויג. דער דאָקטאָר האָט שטאַרק דערהיצט דעם גאַז, דער לופטבאַלאָן האָט זיך אויפגעהויבען אויף דריי טויזענד איילען און איז העכער פון די אַלע פייערדיגע זיילען אַריבערגעפלויגען בשלום.

דער קראַנקער האָט נאָך פון זיין טויטענבעט געקענט בעטראַכטען

דעם באַרג. וואָס פון זיין מויל זענען אַרויסגעפלויגען טויזענדערליי פייערדיגע צונגען און האָבען פאַרבלענדט די אויגען מיט זייער ליכטיגקייט.

— אַך ווי גרויס זענען גאָטס וואונדער, האָט ער געזאָגט, זיינע מעשים זענען גאָר אָהן אַיין עק, שען אפילו ווען זיי זענען שרעקליך.

די טייכען צושמאָלצענע מאַטריאַלען האָבען בעדעקט אינגאַנצען דעם באַרג מיט פלאַמען, דער לופטבאַלאָן האָט אויך געשיינט פון דעם פייער אין דער פינסטערער נאַכט. דער דאָקטאָר האָט זיך געאַיילט צו אַנטלויפען פון דעם שרעקליכען אָרט. אַרום זייגער צעהן ביי נאַכט האָבען אונזערע רייזענדע שוין געזעהן דעם באַרג פון דערווייטענס ווי אַ קליין שטערענדיל. דער לופטבאַלאָן האָט זיך גאַנץ רוהיג אַראָבגעלאָזט אַביסעל נידעריגער.

טז.

די נאַכט איז געווען זעהר אַ שענע, און דער קראַנקער איז מחמת גרויס שלאַפקייט שטיל אַנשלאָפען געוואָרען.

— ער וועט אויסגעהן אויף אונזערע הענד, האָט זיך דער דאָקטאָר אָנגערופען מיט אַ פערביטערט האַרץ, קוים, נעבעך, וואָס ער זשיפעט און איך קען איהם גאָר נים העלפען.

— אַ שאָד אַזאַ טייערער מענש, — האָט דושאָע געזאָגט מיט אַ וויינענדיג קול, — די רוצחים האָבען איהם אַזוי געמוטשעט און ער בעט נאָך פאַר זיי גאָט, ער זאָל זיי מוחל זיין. אַזוי יונג און האָט אַזוי פיעל געליטען, נאָר באַלד וועט איהם דער טויט אויסלייזען פון אַלע צרות און זיין נשמה וועט אודאי קומען גלייך אין גן עדן אַריין.

דער קראַנקער האָט אָנגעהויבען שווער צו אָטהמען און האָט געבעטען אַ ביסעל פרישע לופט. מען האָט אויפגעעפענט דעם פאָרהאַנג פון דער פאַלאַטקע, האָט זיך דער קראַנקער גאָר דערקוויקט.

— מיינע פריינד, — האָט ער גאַנץ שטיל געזאָגט, — איך שטאַרב שוין, לאָז אייך גאָט בעלוינען דערפאַר, וואָס איהר האָט מיט מיר געטאָן און אייך ברענגען גליקליך אַ היים. איך זעה שוין דעם טויט פאַר די אויגען, נאָר דאָס איז דער אָנהייב פון דעם אייביגען לעבען אויף יענער וועלט און דער סוף פון אַלע צרות אויף דער וועלט. הייבט מיך אַביסעל אויף, מיינע פריינד, לאָם איך קענען וידוי זאָגען.

קענעדי האָט איהם אַביסעל אויפגעהויבען, דער קראַנקער האָט געבענשט זיינע פריינד, אויפגעהויבען די אויגען צום הימעל און שטילערהייט וידוי געזאָגט, אין מיטען זאָגען איז ער געפאַלען אויף קענעדי'ס הענד און געשטאָרבען.

— מאָרגען אין דער פריה, האָט זיך דער דאָקטאָר אָנגערופען

מיט אַ זיפץ, וועלען מיר איהם מקבר זיין אין דעם לאַנד, וואָס איז בעפלעקט געוואָרען מיט זיין בלוט.

— די גאַנצע נאַכט זענען אַלע געזעסען נעבען דעם מת, האָבען צווישען זיך קיין וואָרט ניט גערעדט, נאָר געוויינט.

אַז עס איז טאָג געוואָרען איז דער לופטבאַלאָן געפלויגען איבער אַ טרוקען לאַנד, וואָס מען האָט דאָרטען קיין ניט געזעהן קיין שום געוויקס קיין טראָפּען וואַסער, נאָר הימעל און ערד און אויסגעלאָשענע פייער שפּייענדיגע בערג. אַרום האַלבענטאָג האָט זיך דער דאָקטאָר אָנגעהויבען אַראָפּצולאָזען, נאָר ער האָט שוין איצט געמוזט דערביי אַרויסלאָזען אַבי־סעל גאַז, מחמת עס האָט איהם געפעהלט די משא, וואָס מען האָט פריהער אַרויסגעוואָרפען. ווי באַלד דאָס שיפעלע האָט זיך צוגעריהרט צו דער ערד, האָט עס דזשאָע אָנגעפילט מיט שטיינער, ביז פינף הונ־דערט פונט משא, דער לופטבאַלאָן איז געבליבען שטעהן, און אונזערע רייזענדע זענען אַרויסגעגאַנגען. די שטיינער, וואָס מען האָט אַריינגעלעגט אין דעם שיפעל, זענען געוועזען עפּיס צו שווער פאַר זייער גרויס, דאָס איז געפאַלען דעם דאָקטאָר אין די אויגען. דזשאָע און קענעדי האָבען אויסגעגראָבען דעם קבר און די היץ האָט אין דרויסען געברענט ווי אין אַ קאַלכאויווען. זיי האָבען מקבר געוועזען דעם מת און אַרויפגעלעגט אויף זיין קבר אַ גאַנצען הויפען מיט שטיינער. דער דאָקטאָר איז די גאַנצע צייט געשטאַנען פערטראַכט, און האָט אפילו ניט געהערט, ווי קענעדי רופט איהם.

— וואָס האָסטו זיך אַזוי פערטראַכט? — האָט קענעדי געפרעגט צו־געהענדיג צו איהם.

— איך טראַכט, וואָס פאַר אַ זעלטענע זאַכען עס קענען געשעהן אין דער וועלט. דער אומגליקליכער פראַנצויז, וואָס האָט זיך אָבגעזאָגט פון דער וועלט און זיך ניט זאַט אָנגעגעסען מיט קיין שטיקעל ברויט, ליגט איצט בעגראָבען אין אַ גאָלדענעם קבר. די אַלע שטיינער, וואָס וואַלגערן זיך דאָ אונטער אונזערע פיס, זענען ריין גאָלד.

קוים האָט עס דזשאָע דערהערט, האָט ער זיך אַ וואָרף געטאָן ווי אַ משוגענער צונויפקלייבען די שטיינער.

— וואָס טויג דיר דאָס גאָלד, האָט איהם דער דאָקטאָר געזאָגט אַז מיר קענען עס ניט מיטנעהמען.

— וואָס הייסט, האָט דזשאָע אַ געשריי געטאָן, אַוועקוואַרפען אַזאַ אוצר? אַ קליינינקייט עפּיס! עס איז מיר אודאי זעהר ביטער, אַז איך קען ניט פאַרנעהמען אינגאַנצען דאָס גאָלד, וואָס דאָ געפינט זיך, נאָר לכל הפּחות לאָז מיך חאָטשע אַזוי פיעל מיטנעהמען, וויפיעל מיר דאַרפען האָבען משאָ.

— האָסט עס גע'פּועל'ט, האָט איהר דער דאָקטאָר געענטפערט, נאָר זעה, עס זאָל דיך ניט אַרען, אַז מען וועט דאַרפען אויף דער רייזע אַראָבוואַרפען עטליכע טויזענד רענדלעך פון דיין גאָלד.

דזשאָע האָט גאָרנישט געענטפערט און אָנגעהויבען אָנצופילען דאָס שיפעלע מיט גאָלדענע שטיינער.

דער דאָקטאָר האָט דערווייל אָבגעמאָלט אויף פּאַפּיר דאָס שטיקעל לאַנד, וואָס דאָרטען איז געלעגען אַזאַ אַיין עשירות, וואָס וואָלט געקענט רייך מאַכען אַ האַלבע וועלט, און בּיי זיך האָט ער געטראַכט, אַז מיט פערגניגען וואָלט ער אַוועקגעגעבען דאָס גאַנצע גאָלד פאַר איין קעסטעלע וואַסער, וואָס מען האָט אַרויסגעוואָרפען בּשעת דער נעגער האָט זיך אָנגעטשעפּעט אין שיפעלע, ווארום דאָס וואַסער האָט מען ניטיג גע־דאַרפט האָבען אי צום גאַז־רעהריל אי צום טרינקען און דאָ, האָט ער געזעהן, קומט איהם אויס צו פליהען אין אַזאַ טרוקען ווינקעל, וואָס דאָר־טען איז ניטאָ קיין טראָפּען וואַסער.

אַז אַלע האָבען זיך אַריינגעזעצט אין דעם שיפעל און דער דאָקטאָר האָט אָנגעצונדען דאָס גאַז־רעהריל אויף אַוועקצופליהען, איז דער לופט־באַלאָן געשטאַנען אויף איין אָרט און האָט זיך ניט געקענט ריהרען. דער דאָקטאָר האָט געהייסען גרינגער מאַכען די משאָ. דזשאָע, נעבעך, האָט זיך שטאַרק געקווינקעלט, נאָר אַז ער האָט געזעהן, אַז עס איז אין ברירה, האָט ער מיט גרויס עגמת נפש אָנגעהויבען ביסלעכווייז אַראָבצוואַרפען פון זיין גאָלד, ביז דער לופטבּאַלאָן האָט זיך אויפגע־הויבען אין דער הויך.

— עס איז דיר נאָך געבליבען אַגרויס עשירות, — האָט דער דאָקטאָר צו דזשאָען געזאָגט, — אַז גאָט וועט העלפען, מיר זאָלען עס נאָר בשלום אַ היים ברענגען, וועסט דו זיין פערזאָרגט אויף דיין גאַנץ לעבען.

דזשאָע האָט דערויף גאָרנישט געענטפערט און האָט זיך אויסגעצויגען אויף זיין גילדען בעטעל

— זעהסט דו, קענעדי, האָט זיך דער דאָקטאָר אָנגערופען, וואָס גאָלד קען מאַכען, עס קען אַראָבפיהרען פון דעם גלייכען וועג, פון דעם שכל און דעם בעסטען מענשען קען עס פערדאַרבען.

ביז פאַר־נאַכט איז „וויקטאָריע" אַיינגעפלויגען אַ מייל נײַנציג קיין מערב־זייט. און פון זאַנזיבאַר זענען זיי געװעזען װײט טװיזענד מיט פיער הונדערט מייל.

כז.

אונזערע רייזענדע זענען די גאַנצע נאַכט געשמאַק געשלאָפען נאָך אַלע צרות און עגמת נפש, חאָס זיי זענען אויסגעשטאַנען די לעצטע טעג. אין דער פריה איז דער הימעל ווידער געווען לויטער און די היץ אַזוי שטאַרק ווי נעכטען. אַ קליין ווינטעלע האָט גאַנץ פּאַמעליך אַוועק־געטראָגען דעם לופטבאַלאָן.

— מיר פליהען זעהר שלעכט, האָט זיך דער דאָקטאָר אָנגערופען, ווען איך האָב קיין טעות ניט, האָבען מיר שוין געמאַכט אַ האַלבען וועג אין צעהן טעג, די אַנדערע העלפט וועג אָבער וועלען מיר אפילו אין עטליכע חדשים ניט מאַכען, אויב מיר וועלען ווייטער אַזוי פּאַמעליך פליהען, ווי איצט, און דאָס גרעסטע אומגליק איז, וואָס מיר האָבען ווייניג וואַסער.

אַלע דריי רייזענדע זענען טרויעריג געוואָרען און האָבען ניט גערעדט קיין וואָרט. איטליכער האָט געטראַכט פאַר זיך, דזשאָע איז געלעגען אויסגעצויגען אויף זיין גאָלד און האָט נאָר געטראַכט, ווי אַזוי דאָס רייכקייט אַ היים צו ברענגען. באמת איז דזשאָע געוואָרען גאָר אַ אַנדער מענש, זינט ער האָט דערזעהן די גרויסע גאָלד, דער קאָפּ האָט זיך איהם פון יענער צייט אָן פאַרדרעהט און ער האָט ניט בעוויזען קיין פרעהליכע מינע

דאָס לאַנד איז געוואָרען וואָס ווייטער וויסטער, מען זאָל דאָס ערגעץ זעהן אַ בוים אָדער אַ ביסעל גראָז, פון דערפער רעדט מען שוין ניט, אפילו אַ קליין שטיבעלע האָט מען אויך מעהר ניט געזעהן. אומעדום איז די ערד געווען בעדעקט מיט ווייסען זאַמד און מיט הויכע סקאַלעס אָהן אַ שום געוויקס, אַזוי ווי בשעת זיי זענען בעשאַפען געוואָרען. דאָס אָרט האָט טאַקי געקענט מאַכען מרה־שחורה'דיג. עס האָט אויסגעזעהן, אַז אין דעם וויכטען חלק אפריקא זענען קיינמאָל

קיין שיירות ניט דורכנעצויגען, זוסט וואָלט דאָך געבליבען עפּיס אַ זכר אויף דעם אָרט, אָדער ווי וואָלט זיך ניט ערגעץ געוואַלגערט ווייסע אויסגעטריקענטע ביינער פון מענשען אָדער פון חיות. דער דאָקטאָר איז געוועזען שטאַרק אומרוהיג און עס איז איהם פון די געדאַנקען ניט אַראָבגעגאַנגען די שרעקליכע מדבר סאַהאַראַ, וואָס רייזענדע געפינען דאָרטען נישט האָבענלאַנג אַביסעל וואַסער צו שטילען דעם דאָרשט. ער וואָלט זעהר פאַר ליעב אָנגענומען, אַז עס זאָל ווערען אַ שטורעמווינד און זאָל איהם פון דאַנען העט-וויט אַוועקטראָגען. נאָר דער הימעל איז אָבער געוועזען לויטער אָהן אַ פּיצעל וואָלקען. „וויקטאָריע" איז דעם גאַנצען טאָג איינגעפלויגען קוים דרייסיג מייל. דאָס וואַסער איז אינגאַנצען בעשטאַנען פון זעקס קוואָרט, צוויי קוואָרט האָט דער דאָקטאָר אַרויס-געגעבען צום טרינקען אין דער ברענענדיגער היץ פון פופציג גראַד, פיער קוואָרט האָט ער איבערגעלאָזט פון דעם גאַז-רעהרילס וועגען.

— איך מוז אייך זאָגען, מיינע פריינד, האָט זיך דער דאָקטאָר אָנגערופען, אַז די פיער קוואָרט וואַסער וועלען קוים קלעקען אויף פיער און פופציג שעה פליהען, נאָר אַזוי ווי מיר וועלען ביי נאַכט שטעהן, קענען מיר דאָס נענוג האָבען אויף פערטהאַלבען טאָג, נאָר לעת עתה לאָמיר ניט זאָרגען, גאָט קען נאָך העלפען.

די נאַכט האָבען אונזערע רייזענדע צוגעבראַכט אויף אַ גלייכען פלאַץ און האָטשע עס האָט זיי שטאַרק געדאָרשט, האָבען זיי זיך נעבעך, איינגעהאַלטען און זעהר ווייניג געטרונקען. נאָך דער שטילער אויסגעשטערענטער נאַכט האָט זיך געשטעלט דער לאַנגער הייסער טאָג. קוים איז די זון אויפגעגאַנגען, איז געוואָרען אַ ברענענדיגע היץ ניט אויסצוהאַלטען. זייגער פינף האָט זיך דער לופטבאַלאָן אויפגעהויבען, נאָר ער איז געבליבען שטעהן אין דער לופט און האָט זיך אַ צייט ניט געקענט ריהרען. דער דאָקטאָר וואָלט אפילו געקענט פּטור ווערען פון דער היץ, זיך אויפהייבענדיג העט אין דער הויך, וואָס דאָרט איז די לופט תמיד קאַלט, נאָר עס איז איהם איצט געוועזען אונמעגליך דאָס צו טאָן מחמת ער האָט געדאַרפט דערצו האָבען זעהר אַ סך וואַסער און האָט זיך געמוזט בעווייזען, אַז דער לופטבאַלאָן זאָל פליהען נאָר פופציג איילען אין דער הויך.

— די היץ איז נאָר נישט צום אויסהאַלטען, האָט דזשאָע געזאָגט זיך אָבווישענדיג דעם שווייס פון דעם פנים. דער רוח האָט דענסטמאָל

אנגעטראָגען דעם ווילדען נעגער און דורך איהם האָבען מיר געמוזט אַראָבוואַרפען דאָס טייערע קעסטעלע מיט וואַסער.

אודאי, ווען מיר זאָלען איצט האָבען די הונדערט פונט וואַסער, וואָלטען זיי אונז שטאַרק צוניץ געקומען, האָט דער דאָקטאָר געזאָגט, דערמיט וואָלטען מיר געקענט פליהען א טאָג דרייצעהן און אַרויסגעהן פון דער מדבר. אָט איצט, מיינע פריינד, זענען מיר באמת אין אַפריקא, אַרום אונז איז אַ גליהענדע היץ, אַ ברענענדיגער זאַמד, און וואַסער איז ניטאָ קיין טראָפּען.

ביז נאַכט איז דער לופטבאַלאָן קוים צוואַנציג מייל אייגעפלויגען. די לופט איז געוועזען אַזוי דעמפּיג און אַזוי הייס ווי ביי טאָג. אין דער פריה, דעם ערשטען מאַי, האָבען די רייזענדע ניט געזעהן קיין שום פאַרענדערונג פון נעכטען. אַזוי זענען פערגאַנגען נאָך אַפּאָר טעג, איינער ניט בעסער פון דעם אַנדערען; דער פריהמאָרגען הייס, נישט צום אויסהאַלטען, נאָך האַלבען טאָג האָט די זון פּשוט געבראָטען, די נאַכט איז געוועזען אַזוי דעמפּיג, האַטשע משוגע צו ווערען, דאָס קליינע ווינטעלע האָט קוים וואָס געבלאָזען און די גאַנצע לופט האָט אויסגעזעהן, ווי אָט, אָט ווערט זי אַנשלאָפען.

דער דאָקטאָר איז אַלץ געשטאַנען און האָט געקוקט אויף דעם שפּאַקטיוו, נאָר פאַר זיינע אויגען האָט זיך מעהר נישט געוויזען ווי מדבר, וואָס האָט זיך געצויגען גאַנץ ווייט אָהן אַנ׳עק און אָהן אַ סוף.

דער דאָקטאָר האָט חרטה געהאַט אין האַרצען, למאי ער האָט נאָך מיטגענומען קענעדי׳ן און דזשאָען, זיי זאָלען אַזוי פּיעל ליידען אין דער מדבר און אפשר זיך טאַקי געזעגענען מיט דעם לעבען. ער האָט שוין אפילו ביי זיך געטראַכט צוריק צופליהען און האָט מכח דעם איבערגעשמועסט מיט זיינע פריינד. זיי האָבען איהם געענטפערט, אַז זיי זענען מוסכם אויף אַלצדינג, וואָס ער וועט טאָן. מען האָט די זאַך גוט איבערגעלעגט אַהין און אַהער און עס איז געבליבען בעסער ווייטער צו פליהען. דער דאָקטאָר האָט געדאַנקט זיינע פריינד דערפאַר, וואָס זיי פערלאָזען זיך אויף איהם אינגאַנצען און האָט זיי אַזוי געזאָגט:

— ווערליג מיין רעכנונג, זענען מיר איצט ווייט דריי הונדערט מייל פון דעם ים, וואָס נעבען איהם וואוינען מענשען. פליהענדיג אַהינצו קענען מיר אפשר אין מיטען דער מדבר געפינען אַ פערוואַקסען שטיקעל

לאַנד מיט קוואַלען וואַסער, נאָר די גאַנצע צרה איז אָבער, וואָס עס איז ניטאָ קיין ווינד. אָהן איהם וועלען מיר בלייבען שטעהן אין דער לופט אויף איין אָרט.

דעם גאַנצען טאָג איז איטליכען די אויגען אַרויסגעקראָכען זוכענדיג אַ פיצעל וואָלקען, דער הימעל איז געבליבען אַלץ לויטער ווי פריהער, און ווי וויט דאָס אויג האָט געקענט גרייכען, האָט מען מעהר נישט געזעהן נאָר מדבר און מדבר. די רייזענדע זענען דעם טאָג אײַנגעפלויגען קיים פופצעהן מייל. דאָס וואַסער צום גאַז־רעהריל און צום טרינקען איז אַלץ װעניגער געוואָרען און דאָ איז ניט געוועזען קיין שום האָפנונג באַלד אַנדערע צו געפינען. די נאַכט איז פערגאַנגען גאַנץ רוהיג, נאָר דער דאָקטאָר איז ניט געשלאָפען.

יז.

אויף דעם אַנדערן טאָג איז רעף הימעל אַלץ געווען לויטער און די לופט שטיל, אָהן אַ שום ווינטעלע, ווי פריהער. דער לופטבאַלאָן האָט זיך אויפגעהויבען אַ צוויי הונדערט איילען אין דער הויך, נאָר קוים־קוים וואָס ער האָט זיך גערוהרט קיין מערב־זייט.

— איצט געפינען מיר זיך סאַמע אין דער רעכטער מדבר, האָט זיך דער דאָקטאָר אָנגערופען, וואָס פאַר אַ שרעקליכער זאַמד ציהט זיך דאָ אַוועק אויף טויזענדער מיילען. די היץ איז דאָ אַזוי ברענענדיג אַקוּ־ראַט ווי אין אַקאַלכאַויוון.

— מיר דאַכט זיך, האָט דושאָע געזאָגט, אַז באַלד וועלען מיר געהאָלפען ווערען. ווארום דאָרטען אין מזרח־זייט ווייזט זיך עפּיס אויף דעם הימעל ווי אַ שטיקעל וואָלקען. עס קען געמאָלט זיין, אַז באַלד נאָך זאָל ווערען אַ ווינד מיט אַ רעגען.

אין אַ פּאָר שעה אַרום האָט אַ גרויסער שטיק וואָלקען בעדעקט די זון.

— איך האָב אויף דעם וואָלקען גאָר נישט צו רעכענען, האָט דער דאָקטאָר געזאָגט, פון איהם וועט קיין רעגען נים ווערען, נאָר אַז ער וויל זיך צו אונז נישט אַראָבלאָזען, לאָמיר־זשע זיך אויפהייבען צו איהם.

ער האָט באַלד פאַרגרעסערט דעם פלאַם אין דעם גאַז־ריהריל, און דער לופטבאַלאָן האָט זיך אויפגעהויבען אַקעגען אַכט הונדערט איי־לען אין דער הויך, סאַמע אין וואָלקען אַריין. נאָר דאָס האָט אָבער גאָר נישט געהאָלפען. די הכּמאַרע איז געוועזען גאַנץ טרוקען און האָט אפילו נים פייכט געמאַכט דעם לופטבאַלאָן.

— טהוט נאָר אַ קוק, האָט דושאָע פלוצלים אַ געשריי געטאָן.

ניט ווייט פון אונז פליהט נאָך א לופטבאַלאָן מיט עטליכע מענשען.

דער דאָקטאָר און קענעדי האָבען זיך אַרויסגעבויגען פון דעם שיפעל און האָבען געזעהן, אַז הונדערט איילען פון זיי פליהט טאַקי א לופטבאַלאָן.

— שטעל אַרויס אַ פענדיל, דזשאָע, האָט דער דאָקטאָר געזאָגט, און גיב זיי אַ סימן, אַז מיר דאַרפען האָבען זייער הילף.

דזשאָע האָט קיין שיהות ניט געמאַכט און אַרויסגעשטעלט אַ פענדיל. יענע רייזענדע זענען אויך דעריוף געפאַלען און האָבען אויך אַרויסגעשטעלט פונקט אַזאַ פענדיל

— וואָס זאָל עס בעטייטען, צו אַלדי שוואַרץ יאָהר, האָט דזשאָע געפרעגט. זיצען ניט אפשר אין יענעם לופטבאַלאָן מאַלפעס, וואָס שפעטען אונז נאָך.

— ניין, האָט דער דאָקטאָר געענטפערט מיט אַ שמייכעל, מיר אַלע האָבען דאָ געהאַט אַ גרויסען טעות. דאָס וואָס מיר זעהען, איז גאָר ניט קיין לופטבאַלאָן, נאָר אונזער אייגענער שפיגעלט זיך אָב אין דער לופט. אַזעלכס טרעפט זיך אָפט אין דער מדבר, מחמת די לופט איז דאָרטען ניט אומעדום אַלץ איינס. באַלד איז דער פאַלשער לופטבאַלאָן פערשוואונדען געוואָרען, דער וואָלקען האָט זיך אויפגעהויבען גאַנץ הויך, אַז מען האָט איהם שוין מעהר ניט געזעהן און דער דאָקטאָר האָט זיך אַראָבגעלאָזט אויף דער ערד. אונזערע רייזענדע זענען געבליבען זיצען זעהר טרויעריג און די היץ איז געוואָרען נאָך דושנער.

אַרום זייגער פיער האָט דזשאָע אָנגעוויזען, אַז העט פון דער ווייטענס, דאַכט זיך איהם אויס, שטעהען צוויי טייטעלבוימער.

— עס איז טאַקי אמת, האָט דער דאָקטאָר געזאָגט, אַז ער אַ קוק געגעבען אויף דעם שפאַקטיוו, לאָמיר זיך לאָזען צו די בוימער דאָרטען וועלען מיר אודאי געפינען וואַסער.

אויף דעם סמך האָבען די רייזענדע אויסגעטרונקען נאָך אַ קוואַטירעל און עס איז זיי מעהר ניט איבערגעבליבען חוץ דריי.

דער לופטבאַלאָן איז געפלויגען זעהר פאַמעליך און ערשט ווייגער זעקס איז ער געקומען צו דעם אָרט. די צוויי טויטעלבוימער זענען געוועזען שטאַרק פערדאַרט אָהן׳ איין בלעטעל, און אַרום זיי איז אַפילו קיין סימן ניט געוועזען פון אַ פּייכט שטיקעל אָרט. נישט ווייט איז געוועזען אַ ברונען פערוואָרפען מיט שטיינער און מיט זאַמד. פון דעם ברונען אָן ביז העט גאַנץ ווייט זענען אויף דעם הייסען זאַמד געלעגען אויסגעשפּרייט איינס נאָך דעם אַנדערן ווייסע ביינער פון מענשען. אין די ביינער האָבען אונזערע רייזענדע דערקענט, אַז צו דעם ברונען האָט זיך געמוזט אַ מאָל פערשלעפּען אַ שיירא מיט מענשען, וואָס אַלע, נעבעך, זענען אויסגעשטאָרבען פערשמאַכט פון דאָרשט. די רייזענדע האָבען זיך אָנגעקוקט מיט גרויס שרעק.

— לאָמיר גיך אַנטלויפען פון דאַנען, האָט קענעדי געזאָגט, דאָ איז אודאי קיין טראָפּען וואַסער ניטאָ.

— סיי ווי סיי, האָט דזשאָע געענטפערט, מוזען מיר דאָך ערגעץ נעכטיגען, לאָמיר=זשע בעסער דאָ בלייבען און אויסרייניגען דעם ברונען, טאָמער וועלען מיר פאָרט עפּיס וואַסער געפינען.

ער איז מיט קענעדי׳ן אַראָבגעגאַנגען אין ברונען אַריין, זיי האָבען געהאָרעוועט מיט שווייס, אַרויסצוואַרפען די שטיינער, נאָר די גאַנצע האָרעוואַניע איז געוועזען אומזיסט, זיי האָבען אפילו קיין איין טראָפּען וואַסער ניט געפונען. עס האָט אויסגעוויזען, אַז דער קוואַל איז שוין גאַנץ לאַנג אויסגעטריקענט געוואָרען. די רייזענדע זענען אַרויס פון דעם ברונען מיט אַ פאַרקלעמט האַרץ. ביי נאַכט האָבען זיי פאַר צרות ניט געקענט עסען און חאָטשע איצט האָבען זיי נאָך ניט אַזוי שטאַרק געליטען פון דאָרשט, נאָר זיי האָבען זעהר מורא געהאַט פאַר שפּעטער, וואָס וועט זיין, אַז דאָס איבריגע ביסעל וואַסער וועט אויך אויסגעהן.

אין דער פריה האָט דער דאָקטאָר אַוועקפליהענדיג דעם אָרט געזאָגט מיט אַ צובראָכענעם האַרץ.

— איהר זאָלט וויסען, מיינע פריינד, אַז מיר האָבען וואַסער נישט מעהר ווי אויף זעקס שעה צו פליהען. ווען מיר וועלען, חלילה, אין דער צייט ניט געפינען קיין קוואַל, ווייסט נאָר איין גאָט, וואָס פון אונז קען ווערען. איבריגענס לאָמיר ניט פערלירען דעם בטחון, אפשר וועט

דער ווינד אָנהויבען שטאַרקער צו בלאָזען און וועט אונז ברענגען צו איין אָרט מיט וואַסער.

נאָר די האָפנונג איז אָבער געווען נאָר אומזיסט. די לופט איז אַלץ טאַקי געבליבען שטיל און די היץ אַזוי ברענעדיג ווי פריהער

קענעדי'ן און דזשאָע'ן האָט דער דאָרשט אָנגעהויבען שוין שטאַרק צו מוטשען. אינגאַנצען איז נאָך געבליבען צוויי קוואַטירלעך וואַסער. זיי האָבען שיער עם מיט די אויגען ניט איינגעשלונגען, נאָר דאָס האַרץ האָט זיי ניט פערטראָגען אויסצוטרינקען דאָס לעצטע ביסעל וואַסער, און בלייבען אין דער מדבר אָהן איין טראָפּען.

דער דאָקטאָר האָט אָנגעהויבען חרטה צו האָבען, פאַר וואָס ער האָט אויסגעבראַכט וואַסער צו פליהען אין דער מדבר, בעסער וואָלט ער געשטאַנען אויף איין אָרט, דאָס וואַסער וואָלט איהם געקענט דינען צום טרינקען אויף ניין טעג, אפשר אין דער צייט וואָלט געוואָרען אַ שטורם־ווינד און איהם פערטראָגען צו אַ קוואַל.

אַז קענעדי און דזשאָע זענען פערשמאַכטערהייד איינגעדרעמעלט געוואָרען, האָט זיך דער דאָקטאָר ענטשלאָסען צו זוכען עפּיס אין דער הויך אַ ווינטעלע, וואָס זאָל טראָגען דעם לופטבאַלאָן. ער האָט זיך אויפגעהויבען אויף דריטהאַלבען טויזענד איילען, נאָר די לופט איז דאָר־טען אויך געשטאַנען שטיל און האָט זיך ניט גערידהרט. דאָס וואַסער האָט זיך לעת עתה אויסגעלאָזט ביז איין טראָפּען, דאָס גאַז־רעזהריל האָט אויפגעהערט צו ברענען און דער לופטבאַלאָן האָט זיך אַראָבגעלאָזט פונקט אויף דעם אייגענעם אָרט, פון וואַנען עס איז אַוועקגע־פלויגען.

— וואָס איז? מיר בלייבען שטעהן? — האָט קענעדי געפרעגט, אויפחאַפּענדיג זיך פון דעם שלאָף.

— יאָ, האָט דער דאָקטאָר געענטפערט טרויעריג. מיר האָבען שוין ניט מעהר, מיט וואָס צו פליהען.

די רייזענדע זענען אַרויסגעגאַנגען פון דעם שיפעלע און האָבען עס אָנגעפילט מיט זאַמד, עס זאָל זיך ניט ריהרען פון דעם אָרט. עטלי־בע שעה כסדר האָט איינער צום אנדערן קיין וואָרט ניט גערעדט, נאָר

געטראַכט פאַר זיך אַליין. צו דער וועטשערע האָט זיך קיינער ניט צו־געריהרט, נאָר איטליכער האָט גענומען צו ביסלעך וואַסער. ביי נאַכט איז קיינער ניט געשלאָפען. די היץ איז געוועזען שרעקליך שטאַרק. אויף דעם אַנדערן טאָג אין דער פריה איז שוין מעהר ניט געבליבען ווי איין האַלב קוואַטירעל וואַסער.

— איך ווער אָקאָרשט ניט דערשטיקט פאַר היץ, האָט זיך דזשאָע אָנגערופען.

— דער זאַמד בריהט פשוט ווי מען וואָלט איהם ערשט אַרויסגע־נומען פון אַ צוגליהעטען אויווען, האָט קענעדי געזאָגט קיין שטיקעל וואָלקען זעהט מען ניט אויף דעם פייערדיגען הימעל, עס קומט נאָר משוגע צו ווערען.

— זייט זיך נאָך ניט אַזוי מיאש, האָט זיי דער דאָקטאָר געטרייסט, אין מיטען דער היץ און ווי דער הימעל איז אַזוי לויטער, קען אין דעם לאַנד פלוצלים ווערען אַ שטורמווינד, וואָס ער הייסט סאַמום, און זאָל אונז פערטראָגען ערגיץ צו אַ קוואַל מיט וואַסער.

דעם דאָקטאָרס ווערטער האָבען אָבער גאָר נישט געהאָלפען, די אומגליקליכע רייזענדע, וואָס האָבען געלעכצט נאָך וואַסער אין דער גלי־ענדיגער לופט, האָבען אָנגעהויבען צו פיהלען, אַז אָט באַלד קומען זיי פון דעם זינען, די אויגען זענען ביי זיי געוואָרען גרויס און מוטנע.

אַז עס איז נאָך נאַכט געוואָרען, האָט דער דאָקטאָר גערופען זיי־נע פריינד, זיי זאָלען זיך מיט איהם אַביסעל דורכגעהן, טאָמער וועלען זיי זיך אַביסעל דערפרישען. נאָר קענעדי און דזשאָע האָבען איהם בשום אופן ניט געוואָלט פאָלגען און ער איז אַליין אַוועקגעגאַנגען. לכתחילה ווי ער האָט אָנגעהייבען צו געהן, איז איהם טאַקי בעסער געוואָרען, נאָר קוים איז ער אָבגעגאַנגען אַ פאָר ווערסט, האָט ער אָנגעהויבען צו פיה־לען, ווי דער קאָפּ דרעהט זיך איהם און אַז ער פאַלט פון די פיס, ער האָט זיך שטאַרק דערשראָקען און געוואָלט צוריק געהן, נאָר די כוחות האָבען זיך איהם אויסגעלאָזט. ער האָט אָנגעהויבען רופען צו הילף, נאָר קיינער האָט איהם ניט געענטפערט. ער איז אַנידערגעפאַלען אויף דער ערד אָהן כוחות, איינער אַליין אין מיטען דער מדבר. אַרום האַלבע נאַכט האָט ער זיך ערשט אויפגעכאַפּט און געזעהן, ווי דזשאָע, וואָס ער האָט איהם קוים אויפגעזוכט, מינטער איהם.

— שטעהט אויף, מיין ליבער האַר, האָט איהם דזשאָע געזאָגט, און קומט מיט מיר צום לופטבאַלאָן. איהר וועט זיך דאָרטען אָברוהען,

און איך וועל מיך לאָזען גאָנץ בעראָטה אויפזוכען ערגיץ אַ קוואַל מיט וואַסער, וואָרום אַזוי זיצען איז געווים קיין תכלית ניט. מיר אַלע קענען אויסגעהן פאַר דאָרשט. ווען גאָט וועט אַייך דערוויייל אין דער צייט צושיקען אַ ווינד, מעגט איהר אַייך אַוועקפליהען געזונטערהייד און אויף מיר ניט וואַרטען, נו ווי געפעלט אַייך מיין פלאַן?

— ניין, דזשאָ, האָט איהם דער דאָקטאָר געענטפערט, איך קען דאָס ניט צו־לאָזען, מיר טאָרען זיך ניט צושיידען.

— איך וועל וואַרטען נאָך איין טאָג, האָט דזשאָ געזאָגט, און אויב עס וועט אַלץ ניט בעסער ווערען, וועל איך זיך גאָר נים אָנ־פרעגען אין אַייך און מיך לאָזען אויף גליק.

דער דאָקטאָר האָט איהם ניט געענטפערט און איז באַלד געקומען צום ליפטבאַלאָן. ער האָט זיך בעזעצט נעבען קענעדי׳ן, וואָס ער איז גאָרק פערטשאַדעט.

יח.

אויף דעם אַנדערען טאָג אין דער פריה האָט דער דאָקטאָר צום אַלעם ערשטען אַ קוק געגעבען אויף דעם באַראָמעטער, צו ווייזט ער נישט אויף עפּיס אַ פערענדערונג אין דער לופט. דער קוועקזילבער האָט זיך אין דעם גלעזערנעם רעהריל נאָר עטוואָס אַראָבגעלאָזט.

— דערפון קען מען נאָך גאָר נישט וויסען, האָט דער דאָקטאָר צו זיך אַליין געזאָגט, און איז אַרויסגעגאַנגען פון דעם שיפעלע בעטראַכטען דעם הימעל. מען האָט אָבער אויף איהם נית געזעהן קיין פּיצעל וואָל־קען און די זון האָט געבראָטען אַזוי ווי נעכטען.

דזשאָע האָט ניט גערעדט קיין וואָרט און נאָר געטראַכט פון זיין פּלאַן. קענעדי איז געלעגען, עס האָט איהם געוואָרפען ווי אין קדחת. די צונג און די ליפען זענען איהם פאַר דאָרשט געוועזען געשוואָלען, צושפּאַלטען און האָט נישט געקענט קיין וואָרט אַרויסרעדען. וואַסער איז געבליבען נאָך עטליכע טראָפּען, אַלע האָבען צו דעם שטאַרק חשק גע־האַט, נאָר קיינער האָט פּאָרט ניט געהאַט קיין האַרץ דאָס אָנצוריהרען. דעם גאַנצען טאָג איז קענעדי געוועזען ווי משוגע, ער איז אַרומגעלאָפען אַהין און אַהער, געדעוועט ווי אַ בער און איז פאַרטיג געוועזען זיך איבערצובייסען איין אָדער פון זיין האַנד און אָנטרינקען זיך מיט אייגען בלוט. נאָך דעם איז ער אַנידערגעפאַלען כמעט טויט און געחראָפּעט מיט אַ משונה קול, אַקעגען נאַכט איז דזשאָע אויך אַראָב פון דעם זינען. דער זאַמד פון דעם מדבר האָט זיך אים אויסגעוויזען ווי אַ גרויסע אָזערע מיט וואַסער, ריין ווי קריסטאָל. ער האָט זיך עטליכע מאָל אַ וואָרף געטאָן אויף דער ברענענדיקער ערד און האָט אָנגענומען אַ מויל מיט זאַמד. קענעדי האָט שוין מעהר קיין כוח נית געהאַט זיך איינצו־האַלטען און איז צוגעקראָכען אויף די קניעס צו דעם ביסעל וואַסער, וואָס עס איז נאָך געוועזען אין שיפעלע אין האָט אָנגעהויבען צו שרייען אויף אַ שרעקליך קול:

— אַ טרונק! אַ טרונק!

דזשאָע האָט פּאַר גרויס רחמנות איהם צוגעטראָגען דאָס פלעשעלע צום מויל און קענעדי האָט אויסגעטרונקען דאָס קאָפּ וואַסער ביז צום לעצטען טראָפּען, און באַלד טאַקי זענען ביידע ווידער אַנידערגעפאַלען אויף דעם זאַמד. ווי אַזוי זיי האָבען די נאַכט צוגעבראַכט, ווייסט מען ניט, נאָר דינסטאָג אין דער פריה האָבען די אומגליקליכע רייזענדע געפיהלט, ווי דער מאַרך פון די ביינער טריקענט ביי זיי אויס פון דער ברענענדיגער זון. דזשאָע האָט זיך ניט געקענט ריהרען פון דעם אָרט און זיין פלאַן איז איהם שוין מעהר ניט געגאַנגען אין קאָפּ אַריין, ער האָט זיך אַרומגעקוקט און דערזעהן, ווי דער דאָקטאָר זיצט אין שיפעלע גאָר אָהן כחות און קוקט אין דער ווייטענס מיט אַ פּאָר אויסגעגלאָצטע אויגען. קענעדי איז געוועזען אַ שרעק אָנצוקוקען, ער האָט געשאָקעלט דעם קאָפּ אַהין און אַהער ווי אַ ווילדע חיה, וואָס איז פערשפּאַרט אין אַ שטייג. מיט אַ מאָל האָט ער זיך ווי אַ משוגענער געחאַפּט צו זיין ביקס און זי אַריינגעשטעלט מיט דעם לאָף אין מויל אַריין. דזשאָע איז צוגע־לאָפען און האָט איהם אָנגענומען ביי דער האַנד.

— לאָז מיך אָב, האָט קענעדי אַ געשריי געטאָן. ווען ניט, וועל איך דיך דערשיסען ווי אַ הונד.

דזשאָע אָבער האָט זיך אין איהם שטאַרק אָנגעטשעפּעט און ביידע האָבען זיך געראַנגעלט מיט אַלע כחות. דער דאָקטאָר האָט די גאַנצע מעשה ניט געזעהן, נאָר פּלוצלינג האָט די ביקס אויסגעשאָסען. ווי באַלד דער דאָקטאָר האָט דערהערט דעם שאָס, איז ער אונטערגעשפּרונגען און זיך אַרומגעקוקט אין אַלע זייטען, ער האָט אויסגעשטרעקט די האַנד און אָנגעהויבען שרייען ניט מיט זיין קול:

— קוקט נאָר אַהין, אָן דאָרטען, דאָרטען.

קענעדי און דזשאָע האָבען זיך די רגע אויפגעהערט צו שלאָגען און אויסגעשטעלט די אויגען, וואוהין דער דאָקטאָר האָט געוויזען מיט דער האַנד, זיי האָבען דערזעהן, ווי דער זאַמד פון דער מדבר הייבט זיך אויף פון דער ווייטענס, ווי גרויסע כוואַליעס אויף דעם ים בשעת עס איז אויף איהם אַ שטורמווינד. פּאַר די חוואַליעס איז געגאַנגען זעהר גע־שווינד אַ גרויסע זייל פון שטויב. די זון האָט זיך פערבאָרגען אונטער אַ שוואַרצען וואָלקען און עס האָט אויסגעוויזען, אַז קומען די חוואַליעס און שלינגען זיי איין אינאיינעם מיט דעם לופטבאַלאָן.

— אריין גיך אין שיפעל, האט דער דאקטאר א געשריי געטאן. דער סאמום געהט, און באלד טאקי האט ער זיך גענומען ארויסוואַרפן דעם זאמד פון דעם שיפעלע. זיינע פריינד האבען איהם אויך געהאלפען, רושאַע האט נאך געמוזט אראבוואַרפען א פופציג פונט גאָלד און דער לופטבאלאן האט זיך אויפגעהויבען.

דער סאמום איז טאקי אנגעקומען אזוי גיך ווי א פייל אויס דעם בויגען, און נאך אין איין מינוט שפעטער וואלט ער צעריסען דעם לופט־באלאן אין שטיקער.

— שטעה ניט רושאַע! — האט דער דאקטאר א געשריי געטאן, — און וואַרף אראב נאך משא.

ער האט געפאָלגט און באלד אראבגעשליידערט נאך א שטיק גאָלד. דער לופטבאלאן איז אין איין מינוט ארויף העכער פון דעם שטורמווינד, און איז געפלויגען זעהר געשווינד. די רייזענדע האבען געשוויגען און האבען געהאפט, אז זיי וועלען בקרב געהאלפען ווערען. די לופט אין דער הויך האט זיי אביסעל דערפרישט. זייגער דריי האט זיך דער ווינד געלעגט און איבערגעלאזט נאך זיך אין דער מדבר גרויסע בערג פון זאמד. דער הימעל איז ווידער געוואָרען ריין און לייטער. און „וויקטאָריע" איז געפלויגען פאמעליך איבער א גרין שטיקעל אָרט בעוואַקסען מיט בוימער, וואס אזעלכע ערטער אין דער מדבר זענען אקוראט ווי קעמפעס אויף דעם ים, און מען רופט זיי אאזיס.

— אט דא געפינט זיך וואסער, האט דער דאקטאר א געשריי געטאן. און האט ארויסגעלאזט אביסעל גאז. איז דער לופטבאלאן אראב גלייך אויף דער ערד א הונדערט איילען ווייט פון דעם אאזיס.

אין פיער שעה האבען די רייזענדע געמאכט צוויי הונדערט און פערציג מייל. דאס שיפעלע האט מען ווידער אנגעפילט מיט זאמד, קענעדי און רושאַע האבען גענומען געלאָדענע ביקסען און אריינגעגאנגען אין דעם גרינעם אאזיס: וואס דאָרט האבען זיי געהאפט צוגעפינען א קוואל מיט וואסער. געהענדיג האבען זיי דערהערט א שרעקליכען ברום ווי פון א לייב. קענעדי האט זיך דערוים גאר נישט געמאכט און איז ווייטער געגאנגען מיט דער ביקס אין דער האנד, זיינע אויגען האבען געפלאקערט ווי פייער און ער איז געוועזען שרעקליך. אונטער א טייטעלבוים איז געשטאנען א גרויסער לייב מיט א שוואַרצער גריווע.

קוים האָט ער דערזעהן דעם יענער מיט דעם ביקס, האָט ער געגעבען אַ שפּרונג אין דער לופט, נאָר אין דער מינוט איז איהם אַריין אַ קויל אין האַרצען: און ער איז אַנידערגעפאַלען טויט.

— אוררא, האָט דזשאָע אַ געשריי געטאָן. קענעדי האָט זיך אַראָבגעלאָזט דורך טרעפּלעך אין ברונען אַריין און איז צוגעפאַלען מיט זיינע פעררדאַרטע ליפּען צו דעם פרישען קלאָרען וואַסער. דזשאָע איז איהם נאָכגענאַנגען. זייט אַביסעל פאָרזיכטיג, האָט ער געזאָגט צו קענעדין, מען טאָר נאָך אַזאַ דאָרשט קיין סך ניט טרינקען.

נאָר קענעדי האָט איהם אָבער ניט געהערט, ער האָט אַריינגע־שטעקט דעם קאָפּ מיט די הענד אין וואַסער און האָט זיך גאָר מחיה געוועזען.

— און דעם דאָקטאָר, אַ פּנים, האָט איהר גאָר פאַרגעסען? — האָט דזשאָע געפרעגט.

ווי באַלד ער האָט נאָר די ווערטער אַרויסגערעדט, האָט זיך קענעדי אַ חאַפּ געטאָן, אָנגעפילט די בוטעלקע מיט וואַסער און זיך גע־לאָזט אַרויסגעהן פון דעם ברונען. נאָר דער ברונען איז אויבען געוועזען פאַרשטעלט און קענעדי האָט ניט פערשטאַנען, וואָס זאָל עס בעטייטען. באַלד אָבער האָבען זיי דערהערט איבער זיך אַ שטאַרקען ברום.

— דאָס איז אַוודאי דעם לייבס ווייב — האָט קענעדי געזאָגט און תיכף אויסגעשאָסען. איבער דעם ברונען איז באַלד ליכטיג געוואָרען.

— חאַפּט זיך נאָר ניט, האַר קענעדי, — האָט זיך דזשאָע אָנ־גערופען, — מיר קענען נאָך פון דעם ברונען ניט אַרויסגעהן, די אַלמנה איז ניט אַוועקגעלאָפען, זי געהר וואַרטען אויף אונז. נאָר איך וועל איהר אָבטאָן אַ שפּיצעל

דזשאָע האָט אויפגעהאַנגען זיין מלבוש אויף דער ביקס און אַרויס־געשטעלט פון דעם ברונען. דער צערייצטער לייב האָט זיך באַלד דערויף אַ וואָרף געטאָן מיט כעס, נאָר קענעדי האָט איהם מיט אַ קויל דורכ־געלעכערט די פלייצע. דער לייב האָט זיך מיט אַ גרויס געשריי אַראָב־געקאַטשעט פון די טרעפּ און אומגעוואָרפען דזשאָען, אין דער מינוט האָט מען דערהערט נאָך אַ שאָס און דער דאָקטאָר פערגוסאָן האָט זיך בעוויזען נעבען ברונען מיט אַ ביקס אין דער האַנד.

דזשאָע האָט זיך גיך אַרויסגעכאַפּט פון אונטער דעם לייב און דערלאַנגט זיין בעל־הבית אַ בוטעלקע מיט וואַסער. דער דאָקטאָר האָט זי גיך אויסגעטרונקען און אַלע האָבן געדאַנקט גאָט, וואָס ער האָט זיי מציל געווען פון דעם טויט.

די נאַכט האָבן אונזערע רייזענדע צוגעבראַכט אונטער מימאָזענ־ביימער, האָבן געגעסען, געטרונקען, פאַרגעסען אין אַלע צרות און זיי זענען געווען זעהר פרעהליך. קענעדי איז אויסגעגאַנגען דעם גאַנצען אַאַזיס אין דער לענג און אין דער ברייט, און האָט געזעהן, אַז חוץ זיי איז דאָרטען נימאָ קיין לעבעדיגע נשמה. זיי האָבן זיך געלעגט אויף די קאָלדרעס און האָבן גאַנץ רוהיג געשלאָפען.

די פּאָגאָדע האָט זיך אויף דעם אַנדערען טאָג גאָר פּיטט פאַר־ענדערט, די זון האָט געבראָטען, נעסמאַליעט, און ביי דעם דאָקטאָר איז געבליבען, אַזוי, ווי זיי האָבן נאָך גענוג עסענוואַרג, זאָלען זיי בעסער וואַרטען אין קיהלען וועלדעל, ביז עס וועט זיך אויפ־חאַפּען אַ ווינד. דזשאָע האָט באַלד צורעכט געמאַכט זיין קיך און אָנגעגרייט אַלערליי מאכלים, קיין וואַסער דערביי האָט ער גאָר ניט געזשאַלעוועט

— זעהט נאָר, וואָס דער מענש איז משטיינס־געזאָגט, — האָט זיך קענעדי אָנגערופען, — נעכטען ערשט בין איך אַראָב פון דעם זינען פאַר אַביסעל וואַסער און שיער ניט געשטאָרבען, איצט, דאַנקען גאָט, געהט אונז גאָר נישט אָב; עס זאָל נאָך זיין אין וועלדעל עפּיס וואָס צו שיסען, וואָלט מיר שוין קיינער ניט גלייך געוועזען.

— די צוויי לייבען, אַפּנים, זענען דיר קאַרג, האָט דער דאָקטאָר געזאָגט, איך פון כיין זייט בין זעהר צופרידען, וואָס מיר האָבן דאָ ניט אַזעלכע שכנים ווי דו ווילסט.

— מיר דאַכט זיך, האָט קענעדי געזאָגט, אַז די פּאָר לייבען ווייזען, אַז ניט ווייט פון דאַנען דאַרף זיך געפינען אַ אָרט בעוואַקסען מיט גראָז און מיט ביימער.

— דאָס איז נאָך גאָר קיין סימן ניט, האָט דער דאָקטאָר גע־ענטפערט, די לייבען, אַז זיי ווערען דאָרשטיג, קענען אָבלויפען הונדערטער מיילען אין דער מדבר, ביז זיי בעקומען אַ ביסעל וואַסער. ביי נאַכט דאַרף מען זיך דאָ היטען און עס וועט גאָר ניט שאַדטען, מען

זאָל דאָ צולעגען אַ פייער, פון זיכערונג וועגען, האָטשע עס איז געווען היים. נאָר מיר מוזען זיך אָבער אָבהיטען ניט אונטערצוצינדען דאָס טייערע וועלדעלע, וואָס קען נאָך אַ מאָל אַנדערע צוניץ קומען ווי היינט אונז. צו דער אָאַזיס ציהען זיך די קאַראַוואַנען, וואָס געהען קיין מיטעל אַפריקא, און ווען עס זאָל איצט גראָד אָנקומען אַזאַ מין קאַראַוואַן, וואָלט איהר, דאַכט זיך, נאָר ניט צופרידען געוועזען, מחמת אין דעם קאַנט געפינען זיך אויך די מענשענפרעסער ניאַם-ניאַם.

די צווייטע נאַכט איז אויך איבערגעגאַנגען בשלום, און אין דער פריה האָט זיך אַלץ קיין ווינטעל ניט געוויזען. דער דאָקטאָר האָט אַ קוק געגעבען אויף דעם באַראָמעטער און איז פרעהליך געוואָרען, אַז ער האָט דערזעהן, ווי דער קוועקזילבער שטעהט נידעריגער און מאַקי באַלד האָבען זיך געזיזען סימנים פון אַנ׳ענדערונג אין דער לופט.

דער דאָקטאָר האָט באַלד אַלצדינג צוגעגרייט און אָנגעפילט די קעסטעלעך מיט וואַסער. דזשאָ האָט, נעבעך, געמוזט אַראָבוואַרפען נאָך עטליכע גרודעס גאָלד. ער האָט זיך דערביי אפילו נעקחיינקעלט, נאָר עס האָט אָבער נישט געהאָלפען. דער דאָקטאָר האָט אָבער אומזיסט געוואַרט דעם גאַנצען טאָג, קיין וואָלקען האָבען זיך ניט געוויזען און די היץ איז געוואָרען שטאַרק ביז זעכציג גראַד, און ווען די רייזענדע זאָלען ניט געזעזען זיצען אונטער די געדיכטע בוימער, וואָלטען זיי פשוט פון דער היץ פאַרברענט געוואָרען.

ביי נאַכט, אַז דזשאָ איז געשטאַנען אויף דער וואַך, האָט זיך פלוצלים דער הימעל בעדעקט מיט שוואַרצע וואָלקען, אַז עס איז אַזש פינסטער געוואָרען.

— שטעהט אויף, האָט ער אַ געשריי געגעבען, אַ ווינד האָט זיך אויפגעהאָפט.

— ניין, האָט דער דאָקטאָר געזאָגט קוקענדיג אויף דעם הימעל, עס איז נאָר אַ בורע, קומט גיך צום לופטבאַלאָן.

דער לופטבאַלאָן האָט זיך שוין געשלעפט איבער דער ערד מיט דעם שיפעלע, און ווען די רייזענדע זאָלען נאָך געוועזען איין מינוט פאַרשפעטיגען, וואָלט דער לופטבאַלאָן אַוועקגעפלויגען און זיי איבערגעלאָזט אין דער מדבר. אַלע זענען באַלד אַריין אין שיפעלע, דער דאָקטאָר האָט אָנגעצונדען דאָס גאַז-רעהריל, אַרויסגעוואָרפען אַביסעל משא און דער לופטבאַלאָן איז תיכף אַרויף אין דער הויך.

יט.

די רייזענדע זענען זעהר געשווינד געפלויגען, און געוועזען מלא שמחה, וואָס זיי פערלאָזען דו מדבר, וואָס זיי זענען דאָרט שיער ניט אומגעקומען. אַרום זייגער נײַן אין דער פריה האָבען זיך שוין אָנגעהויבען צו ווייזען אויף דער ערד פערוואַקסענע ערטער.

— מיר זענען שוין ווידער אין אַ בעוואוינט לאַנד, האָט דער דאָקטאָר אַ געשריי געטאָן פאַר גרויס שמחה, אַקוראַט ווי קאָלאָמבוס בשעת ער האָט דערזעהן אַמעריקא.

פליהענדיג ווייטער האָבען אונזערע רייזענדע באַלד דערזעהן אַ קליינע אָזעריע אַרומגערינגעלט מיט בערגלעך. אין דער לופט האָט זיך געהערט אַ זיסער ריח פון אַלערליי שמעקענדיגע קרייטעכצער, פון באַאָבאַען, באַנאַנען און ניסענבוימער, וואָס זענען געוואַקסען אין די גרינע טאָלען צווישען די בערגלעך און זיך אָבגעשפיגעלט אין דער אָזעריע.

ווילדע אָקסען האָבען זיך געקאַטשעט אין דעם הויכען גראָז, וואָס עס האָט זיי אינגאַנצען בעדעקט, שרעקליך גרויסע עלפאַנטען פון אַלערליי קאָלירען זענען אַרומגעלאָפען אין וואַלד און געבראָכען ביימער ווי אַ שטורמווינד.

פון די גרינע בערג האָבען זיך אַראָבגעגאָסען מיט אַ רעש גאַנצע טייכען. בעהאָמאָסען האָבען געשטיפט אין וואַסער און גרויסע ים־בהמות פון זעקס איילען די לענג זענען געלעגען אויסגעצויגען אויף דעם גראָז.

אין דעם שענעם זוועריגעץ האָבען זיך נאָך אַרויסגעזעהן צווישען די צווייגען פון די ביימער כל אַ מיני פייגעל, וואָס זייערע פעדערען האָבען געבלישטשעט ווי טייערע בריליאַנטען.

אַרום זײַנער דרײַ איז דער לופטבאַלאָן געקומען צו דער גרעניץ פון ניגריציע. די אַראַבער פון דעם שבט שואַס, וואָס זיצע דאָרטען, האָבען געפּאַסעט זײַערע טשערעדעס.

באַלד זענען די רײַזענדע געפלױגען איבער דעם גרויסען טײַך בעַ‑נוע, און דער דאָקטאָר האָט דערצעהלט, אַז אויף דעם טײַך איז אַ מאָל געגאַנגען דאָס דאַמפּשיף פּלעיאַדע ביז דער שטאָדט יאָלאַ.

— פון דעם קענט איהר זעהן, האָט ער געזאָגט, אַז מיר געפינען זיך אין אַ בעקענט ווינקעל.

פאַרנאַכט האָט זיך „וויקטאָריע“ אַנידערגעשטעלט פערציג מײַל פאַר דער שטאָדט יאָלאַ, וואָס פון דאָרטען האָט מען אַרויסגעזעהן דעם הויכען באַרג מענדיף. דער דאָקטאָר האָט די גאַנצע נאַכט קײן אויג ניט צוגעטאָן, מחמת עס איז געווען זעהר אַ גרויסער ווינד און דער לופט‑באַלאָן האָט זיך קוים געהאַלטען אויף דעם אַנקער.

אויף דעם אַנדערן טאָג זענען זײ ווײַטער אַוועקגעפלױגען, דער גרויסער ווינד האָט זײ ניט געלאָזט זיך צושטעלען אין דער שטאָדט יאָלאַ און זײ אַוועקגעטראָגען אַקעגען דעם באַרג מענדיף, וואָס זײַנע שפּיצען גרײַכען העכער פון די וואָלקען. באַלד האָט זיך אַרויסגעוויזען דער באַרג באַזועלאָ מיט זײַנע אַבטצעהן דערפער, וואָס ליגען אויף זײַנע זײַטען, ווי קינדער אַרום זײַער מאַמע, און זײַנער דרײַ איז „וויקטאָריע“ שוין געווען נעבען באַרג מענדיף, וואָס עס איז אונמעגליך געווען איהם אויסצומײַדען.

— דער דאָקטאָר האָט דערהיצט דעם גאַז ביז הונדערט גראַד און זיך אויפגעהויבען ביז פיער טויזענד פוס אין דער הויך. די לופט איז דאָרטען אַזוי שטאַרק קאַלט געווען, אַז זײ האָבען זיך געמוזט אײַנוויקלען אין זײַערע קאָלדרעס.

מענדיף איז געווען אַ מאָל אַ פײַערשפּײַענדיגער באַרג, דאָס האָט מען אַרויסגעזעהן פון זײַנע גרויסע טיפע לעכער, אויבען איז ער געווע‑זען בעדעקט מיט זעהר פיעל גואַנאָ (צואה פון פײגעל), וואָס מען וואָלט דערמיט געקענט אויסמיסטיגען אַלע פעלדער פון גאַנץ ענגלאַנד. זײַנער פינף האָט זיך דער לופטבאַלאָן געשטעלט אויף אַ פעלד אין מיטען וואַלד. קענעדי האָט געשאָסען עטליכע ווילדע קאַטשקעס, מען האָט דערפון

געמאַכט אַ גוטע וועטשערע און זיי האָבען רוהיג איבערגעשלאָפען די נאַכט.

אויף דעם אַנדערן טאָג, דעם עלפטען מאַי, האָבען זיך אונזערע רייזענדע געלאָזט ווייטער אין וועג אַריין. דער ווינד האָט זיי אַוועקגעטראָגען קיין צפון-זייט און אַרום זייגער ניין האָבען זיי דערזעהן די גרויסע שטאָדט מאַספּעיאַ, וואָס זי געפינט זיך צווישען צוויי הויכע בערג.

בשעת זיי זענען געפלויגען איבער דער שטאָדט, איז אין איהר אַריינגעפאָהרען דער שייך אַרומגערינגעלט מיט רייטער. ער האָט געטראָגען אַ מלבוש פון ליכטיגע קאָלירען, פאַר איהם זענען געגאַנגען טרומייטערס און לייפערס, וואָס האָבען געמאַכט אַ וואַרע. דער דאָקטאָר האָט זיך אַראָבגעלאָזט, כדי צו בעטראַכטען דעם עולם פון דער נאָהענט. די אַלע לייט זענען זיך צולאָפען ווי באַלד זיי האָבען דערזעהן דעם לופטבאַלאָן, נאָר דער מושל איז געבליבען שטעהן, האָט אָנגעלאָדען זיין ביקס און געוואַרט ביז דער לופטבאַלאָן וועט צו איהם צוקומען.

— אַז דער דאָקטאָר איז געוועזען זעכציג איילען פון דער ערד, האָט ער אָבגעגעבען דעם שייך אַ גוט מאָרגען אויף אַראַביש. ווי דער שייך האָט דערהערט אַ קול פון אויבען, האָט ער זיך אָנגעהויבען צו בוקען און ניט געוואָלט בשום אופן אויפהערען.

— עס איז גאַנץ פשוט, האָט דער דאָקטאָר געזאָגט, אַז די היגע מענשען נעהמען אונז אָן פאַר מלאכים. איהר קענט אייך משער זיין, וואָס פאַר אַ ניסים ונפלאות זיי וועלען האָבען צו דערצעהלען פון אונז זייערע קינדסקינדער. גלייכער וואָלט געוועזען, זיי זאָלען אונז אָננעהמען פראָסט פאַר מענשען. דורך דעם וואָלטען מיר געקענט אויספאָרשען דאָס גאַנצע לאַנד, נאָר איהר וועט זיי אָבער ניט אַרויסשלאָגען פון דעם קאָפּ, אַז מיר זענען ניט קיין מלאכים, וואָרום זיי וועלען בשום אופן נישט גלויבען, אַז דער לופטבאַלאָן איז אַ מאַשין. אין דעם לאַנד זענען שוין אומגעקומען אַ סך געלערנטע מענשען, וואָס האָבען דאָ געוואַנדערט. באַלד וועלען מיר צו-פליהען נאָהענט צו דעם קעניגרייך באַרגימי, דורך וועלכען דער בעריהמטער רייזענדער פאָגעל האָט געוואַנדערט אין יאָהר 1865 געהענדיג קיין וואַדאַי. דאָרטען איז ער פערפאַלען געוואָרען און מען האָט פון איהם נישט קיין שום ידיעה. פאָגעל, וואָס זיין שם געהט אין

דער גאַנצער וועלט, איז אינגאַנצען אַלט געוועזען דריי און צוואַנציג יאָהר, אַז ער האָט זיך אַוועקגעלאָזט קיין אַפריקא. אין זיין לעצטען בריעף שרייבט ער, אַז ער געהט קיין וואַדאַי, וואָס דאָרט איז נאָך קיין שום מענש פון אייראָפּע ניט געוועזען. פון דענסטמאָל אָן איז פון איהם שוין נימאָ קיין אַיינגעטונקטע פען. אַ טייל מיינען, אַז ער זיצט געפאַנגען ביי דעם דאָרטיגען סולטאַן, און אַנדערע זאָגען, אַז מען האָט איהם גאָר געהרגעט דערפאַר, וואָס ער האָט געוואָלט אַרויפגעהן אויף זייער הייליגען באַרג. נאָר מיר וועלען אָבער באַלד הערען, וואָס מיט איהם טהוט זיך, מחמת מען האָט פון לייפּציג אַרויסגעשיקט דעם געלערנטען נעגלין מיט אַ גאַנצער מחנה, זיי זאָלען איהם אויפזוכען.

די שטאָדט מאַספּעיאַ איז שוין לאַנג פערשוואונדען געוואָרען און דער לופטבאַלאָן איז געפלויגען איבער פעלדער מיט אינדיגאָ און מיט נאָך אַלערליי בשמים, וועלדער מיט שמעקענדיגע אַקאַציענבוימער זענען געלאָפען פאַר זייערע אויגען און באַלד האָבען זיי דערזעהן דעם גרויסען טייך סאַרי, וואָס ער פאַלט אַריין אין די אָזערע טשאַד

— איצט, האָט דער דאָקטאָר געזאָגט, קומען מיר אָן צו דעם קעניגרייך לאָגום, אָדער אין דער הויפּטשטאָדט קערנאַק. דאָ זענען אויך אומגעקומען געגוג פון אונזערע מענשען. מען קען זאָגען, אַז אַפריקא איז דער בית־עלמין פון אייראָפּע.

פליהענדיג איבער דעם טייך סאַרי, האָט דער ווינד אַנגעהויבען שטילער צו ווערען און אין אַ האַלבער שעה אַרום האָט זיך דער לופטבאַלאָן אַנידערגעשטעלט פאַר דער שטאָדט קערנאַק אַ הונדערט איילען הויך פון דער ערד. צווישען בוימער זענען געשטאַנען אַ סך וועבערס און האָבען געוועבט לייוונט.

די גאַנצע שטאָדט איז גוט געבויט מיט שענע הייזער און ברייטע גאַסען. אויף דעם גרויסען מאַרק, וואָס מען פערקויפט שקלאַפען, זענען געשטאַנען אַ סך סוחרים. ווי באַלד מען האָט נאָר דערזעהן דעם לופטבאַלאָן, זענען זיך אַלע צולאָפען

דער שייך פון לאָגים איז אַרויסגעגאַנגען אַקעגען דעם לופטבאַלאָן מיט אַ גאַנצער קאַפּעליע מיט אַ גרינער פאָהן אין דער האַנד. פון דערווייטענס האָט מען געזעהן, ווי רייטערס לויפען פון אַלע זייטען און

דאָס גאַנצע חיל גרייט זיך אָן צו אַ מלחמה. דער שייך האָט נעגעבען אַ מאַך מיט דער האַנד און אַלע זיינע לייט זענען שטיל געבליבען. ער האָט לאַנג עפּיס גערעדט, נאָר דער דאָקטאָר האָט נאָרנישט פערשטאַנען. געשטויסען האָט ער זיך פון זיינע מינעס, אַז ער פערלאַנגט דער לופטבאַלאָן זאָל אַוועקפליהען. נאָר אַז די גרויסע לייט האָבען געזעהן, אַז דער לופטבאַלאָן שטעהט אַלץ אויף איין אָרט, האָבען זיי אָנגעהויבען שרעקליך צו רעווען. איטליכער פון די פיינע — בריות האָט געהאַט אַ גרויסען בויך און געטראָגען אויף זיך עטליכע העמדער פון כל אַ מיני קאָלירען. צו דער כנופיא האָבען זיך נאָך צוגעלאָזט עטליכע טויזענד נעגערן און געמאַכט מיט די הענד.

דאָס חיל האָט זיך דערווייל אויסגעשטעלט צו דער מלחמה, געוואָפּענט מיט בויגענס און מיט פיילען.

דער לופטבאַלאָן האָט זיך אויפגעהויבען אַזוי הויך, אַז די פיילען זאָלען צו איהם ניט גרייכען, דער שייך האָט אָבער אָנגעלאָדען זיין ביקס און געצילט פונקט אין לופטבאַלאָן. מיט איין שאָס האָט קענעדי פון אויבען צובראָכען דעם שייקס ביקס אויף שטיקלעך. אַלע זענען זיך צולאָפען פאַר פחד און די שטאָדט איז געבליבען לעדיג.

ביי נאַכט איז די לופט געוועזען אַלץ שטיל און אונזערע רייזענדע האָבען געמוזט בלייבען נעכטיגען איבער דער שטאָדט, וואָס מען האָט דאָרטען ניט געזעהן אין ערגיץ קיין פייער און ניט געהערט קיין שאָרך. דעם דאָקטאָר איז די מעשה גאָר נישט געפעלען, און ער האָט טאַקי רעכט געהאַט, ווייל אַרום האַלבע נאַכט איז פּלוצלים די שטאָדט געוואָרען איינגעטונקט אין פלאַם פייער, און הונדערטער פייערדיגע שנירעלעך זענען געפלויגען אין דער לופט אַהין און אַהער. די רייזענדע האָבען זיך שטאַרק דערשראָקען, אַז זיי האָבען דערזעהן, ווי די גאַנצע שרפה הויבט זיך אויף צו דעם שיפעלע און אונטען איז אַ גרויס געשריי און אַ געשיסערייי פון ביקסען. דער דאָקטאָר האָט זיך אָנגעשטויסען, וואָס דאָס בעטייט.

די ווילדע האָבען אַרויסגעלאָזט אויף „וויקטאָריען“ טויזענדער טויבען, מיט אָנגעצונדענע ליכטלעך צוגעבונדען צו די עקען. קענעדי האָט אָנגעהויבען צו שיסען פון אַלע זיינע ביקסען אין דעם חיל אַריין, נאָר וואָס האָט ער אָבער געקענט מאַכען אַקעגען אַזאַ מחנה. די טויבען זענען שוין געוועזען נאָהענט פון דעם שיפעלע, דער דאָקטאָר האָט גיך אַראָבגעוואָרפען אַ שטיק גאָלד און דער לופטבאַלאָן האָט זיך

אויפגעהויבען גאַנץ הויך און אַרוים פון דער סכנה. צוויי שעה כמעט האָבען זיי נאָך געזעהן, ווי די טויבען דרעהען זיך אונטען אין דער לופט מיט דעם פייער, דערנאָך האָט אָנגעהויבען טונקעלער צו ווערען ביז עס איז געוואָרען גאָר פינסטער.

— אָט אַזוי טהוען די ווילדע, אַז זיי ווילען פאַרברענען ביי דעם שונא אַ דאָרף,—האָט דער דאָקטאָר זיך אָנגערופען,—נאָר אונזער דאָרף איז אַוועקגעפלויגען העכער פון זייער פייער, און מיר מעגען דאָ שלאָפען גאַנץ רוהיג.

כ.

אַרום זייגער דריי אין דער פריה האָט זיך אויפגעהאַפּט אַ ווינטעל און דער לופטבאַלאָן איז אַוועקגעפלויגען.

— מיר פליהען זעהר גוט, האָט דער דאָקטאָר געזאָגט אַ קוק געבענדיג אויף דעם קאָמפּאַס, מיר וועלען נאָך היינט זעהן די גרויסע אָזערע טשאַד, וואָס איהר וועט זעהר הנאה האָבען איבער איהר צו פליהען. מיר האָבען זיך, אמת, אַזוי אויך ניט וואָס צו בעקלאָגען. אַ חוץ דעם שטיקעל מדבר, וואָס מיר האָבען דאָרטען געליטען, איז אונז אויף דער רייזע אומעדום, דאַנקען גאָט, גוט געגאַנגען און „וויקטאָריע״ האָט זיך תמיד אויסגעדרעהט פון אַלע צרות. היינט איז דער צוועלפטער מאַי, דעם אַכטצעהנטען אַפּריל זענען מיר אַוועקגעפלויגען פון זאַנזיבאַר, האָט איהר שוין פינף און צוואַנציג טעג, אַז מיר זענען אויף דער רייזע, און אין צעהן טעג האָף איך מיט גאָטס הילף צו ענדיגען די נסיעה. צו וועלכען אָרט מיר וועלען צום סוף צופליהען, ווייס איך ניט, נאָר מסתמא וועט אונז גאָט אויספיהרען ווי ביז אַהער, דאָס מוז איך אייך זאָגען, מיינע ליבע פריינד, אַז מיר זענען גליקליכער ווי אַנדערע רייזענדע, ווי, אַ שטייגער, באַרט, ריטשאַרדסאָן און פאָגעל, וואָס זענען צושיידט געוואָרען אין מיטען וועג. מיר, דאַנקען גאָט, זענען נאָך אַלע אינאיינעם, און אוך בעט דיך, ליבער קענעדי, אַז ווייטער זאָלסטדו ניט אַוועקגעהן אויף געיעג, וואָרום עס קען אויסקומען, דער לופטבאַלאָן זאָל דאַרפען אַוועקפליהען פּונקט ווען דו וועסט זיין אין וואַלד.

קענעדי האָט אַראָבגעוויזען דעם דאָקטאָר אויף גאַנצע סטאַדעס פון זשיראַפען און גאַזעלען, וואָס זיי האָבען אויסגעזעהן פון דער הויך ווי קעצלעך, און אויף שטרויסען, וואָס האָבען אויסגעזעהן ווי היהנער, און האָט איהם געבעטען, ער זאָל זיך אַראָבלאָזען נידריגער, בכדי ער זאָל קענען שיסען

— איך וועל דיר דאָס צוליעב טאָן, האָט דער דאָקטאָר געענט־פערט, נאָר איך פרעג דיך, צו וואָס זאָלסטו שיסען אַזעלכע אומשול־דיגע חיות? זעהסט דו, אַ לייב אָדער אַ לעמפּערט — דאָס איז עפּיס אַנדערש. זיי זענען מזיקים.

„וויקטאָריע" האָט זיך אַראָבגעלאָזט נידריגער און איז געפלויגען איבער דעם טייך סאַרי, זיינע ברעגען זענען געווען בעדעקט מיט בוי־מער און גראָז און צווישען זיי האָבען זיך געשפּילט קראָקאָדילען און אַריינגעשפּרונגען אין וואַסער גאַנץ געשווינד ווי יאַשטשערקעס.

זייגער ניין אין דער פריה זענען די רייזענדע אָנגעקומען צו דער אָזיערע טשאַד, וואָס זי איז אַזוי גרויס ווי אַ ים און וואָס אַ לאַנגע צייט האָט מען נישט געגלויבט, אויב זי איז דאָ אויף דער וועלט. די אָזיערע איז אַרומגערינגעלט מיט גרויסע זומפּען, און וועלכע באַרט איז שיער ניט דערטרונקען געוואָרען. גאַנצע שטעדט, וואָס שטעהען אויף זיינע ברעגען, ווערען אָפט פערזונקען. אַזוי איז אין יאָהר 1856 פערשוואונ־דען געוואָרען די שטאָדט נהאַרנאַ, וואָס אויף איהר שווימען איצט אַרום בעהאָמאָסען און די גרויסע קראָקאָדילען. דאָס וואַסער פון דער אָזיערע קען מען ניט טרינקען, עס האָט אַ טעם ווי סאָדע.

בשעת דער דאָקטאָר האָט זיך בעשעפטיגט אַראָבצונעהמען אויף דער לאַנדקאַרטע די אָזיערע, האָט זיך קענעדי ניט געקענט איינהאַלטען און אויסגעשאָסען אויף אַ גרויסען בעהאָמאָס, וואָס ער איז אַרויסגע־שוואומען אויף דעם וואַסער. די שפּיצעכדיגע קויל אָבער האָט איהם גאָר ניט געריהרט.

— אומזיסט, כ'לעבען, דיין שיסען, האָט זיך דער דאָקטאָר אָנגע־רופען, די קויל האָט איהם אפילו קיין דראַפּ ניט געטאָן: איהם קען נאָר די קויל נעהמען, אַז זי טרעפט אין בויך אַריין. נאָר האָב נישט קיין עגמת נפש, קענעדי, אַז עס וועט אונז געראָטען צו קומען קיין צפון־זייט פון דער אָזערע, וועסט דו דאָרט האָבען אַ גאַנצען זווערינעץ און שיסען וויפיעל דיין האַרץ גלוסט.

נאָהענט פון דער אָזיערע טשאַד האָט זיך דער לופּטבאַלאָן גענו־מען אַביסעל קיין מערב־זייט.

די וואָלקען און דאָס וואַסער פון דער אָזיערע האָבען אַביסעל אָבּ־געקיהלט די לופּט.

דער ווינד האָט פערטראָגען דעם לופטבאַלאָן צו דער שטאָדט קוקו, וואָס זי איז די רעזידענץ פון דעם לאַנד באָרנוא, אָדער ווי אַנ־דערע רופען עס בר־נח, דאָס הייסט דאָס לאַנד וואָס דאָרט האָט זיך בעזעצט חם, נח'ס זוהן. די שטאָדט איז אַרומגערינגעלט מיט אַ מויער פון ווייס ליים. די שטאָדט איז צוטיילט אין צווייען, אין איין חלק וואוי־נען די רייכע און אין דעם אַנדערן די אָרימעלייט. אין מיטען מאַרק וואַקסען הויכע טייטעלבוימער, וואָס בשעת אַ גרויסער היץ זיצט מען אונטער זיי ווי אונטער אַ פּאַראַסאָל.

די רייזענדע האָבען נאָך ניט צייט געהאַט צו בעטראַכטען די שטאָדט, האָט זיי דער ווינד אַ טראָג געגעבען ווידער איבער דער אָזיע־רע. די ווילדע מענשען פון די קעמפּעס האָבען געשאָסען אַקעגען דעם לופטבאַלאָן, נאָר ער איז בשלום געפלויגען זיין וועג.

— טהוט נאָר אַ קוק, האַר קענעדי, האָט זיך דושאָ אָנגערופען, עפּיס העט דאָרטען גאַנץ הויך פליהען פייגעל, איהר מעגט אָנגרייטען אייער ביקס. דער דאָקטאָר, דאַכט זיך, וועט אייך ערלויבען זיי צו שיסען.

— ערלויבען וועל איך אייך אודאי, האָט זיך דער דאָקטאָר אָנגע־רופען, אַ קוק געבענדיג אויף זיין שפּאַקטיוו, נאָר איך וואָלט בעסער געוואונשען, אַז זיי זאָלען זיין פון אונז אַביסעל ווייטער, וואָרום דאָ פליהען פערצעהן אָדלערס פון דער גרעסטער גאַטונג, און אויב זיי וועלען אויף אונז אָנפאַלען, איז גאָר ניט גוט.

— עט, פאַר וואָס דאָ איז מורא צו האָבען, האָט קענעדי אַ זאָג געטאָן, פון פערצעהן שטיקלעך עופות וועגען איז נאָך דאָ ביי מיר גענוג קוילען.

אין צעהן מינוט אַרום זענען די אָדלערס שוין ניט ווייט געוועזען פון דעם לופטבאַלאָן און האָבען זעהר הויך געשריגען. זיי זענען געפלויגען ווי די רוחות און זיך אַלץ צוגעלאָזט נעהענטער. דער דאָקטאָר האָט זיך געפּריגוט אויפהייבען העכער, זיי זענען איהם אָבער נאָכגעפלויגען. קענעדי האָט שוין געוואָלט אויף זיי שיסען, נאָר דער דאָקטאָר האָט איהם אָבגעהאַלטען.

— וואָס וועט דיר אַרויסקומען, — האָט דער דאָקטאָר צו איהם געזאָגט, — אַז דו וועסט צוויי, דריי הרגענען,

די איבעריגע קענען אַרויף אויף דעם לופטבאַלאָן און דו וועסט זיי אפילו גאָר ניט זעהן. מיר זענען איצט פונקט אין אַזאַ סכנה, ווי איינער אויף דער ערד, צווישען אַ גאַנצע טשאַטע לייבען און לעמפערטען. איך בעט דיך, זאָלסט נים שיסען, ביז איך וועל דיר הייסען

די אָדלערס זענען שוין געוועזען גאַנץ נאָהענט, זיי זענען געפלויגען מיט אויסגעשטרעקטע העלזער, די אויגען האָבען בײַ זיי געברענט ווי פייער און זיי האָבען געשריגען אויף אַ אומגעלומפערט קול. איינער פון זיי איז גלייך צוגעפלויגען צו דעם לופטבאַלאָן מיט אַ אָפענעם פיסק און מיט צולאָזטע נעגעל. עס האָט אויסגעוויזען, אַז ער איז מלא רציחה, פאַר וואָס מענשען פליהען אין דער לופט, וואָס דאַר־טען איז זיין קעניגרייך.

— שיס אויס, האָט דער דאָקטאָר אַ געשריי געטאָן, און דער דערשראָסענער אָדלער איז באַלד אַראָבגעפאַלען, דרעהענדיג זיך אין דער לופט.

די איבריגע אָדלער האָבען זיך דערשראָקען און אַוועקגעפלויגען. נאָר באַלד זענען זיי צוריקגעקומען נאָך מיט מעהר כעס.

קענעדי האָט איינעם אָבגעשאָסען דעם קאָפּ און דזשאָע האָט נאָך איינעם געטראָפען אין אַ פליגעל, די איבריגע אָדלערס האָבען זיך אַלע מיט אַ מאָל אויפגעהויבען העכער פון דעם לופטבאַלאָן, גלייך ווי זיי וואָלטען זיך דערצו אָנגערעדט.

דער דאָקטאָר איז פאַר שרעק געוואָרען וויים ווי קאַלך און מאַקי באַלד האָט מען געהערט, ווי דער לופטבאַלאָן צורייסט זיך און ווי דאָס שיפעלע גליטשט זיך אַרוים פון אונטער די פיס.

— מיר זענען אויסגעשטעלט, האָט דער דאָקטאָר אַ געשריי געטאָן, וואַרפט גיכער אַראָב די משא!

און אין איין רגע זענען אַלע שטיקער גאָלד אַראָב אויף דער ערד

— מיר פאַלען נאָך, האָט ער ווייטער געשריגען, גיסט גיך אוים דאָס וואַסער, מיר פאַלען גלייך אין אָזיערע אַריין.

דזשאָע האָט דאָס אויך געטאָן, נאָר דאָס שיפעל איז אַלץ געפאַלען נידריגער און עס איז שוין מעהר ניט געווען הונדערט איילען ווייט פון דעם וואַסער.

— וואַרפט נאָך אַראָב דאָס עסענוואַרג! — האָט דער דאָקטאָר אַ געשריי געטאָן.

און דאָס איז אויך באַלד געשעהן. דאָס שיפעלע איז שוין אפילו ניט אַזוי גיך געפאַלען, אָבער פונדעסטוועגען האָט עס זיך נאָך פאָרט געלאָזט אין וואַסער אַריין.

— וואַרפט ווייטער! האָט דער דאָקטאָר געשריגען.

— עס איז שוין מעהר ניטאָ וואָס צו וואַרפען, האָט קענעדי געזאָגט.

— עס איז נאָך דאָ, האָט דזשאָע געענטפערט און האָט זיך באַלד אַראָבגעוואָרפען פון דעם שיפעלע.

— דזשאָע! דזשאָע! האָט דער דאָקטאָר אָנגעהויבען צו שרייען.

נאָר דזשאָע האָט שוין ניט געקענט הערען, מחמת „וויקטאָריע" ווי זי איז נאָר גרינגער געוואָרען, האָט זיך אויפגעהויבען פינף הונדערט איילען אין דער הויך און דער ווינד האָט זי אָהינגעטראָגען צו די ברעגען פון דער אַזיערע קיין צפון־זייט.

— ער איז, נעבעך, אומגעקומען, האָט קענעדי געזאָגט.

— יאָ, האָט דער דאָקטאָר געענטפערט, ער האָט זיך מפקיר געווען, כדי אונז צו ראַטעווען.

און ביידע האָבען אָנגעהויבען שטאַרק צו וויינען, זיי האָבען זיך אַראָבגעבויגען צו געפינען האַטשע אַ שפור פון דעם אומגליקליכען דזשאָען, נאָר זיי זענען שוין געוועזען צו ווייט.

— מיר מוזען זעהן זיך אַראָבלאָזען, ווען עס וועט נאָר מעגליך זיין, האָט דער דאָקטאָר געזאָגט, און אויסוואַרטען

דער לופטבאלאן

נאָך זעכציג מייל פליהען האָט זיך „וויקטאָריע״ אראָבגעלאָזט אין צפון־זייט אויף אַ פוסטען ברעג.

דער אַנקער האָט זיך פאַרטשעפּעט אין אַ בוים און קענעדי האָט איהם שטאַרק צוגעבונדען.

עס איז געוואָרען נאַכט, נאַר דער דאָקטאָר און קענעדי האָבען קיין אויג ניט צוגעטאָן.

כא.

דעם דרייצעהנטען מאי אין דער פריה האָבען אונזערע רייזענדע צום ערשטען בעטראַכט דאָס אָרט, אויף וועלכען דער לופטבאַלאָן איז געשטאַנען פעראַנקערט. דאָס איז געוועזען אַ טרוקען שטיקעל ערד, ווי אַ קעמפּע אין מיטען אַ גרויסער בלאָטע, און אַרום איהם האָט זיך גע־צויגען גאָר אָהן איין עק אַ גאַנצער וואַלד פון טשערעט, אַזוי הויך אין גרויס ווי אונזערע ביימער. פון איין זייט קעמפּע האָט זיך די אָזיערע צוגאָסען שרעקליך ברייט ווי אַ ים און „וויקטאָריע" איז געוועזען זיכער פון אַלע זייטען.

ביז איצט זענען די צוויי רייזענדע געוועזען אַזוי בעטריבט און דערשלאָגען, אַז עס האָט זיך זיי ניט געעפענט דאָס מויל צו רעדען איבער דעם אומגליקליכען דזשאָען. קענעדי האָט צום ערשטען געמאַכט אַ שמועס מיט דעם דאָקטאָר.

— עס קען געמאָלט זיין, האָט ער געזאָגט, אַז דזשאָע איז ניט אומגעקומען. דו ווייסט דאָך, וואָס פאַר אַ פלינקער יונג ער איז, און צו זיין שווימען איז נאָך אויף דער וועלט זיין גלייכען ניטאָ. עפּיס זאָגט מיר דאָס האַרץ, אַז מיר וועלען איהם נאָך זעהן, ווי און ווען ווייס איך ניט. נאָר מיר דאַרפען אַלצדינגס טאָן איהם אויפצוזוכען.

— הלואי פון דיין מויל אין גאָטס אויערען, האָט דער דאָקטאָר געענטפערט פון גאַנצען האַרצען, מיר וועלען אַודאי קיין מיה ניט שפּאָרען און טאָן וואָס נאָר מעגליך איז. קודם כל אָבער לאָמיר אַראָבנעהמען די צוזיסענע שמאַטעס, וואָס עס איז געבליבען פון דעם אויסוועגדינסטען גרויסען לופטבאַלאָן, און דורך דעם וועלען מיר בעפרייען „וויקטאָריע" פון זעקס הונדערט מיט פופציג פונט משא, וואָס באָמבעלט זיך גאָר אומזיסט אויף איהר אַרום.

פיער שעה כסדר האָבען די רייזענדע געהאָרעוועט ביז זיי זענען

פּאַרטיג געוואָרען מיט זייער אַרבייט. דער אינוועגדיגסטער לופּטבאַלאָן איז געבליבען גאַנץ אויף אַ האָר נישט גערירהרט.

— אונזער „וויקטאָריע״ איז איצט קלענער געוואָרען מיט אַ פינפט־חלק, האָט זיך דער דאָקטאָר אָנגערופען, פונדעסטוועגען וועל איך אויס־רעכענען, אז זי זאָל אונז קענען טראָגען אינאיינעם מיט דזשאָען, ווען מיר וועלען איהם געפינען.

— ווי מיר דאַכט זיך, האָט קענעדי געזאָגט, זענען מיר געוועזען בשעת פאַלען ניט ווייט פון אַ קעמפּע.

— עס איז טאַקי אמת, האָט דער דאָקטאָר געענטפערט, נאָר די אַלע קעמפּעס אויף דער אָזיערע טשאַד זענען בעזעצט מיט מענשענ־פרעסער און אויב דזשאָע איז אַריינגעפאַלען צו זיי אין די הענד, ווייסט נאָר איין גאָט, וואָס מיט איהם קען זיין.

— גלויב מיר, האָט זיך קענעדי אָנגערופען, אַזאַ מענש ווי אונזער דזשאָע, וועט אויף דעם פייער אפילו אויך ניט פאַרברענט ווערען, ער וועט זיך פון די ווילדע אויך קענען אויסדרעהען.

— מהיכא־תיתי, האָט דער דאָקטאָר געזאָגט, הלוואי דו זאָלסט אמת זאָגען. איצט, זעהסט דו, קענסט־דו געהן אויף געיעג, מיר דאַרפען זיך טאַקי פערזאָרגען מיט עסען. נאָר איך בעט דיך, פערשלאָג זיך ניט גאַנץ ווייט.

בשעת קענעדי איז געוועזען אויף דער יאַכט, האָט דער דאָקטאָר דערווייל אויסגערעכענט, וויפיעל משא דער קלענער לופּטבאַלאָן קען אויפהייבען. פאַרנאַכט איז קענעדי צוריקגעקומען מיט אַ סך געשאָסענע ווילדע גענז און קאַטשקעס, וואָס ער האָט זיי אַליין אָבגעבראָטען און איינגעפּאַקט אין דעם שיפעלע.

ביי נאַכט האָט איטליכער אויף זיין וואַך גוט געקוקט אין אַלע זייטען. עס האָט זיך זיי אַלע מאָל געדאַכט, אז זיי הערען דזשאָעס קול. נאָר עס איז אָבער געוועזען אַ טעות, מען האָט ניט געהערט און ניט געזעהן. אין דער פריה האָט דער דאָקטאָר אויפגעוועקט קענעדי׳ן און איהם געזאָגט, אז ער האָט בדעה צוריקצופליהען אויף דער אָזיערע, אַזוי ווי דער ווינד בלאָזט בלויז אַהין, און דאָרטען זיך האַלטען אין דער הויך דעם גאַנצען טאָג, בכדי דזשאָע זאָל זעהן, אז מען זוכט איהם, וועט ער געוויס געבען פון זיך אַ ידיעה.

— און לאָמיר אפילו אָננעהמען, האָט דער דאָקטאָר געזאָגט. אַז דזשאָע איז געפאַנגען, וועט ער אין דעם פאַל אויך אונז קענען צו וויסען טאָן, אַז מיר זאָלען איהם ראַטעווען, כּהמת בּיי די ווילדע געהען די געפאַנגענע אַרום פריי, אָהן שומרים. באם אָבער, אַז מיר וועלען איהם אויף די קעמפּעס ניט געפינען, וועלען מיר זיך לאָזען צוריק צו דעם איצטיגען אָרט, און גוט בּעטראַכטען דעם גאַנצען בּרעג און אין דער צייט וועט זיך אפשר דזשאָע צו אונז צו־שלאָגען.

דער דאָקטאָר האָט אָבגעמאָלט דאָס שטיקעל אָרט, אויף וועלכען ער איז געשטאַנען און בּערעכענט, אַז ער געפינט זיך אין צפון־זייט פון דער אָזיערע טשאַד, צווישען דער שטאָדט לאַרי און דעם דאָרף אינגע־מיני. זייגער זיבען איז דער לופטבּאַלאָן אַוועקגעפלויגען גלייך אויף דער אָזיערע נישט מעהר ווי הונדערט איילען די הויך. קענעדי האָט אָפּגעשאָסען פון דעם בּיקס, און זיך צוגעקוקט אומעדום אויף אַלע ערטער, וואָס אַ מענש קען זיך דאָרט בּעהאַלטען. אַזוי איז פערגאַנגען צוויי שעה און דאָס זוכען איז געווען אומזיסט.

בּיז זייגער עלף איז „וויקטאָריע" איינגעפלויגען אַכציג מייל. דער ווינד האָט זי דערנאָך אַ טראָג געגעבען קיין מזרח־זייט, און זי איז גע־פלויגען איבּער דער גרויסער קעמפּע פאַראַם, וואָס זי איז בּעזעצט מיט מענשען. דער דאָקטאָר האָט זיך געשטעלט דאָרטען וואַרטען, טאָמער וועט דזשאָע געבּען פון זיך עפּיס אַ ידיעה. איז ער פריי, האָט ער בּיי זיך געטראַכט, וועט ער איהם אַרויפנעהמען צו זיך גאָר אָהן צרות, און אויב ער איז געפאַנגען, וועט ער געבּרויכען דאָ די אייגענע קונץ, ווי בּשעת ער האָט מציל געוועזען דעם פראַנצויז. נאָר אומזיסט זיין טראַכ־טען, פון דזשאָען האָט מען קיין שום שפור ניט געקענט כאַפּען. זיי זענען געזעסען אויסער זיך פאַר עגמת נפש.

דער דאָקטאָר האָט געהאַט גרויס האַרצוועהטאָג, וואָס דער ווינד בּלאָזט אַלץ קיין מזרח־זייט און האָט מורא געהאַט, אַז זיי זאָלען ניט פערטראָגען ווערען ווידער אין דער מדבּר אַריין. אַ גאַנצע שעה האָט ער זיך געדרעהט אין דער לופט אַרויף און אַראָב בּיז ער האָט צום סוף גע־פונען אַ ווינד, וואָס האָט איהם נאָך אַמאָל אַוועקגעטראָגען צו דער אָזיערע. דער דאָקטאָר האָט שוין אָנגעהויבען מספּק צו ווערען, צו געפינט זיך גאָר דזשאָע אויף איינער פון די קעמפּעס, וואָרום ווי וואָלט ער בּיז אָהער שוין ניט געגעבען פון זיך אַ ידיעה, אפשר איז ער,

חלילה, דערטרונקען געוואָרען, אָדער אפשר האָט איהם גאָר א קראָקאָדיל איינגעשלונגען, נאָר ער האָט זיך אָבער אין האַרצען געטרייסט, אַז די קראָקאָדילען געפינען זיך מייססטענס נאָר נעבען ברעג, און ווידער זענען זיי דאָ ניט אַזוי מסוכן.

אַרום זייגער פינף פאַר נאַכט האָט דער דאָקטאָר דערזעהן די שטאָדט לאַרי. די איינוואוינער האָבען אַראָבגענומען פון די פעלדער זייער בוימוואָל. דער ווינד האָט זיי געטראָגען און געבראַכט צוריק אויף דעם אייגענעם אָרט, פון וואַנען זיי זענען אין דער פריה אַוועקגעפלויגען, דער אַנקער איז פערשמירט געוואָרען אין בלאָטע צווישען טשערעט. דער ווינד איז שטיל געבליבען און די רייזענדע זענען די נאַכט ניט געשלאָפען.

כב.

זייגער דריי אין דער פריה איז דער ווינד אזוי שטארק געווארען אז „וויקטאריע" האט זיך קוים געהאלטען אויף דעם אנקער.

— מיר מוזען פון דאנען באלד אוועקפליהען, האט דער דאקטאר געזאגט, ווארום ווען ניט, קען נאך דער לופטבאלאן צעריסען ווערען. ווען אפילו דער שטורמווינד זאל אונז פערטראגען גאנץ ווייט, וועל איך אהער צוריק קומען אויפצוזוכען דזשאען. דאס הארץ וויינט אין מיר, אז מיר מוזען אוועקפליהען אהן איהם, נאר וואס העלפט דאס, אז מען קען בעסער ניט מאכען.

ביי דעם אוועקפליהען האבען אונזערע רייזענדע ערשט געפיהלט אז אהן דזשאען זענען זיי ווי אהן א האנד. זיי האבען זיך ביידע, נעבעך שטארק געמוטשעט ארויסצוציהען דעם אנקער, נאר עס איז זיי ניט געלונגען, דער דאקטאר האט פשוט איבערגעהאקט דעם שטריק און געלאזט דעם אנקער אין בלאטע, וויקטאריע האט באלד געגעבען א שפרונג אויף הונדערט איילען פון דער ערד. עטליכע מינוט זענען זיי געזעסען ווי דערשלאגען און ניט גערעדט קיין ווארט. דערנאך האט זיך דער דאקטאר אנגערופען צו קענעדי'ן:

— עס קען זיין, אז גאט שטראפט אונז דערפאר, וואס מיר האבען זיך מפקיר געווען, ארויפצופליהען אויף די וואלקען. אפשר טאהרען עס מענשען גאר ניט פרובען. ערשט צוריק מיט עטליכע טעג זענען מיר קוים ארויס פון אזוי פיל סכנות און איצט האבען מיר פערלארען אונזער טייערען דזשאען און דער ווינד טראגט אונז נאך אוועק ווייט פון איהם.

— איך פרעג דיך נאר, סאמועל, האט קענעדי געזאגט, פאר וואס זאל אונזער דזשאע, ווען ער לעבט נאר, זיך אויך ניט קענען אויס־

דרעהען פון די ווילדע, אַזוי ווי אַנדערע רייזענדע, אַ שטייגער, ווי דענהאַם און באַרט.

— עס איז אַ גרויסער חילוק, מיין ליבער פריינד, האָט דער דאָקטאָר געענטפערט, יענע האָבען געקענט דאָס לשון פון די ווילדע מענשען און האָבען געהאַט אַרום זיך סאָלדאַטען מיט געוועהר. אַ היץ דעם האָבען זיי געגעבען אומעדום די עלטסטע פון די ווילדע גרויסע מתנות און נאָך די אַלע זאַכען האָבען זיי פונדעסטוועגען געהאַט געגוג צו זינגען און צו זאָגען, אונזער דזשאָע אָבער איז איין מוטערמענש, נאַקעט און בלויז און פאַרשטעהט ניט דאָס לשון פון די ווילדע פעלקער. גאָט ווייסט, וואָס פאַר אַ צרות ער וועט, נעבעך, דאָרטען אויסשטעהן, נאָר מיר ווילען זיך אָבער אומקעהרען אַהער און איהם אויפזוכען, אפילו ווען מיר וועלען דאַרפען פערלאָזען דעם לופטבאַלאָן און געהן צו־פוס, אפילו ווען מען וועט דאַרפען געהן אַליין צו דעם ווילדען סולטאַן פון באָרנוּאַ און איהם בעטען.

— איך וועל מיט דיר אומעדום געהן, האָט קענעדי געזאָגט, אַז דזשאָע האָט איינגעשטעלט זיין לעבען פאַר אונז. מוזען מיר אויך דאָס אייגענע טאָן.

דער שטורעם האָט די רייזענדע אַביסעל שטאַרקער געמאַכט און דער דאָקטאָר האָט אָנגעהויבען צו זוכען אין דער לופט אַ ווינטעל, וואָס ער זאָל איהם טראָגען צו דער אָזיערע טשאַד, נאָר אומזיסט, דער ווינד האָט פערטראָגען „וויקטאָריען" צוריק אין דער מדבר, וואָס דאָרט האָט זיך נאָך געזעהן אַ שפור פון קאַראַוואַנעס. באַלד איז פאַר זיי פערשוואונדען געוואָרען דער בעריהמטער אָאַזיס, וואָס האָט אַ סך בוימער און פופציג ברונענס. זיי זענען אַריינגעפלויגען אין דער טיפער מדבר.

דער ווינד איז אַלע מאָל שטאַרקער געוואָרען און האָט אויפגע־הויבען גאַנצע בערג זאַמד. אַ קאַראַוואַן, נעבעך, וואָס איז דאָרט גע־גאַנגען, האָט אָנגעהויבען פערשוואונדען צו ווערען אונטער די דאָזיגע בערג. די קעמלען זענען זיך צולאָפען און האָבען שרעקליך געברומט. אַ געשריי, אַ געוויין פון מענשען איז געגאַנגען ביז אין הימעל אַריין, און אין מיטען דעם חורבן האָט דער ווינד געשטורמט מיט אַ וויינענדיג קול. באַלד איז אויף דעם גלייכען סטעפּ געוואָרען אַ הויכער באַרג פון זאַמד, וואָס אונטער איהם איז בעגראָבען געוואָרען דער גאַנצער קאַראַוואַן.

דער דאָקטאָר און קענעדי, וואָס האָבען צוגעזעהן די אַלע זאַכען,

זענען געוועזען טויט פאר שרעק. דער לופטבאלאָן האָט זיך אַזוי שטארק געדרעהט אין דעם שטורמווינד, אַז ס'איז איהם אונמעגליך געוועזען זיך אויפצוהייבען העכער, דאָס שיפעלע האָט זיך אַזוי געשאָקעלט, אַז די רייזענדע האָבען זיך געמוזט אָנהאַלטען אין די שטריק, זיי זאָלען ניט ארויספאלען, מיט אַ מאָל איז וויקטאָריע געבליבען שטעהן און געגעבען אַ פליה אין איין אַנדער זייט. דער צפון־ווינד האָט בייגעקומען דעם דרום־ווינד און האָט אַוועקגעטראָגען דעם לופטבאָלאָן צוריק פון וואַנען ער איז אַוועקגעפלויגען.

— גאָט ווייסט, וואָס ער טהוט, האָט דער דאָקטאָר געזאָגט, דער ווינד טראָגט אונז צוריק אויף דעם אָרט, וואָס מיר האָבען שוין ניט גע־האַפט עס צו זעהן. מיך אַרט ניט וואוהין ער וועט מיך פערטראָגען, קיין קוקיא אָדער קיין וואַדי, אַנידערשטעלען וועל איך מיך שוין.

— מיר דאַכט זיך, אַז דער ווינד ווערט שטילער, האָט קענעדי געזאָגט, דער הימעל הייבט זיך אָן אויסצולייטערן.

— זעהר גוט, האָט דער דאָקטאָר געענטפערט, איצט דאַרף מען קוקען אויף דעם שפּאַקטיוו, אַז קיין שום זאַך זאָל מען פון די אויגען ניט אָבלאָזען.

קענעדי האָט גענומען דעם שפאַקטיוו און האָט זיך געזעצט אַראָב־קוקען פון דעם שיפעלע.

כג.

לאָמ'ר לאָזען די רייזענדע פליהען און זיך נעהמען צו אונזער דזשאָען.

ווי ער איז אַריינגעפאַלען אין אָזיערע, האָט ער צום אַלעם ערשטען געגעבען אַ קוק אַרויף, וואוהין איז הינגעקומען דער לופטבאַלאָן, און אַז ער האָט איהם דערזעהן פליהען, איז איהם פשוט אַראָב ווי אַ שטיין פון דעם האַרצען.

— אַ גליק, כ'לעבען, האָט ער צו זיך אַליין געזאָגט, וואָס איך בין געפאַלען אויף דעם שכל אַראָבצושפרינגען. ווען איך זאָל דאָס ניט געוועזען טאָן, וואָלטען מיר אַלע דריי אומגעקומען. נאָר איצט, אַז איך לעב, דאַרף מען טראַכטען אַרום זיך.

ער האָט זיך דערמאָנט, אַז אַראָבקוקענדיג פון דעם שיפעלע בשעת ער איז געפלויגען, האָט ער געזעהן אַ קעמפע. בכדי צו-צושווימען צו איהר האָט ער אַראָבגעוואָרפען פון זיך אַ טייל פון זיינע קליידער. וואָס נעהנטער ער איז אָנגעקומען צו דער קעמפע, האָט ער זיך אַלץ מעהר געשראָקען פאַר די ווילדע פעלקער, וואָס זיצען דאָרטען און פאַר די קראָקאָדילען, וואָס געפינען זיך אין וואַסער. ער האָט זיך אָנגעהויבען אַרומצוקוקען אין אַלע זייטען און איז געשוואומען זעהר פאָרזיכטיג. עטליכע הונדערט איילען פון דעם ברעג האָט ער דערפיהלט דעם ריח פון אַ קראָקאָדיל, ער איז גיך אַראָב אונטער דעם וואַסער און שווימענדיג אַזוי, האָט ער זיך צודראַפעט די פלייצע אין דעם קראָקאָדילס שאַרפע שופען. ער האָט געמיינט, אַז ער איז שוין פערפאַלען, און האָט אָנגעהויבען צו שווימען מיט אַלע זיינע כחות. עס האָט זיך איהם אַלץ אויסגעוויזען, אַז דער קראָקאָדיל לויפט איהם נאָך און וויל איהם איינשלינגען. מ'ט אַמאָל האָט ער דערפיהלט, ווי מען האָט איהם אָנגעחאַפט אין דער קווער און מען ציהט איהם ניט אַראָב צום אָבגרונד, אַזוי ווי די קראָקאָדילען טהוען, נאָר אַרויס פ ן דעם וואַסער.

אז ער האָט געעפענט די אויגען, האָט ער דערזעהן, אַז איהם האַלטען צוויי שוואַרצע נעגערען, זיי האָבען איהם אַוועקגעפיהרט צום ברעג און ער איז מיט זיי געגאַנגען גאָר אָהן פחד. מסתמא האָבען זיי געזעהן, האָט ער בײַ זיך געטראַכט, ווי איך בין אַראָבגעפאַלען פון דער הויך, וועלען זיי פאַר מיר אודאי דרך ארץ האָבען. טראַכטענדיג אַזוי, איז דזשאַע אָנגעקומען צום ברעג, וואָס דאָרטען זענען איהם אַקעגען געקומען אַ גאַנצע מחנה פון מאַנסבילען, ווייבער און קינדער, אַלע שוואַרץ ווי קייל. דאָס זענען געוועזען די בידיאָמאַנען. ער האָט באַלד דערשמעקט, אַז דער עולם בוקט זיך צו איהם, און חאָטשע די מעשה פון קאַזעג איז איהם געקומען אויף די געדאַנקען, פונדעסטוועגען האָט ער זיך בערוהיגט.

— מיר דאַכט זיך, האָט ער בײַ זיך געטראַכט, אַז איך וועל נאָך אַ מאָל ווערען אַיין אָבנאָט, מען נעהמט מיך דאָ, אַ פנים, אויך אָן פאַר דער לבנה'ס זוהן. נאָר וואָס זאָל מען טאָן, אַז עס איז ניטאָ קיין אַנדער מלאָכה, מוז דאָס אויך גוט זיין. טאָמער וועט דערוויל אָנקומען „וויקטאָריע“, וועל איך זיי וויזען, ווי איך וועל אַרויף גלייך אין הימעל.

דער עולם האָט זיך לעת עתה געשטופּט אַרום דזשאָען, אָנגע־הויבען איהם צו גלעטען און ווערען מיט איהם נעהנטער. מען האָט איהם געבראַכט אַ גרויסע שיסעל פול מיט ווערמילך, מיט רייז און מיט האָניג. דזשאַע האָט גאַנץ געשמאַק געגעסען און דער עולם האָט געגאַפט אויף איהם קוקענדיג. ווי די נאַכט איז נאָר צוגעפאַלען, האָבען איהם די מכשפים פון דער קעמפע גענומען אונטער די הענד און איהם אַריינגעפיהרט אין אַ שטיבעל, וואָס עס איז געוועזען אַרום און אַרום בעהאַנגען מיט קמיעות.

דזשאָען האָט געגרוילט דאָס לייב, אַז ער האָט אַ קוק געגעבען אויף דעם הויפען ביינער פון מענשען, וואָס עס איז געלעגען פאַר דעם שטיבעלע, און ער האָט גענוג געטראַכט דעריבער, אַז ער איז דאָרטען געבליבען איינער אַליין פערשלאָסען. ביז האַלבער נאַכט האָט ער געהערט, ווי מען טאַנצט, מען זינגט און שפּרינגט אַרום דעם שטיבעל. און איין אַנדער צייט וואָלט דזשאַע פון דעם גאַנצען טאַראַראַם געהאַט אַ גרויסע הנאה, נאָר איצט אָבער האָט ער מורא געהאַט, דער כבוד זאָל איהם ניט טייער קאָסטען.

— אפשר קען זיין, האָט ער בײַ זיך געטראַכט, אַז די לייט עסן דערנאָך נאָר אויף זייער אָבגאָט.

נאָר פּאַר גרויס מידינקייט האָט ער אין אַלע צרות פאַרגעסן און איז אַנשלאָפען געוואָרען. ער וואָלט זיכער געוועזען אַזוי געשלאָפען ביז טאָג, נאָר עס איז איהם מיט אַ מאָל קאַלט געוואָרען און ער האָט זיך אויפגעהאַפּט. דאָס שטיבעל איז געוועזען האַלב מיט וואַסער, וואָס איז געגאַנגען אַלע מאָל העכער. דזשאָע האָט לאַנג ניט געטראַכט און האָט דורכגעבראָכען מיט דער פּלייצע די וואַנד, וואָס איז געוועזען גע=מאַכט פון טשערעט, די קעמפּע איז געוועזען אינגאַנצען פערטרונקען, אַזוי ווי עס טרעפט זיך אָפט מיט די קעמפּעס פון דער אָזיערע טשאַד. דזשאָע האָט זיך אַריינגעוואָרפען אין וואַסער און זיך געלאָזט שווימען, באַלד האָט ער דערזעהן אַ לעדיג שיפעל. ער האָט זיך אין דעם גע=שווינד אַריינגעהאַפּט און דער שטראָם האָט איהם פערטראָגען צו אַ ברעג. דאָרט האָט ער געפונען אַ בוים, אויף וועלכען ער איז אַרויפגעקראָכען און געוואַרט ביז די זון וועט אויפגעהן.

קוים איז נאָר ליכטיג געוואָרען, האָט זיך דזשאָע שרעקליך דער=שראָקען, אַ קוק געבענדיג אויף דעם בוים, ווי ער איז בעדעקט פון אויבען ביז אַראָב מיט שלאַנגען און יאַשטשערקעס. ער איז גיך פון דאַנען אַוועק אין וועג אַריין און האָט זיך געלאָזט זעהר פאָרזיכטיג אַלץ קיין צפון=זייט. אַ גאַנצען טאָג האָט ער זיך אומזיסט די אויגען אַרויסגענומען, קוקענדיג אויף דעם הימעל צו זוכען „וויקטאָריען“. דער הונגער האָט איהם שטאַרק געמוטשעט און ער האָט זיך געמוזט בעגנוגען מיט בלעטער און עטליכע טייטלען, וואָס ער האָט געפונען אויף דעם וועג.

אַזוי איז ער געלאָפען אַלץ ווייטער אָהן אַ נשמה און האָט אפילו ניט געפיהלט, ווי די דערנער האָבען איהם אויף דעם וועג צוריסען דאָס לייב און צושטאָכען די פיס. אַז די זון איז אונטערגעגאַנגען, האָט ער זיך געשטעלט נעכטיגען.

איצט האָט ער ערשט געזעהן, וואָס הייסט אַזוינס צו=ברייננגען אַ נאַכט אויף דעם ברעג פון דער אָזיערע טשאַד. די גאַנצע ערד איז געוועזען בעדעקט מיט אַלערליי פליגען און גרויסע מורעשקעס, וואָס אין צוויי שעה האָבען זיי אויפגעגעסען דאָס לעצטע ביסעל קליידער, וואָס איז נאָך אויף איהם געבליבען, און האָבען איהם ניט געלאָזט קיין אויג

צו־מאַכען. אין די װעלדלעך, אין די װאַסערען האָט זיך געהערט אַ שרעקליכער קאָנצערט פון װילדע חיות, װאָס האָבען די גאַנצע נאַכט געברעװעט און געבּרומט, אַז דושאָען האָבען זיך די האָר געשטעלט קאַפּױער און ער האָט זיך מורא געהאַט אַ ריהר צו טהאָן.

קוים איז נאָר טאָג געװאָרען, האָט ער זיך אָבגעבּאָדען און זיך געלאָזט װידער אין װעג אַריין, און אַלץ געקוקט, טאָמער פליהט ערגיץ „װיקטאָריע". געהענדיג אַזױ איז ער אַריין אין אַ װאַלד, װאָס דאָרטען זענען געשטאַנען נעגערען און האָבען בּעשמירט זייערע פייַלען מיט אַ מין ניפּטינגען סאָק, װאָס ער הייסט װאָלפסמילך. ער האָט זיך ניך פערטאַיעט אונטער אַ בּוים, אַז די נעגערען זאָלען איהם ניט זעהען. אין דער מינוט מאַקי אָבּער האָט ער דערזעהן דורך די צװייגען, װי „װיקטאָריע" פליהט גלייך צום אָזיערע, אינגאַנצען פּופּציג אייַלען פון איהם אין דער הויך, און דאָ טאָהר ער ניט געבען פון זיך קיין שום צייכען, דער דאָקטאָר זאָל זיך צו איהם אַראָבּלאָזען. ער האָט פערשטאַנען, אַז דער דאָקטאָר זוכט איהם, און װי באַלד די נעגערען זענען אַװעקגעגאַנגען, האָט ער זיך געלאָזט לױפען נאָך דעם לופטבּאַלאָן, ער האָט געמאַכט מיט די הענד און געשריגען אויף אַ קול, נאָר אַלץ אומזיסט. דער װינד האָט פערטראָגען דעם לופטבּאַלאָן זעהר װייט און ער איז פערשװאונדען געװאָרען פון די אויגען.

אַ גאַנצען טאָג און אַ טייל פון דער נאַכט איז ער געגאַנגען װי אַ משוגענער, דאָס גאַנצע לייב און די פיס זענען איהם געװעזען צו־בּלוטיגט, ער איז געקראָכען אויף אַלע פיער און האָט געפיהלט, װי די כּחות געהען איהם אויס. קריכענדיג אַזױ איז ער אַריין אין אַ זומפּ, און װאָס מעהר ער האָט זיך געמוטשעט אַרױסצוקאַראַפּקען, איז ער אַלץ מעהר געזונקען אין דער בּלאָטע. ער האָט געפיהלט װי ער גראָבּט אַליין פאַר זיך אַ קבר. די אויגען האָבען זיך איהם פערמאַכט פאַר שרעק.

— העלפט מיר, האַר פערגיסאָן, האָט ער געגעבּען אַ געשריי נאָר קיינער אָבּער האָט איהם ניט געהערט אין דער פינסטערער נאַכט

כד

איצט לאָמיר זיך אומקעהרען צו די רייזענדע און זעהן, וואָס זיי מאַכען.

קענעדי איז אַלץ געזעסען און האָט בעטראַכט דורך דעם שפּאַקטיוו אַלע זאַכען, וואָס זענען איהם נאָר געפאַלען אין אויג אַריין.

— מיר דאַכט זיך, האָט ער זיך אָנגערופען צום דאָקטאָר, אַז העט גאַנץ ווייט זעה איך עפּיס אַ מחנה פון מענשען אָדער פון חיות, איך וועל זיי פון דעם אויג ניט אָבלאָזען ביז איך וועל וויסען אַקוראַט.

דער דאָקטאָר האָט אויך אַ קוק געגעבען אויף דעם שפּאַקטיוו און געזאָגט

— איך מיין, אַז דאָרטען פאָהרען רייטענדיג אַראַבער פּונקט אויף דעם אייגענעם וועג, וואָס אונזער לופטבאַלאָן פליהט.

אין אַ האַלבער שעה אַרום וועלען מיר זיי שוין זעהן און וויסען, וואָס מיר האָבען צו טאָן.

— דו האָסט רעכט, האָט איהם קענעדי געזאָגט אַביסעל שפּעטער, אַ פּנים דאָס זענען טאַקי אַראַבער, וואָס פאָהרען אויף געיעג און יאָגען זיך נאָך עפּיס גאַנץ געשווינד. איך זעה שוין אפילו זייערע בורנאָסען און זייער עלטסטען, וואָס לויפט אַ הונדערט איילען פריהער. נאָר ווייסט דו וואָס איך וועל דיר זאָגען, אַז דאָס איז גאָר ניט קיין געיעג, נאָר זיי יאָגען נאָך דעם אומגליקליכען מענשען, וואָס ער לויפט פריהער.

— לאָז־זשע איהם ניט אָב פון דעם אויג און מיר וועלען זעהן וואָס עס וועט ווערען.

דער לופטבאַלאָן איז נעהענטער צוגעפלויגען צו די רייטערס, וואָס זענען געלאָפען ווי די רוחות.

— דאָס ראַטעוועט ער זיך, האָט קענעדי אַ געשריי געטאָן מיט אַ ציטערדיג קול, סאַמועל, דאָס איז ער.

— יאָ, דאָס איז דזשאָע, האָט דער דאָקטאָר אויך אַ געשריי גע־געבען, מיר מוזען גיך איבעריאָגען די אַראַבער, בכדי דזשאָע זאָל אונז דערזעהן. ווען זיין פערד וועט נאָר אויסהאַלטען יאָגענדיג, וועלען מיר איהם מציל זיין פון זייערע הענד.

— געוואַלד, ער איז פערפאַלען, האָט קענעדי אַ געשריי געטאָן מיט גרויס שרעק, ווי ער האָט דערזעהן, אַז דזשאָע איז אַראָבגעפלויגען פון דעם פערד, וואָס איז געבליבען אונטער איהם טויט, אָט דעריאָגען איהם די אַראַבער און דערשטעכען איהם.

טאַקי באַלד איז צוגעלאָפען אַ אַראַבער מיט איין אויס־געשטרעקטער שפיז, נאָר דזשאָע האָט זיך געשווינד ווי אַ לעמפּערט אַרויפגעהאַפּט צו איהם אויף דעם פערד, האָט איהם ביי דעם גאָרגעל אַראָבגעשלייִדערט אין זאַמד אריין און אַליין איז ער אַנטלאָפען רייטענדיג ווייטער.

— אַ העלד דזשאָע, האָט קענעדי געזאָגט מיט שמחה, ער האָט זיך גוט אָבגערעכענט מיט דעם אַראַבער און נאָך צייט געהאַט צו געבען אַ צייכען, אַז ער זעהט אונז.

די אַראַבער האָבען מיט גרויס אימפּעטד נאָכגעיאָגט דזשאָען און האָבען מחמת גרויס אַיילעניש ניט געזעהן, אַז נאָהענט פון זיי פליהט אַ לופטבאַלאָן. איינער פון זיי האָט שוין דעריאָגט דזשאָען און האָט איהם געוואָלט דורכשטעכען. קענעדי האָט אויסגעשאָסען און דער אַראַבער איז אַראָבגעפאַלען טויט אויף דער ערד. אַ טייל זענען געבליבען שטעהן, אַז זיי האָבען פלוצלים דערזעהן דעם לופטבאַלאָן. די איבריגע אָבער האָבען נאָכגעיאָגט דזשאָען, וואָס ער האָט זיך ניט אָבגעשטעלט אויף איין מינוט.

דער דאָקטאָר האָט געגעבען קענעדי'ן הונדערט מיט פופציג פונט משא, ער זאָל דאָס האַלטען גרייט אויף אַראָבצוּוואַרפען און אַליין האָט ער גענומען דאָס לייטעריל. אַז דער לופטבאַלאָן איז שוין געקומען נאָהענט, האָט דער דאָקטאָר אַראָבגעלאָזט דאָס לייטעריל דזשאָען פאַר די אויגען און ער האָט זיך גיך אָנגעטשעפּעט אין דעם זיצענדיג אויף דעם פערד. קענעדי האָט באַלד אַראָבגעוואָרפען די משא און דער

לופטבאַלאָן האָט זיך אויפגעהויבען מיט אַ הונדערט איילען העכער. דזשאָ האָט זיך געהוידעט מיט דעם לייטעריל אין דער לופט. ער האָט ארויסגעשטעלט אַ צונג די אַראַבער, וואָס זענען געבליבען שטעהן, ווי אָבגעשמיסען, און האָט זיך אַרויפגעקראַפקעט ווי אַ קאַץ אין שיפעלע אַריין. ער האָט מעהר ניט געקענט אַ געשריי טאָן: „מיין ליבער האַר דאָקטאָר. מיין ליבער האַר קענעדי!" און איז גע-בליבען חלשות.

דער דאָקטאָר האָט איהם פערבונדען די וואונדען, וואָס זענען געווען אויף דעם גאַנצען לייב, און האָט איהם אַנידערגעלעגט אין דער פּאַלאַטקע.

דזשאָ איז באַלד געקומען צו זיך און האָט געבעטען אַ קעלי-שעקעל בראַנפען. ער האָט געוואָלט דערצעהלען, וואָס מיט איהם האָט זיך פּאַסירט, נאָר זיינע פריינד האָבען איהם ניט ערלויבט צו רעדען און ער איז ווידער אַנשלאָפען געוואָרען. פון דזשאָעס אָנקומען ביז נאַכט איז „וויקטאָריע" איינגעפלויגען צוויי הונדערט מייל און דער ווינד האָט זי ווידער פערטראָגען צו דער מדבר.

דער לופטבאַלאָן איז געשטאַנען פעראַנקערט אויף אַ בוים. דזשאָ איז געשלאָפען פיער און צוואַנציג שעה כסדר, דער דאָקטאָר און קענעדי האָבען אויף איהם די גאַנצע צייט אַכטונג געגעבען.

אין דער פריה האָט דער ווינד אַוועקגעטראָגען דעם לופט-באַלאָן קיין מערב-זייט. דער דאָקטאָר האָט אַ קוק געגעבען זיין לאַנדקאַרטע און געזעהען, אַז זיי געפינען זיך אין דעם קעניגרייך דאַמערגאַ! די דערפער פון דעם לאַנד זענען אַלע געווען אויסגעבויעט פון טשערעט און געפלאָכטען מיט צווייגען פון בוימער. גרויסע סטער-טעס תבואה זענען געשטאַנען אין מיטען די פעלדער אויף ברעטער הויך פון דער ערד, בכדי זיי זאָלען בעוואָהרענט זיין פאַר מייז און פאַר די גרויסע ווייסע מורעשקעס, וואָס הייסען טערמיטען.

באַלד זענען זיי אָנגעקומען צו דער שטאָדט זינדער. אויף דעם פּלאַץ אין מיטען דער שטאָדט שטעהט אַ בוים, נעבען איהם שטעהט אַ תלין, וואָס ער הייגגט אויף איטליכען, ווער עס געהט דורך דעם שאָטען פון דעם בוים.

ווי דער קאָמפּאַס ווייזט, האָט דער דאָקטאָר געזאָגט, פליהען מיר ווידער קיין צפון־זייט און אויב מיר וועלען אָנקומען קיין טעמבוקטו, וועט שוין זיין איין עק פון אונזער נסיעה

דזשאָע איז אויפגעשטאַנען און האָט אַרויסגעשטעקט דעם קאָפּ פון דער פּאַלאַטקע.

— האָט אַ פּנים, האָט ער געזאָגט, דער האַר קענעדי איז ניט געזעסען לעדיג, אין דער צייט וואָס איך בין ניט געוועזען. גיט נאָר מיר אויך עפּיס פערזוכען פון אייערע קאַטשקעס, וואָס ליגען דאָ, וועל איך אייך דערצעהלען אינגאַנצען, וואָס מיט מיר האָט זיך פּאַסירט, אַז דזשאָע האָט אָבגעגעסען האָט ער דערצעהלט אַלצדינג, וואָס עס האָט זיך מיט איהם געטראָפען ביז ער איז אַריין אין דער בלאָטע..

— איך האָב געמיינט, האָט ער געזאָגט, אַז דאָ איז שוין איין עק פון מיין לעבען, נאָר פּלוצלים האָב איך דערזעהן צוויי טריט פון מיר עפּיס אַ שטריק הייננט אין דער לופט. איך האָב מיך אין איהם אָנגעהאַפּט מיט אַלע כחות און בין אַרויס אויף דער טריקעניש. דאָס איז געוועזען דער שטריק מיט דעם אַנקער פון דעם לופטבאַלאָן. דאָס איז מיר געוועזען אַ סימן, וואויהין איהר זייט אַוועקגעפלויגען און איך האָב מיך געלאָזט אין וועג. געהענדיג נעבען אַ וועלדעל האָב איך דערזעהן אַ גאַנצע סטאַדע מיט פערד. מיינער איז אַרויף אויף אַ פערדעל און מאַרש אין וועג אַריין. איך וועל אייך ניט מאריך בדרוש זיין, דורך וואָס פאַר אַ פעלדער און וועלדער איך בין געפאָהרען, קורץ איך האָב מיך צוגעשלאָגען ביז צו דער מדבר און האָב אָנגעהויבען צו קוקען אין אַלע זייטען, פליהט ניט ערגיץ וויקטאָריע. אין דריי שעה אַרום בין איך אַריינגעפאַלען אומגעריכט אין אַ לאַגער פון אַראַבער, זיי האָבען זיך אָנגעהויבען צו יאָגען נאָך מיר און איך בין פלינק אַנטלאָפען. איך בין אַזוי לאַנג געלאָפען ביז דאָס פערדיל איז געפאַלען אונטער מיר טויט און איך האָב דערזעהן „וויקטאָריען". דעם שפּיץ פון דער מעשה ווייסט איהר אַליין. קיין גרויסער שכל שטעקט ניט אין דעם, עס איז גאַנץ פּראָסט און עס איז ניט ווערט די רייד.

דער לופטבאַלאָן איז אין דעם טאָג זעהר פיעל איינגעפלויגען און

זייגער צעהן ביי נאַכט האָט ער זיך געשטעלט אויף אַ פעלד מיט הירזנ נית ווייט פון דער שטאָדט אַגאַדעם.

די נאַכט איז געווען זעהר אַ שטילע. ערשט אַ קענען מאַן האָט אָנגעהויבען בלאָזען אַ קליין ווינטעל קיין מערב־זייט און אונזערע רייזענדע שנען ווייטער אוועקגעפלויגען.

כה.

דעם גאַנצען טאָג האָט זיך מיט די רייזענדע גאָר נישט געטראָפּען; ביי נאַכט האָט דער דאָקטאָר געהייסען אָנפילען אַלע כלים מיט וואַסער און האָט געזאָגט זיינע פריינד, אַז ער וועט שוין כסדר פליהען און ער־גיץ ניט נעכטיגען, מחמת עס ווייזט זיך איהם אויס, אַז דער לופטבאַ־לאָן איז אַביסעל קאַליע. דער גאַז גיעהט ביסלעכווייז פון איהם אַרויס און ער קען זיך שוין ניט אויפהויבען אַזוי הויך ווי פריהער.

דריי טעג זענען אונזערע רייזענדע געפלויגען איבער פערשיעדענע לענדער און איבער דעם גרויסען טייך ניגערא. דער דאָקטאָר האָט זיי דערצעהלט, וויפיעל בלוט עס האָט געקאָסט די מענשען פון אייראָפּא איידער מען האָט געפונען די קוועלען פון דעם דאָזיגען טייך.

דעם צוואַנציגסטען מאַי אין דער פריה זענען די רייזענדע געפלויגען איבער דער בעריהמטער שטאָדט טעמבוקטו, וואָס פאַרצייטען איז זי געוועזען די גרעסטע שטאָדט אין גאַנץ אַפריקא און דאָרטען האָבען זיך געפונען אַ סך פילאָזאָפען און געלעהרנטע מענשען. איבער די גרויסע מלחמות, וואָס די שטאָדט פיהרט שוין אַכט הונדערט יאָהר, איז זי היינט שטאַרק געפאַלען.

— מיר מוזען נאָך אַביסעל משא אַראָבוואַרפען, האָט דער דאָק־טאָר געזאָגט אַריבערפליהענדיג איבער דער שטאָדט טעמבוקטו, ווארום דער גאַז איז נאָך ווענינער געוואָרען און דער לופטבאַלאָן קען שוין אַזוי פיעל ניט אויפהויבען. ווי העלפט גאָט צו־שלאָגען קיין סיערא־ליענא, וועלען מיר שוין זיין ווי אין דער היים, מחמת דאָרטען וואוינען פראַנ־צויזען און ענגלענדער

ווי עס איז נאָר נאַכט געוואָרען, האָט דער דאָקטאָר אַראָב־

געוואָרפן די לעצטע זעקלעך מיט זאַמד, נאָר דער לופטבאַלאָן האָט זיך פונדעסטוועגן פאָרט ניט אויפגעהויבן הויך, האָטשע דאָס גאַז-רעהריל האָט שטאַרק געברענט. אויף דעם אַנדערן טאָג האָבן זיך אונזערע רייזענדע געפונען ניט ווייט פון דער אָזיערע רעבאַ.

דער ווינד האָט זעהר שטאַרק געטראָגן דעם לופטבאַלאָן קיין דרום-זייט. דער דאָקטאָר האָט מורא געהאַט, ער זאָל, חלילה, ניט פאַר-טראָגן ווערען קיין גווינעאַ, אָדער קיין דאַגאָמעאַ, וואָס דער דאָרטיגער קעניג קוילעט אַלע יאָהר צו זיינע אָבגעטער קרבנות פון מענשען. דער לופטבאַלאָן איז וואָס ווייטער אַלץ שוואַכער געוואָרען און קוים מיט צרות געטראָגן דאָס ביסעלע משא, וואָס עס האָט זיך געפונען אין שיפעלע.

פליהענדיג האָבן די רייזענדע פלוצלים בעגעגענט אַ שוואַרצע געדיכטע חמאַרע, וואָס האָט אין מיטען העלען טאָג פינסטער געמאַכט די זון. זיי האָבן זיך דערשראָקען און מורא געהאַט, אַז די חמאַרע זאָל ניט אויסגיסען אַ גאַנצען מבול און זאָל ניט עקען מיט דעם לופטבאַלאָן. נאָר באַלד אָבער האָבן זיי דערזעהן, אַז דאָס איז ; נאָר אַ מחנה פון פייזענדער מיליאָנען היישרעקען, וואָס האָבן זיך אַראָבגעלאָזט אויף די פעלדער און אויפגעגעסען ביז איין קערנדיל תבואה און אַלע בלעטער פון די בוימער.

— דאָס איז די גרעסטע פּלאָג פון דעם קאַנט, האָט דער דאָק-טאָר געזאָגט, אַקעגען זיי איז ניטאָ קיין שום רפואה, מען האָט שוין געפּריווט אָנצינדען אונטער זיי גאַנצע וועלדער, נאָר דאָס האָט אויך ניט געהאָלפען. זיי זענען אַזוי פיעל אַראָבגעפאַלען, אַז זיי האָבן אַזש דאָס פייער פערלאָשען און די איבריגע האָבן טאַקי ווייטער אויפגעגעסען אַלצדינג אויף די פעלדער.

ביי נאַכט זענען די רייזענדע אָנגעקומען צו דער שטאָדט זענע. דער דאָקטאָר האָט זיך אפילו געוואָלט דאָ אַנידערשטעלען, מחמת זענע איז זעהר אַ גרויסע האַנדעלשטאָדט און דאָרט זיצען אַראַבער, וואָס זיי זענען שוין געוועזען אין ענגלאַנד און אין פראַנקרייך, נאָר אַזוי ווי ער האָט געזעהן, אַז דער ווינד נעהמט זיך אַביסעל קיין מערב-זייט, האָט ער פאַרענדערט זיין פּלאַן. ער האָט אַראָבגעוואָרפען אַלע זאַכען, וואָס זע-בען נישט נייטיג, און זיך ווייטער געלאָזט אין וועג אַריין. זייגער פיער

אין דער פריה זענען זיי שוין געפלויגען איבער דער שטאָדט סענאַ, וואָס זי איז די רעזידענץ פון באַמבאַראַ.

— אַז מיר וועלען אַזוי גיך פליהען ווי איצט, האָט דער דאָקטאָר געזאָגט, וועלען מיר אין צוויי טעג אָנקומען צו דעם גרויסען טייך סע־נעגאַל, און דאָרטען, ווען אפילו דער לופטבאַלאָן וועט שוין אונז ניט מעהר וועלען דינען, וועלען מיר זיך ווי עס איז שוין קענען צו־שלאָגען צו אַ פראַנצויזישער קאָלאָניע.

אויף דעם אַנדערן טאָג אין דער פריה זענען אונזערע רייזענדע אָנגעקומען צו דער גרעניץ פון דעם טייך סענעגאַל. דאָס שטיקעל לאַנד איז דאָס ערגסטע אין גאַנץ אַפריקא, די לופט איז דאָ זעהר אומגעזונד און די מענשען זעהר ווילד. דער דאָקטאָר האָט עס געוואוסט פון די רייזענדע, וואָס זענען דאָ געוועזען, און דעריבער האָט ער זיך ניט געוואָלט אַראָבלאַזען אין דעם לאַנד אפילו אויף איין מינוט.

דער לופטבאַלאָן איז נאָך שוואַכער געוואָרען און מען האָט געמוזט ווידער אַראָבוואַרפען זאַכען, בכדי מען זאָל קענען פליהען. אַ פנים, די גוטאַ־פערטשע איז צושמאָלצען געוואָרען פון דער היץ, און דער גאַז יעהט אַרוים דורך די לעכלעך פון דער מאַטעריע.

— מיר האָבען איצט ניט קיין אַנדער מיטעל, האָט דער דאָקטאָר געזאָגט, נאָר אַראָבצוואַרפען משא און גרינגער מאַכען דעם לופטבאַלאָן

דזשאָע האָט אַראָבגעוואָרפען די פּאַלאַטקע און דער לופטבאַלאָן האָט זיך אויפגעהויבען אַביסעל אין דער הויך, נאָר באַלד האָט ער זיך ווידער אָנגעהויבען אַראָבצולאָזען נידריגער.

— מיר מוזען אַראָבוואַרפען אַלצדינג, וואָס עס איז אונז ניט נוי־טיג, האָט דער דאָקטאָר געזאָגט, בכדי מיר זאָלען קענען פליהען און ניט בלייבען שטעהן אין אַזאַ לאַנד, וואָס די פעלקער זענען ערגער פון חיות רעות. מיר זענען שוין אפילו ניט ווייט פון דעם טייך סענעגאַל, נאָר איין זאַך מאַכט מיר עגמת נפש, וואָס מיר דאַרפען אַריבערפליהען איבער די הויכע בערג, וואָס געפינען זיך פאַר איהם און וועלכע עס איז אוממעגליך אויסצומיידען.

דער ווינד האָט געטראָגן דעם לופטבאַלאָן אַקעגן די בערג זעהר שטאַרק, אַז דער דאָקטאָר האָט מורא געהאַט, זיי זאָלען זיך חלילה ניט אָנשלאָגען אין די גרויסע פעלזענשטייגער. מען האָט אַראָבגעוואָרפען איינגאַנצען דאָס וואַסער און אַלע קעסטלעך מיט שפּייז, נאַר דער לופטבאַלאָן איז פאָרט געבליבען נידריגער מיט צוויי הונדערט איילען פון די בערג. מען האָט אַרויסגעוואָרפען נאָך אַ פופציג פונט משא. דער לופטבאַלאָן אָבער האָט אַלץ ניט געקענט אַריבערפליהען דעם באַרג און דאָ טראָגט איהם דער ווינד אַזוי שטאַרק, אַז אָט, אָט שלאָגט ער זיך אָן אין באַרג און ווערט צישאָטען אויף שטיקלעך.

— דו וועסט מוזען אַראָבוואַרפען דיין געוועהר, קענעדי, האָט צו איהם דער דאָקטאָר געזאָגט, מיר זענען שוין גאָר נאָהענט און דער באַרג איז נאָך העכער פון אונז מיט אַ דרייסיג איילען.

דזשאָע האָט אַראָבגעוואָרפען די קאָלדרעס, די קוילען מיט פולווער, און דער לופטבאַלאָן האָט זיך אויפגעהויבען ביז דעם שפּיץ פון דעם באַרג.

— קענעדי, וואַרף גיך אַראָב די ביקסען, האָט דער דאָקטאָר אַ געשריי געטאָן, וואָרום ווען ניט, זענען מיר פערפאַלען.

— האַפּט זיך ניט, האַר קענעדי, האָט דזשאָע געזאָגט, און איידער קענעדי האָט זיך נאָך אַרומגעקוקט, איז דזשאָע שוין פערשוואונדען געוואָרען.

— דזשאָע, דזשאָע, האָט דער דאָקטאָר און קענעדי אַ געשריי געטאָן.

— שרעקט זיך ניט, מיינע ליבע האַרען, האָט זיך אָנגערופען אַ קול פון אונטער דער שיפעלע, מיר פליהען אַריבער גליקליך דעם באַרג.

דזשאָע האָט זיך מיט די הענד אָנגעהאַלטען אונטען ביי דעם שיפעלע און ווי נאָר זיי זענען בשלום אַריבער דעם באַרג, האָט ער זיך אַריינגעהאַפּט צוריק אין דעם שיפעלע.

— וואָס האָט איהר זיך דאָ אַזוי דערשראָקען, מיינע האַרען, האָט דזשאָע זיך אָנגערופען אַריינגעהענדיג, איך האָב געזשאַלעוועט דעם

האַר קענעדי'ס ביקס, בין איך אַראָבגעשפּרונגען אַביסעל צוגעה'
די פיס,

אויף יענער זייט באַרג איז געוועזען אַ וואַלד מיט הויכע ביימער.
דער לופטבאַלאָן האָט זיך פאַרבאָהערט אויף אַ בוים און די רייזענדע זע-
נען געבליבען נעכטיגען.

כז.

— אונז בלייבט נאָך אינגאַנצען פינף און צוואַנציג מייל ביז דעם טייך סענעגאַל, האָט דער דאָקטאָר געזאָגט, נאָר מיר מוזען פריהער פון דעם לופטבאַלאָן אַרויסנעהמען אַלע מאַשינען, וואָס וועגען נייַן הונדערט פונט, בכדי מיר זאָלען קענען מיט איהם אַריבערפליהען דעם טייך און קומען גליקליך צום ברעג.

אַלע דריי האָבען זיך געשטעלט באַלד צו דער אַרבייט און עס האָט זיי גענוג מיה געקאָסט ביז זיי האָבען צונומען אַלע שרייפלעך, שפּרוזשינעס און מאַשינדלעך און זיי אַרויסגעוואָרפען פון דעם שיפעלע. אַז מען איז פאַרטיג געוואָרען מיט דער אַרבייט און אָבגעגעסען, האָט זיך קענעדי און דזשאָ געלעגט שלאָפען, און דער דאָקטאָר האָט זיך געשטעלט אויף דער וואַך. עס האָט זיך איהם אויסגעוויזען, אַז אין אַ וואַלד געהען עפּיס אום מענשען, און אַ פּאָר מאָל האָט אַ בלישטשע געטאָן פאַר זיינע אויגען ווי פייער, נאָר די וואַך איז איבערגעגאַנגען בשלום. זייגער צוועלף האָט ער אויפגעוועקט קענעדי'ן און האָט איהם אָנגעזאָגט, ער זאָל גוט אַכטונג געבען, וואָרום איהם דאַכט זיך אויס, אַז אין וואַלד געפינען זיך ווילדע מענשען, וואָס מען דאַרף זיך פאַר זיי היטען.

קענעדי האָט עטליכע מאָל אַראָבגעקוקט, נאָר אַזוי ווי ער האָט גאָר נישט געהערט־געזעהן און דער שלאָף האָט איהם שטאַרק געמאַטערט, איז ער גאַנץ רוהיג אַנשלאָפען געוואָרען. מיט אַ מאָל אבער אי איהם זעהר הייס געוואָרען און ער האָט זיך אויפגעכאַפּט.

— עס ברענט, האָט ער אַ געשריי געטאָן.

דער דאָקטאָר און דזשאָ האָבען זיך באַלד אויפגעכאַפּט און אין דער מינוט האָט ער דערהערט אַ געשריי פון אונטען, נעבען די ברענענדיגע בוימער.

— דאָס האָבען די ווילדע טאַליבאַסען אונטערגעצונדען דעם וואַלד, מיר זאָלען פערברענט ווערען, האָט זיך דער דאָקטאָר אָנגערופען.

דאָס פייער האָט אַרומגערינגעלט דעם לופטבאַלאָן פון אַלע זייטען און אונזערע רייזענדע האָבען אונטער זיך געזעהן, ווי דער גרויסער וואַלד ברענט פון איין עק ביז דעם אַנדערן. דער דאָקטאָר האָט באַלד אָבגעהאַקט דעם שטריק פון דעם אַנקער און „וויקטאָריע" איז אַרויפגע־פלויגען פינף הונדערט איילען אין דער הויך. פון דעם וואַלד האָט מען געהערט אַ שרעקליך געשריי און ווי אַ סך ביקסען האָבען מיט אַ מאָל אויסגעשאָסען. דער ווינד האָט אַוועקגעטראָגען דעם לופטבאַלאָן קיין מערב־זייט. עס איז שוין געווען זייגער פיער אין דער פריה.

קוים זענען זיי אַריבער דעם וואַלד, האָבען זיי געזעהען, ווי אַ דרייסיג רייטער געלאָרען מיט ביקסען און פיקעס לויפען זיי נאָך.

— אָט דאָס זענען די טאַליבאַסען, האָט דער דאָקטאָר געזאָגט, איך וואָלט בעסער געוואָלט בעגעגענען ווילדע חיות אין מיטען וואַלד איידער אַריינצופאַלען צו די רוצחים אין די הענד אַריין, טהוט זאַ קוק די אַלע פערברענטע דערפער און פעלדער, דאָס איז אַלץ זייער אַרבייט. עס איז נאָך אַ גליק, וואָס מיר האָבען אַרויסגעוואָרפען אינגאַנצען די משא, ווען ניט, וואָלטען מיר ניט געקענט איצט פליהען.

קענעדי האָט אָנגעלאָדען די ביקס און האָט זי געהאַלטען גרייט. דער לופטבאַלאָן איז געפלויגען פיער הונדערט איילען אין דער הויך און דער ווינד האָט אָנגעהויבען שטיל צו ווערען. די טאַליבאַסען האָבען נאָכ־געיאָגט דעם לופטבאַלאָן אַ גאַנצען פריהמאָרגען און אונזערע רייזענדע זענען איינגעפלויגען פופצעהן מייל קיין מערב־זייט. דער דאָקטאָר האָט געפיהלט, אַז זיי לאָזען זיך אַלץ נידריגער אַראָב און צום טייך סענעגאַל איז נאָך געבליבען צוועלף מייל. די טאַליבאַסען האָבען שטאַרק צולאָזט זייערע פערד און מיט אַ מאָל אויסגעשאָסען פון אַלע ביקסען.

— מיר פליהען שטאַרק נידריג, האָט דער דאָקטאָר אַ געשריי געטאָן.

קענעדי האָט אויסגעשאָסען און געטראָפען דעם עלטסטען, וואָס ער איז אַראָבגעפאַלען פון זיין פערד. די טאַליבאַסען האָבען זיך אַני־דערגעשטעלט און „וויקטאָריע" איז ווייטער געפלויגען.

— מיר מוזען זיך אויפהויבען העכער, האָט דער דאָקטאָר געזאָגט, וואָרום ווען ניט, וועלען זיי אונז געוויס דעריאָגען.

דזשאָ האָט אַראָבגעוואָרפען דאָס לעצטע ביסעל סעמערעס און געדרייכערט פלייש, וואָס האָט געוויגען דרייסיג פונט, און דאָס שיפעלע, וואָס איז שוין געווען האַרט ביי דער ערד, האָט זיך אַביסעל אויפגע־הויבען, נאָר באַלד אָבער האָט זיך ווידער אַראָבגעלאָזט און די ווילדע טאַליבאַסען זענען מיט אַ געשריי צוגעלאָפען צו דעם. דער לופטבאַלאָן האָט זיך צום גליק ווידער אויפגעהויבען און אָבגעפלויגען איין מייל. דער גאַז האָט אָנגעהויבען שטאַרק אַרויסצוגעהן דורך די לעכער פון דער מאַטעריע און דאָס שיפעלע איז נאָך אַ מאָל אַראָב.

— וואַרף גיך אַראָב דעם בראָנפען, אַלע אינסטרומענטען און דעם לעצטען אַנקער, האָט דער דאָקטאָר אַ געשריי געטאָן צו דזשאָען.

דאָס אַלצדינג איז געשווינד געטאָן געוואָרען, פאַר דער לופטבאַ־לאָן, וואָס ער האָט זיך אויף איין מינוט אויפגעהויבען, איז ווידער אַראָב־געפאַלען און די טאַליבאַסען זענען געווען פון איהם אינגאַנצען צוויי הונדערט טריט.

— וואַרף אַראָב ביידע ביקסען, האָט דער דאָקטאָר אַ געשריי געטאָן.

— איך וועל זיי צום ערשטען אויסלאָדען, האָט קענעדי געענטפערט, און אין דער מינוט זענען פיער קוילען אַריין צווישען די רייטער און פיער טאַליבאַסען זענען אַראָבגעפאַלען טויט פון זייערע פערד.

דער לופטבאַלאָן האָט זיך ווידער אַביסעל אויפגעהויבען און האָט אָנגעהויבען צושפּרינגען אויף דער ערד.

— אָט אַ פּנים, גאָט וויל אונז פערלאָזען, אַז מיר זענען שוין ביי דעם ברעג, האָט זיך קענעדי אָנגערופען.

— מיר האָבען נאָך הונדערט מיט פופציג פונט משא אַראָבצו־וואַרפען, האָט דער דאָקטאָר געזאָגט. איך מיין, מיר וועלען אַראָבוואַרפען דאָס שיפעלע און זיך אָנהאַלטען אין דער סיעטקע, און אַזוי וועלען מיר ווייטער פליהען.

דזשאָ האָט געחאַפּט דאָס מעסער און אָבגעשניטען די שטריק

און קוים איז דאָס שיפעלע אַראָבגעפאַלען אויף דער ערד, האָט זיך דער לופטבאַלאָן ווידער אויפגעהויבען אין דער הויך.

— אורראַ, האָבען זיי אַלע אַ געשריי געטאָן, בשעת זיי זענען אַרויף הייגענדיג בײַ די שטריק אין דער לופט.

די טאַליבאַסען האָבען אָנגעהויבען שרעקליך שטאַרק צו טרייבען זייערע פערד. נאָר דער ווינד האָט „וויקטאָריען” אַוועקגעטראָגען איבער אַ באַרג. דאָס איז געוועזען דאָס גליק פון די רייזענדע, ווארום די טאַליבאַסען האָבען נעדאַרפט דעם באַרג אַרומפאָהרען און דערווייל איז דער לופטבאַלאָן אַוועקגעפלויגען ווייטער.

צוויי מייל פון די רייזענדע האָט זיך טאַקי אַרויסגעזעהן דער גרויסער טייך סענעגאַל.

— נאָך איין פערטיל שעה, האָט דער דאָקטאָר געזאָגט, וועלען מיר אַריבערפליהען דעם טייך און אַרויס פון דער סכנה.

נאָר זיין האָפנונג איז אָבער געוועזען אומזיסט. דער לופטבאַלאָן, וואָס האָט כמעט דעם גאַנצען גאַז פערלאָרען, האָט זיך אַראָבגעלאָזט אויף דער ערד. אויף דעם גאַנצען פלאַץ האָט מען מעהר נישט געזעהן ווי שטיינער און פערטריקענטע גראָז, פאַרברענט פון דער זון. „וויקטאָריע” האָט שוין מעהר ניט געקענט פליהען, זי איז געשפרונגען אויף דער ערד ביז די כוחות זענען איהר אויסגעגאַנגען און זי איז געבליבען שטעהן פאַרטשעפּעט מיט דער סיעטקע אין אַ צווייג פון אַ בוים.

— איצט האָט זיך שוין אַלצדינג אויסגעלאָזט, האָט קענעדי געזאָגט, און אינגאַנצען זענען מיר נישט מעהר ווייט ווי הונדערט איילען פון דעם טייך.

אַלע אונזערע דריי רייזענדע האָבען זיך אַראָבגעלאָזט אויף דער ערד און צוגעגאַנגען צו דעם טייך. נעבען ברעג האָבען זיי געזעהן, ווי דער טייך פאַלט דאָרטען אַראָב מיט אַ שרעקליכען רעש. דאָס רוישען פון דעם וואַסער האָט פערטויבט די אויערן, מחמת עס האָט זיך געמוזט דורכשלאָגען דורך די הויכע סקאַלעס, וואָס זענען געשטאַנען פונקט אויף דעם וועג. די רייזענדע האָבען ניט געפונען קיין שיפעלע, קיין שום לעבעדיגע נשמה, און האָבען געזעהן, אַז עס איז ניטאָ קיין שום מיטעל אַריבערצופאָהרען זיך דעם טייך, וואָס ער האַלט טויזענד איילען די ברייט.

— זייט זיך נאָך ניט מיאש, מיינע פריינד, האָט דער דאָקטאָר גאַנץ פרעהליך אַ געשריי געטאָן צו קענעדי'ן און דזשאָע'ן, וואָס זיי זענען געשטאַנען זעהר טרויעריג, מיר האָבען נאָך אַ גאַנצע שעה צייט ביז די טאַליבאַסען וועלען אָנקומען אהער. מיר טאָהרען ניט פערלירען קיין איין מינוט און לאָמיר דאָ צוזאַמענעהמען טרוקען גראָז אַקעגען אַ הונדערט פונט. דאָס גראָז וועלען מיר אָנצינדען אונטער דעם לופטבאַלאָן. דורך דעם וועט אינוועניג אין איהם ווערען די לופט וואַרמער און אַ סך גרינגער פון דער לופט אין דרויסען און מיט דער אָנגעוואַרמטער לופט וועלען מיר ווי־עס־איז אַריבערפליהען דעם טייך אַקוראַט ווי מיט גאַז.

דער דאָקטאָר איז צוגעגאַנגען צו דעם לופטבאַלאָן און האָט אונטען אין איהם אויסגעשניטען אַ לאָך, בכדי עס זאָל אַרוים דאָס לעצטע ביסעל גאַז, און באַלד טאַקי אָנגעצונדען אונטער איהם טרוקען גראָז. דער לופטבאַלאָן האָט זיך אָנגעהויבען אָנצופילען און קיילעכדיג ווערען ווי פריהער. עס איז דערווייל אַוועקגעגאַנגען דריי פערטעל שעה, און פון דערווייטענס האָט זיך שוין געהערט דאָס געשריי פון די טאַליבאַסען און דאָס טופען פון זייערע פערדס קאָפּיטעס.

— גיך אַהער נאָך גראָז, האָט דער דאָקטאָר אַ געשריי געטאָן, וואָרום נאָך אין צוואַנציג מינוט וועלען די רוצחים שוין דאָ זיין.

מען האָט באַלד פאַרגרעסערט דאָס פייער אונטער דעם לופטבאַלאָן און ער האָט זיך אָנגעפילט ביז צוויי דריטעל. אין צעהן מינוט אַרום איז „וויקטאָריע" שוין פאַרטיג געוועזען אַוועקצופליהען און די טאַליבאַסען זענען אָנגעקומען שוין גאָר נאָהענט, אינגאַנצען אַ דריי הונדערט איילען.

— געשווינד צו דער סיעטקע, מיינע פריינד, האָט דער דאָקטאָר אַ געשריי געטאָן.

אַלע דריי רייזענדע האָבען זיך אָנגעהאַפּט אין די שטריק פון דער סיעטקע און דער לופטבאַלאָן האָט זיך מיט זיי אויפגעהויבען אין דער הויך.

— זייט געזונד, מיינע ליבע לייט, האָט דזשאָע פון דער הויך אַ געשריי געגעבען צו די טאַליבאַסען.

אויף דעם „זייט געזונד" האָבען זיי איהם געענטפערט מיט אַלע

ביקסען און איין קויל האט טאקי א דראפ געטאן דושאען אין דער פלייצע.

די טאליבאסען האבען ארויסגעלאזט א שרעקליך געשריי, אז זיי האבען דערזעהן, ווי דער לופטבאלאן ווערט פערשוואונדען אין דער הויך. א שטארקער ווינד האט איהם א הויב געטאן אויף פיער הונדערט איילען אין דער לופט און איהם געטראגען גלייך איבער דעם וואסערפאל. אין צעהן מינוט ארום האבען זיי אנגעהויבען נעהענטער צו קומען צו יענער זייט ברעג.

דארטען פון יענער זייט זענען געשטאנען א צעהן זעלנער אין פראנצויזישע מונדירען. איהר קענט אייך משער זיין זייער גרויס פערוואונדערונג, אז זיי האבען פלוצלים דערזעהן, ווי מענשען פליהען אראב אזוי ווי פון דעם הימעל. נאר זייערע צוויי אפיצערען, וואס האבען געלייענט אין די צייטונגען פון דעם דאקטאר פערגיסאנס נסיעה, האבען זיך געשטויסען, וואס דאס בעטייט.

די הייסע לופט איז אלע מאל קיהלער געווארען אין דעם לופטבאלאן און ער האט זיך אנגעהויבען גלייך אראבצולאזען, נאר אזוי ווי ער איז נאך עטליכע איילען ווייט געוועזען פון דעם ברעג, האבען זיך די פראנצויזען אריינגעווארפען אין וואסער און ארויסגעטראגען די ענגלענדער אויף די ערד. אין דער מינוט האבען די חתאליעם פון דעם טייך אוועקגעטראגען דעם לופטבאלאן צו דעם וואסערפאל.

— זייט איהר דאס דער האר פערגיסאן, האט דער אפיצער געפרעגט דעם דאקטאר.

— איך בין עס, האט דער דאקטאר געענטפערט, און די צוויי זענען מיינע פריינד.

קענעדי און דושאע האבען זיך א ווארף געטאן צו דעם דאקטאר און איהם אנגעהויבען צו האלזען און צו קושען. דער דאקטאר האט געהאט פאר גרויס שמחה.

דער פיש

וואָס האָט איינגעשלונגען יונה הנביא

דער פיש.

צווישען די אַלע גרויסע נסים ונפלאות, וואָס זענען געשעהן אויף דער וועלט זייט זי איז בעשאַפען געוואָרען, געפינט זיך אַ וואונדערליכע מעשה, וואָס האָט זיך פערלאָפען צוריק מיט דריי טויזענט יאָהר און וואָס האָט אָנגעמאַכט אַזאַ רעש אויף דער וועלט, אַז פון יענער צייט אָן ביז איצט הערען נאָך נישט אויף פיעל געלערנטע מענשען פון איהר צו רעדען. און טאַקי נישט אומזיסט האָט מען צו טהון מיט דער דאָזיגער געשיכטע, מחמת איינער אַ געטליכער מאַן דערצעהלט אַליין די מעשה, וואָס מיט איהם טאַקי האָט זי זיך פאַסירט. דער געטליכער מאַן איז יונה הנביא.

יונה הנביא דערצעהלט אין זיין הייליגען ספר, אַז ער האָט אַמאָל געהאַט אַ בעפעהל פון גאָט, זיך אַוועקצולאָזען אין דער גרויסער הויפט-שטאָדט נינוה און שרייען דאָרטען אין אַלע גאַסען, דער עולם זאָל באַלד תשובה טהון אויב זיי ווילען, אַז די שטאָדט זאָל ניט איבערגעקעהרט ווערען. ער אָבער האָט נאָך בעפעהל ניט נעפאָלגט און האָט זיך אין יפו אויפגעזעצט אויף אַ שיף צו ענטלויפען קיין תרשיש. פאָהרענדיג אויף דעם ים איז פלוצלים געוואָרען אַ שטורמווינד און מען האָט בעשיינפערליך געזעהן, אַז אָט-אָט ווערט דאָס שיף צעבראָכען. אַלע מענשען, וואָס האָבען זיך געפונען אויף דעם שיף, האָבען געוואָרפען צווישען זיך גורל בכדי צו וויסען, צוליעב וועמענס חטאים איז אויף זיי אַזאַ אָנשיקעניש געקומען, און אַז דער גורל איז געפאַלען אויף יונה הנביא, האָט ער מודה געווען זיין גאַנצען חטא און געהייסען, מען זאָל איהם אַריינוואַרפען אין ים, וועט דורכדעם דער שטורמווינד אויפהע-

רען. קיים הײַסט מען איהם נאָר אראָבגעוואָרפען, האָט איהם אויף נאָכט בעפעהל אַ גרויסער פיש איינגעשלונגען. דריי טעג און דריי נעכט איז ער געלעגען בײַ דעם פיש אין בויך און האָט מתפלל געווען בײַ גאָט. האָט זיך אויף איהם דערבאַרעמט און דער פיש האָט איהם אויס־געשפּיקעט אויף דער יבשה.

איבער דער דאָזיגער מעשה מיט יונה הנביא געפינען זיך פיעל דעות. דער זוהר הקדוש נעהמט אָן, אַז די מעשה איז פּשוט אמת אַזוי װי זי איז געשריעבען, און זאָגט נאָך דערבײַ אַ דרש, אַז דאָס איז אַ משל אַקעגען דעם מענשען, אַז דער גוף שלינגט אײַן זיך אײַן די נשמה, בשעת דער מענש קומט אויף דער וועלט, אַזוי ווי דער פיש האָט אײַנגעשלונגען יונה הנביא. אונזערע הייליגע חכמים נעהמען עס אָן פּשוט און בעשרײַבען נאָך אַפילו, ווי די מעשה איז געשעהן מיט די ווערטער: דג גדול זכר היה, והיה עומד בו ברווח וכו׳ והקיאו לתוך פיה של נקבה, שהיתה מלאה עוברים וכו׳, דאָס הייסט, אַז צום ערשטען איז יונה הנביא איינגעשלונגען גע־וואָרען פון אַ פיש אַ זכר, און אַז דער פיש האָט איהם אויסגעשפּײַקעט, האָט איהם נאָך אַ מאָל אײַנגעשלונגען אַ פיש אַ נקבה, וואָס זי איז גע־וועזען אינעווייניג פול מיט קינדער. עס האָבען זיך אָבער תמיד געפו־נען אַזעלכע, וואָס האַלטען זיך פאַר גרויסע פילוסופים, און האָבען גע־לייקענט די גאַנצע מעשה מיט יונה הנביא און שטאַרק לצנות געמאַכט איבער די ווערטער פון אונזערע הייליגע חכמים. ערשטענס, האָבען זיי געפרעגט: ווי געשיקט זיך עס, אַז אַ פיש זאָל אײַנשלינגען אַ מענשען און דער מענש זאָל נישט אין איהם טאַקי באַלד צוקאָכט ווערען? און צווייטענס, ווען יונה איז אײַנגעשלונגען געוואָרען, איז ער דאָך אַראָפּ גלייך אין מאָגען, ווי זשע קומט עס, אַז אין אַ מאָגען זאָלען זײַן קינ־דער? וועלכע היה אויף דער וועלט טראָגט קינדער אין מאָגען?

ווען, אַ שטײַנער, אַ יוד, אַפילו אַ גאַנץ פרומער און אַ גרויסער למדן, דערהערט פּלוצלים פון עמיצען אַזאַ מין שאלה, בלײַבט ער דאָך נעביך טאַקי שטעהן און ווייסט נישט וואָס צו ענטפערן. יענער דערווײַל מיינט, אַז ער איז אַ ווילדער חכם, און בתוך־כך קומט אַרויס אַ חלול־השם. און פאַר וואָס דאָס איז טאַקי אַזוי? מחמת אונזער עולם איז כמעט גאָר ניט בעקאַנט מיט דער טבע פון אַלע בעשעפעניזען, דער גרעסטער טייל פון זיי ווייסט אַפילו ניט, אויב זיי געפינען זיך גאָר אויף דער וועלט. הײַנט ער זאָל אָבער אַלסדינג יאָ וויסען, וואָלט עס

איהם זעהר צוניטץ געקומען און ער וואלט זיך אליין געקענט פערענט־
פערן פיעל שאלות.

דאריבער איז זעהר רעכט און ניצליך דא צו בעשרייבען די טבע
פון א מין פיש, וואס דורכדעם וועלען מיר, ערשטענס, וויסען, אז ס'איז
בנמצא, אז א פיש זאל איינשלינגען א מענשען; צווייטענס, אז די מעשה
מיט יונה הנביא איז א ריינער אמת, און דריטענס, אז די ווערטער פון
אונזערע הייליגע חכמים זענען זעהר טיעף, און ווען מען קען די חכמת
הטבע, פערשטעהט מען ערשט זייער מיין און ווי ווייט זיי האבען נאך
אין יענער צייט געקענט די טבע פון גאטס בעשעפענישען.

אזוי ווי דער לייב און דער לעמפערט האבען צווישען אלע חיות
אויף דער יבשה זיך קונה שם געוועזען מיט זייערע נעגעל און ציין און
זיי זענען בעקאנט דער גאנצער וועלט פאר די גרעסטע רוצחים און
עזות־פנימער, וואס פאלען איטליכען אן און רייסען גרויס און קליין
גאר אהן רחמנות, אזוי האט זיך אין ים אויך קונה שם געוועזען א
שרעקליכע משפחה פיש, וואס פאר זייער מויל ציטערען אלע חיות אין
ים. די דאזיגע שרעקליכע משפחה רופט מען האי־פיש. די חברה־
לייט זענען גרויסע פרעסערס, בראקעווען ניט קיין שום זאך, אלסדינג
איז פאר זיי א מאכל, אפילו אז דער מאגען קען עס ניט פערדייען.
לעבעדיגע אדער טוידטע חיות זענען ביי זיי גאר גלייך, אבי אנשטא־
פען די קישקע. האפטעסווייז שווימען זיי אין ים נאך די שיפען און
חאפען אויף ווי הייסע לאקשען אלסדינג, וואס פאלט פון דארטען
אראב. דאס זענען אזעלכע ארץ־עזות־פנימער, אז גאר אהן פחד פאלען
זיי אן מענשען, וואס באדען זיך אין ים, און א טהייל שלינגען מיט א
מאל איין א גאנץ פערד ווי א האלעשקע און דאס קלעקט ביי זיי פונקט
ווי אויף איין צאהן. זיי הערען גאר ניט די וועלט, זיי זענען זעהר ספריט־
נע, בארען זיך מיט די שטארקסטע ים־חיות און בלייבען תמיד פון אויי־
בען. אט די משפחה פישעלעך געפינען זיך אין אלע ימים פון דער
וועלט און אומעדום האט מען פון זיי צו זינגען און צו זאגען. א טהייל
פון זיי לייגען פיערעקעדיגע לענגליכע אייער, און אנדערע געווינען
טאקי לעבעדיגע קינדער.

די משפחה האי־פיש ווערד איינגעטהיילט מעהר ווי אין דרייסיג
מינים. אלע צווישען זיך זענען נאר לייבליכע קרובים, כמעט מיט איין
נאטור. דער חילוק צווישען זיי איז נאר אין די אויסענווייניגסטע פרי־
מעטעס, היינו: די פלאספעדערן זענען ניט ביי אלע גלייך אין דער צאהל

און שטעהען נישט אויף דעם רוקען ביי אַלע גלייך פונקט אויף די איי־
גענע ערטער. אַחוץ דעם איז נאָך ביי זיי אַ נפקא מינה אַן דער פאַרב
פון דער הויט און אין דער צאָהל פון די ציין, וכדומה אַזעלכע זאַכען
אין דער שענער משפחה געפינט איהר אַלערליי שלעק, און אַז מיר
האַלטען שוין יאָ אין שמועס, איז כדאי דערוויל אַ ביסעל זיך צו בעקע־
נען האַטש מיט עטליכע פון די פאַרשוינען:

די קליינסטע פון די האַי־פיש זענען דער הונד מיט דער קאַטץ, און
באמת פערדיענען זיי טאַקי די שענע נעמען, מחמת אין ים זענען זיי
פונקט אַזעלכע רוצחים ווי אויף דער יבשה, ווי דער לייב מיט דעם
לעמפּערט פון דער משפחה קעטץ, און דער וואָלף מיט דער היענע,
פון דער משפחה הינד. ווי באַלד זיי דערשמעקען נאָר ערגיץ אַ מחנה
פיש, וואָס שווימען זיך זייער רוהיג, פאַלען זיי אַריין צווישען זיי ווי אַ
הונגעריגער וואָלף אין דער טשערעדע און פרעסען זיי אויף. מעהר פון
אַלע פיש ליידען פון די ראָזינע פרעסערס די הערינג. זיי פערשלינגען
די הערינג געביך גאָר אָהן אַ צאָהל, און אַז דער מאָגען ווערט ביי זיי
פול, מייקענען זיי זיך אויס און נעהמען זיך צום עסען נאָר אויף דאָס
ניי, און אַלע מאָל אויסמייקענדיג קענען זיי אוועקפרעסען אַ גאַנץ לאַנ־
גע צייט, אָהן איין עק און אָהן אַ סוף. בשעת זייערע אַ חברה פרעסען
די הערינגלעך הערט זיך גאַנץ וויט אַ ריח פון טראָהן, דאָס וואַסער
ווערד פון אויבען גלאַנצענדיג, גלייך ווי מען וואָלט דאָרטען אויסגעגאָ־
סען גאַנצע פעסער מיט אייל. די פישער האָבען געגוג צרות אויסצו־
שטעהן פון די פרעסער. אַחוץ דעם, וואָס זיי שלינגען איין אַלע פיש,
וואָס מען וואָלט געקענט האַפּען צום עסען און צום פערקויפען, טהוען
זיי נאָך אָן גענוג שאָדען דערמיט, וואָס זיי צערייסען מיט זייערע
שאַרפע ציין די וועטקעס. נאָר פּאָפּאַדעט זיך אָבער איינער פון די לייט
אויף דעם האַטשיק, מעג ער זיך שוין געזעגענען מיט דעם לעבען. די
פישער מאַכען איהם דעם טויט, האַטש ער טויג גאָר נישט צום עסען.

אין אָסיען איז ביי די ראָזיגע האַי־פיש די צייט, וואָס זיי פרוכ־
פערן זיך, תחלת ווינטער הויבען אָן די נקבות צו לייגען אייער צווי־
שען געוועקס אין ים. דאָרטען פיהרען זיך די קינדערליך אַליין אויס
און בשעת זיי קריכען אַרויס פון דעם איי העגנט איטליכען נאָך פון
אונטען אַ טאָרבעלע מיט אַ ביסעל איבערגעבליבענעם געלכען, וואָס
דערפון שפּייזט ער זיך ביז עס שניידען זיך איהם אויס די ציין. קוים
לאָזט זיך איהם אויס דער האַרטש און דאָס טאָרבעלע פאַלט פון איהם

אראפ, קען ער שוין זיין שטעדטיל אליין בעשטעהן און ווערד אזא רוצח ווי זיין טאטע און זיין מאמע.

פון די פיש קען מען ניט עסען נאר די לעבער, וואס זי האט אין זיך אסך טראהן. דער פראנצויזישער דאקטאר סאוואזש זאגט, אז זייער לעבער איז אבער זעהר שעדליך. ער דערצעהלט, ווי פיער מענשען, וואס האבען אויפגעגעסען איין לעבער, זענען באלד אין אהאלבע שעה ארום נאך דעם עסען קראנק געווארען און אוועקגע־שלאפען דריי טעג כסדר; בשעת זיי האבען זיך אויפגעכאפט, האט זיי שטארק געגודעט. דאס פנים איז ביי זיי געוועזען פול מיט רויטע פלע־קען און זיי זענען ערשט פטור געווארען פון דער קראנקהייט דעס־מאל, אז עס האט זיך ביי זיי אבגעשיילט די הויט פון דעם גאנצען לייב און פון דעם קאפ.

נאר דער שרעקליכסטער פיש פון דער גאנצער משפחה איז דער מענשען־האי, אדער ווי מען רופט איהם נאך מיט א נאמען דער מענשענפרעסער. ער וואקסט אויס פון זיבעצעהן ביז אכטצעהן איילען די לענג. זיין מויל איז שרעקליך גרויס און ברייט. ביי אסך פון דעם מין פיש האט מען אין בויך געפונען גאנצע פערד, וואס זיי האבען פערשלונגען. מאכט זיך אמאל, אז אזא מין פארשוין ליעגט אויסגעצויגען טויזט אויף דעם ברעג, קריכען איהם אריין דורך דעם אפענעם פיסק גאנץ גרויסע הינד העט ווייט אין זיין מאגען און נעהמען זיך ארויס פון דארטען אזוי ווי פון אקעלער אלסדינגג, וואס דער מא־גען האט נאך ניט פערדייעט. דער דאזיגער פיש האלט זיך אויף אין אלע ימים און אומעטום איז ער דער גרעסטער תקיף. אלע חיות אין ים ציטערען פאר זיין פארע, ער שלינגט זיי אלע אהן רחמנות איין, און אפילו דער מענש, דער מושל פון דער גאנצער וועלט, איז ביי איהם אויך קיין גרויסער יחסן ניט: דערטאפט ער איהם נאר, צו טוידט צו לעבעדיג, האפט ער איהם אריין גלייך אין מאגען. אלע מענשען, וואס זיצען נעבען ברעג און אלע, וואס פאהרען אויף דעם ים, פערשעלטען איהם זיין געביין. ער געהט נאך די שיפען ווי א קוה א קאלב און לאזט זיי ניט אב ביז צום ברעג. צום מייסטען האלט ער זיך נעבען די שיפען, וואס פיהרען פון אפריקא קיין אמעריקא די אומגליקליכע געפאנ־גענע שקלאפען. ער שטויסט זיך א פנים, אז נעבען די שיפען קען מען זיך פאזשיווען, ווארום באמת שטארבען טאקי פיעל נעגערן אויף דעם שיף איידער מען דערפיהרט זיי צום ארט און מעןווארפט זיי גלייך

אראָפּ אין ים אריין. ווען עס האַפּט זיך אַריין אויף אַ שיף דאָס געלע פיע-
בער און מענשען הויבען אָן צו שטאַרבען, אַז מען מוז זיי כסדר אריינ-
װאַרפען אין ים, דענסטמאָל לויפען נאָך דעם שיף גאַנצע מחנות פון
די האַי-פיש מיט אַזאַ אימפעט און אַ מין רציחה, אַז אפילו ביי די
שטאַרקסטע מאַטראָזען, וואָס זענען שוין פון קליינוויים-אויף געוועהנט
מיט דער חברה, קלאַפּט אויך גוט דאָס האַרץ און די האָר שטעלט
זיך ביי זיי קאַפּויר. אינ'ם יאָהר 1798, בשעת דער גרויסער בעריהמטער
מלחמה אויף דעם ים נעבען דעם דאָרף אַ ב ו ק י ר אין מצרים, וואָס
נ אַ פּ אָ ל ע אָ ן האָט זיך געשלאָגען מיט די ענגלענדער און מענשען
זענען געפאַלען ווי שטרוי, האָט מען דענסטמאָל געזעהן אַרומשווימען
צווישען די ענגלישע און פראַנצויזישע קאָראַבען אַהין און אַהער גאַנ-
צע מחנות האַי-פיש, וואָס האָבען אויפגעהאַפּט אַלע מענשען, וואָס זע-
נען אַראָבגעפאַלען אין ים אַריין און האָבען זיך גאָר ניט געשראָקען
פאַר די מויזענדער האַרמאַטעס, וואָס האָבען געדונערט פון ביידע צדדים.
דער האַי-פיש לאַקאָמעט זיך אַזוי אויף מענשענפלייש, אַז ער שפּרינגט
אַרויס פון דעם ים גאַנץ הויך, אַבי דאָס מאכל צו חאַפּען. עס האָט
זיך שוין אַ מאָל אַזאַ מעשה געטראָפען, אַז דער מענשען-האַי איז אַרויס-
געשפּרונגען צעהן איילען הויך פון דעם וואַסער און האָט אַראָבגעהאַפּט
אויבען פון דעם שיף אַ געשטאָרבענעם נעגער. דער בעריהמטער ראָנ-
ד ע ל ע ט דערצעהלט, אַז ער אַליין האָט מיט זיינע אויגען געזעהן, ווי
מען האָט געפונען אין אַ מאָגען פון אַ האַי-פיש אַ גאַנצען מענשען אָנ-
געטאָן מיט כלי-זין. דער גרויסער נאַטורפאָרשער מ י ל ע ר דערצעהלט,
אַז אין יאָהר 1758 האָט זיך אַזאַ מעשה פערלאָפען: אין מיטעללענדיי-
שען ים איז געגאַנגען אַ שיף; עס איז געוואָרען אַ שטורמווינד און איין
מאַטראָז איז אַריינגעפאַלען אין ים. ער האָט אָנגעהויבען צו שווימען
און צו שרייען, מען זאָל איהם ראַטעווען; עטליכע מאַטראָזען האָבען זיך
אַראָבגעלאָזט אין אַ קליין שיפעלע, נאָר איידער אָבער זיי האָבען זיך
געריהרט צו ראַטעווען זייער חבר, האָט איהם שוין אַ האַי-פיש איינגע-
שלונגען. דער קאַפּיטאַן, וואָס האָט עס צוגעזעהן, האָט געהייסען באַלד
פון אַ האַרמאַט אויסשיסען. די קויל האָט געטראָפען דעם פיש און ער
האָט באַלד אויסגעשפּייעט דעם מאַטראָז לעבעדיגערהייט און קיין האָר
איז איהם ניט געוועזען געקרימט. פ ע ל י ע דערצעהלט, ווי ער האָט
מיט זיינע אייגענע אויגען געזעהן, ווי דער האַי-פיש האָט איינגעשלינ-
גען אַ פערד. דער היינטיגער גרעסטער נאַטורפאָרשער ב ר ע ה ם דער-

צעהלט מיט די ווערטער: בשעת איך האָב מיך אויפגעהאַלטען אין דער שטאָדט אלכסנדריא אין מצרים, איז די גאַנצע צייט אונמעגליך געוועזען זיך צו באָדען אין ים, מחמת אַ האַי־פיש האָט זיך דאָרטען איינגענאָדעט און אַוועקגעכאַפּט מענשען פון די הייזער, וואָס שטעהען אויף דעם ברעג.

אַלע רציחות פון דעם האַי־פיש צו בעשרייבען איז אָהן אַ עק און אָהן אַ ברעג. גענוג מענשען האָבען שוין אין זיין מאָגען זייער קבר געפונען און זעהר פיעל זענען געבליבען קאַלעקעס אָהן הענד און אָהן פיס, וואָס דער רוצח האָט זיי אָבגעריסען. זיין מאָגען איז פשוט אַ מאַגאַזין פון אַלערליי זאַכען. אין אַמעריקא, נעבען דער שטאָדט יאַק־סאָן האָט מען פון אַ מאָגען פון אַ געהרגעטען האַי־פיש ארויסגענומען אַ גאַנצען פריידיק, אַ סך ביינער פון שאָף, אַ האַלבען חזיר, דעם קאָפּ מיט דעם פעדער־חלק פון אַ גרויסען הונד, עטליכע פוד פערדענ־פלייש, אַ גאַנץ שטיקעל גראָב ליינווענד, וואָס מען מאַכט דערפון זעק, און נאָך אַ דראָטענע בארשט. אַ מאָל געפינט מען אין זיין מאָגען נאָך דערצו צינערנע כלים, אייזענוואַרג, געהילץ און לעדער, ווי ביי אַ רעכטען בעל הבית אין קאַמער

שען איז נאָר צו זעהן, ווי דער מענש, וואָס ער ווייכט תמיד אויס דעם האַי־פיש און וויל מיט איהם קיין שום עסק ניט האָבען, הערד פלוצלים נאָר אַ נאָהנטער מחותן בשעת ער געהט פאַנגען דעם גרויסען וואַלפיש. דענסטמאָל ווען דער מענש שטעקט איהם אייזערנע קרוקעס אין ריקען אריין, רייסט איהם דערווייל דער האַי־פיש אויס גאַנצע שטיקער פלייש פון אונטען.

דער מענש, וואָס הערשט מיט זיין שכל פון אייביג אָן איבער אַלע בעשעפעניש פון דער גאַנצער וועלט, איבער חיות אויף דער יבשה, איבער פייגעל אין דער לופט און איבער פיש אין דעם ים, לערנט אויך אַ מאָל אָן דעם גרויסען פאַני־בריה און ווייזט איהם ווער עלטער איז. רייזענדע דערצעהלען, אַז די נעגערן אין מערב־זייט פון אַפריקא געהען גאַנץ דרייסט אין ים אַקעגען דעם האַי־פיש מיט אַ לאַנג מעסער אין דער האַנד און שניידען איהם אויף דעם בויך. דער ענגלענדער דיקסאָן דערצעהלט, אַז ער האָט אַליין געזעהן ווי די איינ־וואָהנער פון די קעמפעס זאַנדוויך האָבען זיך געשלאָגען מיט דעם האַי־פיש איבער דעם דרויב פון אַ חזיר, וואָס די ענגלישע מאַטראָזען האָבען אראָפּגעוואָרפען אין ים אריין.

אויף אזא גראָבען אופן צו שלאָגען זיך מיט דעם האי־פיש שטעלען זיך נאָר איין ווילדע מענשען; די געבילדעטע מענשען אָבער פון אונזער אייראָפא חאַפּען איהם מיט אַנדערע הסברות. מען זעצט אַרויף אויף אַ גאַנץ גרויסען האַטשיק, וואָס איז צוגעטשעפּעט צו אַ גאַנץ שטאַרקער אַייזערנער קייט, אַ שטיק פליש אָדער אַ פיש און מען לאָזט דאָס אַראָפּ אין ים אַריין. קוים דערשמעקט עס דער האי־פיש פון ווייטענס, קומט ער באַלד צולויפען און חאַפּט עס אין מויל אַריין. אַבי דאָס האַטשיקעל האָט זיך ביי איהם אינווענינג פאַרטשעפּעט, איז מען מיט דעם פאַרשוין באַלד פאַרטיג. העננלין בעשרייבט גאַנץ בפרטיות, ווי אַזוי מען חאַפּט דעם דאָזיגען ריז. ער דערצעהלט, אַז בשעת ער איז געשטאַנען מיט זיין שיף אין ים־סוף האָט ער געשאָסען אַ גרויסען פויגעל, וואָס איז באַלד אַראָפּגעפאַלען אין וואַסער אַריין. איינער פון די מאַטראָזען האָט זיך אַראָבגעלאָזט אין ים צו ברענגען דעם דערשאָסענעם פויגעל; קוים איז ער נאָר אַריין צוריק אין שיף, האָט ער דערזעהען, ווי אַ האי־פיש האָט זיך צוגעלאָזט צום דעם שיף. ראשיר, מיין מאַטראָז, אַזוי דערצעהלט ער ווייטער, איז געבליבען פאַר שרעק אָהן לשון און האָט מיר נאָר געקענט אַ צייכען געבען מיט דער האַנד, אַז איך זאָל בעטראַכטען דעם אומגעבעטענעם גאַסט. באַלד טאַקי איז גיך, ווי אַ פייל פון דעם בויגען, אָנגעקומען אַ צווייטער און נאָך איהם אַ דריטער, וואָס ער איז געוועזען אומגעלומפערט גרויס. עס איז ביי אונז געבליבען, אַז מיר זאָלען פּרובען די דריי ליודאָיעדעו פאַנגען. מיר האָבען אויף אַ לאַנגען אַייזערנעם האַטשיק, וואָס איז געוועזען צוגעטשעפּעט צו איין אַייזערנער קייט, אַרויפגעזעצט אַ געברייכערטען פיש און איהם אַריינגעלאָזט אין ים אַריין. די אַייזערנע קייט איז געוועזען שטאַרק צוגעקרעמפּעוועט צו אַ שרעקליך גראָבען שטריק פון דעם שיף. קוים איז דער גערייכערטער פיש אַראָפּ אויף אַ קלאַפּער אין וואַסער, איז דער קלייגסטער פון די דריי חברה־לייט צוגעשוואומען און האָט איהם געפּראוווט פערזוכען. אַז ער האָט זיך שוין גוט פערטשעפּעט, האָט מען פערוואָרפען דעם גראָבען שטריק אויף אַ ראָד און אַלע מענשען פון דעם שיף האָבען זיך גענוג געמוטשעט איידער זיי האָבען איהם אַרויפגעשלעפּט אויף דעם שיף. דאָרטען האָבען זיי דעם שיינעם גאַסט מקבל פנים געווען מיט שאַרפע העק און מיט אַייזערנע דאָבניעס; ער האָט גוטע קלעפּ בעקומען, ביז ער איז געבליבען ליגען אַזוי ווי פערשמעלים. אַז מען איז מיט איהם פאַרטיג גע־

וואָרען, האָט מען נאָך אַ מאָל אַראָפּגעלאָזט דעם האַטשיק. דער צווייטער גאַסט האָט זיך אויך ניט געלאָזט לאַנג בעטען און האָט געחאַפּט דעם אייגענעם פּסק ווי דער ערשטער. דער גרעסטער איז לעת עתּה פאַרשוואונדען אין ערשטן אין עטליכע שעה אַרום איז ער צוריק געקומען. מען האָט איהם געפּרוּווט פאַרנאַרען צום האַטשיקעל מיט שאָפּען־פלייש, ער אָבער האָט זיך גאָר ניט ווייסענדיג געמאַכט און איז געשוואומען נעבען דעם, גלייך ווי ער זעט עס ניט. מען האָט אַראָפּגעלאָזט דעם האַטשיק נאָך טיעפער, דער האַי־פיש האָט זיך שוין מעהר ניט געקענט איינהאַלטען און האָט זיך גענומען צום שאָפּען־פלייש. לעבעדיגערהייט אַרויפצושלעפּען אַזאַ ריז איז געווען אַ גרויסע סכנה, ער וואָלט געקענט פון אַלעמען מאַכען אַ תּל, דאַריבער בשעת ער איז נאָך שלעפּענדיג געהאַנגען אין דער לופט, האָט מען איהם אַריינגעשאָסען צוויי קוילען אין מוח אַריין און אין די וואונדען האָט מען אַריינגעשטאָכען אייזערנע העק, וואָס מיט זיי האָט מען איהם ערשט אַרויפגעצויגען אויף דעם שיף. די אַלע דריי לייט, ווי צוקאַרעדאַשעט זיי זענען געווען, האָבען זיך נאָך אַזוי שטאַרק געוואָרפען, אַז דער גאַנצער אָקרענט האָט געציטערט. מען האָט נאָך אין זיי געגוג העק און שפּיזען אַריינגעלענט איידער זיי זענען מויט געבליעבען. מען האָט אַרויסגענומען פון זיי די לעבער, וואָס איטליכע האָט געהאַלטען ביז צוויי איילען די לענג, און מען האָט זיי פערפאַקט אין זייערע אייגענע מאָגענס. פון די לעבערס מאַכט מען דעם בעסטען טראָהן. די פלאָספעדערן האָט מען אויך אָבגעהאַקט, מחמת דאָס איז אַ סחורה, וואָס ווערט געברויכט אין אינדיען צום פּאָלירען און אָבציהען אויף זיי מעסערס. דאָס פלייש, וואָס טויג נישט צום עסען, האָט מען צוריק אין וואַסער אַריינגעוואָרפען.

אָבער נישט תּמיד געראָטה עס צו חאַפּען דעם האַי־פיש אויף אַזאַ אופן. עס מאַכט זיך זעהר אָפט, אַז ווי באַלד ער דערפיהלט נאָר דעם האַטשיק ביי זיך אין מויל, הויבט ער זיך אָן אַזוי שטאַרק צו דרעהען, אַז ער קאָן אַפילו דעם גרעבסטען שטריק איבעררייסען, און דאַריבער איז אַ סכנה מיט איהם אָנצוהייבען פון אַ קליינעם שיפעל, וואָס דאָרטען זענען ווייניג מענשען. ווען ער זעהט, אַז עס איז פון דעם האַטשיק נישט פטור צו ווערען, הויבט ער אָן אַזוי שטאַרק צו מייקענען ביז ער מייקעט אויס דעם מאָגען מיט דעם האַטשיק.

די גרויסע האַי־פיש, אָדער מענשענפרעסער, פאָרען זיך דאָס

רוב נאָהנט פון דעם ברעג. די זכרים רייסען זיך אַ מאָל איבער אַ נקבה. די נקבה ווערט מעוברת מיט דרייסיג ביז פופציג אייער, וואָס זי זיצט זיי אויס טאַקי ביי זיך אין בויך, און געווינט לעבעדיגע קינדער. אַט דאָס קליינוואַרג, ווי עס קומט נאָר אַרויס אויף דער וועלט, געדהט עס גלייך אַראָפּ אויף אייגענע קעסט און דאַרף קיינעמס לאַסקע ניט האָבען; עס איז פאַרזאָרגט מיט אַלע כלי־זיין און קען שוין זיין שטי־קעל ברויט בעקומען. פונדעסטוועגען האַלטען זיי זיך נאָך אַ לאַנגע צייט ביי דער מאַמעס פאַרטוך און זי היט זיי אָפּ פאַר אַלע צרות, און נאָר אין אַ נויט־פאַל קריכען זיי אַריין צו דער מוטער אין מויל, אָדער גאַנץ טיעף אין מאָגען אַריין. עס האָט זיך שוין ניט איין מאָל געטראָפען, אַז מען האָט אַרויסגענומען ביי אַזאַ געהרגעטער נקבה לעבעדיגע קינ־דער פון איהר מאָגען.

אַ חידוש נפלא איז, אַז דער גרויסער שרעקליכער האַי־פיש, וואָס פאַר איהם ציטערט דער גאַנצער ים, לעבט גאָר פריינדליך מיט אַ קליין פישעלע, וואָס איז אינגאַנצען גרויס ווי אַ קאַרעסעל. אַט דאָס קליינע פישעלע לויפט איהם אומעטום נאָך ווי אַ געטריי הינטעל. עס דרעהט זיך איהם ביי די זייטען, שווימט איהם פאַר דעם מויל, לויפט פריהער אין מאַכט איהם אַ וואַרע. דאָס מין פישעלע האָט פאַרצייטענס געהייסען געהייכען פּאָמפּילוס, היינט רופט מען עס לאָטזע־פיש. דער בע־ריהמטער קאָמערסאָן שרייבט פון דעם פושעלע די ווערטער: איך האָב תמיד געהאַלטען אין דער סברא, אַז די מעשה, וואָס די וועלט דערצעהלט פון דעם האַי־פיש מיט דעם לאָטזע־פישעלע, איז גאָר איין אויסגעטראַכ־טע זאַך; איצט אָבער בין איך גאָר ניט מסופק, אַז די מעשה איז טאַ־קי אמת, ווייל איך האָב עס אַליין מיט מיינע אייגען געזעהן. אַט דאָס קליינע פישעלע עסט תמיד די שיריים פון דעם האַי־פיש, און ס'איז נאָר אַ גרויס חידוש, ווי אַזוי דער גרויסער פרעסער שלינגט נישט איין דאָס פיצעלע, וואָס עס דרעהט זיך איהם שטענדיג פאַר דער נאָז. איך האָב עפּטערס געזעהן, אַז מען האָט אַרויסגעוואָרפען פון דעם שיף אַ שטיק פלייש און דאָס לאָטזע־פישעלע האָט עס נאָר דער־שמעקט, איז עס באַלד געלאָפען צו דעם האַי און האָט עס איהם אַהין צוגעבראַכט. חאַפּט מען אַ מאָל אַ האַי, לויפען איהם לאָטזען, זיינע באַקאַנטע נאָך, און טרעטען נישט אָב פון איהם ביז מען ציהט איהם נישט אַרויס. טעג לאַנג געהען זיי נאָך דעם פיש ביז זיי געפינען נישט איין אַנדער האַי, וואָס זיי זאָלען זיך קענען אַרום

איהם דרעהען. אַלע געלעהרענטע, וואָס געהען אויף דעם ים, דערצעהלען אויך דאָס אייגענע און זענען איינגאַנצען מסכים מיט קאָמערסאָן. נאָר ווי קומט עס פאָרט, אַז דאָס קליינע פישעלע זאָל זיין אַזאַ נאָהענטער מחותן מיט דעם ים-גזלן? דאַרויף געפינען די געלעהרענטע כמה טעמים. אַ טהייל זאָגען, אַז די גרויסע פריינדשאַפט צווישען זיי קומט דאַריבער, מחמת דאָס קליינע פישעלע מיט זיין גוטען חוש-הריח פיהרט תמיד דעם האַי צום רויב, בכדי עס זאָל קענען זיך אויך מפרנס זיין פון די ברעקלעך, וואָס פאַלען יענעם אַראָפּ. עס מיינט, נעביך, נישט מעהר נאָר ווי דאָס שטיקעלע פרנסה. אַנדערע ווילען האָבען, אַז דאָס לאָטזועעפישעל האַלט זיך דאַריבער נעבען דעם האַי, כדי זיך צו בעוואָהרענען פאַר זיינע שונאים אין ים; פאַר איהם אַליין אָבער האָט עס ניט וואָס מורא צו האָבען, מחמת עס קען זיך תמיד פון איהם אויסדרעהען. דזאָברע דערצעהלט, אַז פאָהרענדיג אויף דעם ים קיין מצרים האָט ער געזעהן אַ גרויסען האַי, וואָס פאַר איהם זענען געלאָפען צוויי לאָטזועעפישלעך. אַז די צוויי באָסאַקעס זענען צוגעשוואומען צום שיף, זי בעשמעקט פון אַלע זייטען און גאָר נישט געפונען, האָבען זיי זיך צוריק געקעהרט צו זייער בעל-הבית און איהם אַוועקגעשלעפט ווייטער. דערווייל האָט אַ מאַטראָז אַראָבגעלאָזט אין ים אַ שטיק פלייש אויף אַ האַמשיק. קוים האָט דאָס פלייש אַ פליעסקע געגעבען אין וואַסער, האָבען זיך די לאָטזועפישלעך גאַנץ ווייט אומגעקעהרט ווי אַ פייל פון דעם בויגען, האָבען אַ לעק געטהון דאָס שטיקעל פלייש, באַלד זענען זיי געלאָפען מודיע צו זיין פון דעם זייער בעל-הבית און זענען מיט איהם תיכף צוריקגעקומען. דער בחור, פאַרשטעהט זיך, האָט אַ חאַפּ געטהון דאָס פלייש אין מויל אַריין און מען האָט אים באַלד אַרויסגעצויגען געפאַנגען אין שיף אַריין. אין צוויי שעה אַרום האָט מען אויך געחאַפּט איינעם פון די לאָטזועפישלעך, וואָס האָט בשום אופן ניט געוואָלט אָבטרעטען פון דעם שיף. בייא דער גרויסער מלחמה ביי אַבוקיר, וואָס מיר האָבען שוין אויבען בעשריבען, זענען דאָרט די לאָטזועע-פישלעך אויך געלאָפען ווי די פעלדיעגערס פאַר די האַי-פיש אין זיי אָנגעוויזען די טויטע מענשען.

איצט, רבותי! אַז איהר האָט שוין אַלסדינג אָפגעלייענט וועגען דעם האַי-פיש, קענט איהר זיך שוין אַליין אָנשטויסען, אַז נאָר אַ האַי-פיש האָט איינגעשלונגען יונה הנביא, מחמת ערשטענס שלינגט ער טאַקי איין מענשען, אין דער מאָגען זיינער איז אַזוי גרויס, אַז מען קען זיך אין איהם בע-

האַלטען; צווייטנס האָט ער די טבע, נישט באַלד צו פאַרדייען דאָס, וואָס ער שלינגט איין, און דאָס מיינט טאַקי דער פסוק דערמיט, וואָס ער זאָגט „ויקא" דאָס הייסט: דער פיש האָט יונה הנביא אויסגעמיי־קעט — און פירטענס איז ער נאָר דער איינציגער, וואָס קען האַלטען זיינע קינדער אין מאָגען. פון דעם זעהט מען אַרויס בעשיינפערליך, ווי ווייט אונזערע הייליגע חכמים האָבען געקענט די חכמת הטבע, און ווי מען זעהט אַרויס פון זייערע רייד, האָבען זיי געהאַלטען, אַז נאָר אַ האַי־פיש האָט איינגעשלונגען יונה הנביא, און מיט רעכט האָבען זיי געדרונגען פון דעם וואָרט „דגה", אַז ער איז איינגעשלונגען געוואָרען פון אַ פיש אַ נקבה בשעת אַז אין איהר מאָ־גען האָבען זיך בעהאַלטען, אַזוי ווי דער שטייגער איז, איהרע אייגענע קינ־דער אין טאַקי דער פאַל איז געוועזען אַ נס השגחה פרטית, וואָס יונה הנביא האָט געקענט ליגען אין דעם מאָגען דריי טעג מיט דריי נעכט און זיין ביי דעם גאַנצען פערשטאַנד און אַרויסגעהן נאָכדעם לעבע־דיגערהייט.

אַלע געלעהרטע, וואָס גיבען זיך אָב היינטיגע צייטען מיט חכמת הטבע, זאָגען אַלע בפה אחד, אַז נאָר דער האַי־פיש האָט איינגעשלונגען יונה הנביא, און רופען איהם אין דער נאַטור־געשיכטע לכבוד דעם נביא, יונה'ס־פיש, דאָס הייסט: דער פיש, וואָס האָט איינגעשלונגען יונה הנביא.

אַלע ווערק פון מענדעלע מוכר-ספרים

(ש. י. אבראמאָוויץ)

זיבעטער באַנד

נײַע פערבעסערטע אויסגאַבע

פערקויף: געזעלשאַפט „צענטראַל", וואַרשאַ, נאָוואָליפּק 7

1928

אַלע ווערק פון מענדעלע מוכר=ספרים
(ש. י. אַבראַמאָוויץ)

יודעל

א ספור־המעשה אין שירים ע״מ י״מ תנועות

אַך, יודעל מיין קראַנקער, מיין קראַנקער יודעל,
דיין לעבען איז זעהר, זעהר א טרויעריג ליעדעל.

אין צוויי טהייל

פערלאג „מענדעלע״, וואַרשא
1928

Copyright by S. Sieberk NEW-YORK U. S. A. 1927

Printed in Poland

Zakł. Graf. „Stereotyp“ Warszawa Nowolipki 7.

יודעל

„יודעל", א סבֿין המעשה אין שירים, ע"ם י"א תנועות. אַך, יודעל מיין קראַנקער, מיין קראַנקער יודעל. דיין לעבען איז וועהר, זעהר א טרויעריג ליעדעל, אין צוויי טהייל".—אַזוי איז געווען אויפ'ן שער־בלאט פֿון דער ערשטער אויסגאַבע פֿון „יודעל", וואַרשא 1874.

אין דעם בוך גיעט מענדעלע איבער אין גאַנץ פֿאַרעלטערטע פֿראַמען די געשיכטע פֿונ'ם יודישען פֿאָלק. אין דער הקדמה צום בוך קלערט־אויף א ביסעל מענדעלע, וואָס ער וויל מיט זיין בוך. „אַלץ וואָס איז אַמאָל, אַמאָל געווען"האָט ער וועגען דעם געלערנט „נאָר אין חדר", ער האָט דאָרט געהערט וועגען יודעלס (דעם יודישען פֿאָלקס) גדולות", שפּעטער אָבער האָט איהם בעוויעזען די צייט און געגעבן גאַנץ „דייט־ליך צו פֿערשטעהן", אַז אַזוי „ווי הימעל בין דער ערד איז וויט", אַט אַזוי איז פֿון חדר וויט דאָס לעבען. „יודעל דאָ, וואָס איז אין דער וועלט אַצינד, איז נים דער יודעל, וואָס אין חדר דאָרטען". „יודעל דאָרט, וואָס כ'האָב מיר פֿאָרגעשטעלט, האָט געוואָרעמט אלע זיינע גלידער, זעהט ער אָבער יודלען אין דער וועלט, ווערט איהם קאַלט און נאַס אין די אויגענלידער". און ער טרעט צו, „צו בעשרייבען יודלען דאָ און דאָרט, דעם וואָס היינט און יענעם פֿון חדר".

„יודעל" איז ערשיענען נאָך „דער קליאַטשע", און עס איז קיין צופאַל נישט. עס איז אַ מין המשך, אַ מין דערגאַנצונג צו „דער קליאַטשע". אַט שרייבט ד"ר קלויזנער: אינם האַרץ פֿונם שטראָפֿער, דעם סאַטיריקער האָט זיך אָנגעזאַמעלט פֿיעל רחמנות צו זיין אומגליקליכען פֿאָלק, און אין פֿערזען,—וואָס זייער דיכטערישען ווערט איז שטאַרק ספֿק'דיג, אָבער זיי זענען פֿול מיט געפֿ'הל פֿון פֿיעטעט,—שילדערט אבראַמאָוויטש אַלע־גאָריש די גאַנצע געשיכטע פֿונ'ם יודישען פֿאָלק, אָנגעהויבען פֿון מתן־

תורה ביז מענדעלסאָנס תקופה... „די קליאַטשע" און „יודעל" זענען אמתע עדות, אז די אַלע אומגליקען און צרות האָבען נישט דערדריקט אין מענדעלעס הארץ (ווי זיי האָבען דערדריקט די הערצער פון גאַר־דאַן און זיינע חברים) דעם טיפעם און דערהויבענעם געפיהל, אז דאָס יודישע פאָלק איז מעהר אומגליקליך, ווי זינדיג, און מעהר ווי דאָס פאָלק איז שולדיג אין זיין שרעקליכען מצב, זענען שולדיג אין דעם די. וואָס פלאָגען און יאָגען איהם. אויך אין „דער קליאַטשע" און אין „יודעל" קאָן מען געפונען פיעל האַרבע ווערטער געגען די אינערליכע תקיפים, די פיינע לייט און די בעלי־טובות, וואָס מאַכען אַ תל פון דעם יודישען פאָלק און פערוויסטען זיין לעבען, אָבער די סאַטירע און די שטראָף־רייד ווערען בטל און צונישט געגען די מעשים פונ'ם אשמדאי, וואָס פייניגט יודלעך, און די ווילדע יונגען, וואָס פאַלען אָן אויף איהם און דערגעהען זיינע יאָהר פון דור צו דור". [1])

מענדעלע שילדערט דאָ גאַנץ פרימיטיוו־יודישלעך די וויכטיגסטע מאָמענטען אין דער יודישער געשיכטע, ער שטיצט זיך אויף פסוקים, אויף מימרא'ס פון תלמוד, מדרש און אויך אויף געשיכטליכע קוועלען פון פערשידענע היסטאָריקער. אין די הערות, וואָס קומען צום סוף פון בוך, זענען אָנגעגעבען די קוועלען, אויף וועלכער ער זיך גע־שטיצט. מענדעלע ווייזט דאָ אַ גרויסע בקיאות אין יודישע און נישט־יודישע ווערק.

די הויפט־טענדענץ פון בוך איז: „יודעל אין דער היים און יודעל אין דער וועלט, איז אין צווייערליי געשטאַלטען פאָרגעשטעלט. יודעל אין דער היים—אַ האָר, אַ מאַן, אַ טאַטע. דאָרט,—אַ וואָרעם, ווי אַ פויגעל גאָר שלאָף, דאָ אַ יש, אַ פריץ און אַ גראַף, דאָרט אָהן לייב און לעבען, אָהן געפיהל, דאָ אַ מענש, ער לעבט און פיהלט זעהר פיעל, דאָרט—אַ ניכטס, אָהן בילדונג, אָהן אַ צונג, דאָ—אַ למדן, רעדט און ווייסט אַלצדינג". און דערפון שטאַמט אַרויס, אז „וואָס דער מבול צרות גיסט אַלץ מעהר, מעהר פערשפאַרט ער זיך מיט ווייב און קינד".

---

[1]) ד"ר י. קלויזנער—שני המנדלים, כל כתבי ממו"ס, ב. 7 ז. 132.

מענדעלע שרייבט אין „יודל“: „אין דער מעשה אפשר ניט געפעלען וועט אַזויפיעל טרויעריגע שטעלען, נאָר ווער יודעלס לעבען טיל־דערען וויל, מוז דערצעהלען צרות. מכּות פיעל, וועהניג, יודעל, איז אין דיין געשיכטע פרייד, זעהר פיעל זענען דיינע צרות און דיינע לייד“.

„די אָפטמאָל שעהנע גדאַנקען און חקירות—שרייבט ש. ניגער,— וואָס בעגעגענען זיך דאָ, קלינגען אונז פרעמד, מיר האָבן זיך אָבגעוועהנט פון אַזאַ ארט שרייבען: איבער דער שפּראַך אָבער איז מענדעלע אויך דאָ אַ אויבערהאַר. אין דער ליעבהאָבער פון יודיש ויעט דאָ נישט וועהניג נוצליכעס געפינען“.[2]

מען דארף געדענקען די צייט, אין ויעלכער מענדעלע האָט געלעבט, מען דאַרף נעמען אין אַכט די אַטמאָספערע, וואס האָט געהערשט צוריק מיט עטליכע און פופציג יאָהר, צו פערשטעהן די אומשטענדען, די מאָטיווען, וואָס האָבען געבראַכט מענדעלען צו שרייבען דעם „יודעל“. דער „יודעל“ איז אַ שטיק פון מענדעלע'ן, אַ ביין פון זיין ביין און פלייש פון זיין פלייש.

נ. מ.

---

2) ש. ניגער—וועגן יודיש שרייבער I, ז. 54.

הקדמה.

אלץ וואס איז געמאל, אמאל געווען,
האב איך דאס געלערנט, נאר אין חדר;
אלץ וואס דארטען דארט עס איז געשעהן,
ניט וואס דא, וואס איצט און אויך ניט בסדר.
יעדעלם גדולות האב איך דארט געהערט,
ווי ער איז געהויבען, אהן עין הרע,
ווי עס איז איהם מיט גאטס הילף בעשערט
זיין א גביר, א שטארקער גרויסער שררה —
ווי פונים ויתן לך צו זיין א גביר,
און א שררה מיט א גלייכען רוקען,
מיט תבואה פעלדער פיעל נאר אהן א שיעור,
עשו, ניעבעך, מוז צו איהם זיך בוקען.
שפעטער האט בעוויזען מיר די צייט
און פארשטעהן גאנץ דייטליך מיר געגעבען,
אז ווי הימעל פון דער ערד איז ווייט
אט אזוי פון חדר איז דאס לעבען.
יעדעל דא, וואס אין דער וועלט אצינד,
איז ניט דער יודעל, וואס אין חדר דארטען.
דא איז איהם אז ווך און וועה און ...

א פרעמדער אהן א שטוב, א שטיקעל גארטען,
מכות האט ער, צרות אהן אנעק,
ווערט פערשווארצט דא און ארויסגעצווינגען,
פאר'ן פרייז ציטערט ער, א שרעק,
ווייס זיך אידם און מאכט איהם צעהן פארבויגען.
הדעל דארט, וואס כ'האב מיר פירגעשטעלט
דאס געווארעמט אלע מיינע גלידער;
ווע' איך אבער יודלען אין דער וועלט,
ווערט מיר קאלט, און נאך די אונגלידער
צו בעשרייבען יודלען דא און דארט,
דעם וואס היינט און יענעם פונים [illegible]
האב איך לאנג געגעבען מיר דאס ווארט
און בין מקים דא איצט מיין נדר.

*) ברעמען.

א

קְרַאנְק אִיז יוּדֶעל שׁוֹין אַ צַייט מִיט יָאהרֶען,
אוּן אִיז פוּנֶ'ם פָּנִים שְׁטַארְק אַרָאפּ,
עֶפִּים טַאקִי אִיז פוּן גָאט אַ צָארְן
אוֹיסְגֶעגַאנְגֶען, נֶעבַאךְ ,צוּ זַיין קָאפּ.
עֶר פִיהלְט קַיין „גְלִיד" אִין קֶערְפֶּער נִישְׁט אַ גַאנְצֶען
אוּן הָאט אַ שְׁלַאפְקַייט עֶפִּים, גָאט בֶּעהִיט,
וָואס ווִי אַ פִיבֶּער וַוארְפְט עֶם מִיט דִי גְלִידֶער,
סְ'לָאזְט אִיהְם,דַארְט זִיךְ,אַב אוּן סְ'חַאפְּט אִיהְם ווִיעדֶער
סְ'וַוארְפְט מִיט אִיהְם פוּן הִיץ אִין קֶעלְט,
אַ חָלוֹם אִיז זַיין לֶעבֶּען,
צְווִישֶׁען דֶער אוּן יֶענֶערוֶועלְט
אַ וַואנְדְלֶען אוּן אַ שְׁוֶועבֶּען.
אָפְּטְמָאל לִיעגְט עֶר זִיךְ אִין הִיץ פֶּערְטְרַאכְט,
אוֹיסְגֶעמִישְׁט בַּיי אִיהְם אִיז טָאג מִיט נַאכְט,
צוּגֶעמַאכְט הַאלְב זֶענֶען אִיהְם דִי אוֹיגֶען,
רֶעדְט וָואס נִישְׁט גֶעשְׁטוּיגֶען, נִישְׁט גֶעפְלוֹיגֶען,
אוּן בַּיי זִיךְ אִין „שְׁטִיבֶּעל", פוּל מִיט שִׁימֶעל,
מַיינְט עֶר, אִיז עֶר אוֹיפֶ'ן זִיבְּטֶען הִימֶעל.
אוֹיפַ'ן הִימַעל חלוֹמ'ט זִיךְ אִיהְם אַ יַרִיד

ס'איז איין קול: אַ שָלום אֵייךְ, רֶב איד!
שַא, רֶב יודֶעל קוּמְט, אַ וַארֶע מַאכְט!
וַייזְט, רֶב יודֶעל, וָואס הָאט אִיהְר גֶעבְּרַאכְט.
גִיךְ צוּפַּאקְט עֶר ס'קְרֶעמִיל זַיינְס מִיט סְחוֹרָה,
צִיצִית וַוייזְט עֶר, פְּרוּשִים אויף דֶער תּוֹרָה.
גֶעהֶמְט אַרוֹים אַנְטִיטְשֶׁנֶע מִינֵי סְפָרִים,
מִיט דִי גְרוֹיסֶע טִיטְלֶען, מָאדְנֶע שְעָרִים,
בַּייכִינֶע, פוּל אָנְגֶעשְטָאפְּט מִיט פְּשָט'לֶעךְ,
און בֶּע'טַעמְ'טֶע מִיט קַבָּלָה-בְּלֶעטְלֶעךְ.
ס'גִילְט זַיין סְחוֹרָה, דַאכְט זִיךְ אִיהְם, נַאגְץ שְטַארְק,
כ'חַאפְּט ווי מַצָה-וַואסֶער אויפְ'ן מַארְק.
פוּל-און-פוּל מִיט קוֹנִים אִיז דָאס קְרֶעמִיל,
יַעֲנְקִיל, אִיצִיק, דָארְט, און אויךְ אַבְרָהָם'יל.
און רֶב משֶׁה מְלַמֵד קוּמְט צוּלוֹיפֶען,
וויל אַ חוּמָש בַּעַל-הַטוּרִים קוֹיפֶען.
אוּנְזֶער מְלַמֵד קְוֶועלְט גָאר אַן פַאר פְּרֵייד,
פוּן דִי טַייטְשְׁוֶוערְטֶער און זִיסֶע רֵייד.
שְפִּיפוּן-ס'טַייטְש אַ פִּיפֶערְנָאטֶער עֶר דֶערְהֶערְט,
ווי אַ פַּרְשָה חוּמָש יוֹדֶעל אִיהם דֶערְקְלֶערְט,
מִיט דֶעם נִיגוּן פוּן אָמַר אַבַּיֵי —
קוּמְט אִיהם צוּ גָאר אַ נְשָמָה אַ נַייעַ.
ס'קוּמְט דִי בָּאבֶּע שָׂרָה נָאךְ אַ תְחִינָה
און דִי מוּטֶער רָחֵל וויל אַ קִינָה.
קִינוֹת, תְּחִינוֹת, טְרוֹיעֶר-מַאטֶערְיַאלֶען,
אויף צוּגִיסֶען טְרֶערֶען גַאנְצֶע קְוַואלֶען!
קִינוֹת אַלְטֶע אִי פוּן נַייעַ צַייטֶען,

װָאס אֶעלְכֶע אִיז נִישְׁטָא בַּיי לַייטְען;
קִינוֹת כְּמִנְהַג אַשְׁכְּנַז וּפּוֹלִין;
קִינוֹת אויך כְּמִנְהַג פִּיהֶם און מֶעהְרֶען—
אִיז, בָּרוּךְ־הַשֵּׁם, בַּיי יוּדְלֶען דָא אַ סַךְ.
וויפִיל עָס אִיז פַארְהַאן אִין הִימֶעל שְׁטֶערֶען.
הַכְּלַל, עָס אַרְבַּייט יוּדֶעל, אִיז נִיט פוֹיל,
ס׳שִׁיטֶען נַיין מָאס רֵייד זִיךְ אִיהְם פוּן מוֹיל.
ס׳דַאכְט זִיךְ אִיהְם פוּן הִיץ נָאךְ וַאכֶען פִיל,
אַז עֶר מְהוּט אַלְצְדִינְג דָארְט, וָואס עֶר ווִיל.
כָּל־וָלָךְ אִיז עֶר, דָארְט אַ פַּרְנֵס־חוֹדֶשׁ,
גֶעהוֹיבְּט, גֶעקְרוֹינְט, אִיז עֶר אִינְגַאנְצֶען קוֹדֶשׁ.
רֶעדְט עֶר אוּיס אַ וָוארְט, אִיז אוּיף דֶער שְׁטֶעל
וַאקְסֶען אוּיס מְשָׁרְתִים טוֹיזֶענְד שְׁנֶעל,
אַלֶע פָּאלְגֶען, דִינֶען אִיהְם גֶעטְרַיי,
ר׳לֶעבְּט ווִי גָאט אִין פְרַאנְקְרַייךְ פְרַיי.
ס׳נֶעהְמְט אִיהְם אָן אַ חֵשֶׁק גָאר אַ מָאל,
מַאכְט זִוּוּגִים אוֹיבֶען אָהן אַ צָאהל.
עֶר אִיז מְיַחֵד אויךְ דִי וִויסְטֶע דָארְט עֲגוּנָה—
קוּדְשָׁא בְּרִיךְ־הוּא, הֵייסְט עָס, מִיט דֶער שְׁכִינָה.
עָס אִיז פַאר יוּדְלֶען דָארְט אַ לֶעבֶען אוֹיבֶען,
אַ דֶערְקְווִיקֶענִישׁ, אִיהר מֶעגְט מִיר גְלוֹיבֶען;
און ווִי יוּדֶעל לִיגְט אִין הִיץ פֶערְטְרַאכְט,
רֶעדְט פַאר פַייעֶר, נִישְׁט פַאר אַייךְ גֶעדַאכְט,
וֶוערֶען פְּלוּצְלִינְג קַאלְט אַטֵייל פוּן זַיינֶע גְלִידֶער.
מִיט דִי אַנְדֶערֶע גַאר עָפִּים ווִי אוּיס בְּרִידֶער.

זְכַריי חַי וְקַיָם — סְ'איז אוּמְזִיסְט דִי טִירְחָה גָאר
יִד אייז־קַאלְט וֶוענֶען זֵיי און פִיהלֶען אויף קַיין זַאך
פִיהלֶען נִיט בִּיז וַואן מֶען גִיט זֵיי נִיט אַ קְוֶועטש,
און מֶען דֶערוַוארִימְט זֵיי מִיט גוּטֶע הֵייסֶע פֶּעטש
מִיט דִי אַלֶע מַכּוֹת אָט דָאס גַאנְץ קַאפִּיטֶעל,
אוּנְזֶער עוֹלָם'ס דִי גֶעבְּרוֹיכְטֶע מִיטֶעל...
גְלִידֶער ווִי גֶעהֶערִיג, אִיז נִיט אֵיינֶער
גְלַאט דָאס וֶוענֶען זִיךְ אַ הוֹיפֶען בֵּיינֶער,
אָהְן שׁוּם לֶעבֶּען, אָהְן שׁוּם הַאפֶט,
אָהְן שׁוּם כֹּחַ, אָהְן שׁוּם קְרַאפְט.
אַנצוּקוּקֶען זֵיי, אַזֶעלְכֶע שְׁלֶעק,
דַאכְט זִיךְ, סְ'איז גֶעקוּמֶען יוּדֶערלס עֶק.
סְ'פִּיהלְט דֶער מֶענְשׁ אִין הֵיךְ פָּארְט עֶפִּיס לֶעבֶּען,
סְ'פְּלִיהט דֶער קָאפּ אִיהם, דִי גֶעדַאנְקֶען שְׁוֶועבֶּען,
אוֹיךְ אִין חָלוֹם הָאט דֶער מֶענְשׁ הַנָאָה,
גוּט אִיז אִיהם אוֹיךְ אִי אַ חַיֵי שָׁעָה.
קֶעלְט אִיז אָבֶּער קַיין קַאטָאוֶועס,
סְ'איז פַאר אִיהם דֶער מַלְאַךְ־הַמָוֶת.
קַאלְט אַז סְ'וֶוערֶען גְלִידֶער, אִיז מֶען שׁוֹין פַארְבַּי,
דֶענְסְטְמָאל הֶערְט מֶען שׁוֹין נִישְׁט, חָאטשֶׁע רֶעד און שְׁרַיי.
יוּדֶעל אַז עֶר לֶעבְּט און אִיז נָאךְ נִישְׁט קַיין מֵת,
אִיז דָאס טַאקֶע נָאר אַ גְרוֹיסֶער נֵס.

ב.

צווישען מענשען אין די אלטע צייטען,
אויסגעהן האטש די וועלט אין אלע זייטען,
איז צו יאָדעלם לעבען, שווער איך אייך,
ערגיץ ניט געווען קיין שום פערגלייך,
אין דער וועלט א חכם איז זיין טאטע איינער,
צו וועלכענס גרויסע חכמה עם דערגרייכט ניט קיינער,
א מייסטער גאר, א קענער אויף צו מאכען
חדושים — וואונדערליכע זאכען,
וואס קינסטלער גוטע קוקען, גאפען,
און ועהען ביי זיך אוים ווי אפען —
דער דאזיגער בעריהמטער טאטע,
האט ליעב געהאט פון זיינע קינדער
(פארגרעבטע נאך געווען לעת-עתה)
דעם יודלען, וואס איז קראנק אצינדער.
נאך דעם אז יאָדעל האט א צייט
געארבייט און געדינט ביי לייט,
בעפרייט דער פאטער איהם פון אלע
און גיט איהם טאקי באלד א כלה.
ווי זי ניטא אזא חכמה,
א גוטע אין א וואהל נשמה,
וואס מיט איהר וואונדערליך בענעהמען
איז זי אי גאט אי לייט געפעלען,
זי האט געמעגט זיך גאר נישט שעמען.

פאר גרויסע קעניגען זיך שטעלען.
געקענט וואלט זי אי לענדער פארהערען
און קושען זאל מען איהר די הענט.
לא די וואס זי איז פיין, געלערענט,
איז גיט מען איהר נאך אין גן
א גוטע נחלה, דורך מיט פעלדער,
מיט טייכען, וויינגערטנער און וועלדער,
וואו אויב מען זאל ניט זיין נאר פיל,
האט מען ברויט א פולען מויל,
וואו עס פעהלט ניט קיין שום זאך:
מילך און האניג פליסט א סך.
פערהאן גענוג אי ווייץ און קארן
מען קען גוט אבלעבען די יאהרען 1)
און ד'כלה, מיט אזעלכע מעלות,
נעהמט יודעל, ניט צו מאכען שאלות.
מיט דער חתונה געקלונגען האט די וועלט,
מ'האט זיך אויף שבועות למזל אבגעשטעלט,
ביי א סטאנציע, איננ'ם כמעט גאנץ ווייט,
אונטער'ן הימעל, פריי פאר גאט און לייט,
האבען חתן־כלה, אויף א בערגיל דארט,
ביידע זיך געגעבען זייער ווארט,
געשפילט האט דארט א פייערדיג קאפעלע,
מ'הערט אזוינס ניט אויף די גרעסטע בעלע.

---

1) דברים ה' ז'—י"א.

קולות און געטימעל
געהען ביזן הימעל,
שטארקער און פארמעהרט;
און פון אלע עקען
זעהט מען און מען הערט
פליהען פייערוועגען.
געטליך איז דער בארג אילומינירט
זוש פון אונטען ביז די שפיצען,
מחותנים צו דער חופה האבען זיי געפיהרט
מיט פאקעלן און מיט בליצען. 2)
די נאטור העט ווייט ארום
געבליעבען איז פערגאפט און שטום,
קיין פויגעל פיפסט ניט אומעטום.
ס׳מעקעט ניט קיין אקס, קיין קוה;
בוימער – ניט קיין ריהר א פיצעל
מיט א בלעטיל אויף די צווייגען,
ניט קיין שארך און ניט קיין קריצעל –
אלע הארכען זיי און שווייגען! 3)
פון דער חתונה די ווינדער
דערצעהלען טאטעס נאך די קינדער.
אז דער חתן האט די כלה קוים בעדעקט,
און ווי עס האט זיך נור די חתונה געעקט,
האט, מחמת כמה וכמה זאכען,
דער אלטער פאטער, אונזער מחותן,
א רייזע ווייטליך באלד צומאכען,
דעם יונג פאר-פאלק שוין אנגעמוטען.

אַ פִּיהְרֶער יודלען גִיט עֶר מִיט,
וָואס הָאט אִין וֶועג אִיהם אָבְּגֶעהִיט.
יוּדֶעל רַייזְט אִין וִויסטֶע עָרטֶער,
צְווִישֶׁען ווִילדֶע מֶענשֶׁען, פִּיעל
אִין דְר׳וֶועלְט גֶעוֶוען, וואוּ סְ׳הָאט אַנ׳עק
אוּן אָנגֶעזֶעהן כָּל־מִינֵי שְׁלֶעק —
דֶעם פֶּעטֶער עֵשָׂו, אִי דֶעם טָאטֶער,
דָאס גוּטֶע פֶּעקִיל ווִילדֶע בְּרוּאִים;
אִי שְׁלַאנגֶען, אִי דֶעם פִּיפֶּערנָאטֶער,
אוּן אוֹיסגֶעשְׁטַאנֶען פִּיל עִנוּיִים.
אַז עָר אַ צַייט אִין רַייזֶען הָאט פֶּערבְּרַאכְט,
אוּן גוּט זִיךְ אָבְּגֶעגַאנגֶען זַיינֶע פִּים,
פוּן וֶועג צֶעבְּרָאכֶען, אָבְּגֶעשְׁלַאפְּט, פַּערשְׁמַאכְט,
בֶּעקוּמְט פוּן פָּאטֶער עֶנְדלִיךְ עָר אַ גְרִים,
עָר לָאזְט אִיהם בֶּעטֶען, גָאר אָהן שִׁיהוּת,
אַהֵיים צוּקוּמֶען פוּן דִי נְסִיעוֹת.

ג.

אַ נײַער מענש, מיט האַרץ, מיט מוח
פון פיל געניטקייט, וואס ר'האט בעקומען,
אַ פרייער מענש, מיט מוטה, מיט כּח,
איז יודעל פונ'ם וועג געקומען.
ער גלייכט זיך אוים די מידע ביינער
ביי איהם אין נחלה, וואונדער־שענער,
ער וועהלט זיך אויף אַ באַרג אַנ'אָרט,
און בויט זיך אוים אַ פּאַלאַץ דאָרט,
אַ „געטליך" שען געביי, אַ „בּחיר",
מיט וועלכעם פלעגען לייט זיך בענשען.
געשטאַנען אָפען איז די טהיר
און פריי געוועזן פאַר יעדען מענשען.
ס'האט יודעל מיט דעם ווייב צופרידען
געלעבט כּדת משה און די אידען.
ער האט מיט ווירטשאַפט זיך בעשעפטיגט,
און ס'האט די אַרבייט איהם געקרעפטיגט.
געוועזן ביי איהם איז ניט קיין סברא,
אַ יוד וואס איז אַ בעל־משפּחה,
דערצו אַ נגיד, אָהן עין־הרע,
ער זאל זיך שעמען מיט אַ מלאכה,
און לעבען אויף אַזאַ מין אופן:

זיך מֶענְשֶׁען גְלַייך ווִי פִיה צוּ קוֹיפֶען
צוּ מַאכֶען זֵיי פַאר זַיינֶע קְנֶעכְט,
וָואס הָאבֶען נִיט קַיין מֶענְשֶׁען־רֶעכְט
זֵיי זָאלֶען אַרְבֵּייטֶען ווִי רִינְדֶער,
מִיט ווַייבֶּער זֵייעֶרֶע אוּן קִינְדֶער,
נִישְׁט קֶענֶען שְׁטֶעמֶען פוּנ׳ם יָאךְ,
נִישְׁט עֶסֶען, וואוֹינֶען אִין אַ לָאךְ,
אוּן אַלֵיין פֶּערְגֶעסֶען זִיךְ אַ שִׁיק,
פְרֶעסֶען זֵייעֶר מִיה אוּן ווֶערֶען דִיק,
קָאכֶען זִיךְ אַ הִיהְנֶערְשׁ יַאייכֶעל,
טְרִינְקֶען ווַיין אוּן גְלֶעטֶען ס׳בַּייכֶעל,
אוּמְגֶעהן שְׁטֶענְדִיג שְׁלִינְג־אוּן־שְׁלַאנְג,
זוֹיפֶען, שִׁכּוֹר׳ן ווָאכֶענְלַאנְג,
אִין דֶער ווֶעלְט צוּ גָארְנִישְׁט נוּצֶען,
גוּט נָאר פְרֶעסֶען אוּן זִיךְ פוּצֶען —
אוּן נָאךְ מֵיינֶען, אַז עֶר אֵיינֶער
אִיז בַּיי גָאט, אוּן מֶעהר נִיט קֵיינֶער.
קַיין קָאמְפְּלִימֶענט, חָלִילָה, מַאכֶען,
גְעהַאסט הָאט יוּדֶעל אָט דִי זַאכֶען!
עֶר, אֱמֶת, הָאט דֶעם ווַייב צוּ דַאנְקֶען,
פַאר זַיינֶע אֵיידֶעלֶע גֶעדַאנְקֶען.
„מֶענְשׁ! — אִיהר ווָארט גֶעווֶען אִיז שְׁטֶענְדִיג —
ס׳הָאט בֶּעשַׁאפֶען גָאט דִיךְ אִין זַיין בִּילְד,
דְרִיבֶּער זַיי־זְשֶׁע דוּ פַארְשְׁטֶענְדִיג,
אוּן נִיט ווִי אַ בְּהֵמָה גְרָאבּ אִי ווִילְד.
הָאבּ יֶענֶעם לִיעבּ ווִי זִיךְ אַלֵיין,

דְרִין בֶּעשְׁטֶעהט דִי גַאנצֶע תּוֹרָה,
אֵיין אונטֶערשִׁיעד פון גְרוֹים און קְלַיי
צוּ מַאכֶען איז אַ זִינד אַ מוֹרָא.
מֶענשֶׁען הָאבֶּען דָאךְ אֵיין פָּאטֶער,
אִי דֶער יוּד, דֶער טֶערק און טָאטֶער
פְּרִיץ, פּוֹיעֶר, הַאר און שְׁקְלַאפֶּען
הָאט אֵיין גָאט צוּגְלַייךְ בֶּעשַׁאפֶען.
דֶערִיבֶּער זָאלסְטוּ לֶעבֶּען פַיין,
און מִיט יֶעדֶען מֶענשֶׁען מֵטִיב זַיין.
צוּ דַיין קְנֶעכְט און זַיין גֶעזִינד
זַיי וִוי אַ פָּאטֶער צוּ אַ קִינְד.
לָאז וואוּיגֶען פְּרַיי בַּיי דִיר דֶעם גֵר,
און דָאס לֶעבֶּען אִיהם נִיט מַאכֶען שְׁוֶוער,
זָאלסְט נִיט קְוֶועטשֶׁען אִיהם, נִיט דְרִיקֶען,
זָאלסְט אִין „גֶעטָא” אִיהם נִיט שְׁטִיקֶען.
זִיצֶען לָאז עֶר רוּהִיג שְׁטִיל
אוּמֶעטוּם נוּר וואוּ עֶר וִויל.
לָאז פַאר הִיגֶע אִי פַאר פְרֶעמְדֶע,
אִי פַאר אָרֶם, אִי פַאר רַייךְ,
אֵיין גֶעזֶעץ בַּיי דִיר און מִשְׁפָּט
זַיין פַאר אַלֶע זָאל עֶר גְלַייךְ.
פִּיהלֶען מֶענשֶׁען זִיךְ נָאר פְרַיי,
דִינֶען זַיי דֶעם לַאנְד גֶעטְרַיי”.
יוּדֶעל הֶערט דִי קְלוּגֶע רֵייד
און אִיז מְקַיֵים זַיי מִיט פְרֵייד.
עֶר אַקֶערט, זֵייהט זִיךְ זַיינֶע פֶעלדֶער,

פֿאַר פֿלאַנצט אויך ווײַנגערטנער און וועלדער.
דרײַ זאַכען, זײַלען פֿון דער וועלט,
אויף וועלכע פֿעסט זי איז געשטעלט:
אַרבײַט, לערנען, חסד טאָן,
זײַ געהען שטאַרק בײַ יודלען אָן.
געוועזן זײַן שטײַגער איז פֿון אַלטע צײַטען,
אַראָבצונעהמען, מחמת גרויס רחמנות,
אַ צעהנטע טײל פֿון אַלע זײַנע תבואות 4)
צו שפּײַזען אָרימע, יתומים און אלמנות. 5)
בזכות זײַן גוטסקײַט, פֿרומקײַט און מלאכה,
אַרײַן אין אַלסדינג איז אַ מזל־ברכה.
דער אַלטער טאַטע, אונזער פֿײַנער מחותן,
פֿלעגט זײַן אַנ'אָפּטער גאַסט בײַם זוהן דעם גוטען,
אין פּאַלאַץ אײַנשטעהן אין דעם בעסטען חדר, 6)
און דאָרטען ברײַטליך זיך געמאַכט דעם סדר;
מיט פֿלײַש, מיט ווײַנען, און ווי ווײַט מען קען,
גערויכערט האָט מען נאָך דערצו מיט קטורת. 7)
אַ טעם גן־עדן האָט מען דרין געפֿיהלט,
אַ גרויס קאַפּעליע האָט דערבײַ געשפּיעלט, 8)
אַזעלכע, וואָס מען האָט נאָך ניט געהערט,
געמעגט נאָך אָבגעבען אַי הײַנט קאָנצערט,
עס זענען דאָרט געוועזן די וועלטבערימטע זינגער,
דער עולם האָט געלעקט פֿון זײַ די פֿינגער.
ס'האָט בטבע יודעל גרויס געפֿיהל
צום זינגען און צו כלי־זמר־שפּיל.
צו הערען איז אַ גרויסער פֿערגניגען

די זמירות זינגע מיט א ניגון.
זיין זאַנגען טראָפּ, זיין דרעהען דרגא תּבֿיר,
צוגעהט זיך הערענדיג אין יעדען אבר.
דער אַלטער האָט געקוקט אויף זיינע קינדער,
געקוואַלען גאָר פֿון יעדען קינד בעזונדער.
און קוקענדיג געזאָגט, און שטאַרק געקוועלט —
ס'פּאָר־פֿאָלק מיינס איז דאָך מאַקי איינס אין וועלט. (9
מיין יודעלע, פֿון מיינע זיהן דער קלענסטער,
איז צווישען זיי דער קליגסטער און דער שענסטער.
וואָס עס איז ביי איהם אין נאָגעל
האָבען זיי עס ניט אין קאָפּ,
פֿאַר א טעפּיל לינזען קויפט זיי
יודעל מיט זיין שׂכל אָפּ.
מיט'ן קעפּיל וועט ער מיט דער צייט,
אין דער וועלט אנשפּאַרען וועט ער ווייט.
פֿאַרוואָרפֿען מעג ער ווערען ווי א בלעטיל,
נישקשה, יודעל וועט בעשטעהן זיין שטעדטיל!
דאָ וועט מען טרעטען איהם זיך אויפ'ן רוקען,
און דאָרטען וועט מען זיך צו איהם גאָר בוקען.
אַט מיינט מען, דוכט זיך, אז ער פֿאַלט אַנידער,
נאָר פּלוצים הויבט ער זיך און שטעהט שוין ווידער.
ס'טשערעטיל בויגט אַזוי זיך פֿאַר'ן ווינד,
ווערד שטיל, דאַן הויבט ער זיך צוריק געשווינד.
אַקעגען־וועשע א דעמבען־בוים, א דיקער,
בויגט איהם דער ווינד, צעברעכט ער זיך אויף שטיקער. (10
אויב די וועלט געגליכען איז צו א מאַשינע,

אִיז טַאקִי יוּדֶעל-לֶעב דָארט דִי סְפּרוּנזשִינֶע,
וָואס צִיהט זִיךְ פַיין אוּן צִיהט זִיךְ אוּיס אוֹיךְ לַאנג,
בָּעוֶועגט, עֶס זָאלֶען גֵעהן דִי רֶעדֶער זֵייעֶר גַאנג.
עֶר אִיז צוּגְלַייךְ אִי הַארט אִי וֵוייךְ וִוי טֵייג,
וִוי אֵייזֶען פֶּעסט אוּן קֶען זִיךְ טְהוּן אַ בֵּייג.
דַארִיבֶּער מֶעג מֶען דְרִיקֶען אִיהם אִין קַארק,
אוּן עֶר וֶועט אֵייבִּיג בְּלַייבֶּען פְרִישׁ אוּן שְׁטַארק.
אַמָאל וֶועט דַאכטֶען זִיךְ, אַט גֵעהט עֶר אוֹיס,
עֶר אָבֶּער פוּן סַכָּנָה וֶועט אַרוֹיס,
אוּן אִיבֶּערלֶעבֶּען יֶענֶע פַיינֶע לַייט. [11]
אַט וָואס מַיין יוּדֶעל אִיז, וָואס עֶר בֶּעטַייט!
אוֹיפֶ׳ן פַייעֶר נִיט פֶערבְּרֶענט וֶועט יוּדֶעל וֶוערֶען, [12]
פְּרוּבְּפֶערֶען זָאל עֶר זִיךְ נָאר אוּן מַעהרֶען.

ד

מײַן יודעל איז אַ טאַטע באַלד געוואָרען,
אַ טאָכטער האָט זײַן ווײַב למזל איהם געבאָרען.
געבליבען איז בײַם גאַנצען הויזגעזינד
אַ נאָמען „מינדעל" *) הײסען זאָל דאָס קינד.
דאָס קינד איז קלײנערהײט געלעגען זעהר שטיל,
„פֿאַרבאָרגען" שטאַרק געווען אין קישענס פֿיל,
פֿון אַ גוטען אויג האָט מען עס אָבגעהיט.
צוזינגען און צוזאָגען האָט מען געהאַט דערמיט.
מען האָט געשײַט זיך שטאַרק, חלילה־וחס,
אַרויסצוטראָגען עס אַמאָל אין גאַס.
עס האָט דערמיט געניאַנטשעט זיך רב אידעל
פֿערוויגט עס מיט זײַן אַלט־בעקאַנטען לידעל:
„אונטער מינדעלעס וויגעלע
שטעהט אַ קלאָר־ווײַס ציגעלע.
וואָס איז די בעסטע סחורה?
מינדעל וועט לערנען תּורה.
„סתרי תּורה" לערנען,
„דרשות וועט זי זאָגען,

סְפָרִים וָועט זִי שְׁרַייבֶּען,
גוּט און פְּרוּם תָּמִיד בְּלַייבֶּען״.
אַז ס׳הָאט בַּיי׳ם קִינד זִיךְ אוֹיסגֶעשְׁנִיטֶען צֵיינדלֶעךְ.
גְלַייךְ הָאט עֶס אָנגֶעהוֹיבֶּען מַאכֶען הֶנדְלֶעךְ.
וָואס מֶעהר עֶס אִיז גֶעקוּמֶען אִין דִי יָאהרֶען,
הָאט עֶס זִיךְ מֶעהר אַלץ אוֹיפ׳ן לַייב גֶענוּמֶען.
פְלֶעגט וַוארפֶען זִיךְ בַּיי יוּדלֶען אוֹיף דִי הֶענט,
און מַאכֶען הֶנדלֶעךְ ווִי נָאר ס׳הָאט גֶעקֶענט.
ווִי יוּדֶעל הָאט גֶעמֶעגט בֶּעשֶׁעפְטִיגט זַיין,
אִיז מִינדֶעל פְּלוּצְלִים אִינדֶערמִיט אַרַיין.
זִי פְלֶעגט אִיהם שִׁיטֶען, נָאר ווִי פוּן אַ זַאק,
אַלץ נַייעֶ זַאכֶען שְׁפִּים גָאר אַ פַּאק,
וָואס הָאבֶּען, כְּפִי מֶען פְלֶעגט שְׁטַארק רֶעדַען,
גֶענוּמֶען זִיךְ צוּ אִיהר פוּן וֵוירֶען.
דָאס הֵייסט: גַאנץ קְלָאר פוּן אִיהם גֶעהֶערט
דָאס אַלֶעם וָואס עֶר נָאר דֶערקְלֶערט, 13)
הָאט זִי גֶעהַאט אִין זִיךְ דֶעם כֹּחַ,
אַרַיינצוּנֶעהמֶען זִיךְ אִין מוֹחַ.
וֶועהֶענדִיג דֶעם רָב אִין קְלֵיידֶעל
פְלֶעגט דֶער וֵוידֶע טָאן אַ זָאג:
„נאט אַ בִּיסֶעל אֵייךְ אַ מֵיידֶעל!
קְלוּג אִיז זִי דָאךְ ווִי דֶער טָאג.
פַאר אַזוֹיפִיל קֶענֶען, ווִייסֶען,
מֶעג זִי נִיט „חָכְמָה״ הֵייסֶען?
קַיין בֵּייזֶע אוֹיג זָאל אִיהר נִיט שַׁאטֶען,
זָאל זִי זִיךְ עֶלְטֶערן בַּיי׳ם טַאטֶען,

מִיט אִיהר מוּטֶער, טַאכְי בֵּיידֶע !"
אַט וָואס סְ'הָאט גֶעזָאגט דֶער זֵיידֶע.
גֶעהַאט הָאט מִינדֶעל אַ זִכָּרוֹן,
גֶעדֵיינקט אַלסדִינג פוּן תֶּרַח'ס יָאהרֶען,
אַלסדִינג וָואס הָאט זִיךְ נָאר פַּאסִירט,
ווִי דִי אָבוֹת הָאבֶּען זִיךְ גֶעפִיהרט, –
גֶעטְרוּנְקֶען וָואס אוּן וָואס גֶעגֶעסֶען,
מִנְהָגִים וָואס מֶען הָאט פַארגֶעסֶען,
דֶערצוּ נָאךְ זָאגֶען אוֹיךְ אַ ווִיצֶעל
אוּן טָאן דֶעם טַאטֶען גוּט אַ קִיצֶעל.
אַמָאל פְלֶעגט יוּדֶעל זִיךְ צוּלַאכֶען
בַּיים הֶערֶען אִיהרֶע אַלֶע זַאכֶען,
אַמָאל טָאן אָבֶּער בֵּייז אַ הִיק,
אָבְּבָאדֶען זִי אִין „קְרָאטְקֶע ווִיק".
„יוּדֶעל ! – זָאגט דֶער פָּאטֶער–לָאז זִיךְ דִינֶען,
אַרָאבּ אִיז מִינדֶעל נִישט פוּן זִינֶען.
ווַייזֶען ווִיל אִיךְ דִיר בַּייצַייטֶען
אַט דִי זַאכֶען וָואס בֶּעטַייטֶען.
אֵיידֶער מְ'הָאט פוּן שְׁרִיפְט אוּן בִּיכֶער
גֶעוואוּסט, הָאט מֶען גֶעווָאלט זַיין זִיכֶער,
אַז גֶעדַאנְקֶען אוּן נָאךְ גְרוֹיסֶע זַאכֶען,
אַמָאל וָואס פְלֶעגט אִין לַאנד זִיךְ מַאכֶען:
דְהַיְנוּ צָרוֹת, קְרֵיינק אוּן לֵיידֶען,
אָדֶער שִׂמְחוֹת גָאר אוּן פְרֵיידֶען,
נִסִים גְרוֹיסֶע אוּן פִיל ווִינדֶער,–
זָאלֶען אִיבֶּערגֵעהן צוּ קִינדֶער;

דִּיבֶּער הָאט גֶעמוּזט בַּיים עוֹלָם בְּלַייבֶּען
עָס מִיט אַיין אַנדֶער מִיטֶעל צוּפֶערשְׁרַייבֶּען.
אִין גֶעבַּייעָן, שְׁטֵיינֶער גַאנצֶע קוּפֶּעס, 14)
בִּילדֶער, דֵענקמָאלֶער, אוּן סְלוּפֶּעס, 15)
אִין עָסֶען, טְרִינקֶען, אִין דֶעם אַרט פוּן דֵענקֶען,
אַרַיינגֶעבְּרַאכט הָאט מֶען אַלסְדִינג.
סְ'הָאט גֶעמַאכט מִצְרַיִם פִּירַאמִידֶען,
אוּן מַצֵבוֹת שְׁטֶעלֶען אוֹיךְ דִי אִידֶען. 16)
מַצוֹת, לְמָשָׁל, אוּן דִי אַרְבַּע כּוֹסוֹת,
מָרוֹר, כַּרְפַּס אוּן חֲרוֹסֶת,
זִיצֶען שְׂרָרֶה'ס אָנגֶעלֶעהנט בַּיים סֵדֶר,
טַלִית, תְּפִילִין, נָאךְ אַזֶעלכֶע קְלֵיידֶער —
דָאס אַלסְדִינג, וָואס יוֹדֶען, זָאג אִיךְ, מַאכֶען,
אִיז עָס לְזֵכֶר פוּן הִיסטָארְיֶע-זַאכֶען.
צֶערֶעמָאנְיֶעס פוּן אַ פָאלק אוּן דִינִים
הָאבֶּען פִיל כַּוָונוֹת אַלֶע מִינִים.
יֶעדֶער מִנְהָג אִיז אַ וַוייטֶער קוֹל
פוּן דָאס, וָואס סְ'אִיז גֶעשֶׁעהן אַ מָאל.
אִיז אַ מֶענשׁ פוּן יֶעדֶער נָאֱמָנָה
מְקַיֵים וֶועלכֶע-סְ'אִיז נָאר זַאבַּאבָּאנֶע,
הֵייסט, אִין מַעֲשִׂים עָס צוּ וֶועלֶען
פָאלקס-גֶעשִׁיכטֶע פָארצוּשְׁטֶעלֶען.
יֶענֶעמס מִנְהָג, יֶענֶעמס דִין,
הָאט פַאר'ן צְווֵייטֶען פָאלק קֵיין זִין,
סְ'אִיז אִין זַיין גֶעשִׁיכטֶע גָאר אַ פְרֶעמדֶע בְּלֶעטֶעל,
וִוי אִין חוּמָשׁ סְ'אִיז פוּן גְרֶעט אַ צֶעטֶעל.

הײנט פֿאַרשטײעסטו שױן, פֿאַר װאָס די ביבעל
אױף אַזױנע זאַכען האָט פֿאַראיבעל?
זיך אין יענע בגדים קלײדען,
װעלכע ס'טראָגען פֿעלקער־הײדען, [17]
גאָלען בערד און שערען װי זײ פּאות, [18]
הײסט עס אָנצונעמען זײערע דעות.
אַז געשיכטע איז אין מנהג געװען בעהאַלטען,
דענסטמאָל האָט דער עולם הײליג איהם געהאַלטען,
מ'האָט נאָך אי געהײסען חכם, חרץ,
אָלא ניט, געהײסען: בור, עם־הארץ.
אָנגעהױבען אָבער אַז מען האָט צושרײבען,
און מנהגים שױן אין תורה אױפֿצוקלײבען,
װערט װאָס װײטער „תורה" מיט די צײטען
גרעסער פֿיל פֿאַר „מעשה" שױן בײ לײטען.
מענשען האָבען תורות, ביכער
אידער טאָן איז לערנען גיכער
מנהגים פֿיל אין לױף פֿון יאָהרען,
האָבען זײער טעם פֿערלאָרען,
בלײבען װי אַ גוף אָהן אַ נשמה לער,
פֿיל געלערנטע האַלטען זײ ניט מעהר.
קען דען יעדער זיך אָבגעבען
מיט ביכער שטענדיג גאָר זײן לעבען?
איז רעכט מנהגים אונטערהאַלטען
כּדי דעם פֿאָלקס־גײסט צודערהאַלטען,
ס'איז „עבודה", װאָס מיט גײסט, נישט גאָר קײן צרה,
אָהן דעם, װעהסטו, איז זי אַן עבודה זרה

ס'וועט אַ צייט נאָך, פּיהל איך, קומען שפּעטער,
וועלען קינדער קליגער האַלטען זיך פון פאָטער.
ביכער וועלען גאָר די וועלט פאַרפּלייצען
און אַראָפּ־אַראָפּ פון זיך די לייצען!
חכמה דענסטמאָל וועט אין אַלע ערטער
ניט בעשטעהן אין מעשים, נאָר אין ווערטער.
בילדונג וועט בעשטעהן אין ביכלעך קוקען,
לעדיג וועט דער קאָפּ זיין, ס'האַרץ וויסט, טרוקען.
מענשען, דאַכט זיך, קענען, וויסען פיל,
און ניטאָ אין זיי קיין שום געפיהל.
גרינג אָפּוועקצומאַכען וועט זיין יעדע זאַך,
וואָס פאַרשטעהן איהר טעם איז דאָס קעפּיל שוואַך.
איינער אין אַ ביכעל חאַפּען וועט אַ לעק,
אויף דער גאַנצער וועלט שוין שפּייען וועט ער קלעק.
חכמה געהן צוזוכען ווייט,
און חכמים צובעדינען; *)
פון געניטע אַלטע לייט
ראַטה אין לעבען צוגעפּינען,
און פון זייער מויל עס הערען —
דאָס אינגאַנצען וועט אויפהערען.
אַ לעבעדיג וואָרט און רבי'ס, זיי אינאיינעם,
וועט דער טויטער אות פערבייטען —
אַבשיי ניט פאַר אַלטע, ניט פאַר קיינעם!
זיין וועט דענסטמאָל „משיח'ס צייטען". **
און דאַגעגען משונה־ווילד געפיהל
וועט זיך מאַכען ברייטליך אויף די שפּיל.

װעלכען מִנְהָג נָאר מֶען װעט גֶעפִינֶען,
װָאס נִישטָא גָאר קַיין שום טַעַם דְרִינֶען,
מֶעגלִיך אֶפְשַׁר פוּן אַ פְרֶעמדֶער אוּמָה,
הִיט מֶען אָפּ אִיהם שְׁטַארק מִיט גְעװנג דִי קְרוּמֶע.
אֵיינֶער אִין אַ סֵפֶר הָאט זֵעהר קְלוּג גֶעשְׁטֶעלט,
אוֹיף תּוֹרָה אוּן עֲבוֹדָה שְׁטֵעהט דִי װעלט. 19
מִיט „עֲבוֹדָה" מֵיינט מֶען: זַאכֶען פוּן אַ נַאצִיָאן,
פוּן הִיסטָארִיֶע אָדֶער פוּן זַיין רֶעלִיגִיָאן,
פְּרַאקטִישׁ טַאקִי מְקַיֵים זַיין אַלסדִינג,
נִיט נָאר דֵיינקֶען, רֵיידֶען מִיט דֶער צִינג.
יֶענֶער חָכָם קוּקט זֵעהר טִיף אוּן װַייט,
זָאגט אַ קְלוּג װָארט צוּ דֶער רֶעכטֶער צַייט.
שְׁרַייבֶּער הוֹיבּט מֶען דֶענסטמָאל אָן צוּ װערֶען, 20)
סְפָרִים הוֹיבֶּען אָן זִיךְ צוּפַארמֶעהרֶען.
װָאס, אַ שְׁטֵייגֶער, זָאל זַיין גְרֶעסֶער מֶעהר,
„תַּלְמוּד" אָדֶער „מַעֲשֶׂה"? װערט אַ קְלֶער. *)
קוּרץ אוּן װֵעניג זֶענֶען מַיינֶע רֵייד,
ס'טהוּט דַארוֹיף אֲפִילוּ שְׁטַארק מִיר לֵייד.
נָאר דוּ הָאסט אַ קֶעפִּיל דָאךְ, נִישְׁקָשֶׁה,
װעסט-זִיךְ שְׁטוּיסֶען אוּן פַארשְׁטֵעהן מַיין דְרָשָׁה.

ה

מִיר ווִינשֶׁען: יודֶעלם שְׁטַאנד אִין יֶענֶע יָאהרֶען
אויף אַלֶע גוטֶע לַייט גֶעזָאגט גֶעוָוארֶען!
אויף גָאר אַהויכֶע שְׁטופֶּע גֶ׳ווֶען גֶעשְׁטֶעלט,
גֶעהַאט כָּל־טוב, אַנָאמֶען אִין דֶער ווֶעלט,
פִּיל מֶעהר נָאךְ ווִי אַלֵיין עֶר הָאט בֶּעגֶעהרט.
עֶס הָאבֶּען זַיינֶע פִּיה זִיךְ שְׁטַארק גֶעמֶעהרט,
סְ׳גֶערָאטֶען תְּבוּאוֹת שְׁטַארק אִין זַיינֶע גִיטֶער,
גֶעבָּאדֶען הָאט עֶר זִיךְ אִין מִילךְ, אִין פּוּטֶער.
זַיין ווַייבּ אַדִימֶענט און אַפְרוֹי אַשֵׁענֶע,
אַווִירטִין אִין דֶער ווֶעלט אִיז זִי גָאר אֵיינֶע.
עֶס אִיז גֶעווֶעזֶען מְחַיֶה צוּ פַארזוּכֶען
דִי קִיכֶלֶעךְ אִיהרֶע און פַּאנקוּכֶען. 21)
אִיהר חַלָה, „נָא״־דֶעם הַאלבּגֶעבְּרָאטֶען 22)
בַּיי קֵיינֶעם נִיט אַזוֹי גֶערָאטֶען.
אִיהר קִיךְ, אִיהר פְּלִיטֶע, אִיהרֶע פֶּעסֶער,
דִי טֶעפּ און לֶעפֶעל, גָאפֶּעל, מֶעסֶער, 23)
אִיהר נֵייעֶן, שְׁטִיקֶען, קֵייטֶעלשְׁטִיכֶעל,
סְ׳פָּרֹכֶת, פַּארטוּךְ און בְּרוּסטטִיכֶעל, 24)

פַארנומֶען הָאבֶּען זַיי דִי אויגֶען,
גֶעשַׁיינט און ס'הַארץ צוּ זִיךְ גֶעצויגֶען.
דֶעם פַּאלַאץ הָאט זִי וואונדֶער-שֵׁען גֶעצִירט,
אִין אַלֶץ אַ סֵדֶר אַיינגֶעפִיהרט, (25
אִיז אָרמֶע, קְרַאנקֶע גְ'וֶוען אַ מַאמֶע,
עֶרנסט מַאקִי, נִישט וִוי הַיינט אַ דַאמֶע.
גֶעמַאכט זִיךְ הָאט זִי צוּם גֶעזֶעץ
צוּהַיילֶען מַכּוֹת, קְרֵיינק און קְרֶעץ (26
בַּיי אַלֶע מֶענשֶׁען אִין אִיהר אָרט,
גֶעוֶוען אַ תּוֹרָה אִיז אִיהר וָוארט.
וָואס דַארף מֶען, דַאכט זִיךְ, בֶּעסֶערס אויף דֶער וֶועלט?
לֶעבּ, יודֶעל, לֶעבּ און אַרבֵּייט, זַאמֶעל גֶעלט!
אַזוֹי זַיין וָואלט בֶּעדַארפט, גֶעוֶוען גָאר גוּט,
עֶס זָאל דֶער מֶענש נִיט זַיין קַיין פְּלֵיישׁ און בְּלוּט;
עֶס זָאל בַּיים מֶענשֶׁען גוּף און נְשָׁמָה
נִישט הַאלטֶען צְווִישֶׁען זִיךְ מִלְחָמָה;
דֶער פְּלָאטקֶע-מַאכֶער, יֵצֶר-הָרֶע,
דֶעם מֶענשֶׁען זָאל נִיט טָאן אַ טָארֶע,
נִישט אִיהם צוּאוּנטֶערהִידֶען אַלֶע צַייט,
אִין בְּלָאטֶע נִיט בִּיז'ן הַאלז פַארפִיהרֶען וַוייט,
נִיט אויף אִיהם אָנצוּרֵייצֶען אַלֶעמָאל
דִי תַּאֲווֹת בְּרֶענֶענדִיגֶע אָהן אַ צָאהל.
וָואס מֶעהר דֶער מֶענש וֶוערט גְרוֹיס און רַייךְ,
וֶוערט גְרוֹיס זַיין יֵצֶר-הָרֶע צוּגְלַייךְ.
וֶוען יודֶלֶען שְׁפִּילט דָאס גְרוֹיסֶע גְלִיק,
דֶער שָׂטָן וַוארפט אויף אִיהם אַ בְּלִיק –

7 באנד — 3 בויגן

עֶס הָאט מִיט דֶעם און נָאךְ אַזֶעלכֶע נֶעמֶען
דֶער יֵצֶר־הָרָע נִיט וָואס זִיךְ צוּ שֶׁעמֶען –
גֶעטָאן אַ בְּלִיק, נִיט לַאנג גֶעדַאכט,
מִיט יוּדלֶען קֶענטשַׁאפט בַּאלד גֶעמַאכט.
וָואס וַויִיטֶער אִיהם גֶעטָאן אַ טַאפּ,
מִיט אִיהם גֶעוָוארֶען חַבֶר־לַאפּ.
פְּלֶעגט אָפט מִיט יוּדלֶען טְרַײבֶּען שְׁפַּאס,
שְׁפַּאצִירֶען שְׁלֶעפֶּען אִיהם אִין גַאס.
דֶער שָׂטָן הָאט צוּם שְׁפַּאס אַ צִינגֶעל:
– פֶּע, יוּדֶעל!–זָאגט עֶר–בִּיסט אַ יוּנגֶעל.
צוּפִיל לִיגסט דוּ אוּנטֶער'ן וַוייבס פַּאנטָאפֶּעל,
וִוי מַײן נָאמֶען, כּ'לֶעבֶּען, אִיז מְ'פִּיסטָאפֶּעל! 27)
הָאסט אַנ'אַנדֶער פָּנִים גָאר בֶּעקוּמֶען,
זִינט דוּ הָאסט דַיין שֶׁעהַייט דִיר גֶענוּמֶען.
וָואס אִיהר ווִילט זִיךְ טְהוּט זִי עֶס מִיט דִיר,
לָאזט דִיךְ נִיט אַרוֹיס, נַאר, פוּן דֶער טִיר,
לִיג און קוּק נִיט אָן דִי בְּרֵייטֶע וָועלט, 28)
טְהוּ נָאר אַלץ וָואס אִיהר גֶעפֶּעלט,
אִין עֶסֶען, קְלֵיידֶען אַלץ נָאר וִוי זִי ווִיל, 29)
נִישט רֵעד קַיין וָוארט, פָּאלג שַׁא און שְׁטִיל!
פְּרֶעג אִיךְ דִיךְ נָאר, קוּמט אַרוֹיס דֶען אִיהר אַ סַךְ
אָט דֶערפוּן, וָואס טְרָאגסט נִיט, עֶסט נִיט יֶענֶע זַאךְ? 30)
סְ'אִיז נַארִישקַייטֶען! לוֹיטֶער נָאר קַאפְּרִיז,
אַזֶעלכֶע זַאכֶען קֶענֶען מַאכֶען קְרַאנק אַ רִיז.
שׁוֹין לַאנג הָאב אִיךְ גֶעהֶערט, דֶער עוֹלָם וִוי עֶר לַאכט
אַז פוּן דִיר אַ קָאטֶער הָאט דַיין וַוייב גֶעמַאכט.

פון דער וועלט דיך האט זי אבגעריסען,
זאלסט פון קיינעם אויסער איהר ניט וויסען.
שרגיץ ניט דערוועגען זיך צוגעהן,
ניט צוזעהן, חלילה, וואס איז שען.
כ'ווייב, וואס זי פון אלע וויל זיין בעסער,
יענעמס שענקייט שטעכט איהר ווי א מעסער.
און אלעס וואס דו הערסט פון איהר,
תורת־לאקשען איז ביי דיר.
פרעג דיך בחרם יענע שענע זאכען,
וואס די מייסטערס און די קינסטלער מאכען. 31)
ווייסט פון שענס ניט אי קיין פיצעל,
פע, דו ביסט א לאפענמיצעל!
האב קיין פאראיבעל ניט אויף מיר,
וואס איך רעד אויף דיינער, שפאט פון איד.
צווישען אונז גערעדט, מיין יודעל ליבער,
שא, וואס נעהמט זי דא אזוי זיך איבער?
מוידוויז האט מען זיך מיט איהר ארומגעשלעפט,
וואו א חתן האט זי זיך צו איהם געקלעפט,
אויסגעלאזען האט זי נישט קיין איינעם,
ניט געפעלען אבער איז זי קיינעם.
אבגעוואשען פון איהר האט מען זיך די הענט
אויסגעדרעהט זיך ווייט ווי נאר מען האט געקענט. 32)
מ'האט דעם וואונש פערשטאנען איהרען,
יעדען ביי דער נאז צופיהרען.
און דו מאכי, לאז ניט זיין דיר צו קיין גנאי,
שעם זיך נאר ניט, נעהם איך אוים מיט דיר א תנאי,

טאַקי, יודעל, מחילה, זאג איך דא גאנץ פריי,
האסט־דו ניט געוואלט דען טאן אויף איהר א שפּיי?
האסט־דו קאפּ אין קישען פריהער זיך געקלאַפּט,
זיך צו איהר געשדכנ'ט ביז לסוף זי דערטאַפּט?
ניין! גענומען האסט־דו זי אַבי נאר – אַט,
ווייל געגעבען האט דער טאַטע דיר זי גלאַט.
הער נאר, זאגט דער טאַטע, הער, יונגאַטש,
געהם זי! זיסט, דערלאַנג איך דיר אַ פּאַטש. *)
איך נעהם, איך הער! – ענטפערסט־דו צומישט, 1*)
געהאַט חתונה און די רוט געקושט.
ווי א חכם, כ'לעבען, זאג איך גוט,
דיינע טאַקי איז א גוטע רוט.
ציטערסט, יודעל, פאַר איהר קאַנטשיקעל,
אוי, אַט נעהמט די מלקות זי אַפיר!
ביסט אַ שיינער יונגער־מאַנטשיקעל.
יודעל, אַז אַך און וויי, נאַר, צו דיר!
מעגסט, נאַר, אין דיין ווייטען האלז זיך שעמען,
זאג, פאַר וועמען ציטערסט־דו, פאַר וועמען?
וועסט אַזוי דען אייביג זיין פערשפּאַרט?
יודעל, זיי בַיי דיר ניט מעהר גענאַרט!
קום אַוועק פון דיינער טאַקי תיכף,
לאַז זי לאַדען דיך צום נתנה־תוקף!
אין דער ווייטער וועלט אַהין קום, כ'ליעבען,
קום אַהין, ווי אַלע לייט צולעבען!
קום אויפ'ן פעלד אַרוים פון שימעל,
דיינע אויגען הייב צום הימעל,

וֶועה זוּן, לְבָנָה, שְׁטֶערֶען פוּנדֶערוַוייטֶען,
ווי זֵיי גֶעהֶען פְּרַיי און מַאכֶען צַייטֶען. (35
בְּפֵירוּשׁ זָאג אִיךְ דִיר דָא אוֹיף־דָאס־נַיי
לְבָנָה, זוּן און שְׁטֶערְן גֶעהֶען פְּרַיי,
וַוייל אִיךְ ווייס, דוּ מֶעגסט מִיר, יוּדֶעל, גְלוֹיבֶּען
כְּדֵי נִיט לָאזֶען דִיךְ אַ קָאפּ אוֹיפְהֵייבֶּען,
מַאכט מֶען דְרִיבֶּער דִיךְ צוּם נַאר
אַז ס׳אִיז דָא אַנ׳אוֹיבֶּערהַאר,
אַלֶע אוֹיף דֶער וֶועלט דָא וֶוענֶען זַיינֶע קְנֶעכט,
און זִיךְ צוּרִיהֶרֶען פְּרַיי הָאט נִיט קֵיינֶער ס׳רֶעכט.
שוֹין גֶענוּג אַ פוֹיעֶר דִיר צוּזַיין,
גִיבֶּער־זֶשֶׁע קוּם אִין דֶער וֶועלט אַרַיין!
מַאכֶען וֶועל אִיךְ דִיךְ מִיט מַיינֶע לַייט בֶּעקַאנט,
זֶעהֶען וֶועסט־דוּ בַּיי זֵיי בִּילדֶער אַלֶערהַאנט,
אִין דַיין פַּאלַאץ וָואס נִישְׁטָא אִי אֵיינס,
ס׳קוּמט דָאךְ נִיט אַרַיין אַהִין קֵיין שֵׁענס!
אַז גֶעפִיהל דַיינס פַאר נַאטוּר אִיז וֵועניג,
דְרִינֶען מוּזֶען מִיר זַיין בֵּיידֶע אֵיינִיג.
בֶּעסֶערסט אָבֶּער דוּ אוֹיס אָט דֶעם פֶּעהלֶער,
און מַיין עֵצָה, יוּדֶעל, וֶועסט־דוּ הֶערֶען,
וֶוערט דִיר, גַאנץ גֶעוִויס, אִין קֶעפִּיל הֶעלֶער,
און אִין הַארץ גֶעפִיהלֶען אוֹיךְ מֶעהר חֶערֶען.
אוֹיךְ וֶועט, אַז דֶעם פֶּעהלֶער וֶועסט פַארבֶּעסֶערן,
דִיר דִי צָאהל פַארגְנִיגֶענס זִיךְ פַארגְרֶעסֶערן.
דָאבֶּען וֶועסט־דוּ דָארט בַּיי מַיינֶע פְּרַיינד דִי קוּר,
קוּנצִיג מָאלֶען זֵיי אַלסדִינג וָואס הֵייסט „נַאטוּר״ —

בהמות, פויגעל, פיש און אַלץ וואָס שוועבט,
וואָס אויף דר׳ערד, אין לופט און וואַסער לעבט. [36]
וועסט דאָרט עסען „לינקס" גוט אויסגעוואַטען,
פיל געשמאַקער פונ׳ם ווייבס האַלבגעבראָטען.
וועסט פערזוכען קאָטלעטען פון שוויין, [37]
און פערטרינקען מיט אַ גלעזעל וויין. [38]
עסען, טרינקען, איז זעהר וויכטיג,
אין די אויגען ווערט גאָר ליכטיג.
שענע מיידלעך וועסט־דו זעהן, קאַרפירער,
זייער קאַוואַליר זיין און אַ פיהרער.
ברייינגען קוויטען זיי אַ קרענציל,
האַפען אַפּט מיט זיי אַ טענציל.
איטליכס מיידעל איז דיר פאַר אַ קוויט
האַטש די נשמה אָבצוגעבען ברייט.
ניט פאַרקרים זיך, יודעל, ווי אַ צבועק
יפהפות, כ׳לעבען, זענען יעדען געשמאַק.
ווילסט־דו זיין מיט זיי לייבליכע מחותנים,
זאָג איך, יודעל, דיר: זיי אַנ׳עזות־פּנים! [39]
ווייבער האָבען ליב דעם, וועלכער איז פערשייט,
האָטש זיי האַלטען כלומרשט איהם ניט פאַר קיין לייט,
דעם, וואָס קען גוט איבער זיי רעגירען,
וואָס קען הערשען און ביים נאָז זיי פיהרען.
אוי, קען איך די ווייבעלעך מיט זייער חן!
אויפגעגעסען האָב איך שוין דאַרויף די ציין.
דריבער זאָג איך, יודעל, איך מ׳פיסטאָפעל,
קריך אַרויס פון אונטער׳ן ווייבס פּאַנטאָפעל!

ו.

וּדלֶען הָאט דֶער נַייעֶר חַבֶר גָאר צוּשְׁרוֹיפט,
סְ׳הָאבֶען זִיךְ אִין הַארץ אִיהם תַּאֲוות אוֹיפגֶעהוֹיפט.
אָנגֶעהוֹיבֶּען הָאט צוּקָאכֶען אִיהם אִין בְּרוּסט,
אוּן צוּ אַרבֵּייט אִיז פֶּערגַאנגֶען אִיהם דִי לוּסט.
סְ׳פְלֶעגט דֶעם ווַייבּס רֵייד אִיהם נִיט אַרֶען,
אוּן הוֹיבּט גָאר אָן זִי צוּנַארֶען.
אוּמטִיג וֶוערט אִיהם, נִמְאָס אִיהם דִי שְׁטוּבּ,
סְ׳צִיהט אִיהם אִין טֶעאַטֶער שׁוֹין, אִין קְלוּבּ.
דָארטֶען שְׁפִּילט עֶר, עֶסט עֶר, מַאכט אַ כּוֹסֶע
מִיט אַמָאל אַ פְלַאשׁ ווַיין, וֶועהר אַ גְרוֹיסֶע. 40)
מִיט חֲצוּפוֹת טַאנצט עֶר, זִינגט אַ לִידֶעל
זִיךְ פַארגֶעסֶען, אַז עֶר אִיז רֶבּ אידֶעל
סְ׳הָאבֶען אִיהם פוּן ווַיין גֶעבְּרֶענט דִי אוֹיגֶען,
סְ׳הַארץ צוּ אַנדֶערֶע הָאט אִיהם גֶעצוֹיגֶען
מִיט חֲצוּפוֹת אוּנטֶער לִינדֶען זִיךְ שְׁפַּאצִירט,
זִיךְ מִיט זֵיי אוֹיף בֶּערג, אִין טָאלֶען אוּמגֶעפִירט. 41)
אִיז אַ נִיכטס גֶעוָוארֶען, אַלֶץ וָואס אִין דֶער קָארט,
אוּן גֶעוַואלגֶערט שִׁכּוֹר זִיךְ אוֹיף יַעדֶען אָרט. 42)

ווייסט דער שוואַרץ־יאָהר, וואָס איז געשעהן,
נישט דער יודעל גאָר, וואָס איז געווען.
פּאַסט אָנעלבעס דען פאַר איהם, פאַר זיין שטאַנד!
וואו איז תּורה, וואו איז זיין פערשטאַנד?
ס'איז פאַרוויסט דאַס ווייב צוהויז געזעסען,
פלעגט אָנעקגעהן און זי גאָר פאַרגעסען.
און דערמאָהנט זיך אין איהר אַט דער פּגע
זיצט ער ווי אויף שפּילקעס גאָר אַ רגע.
יודעל טאַנצט זיך דאַרטען ערגיץ אויף אַ באַל
און איהר, שונא־ציון, פּיקעט זיך די גאַל.
יודעל ליבער, טייערע נשמה,
בעט דאָס ווייב איהם די חכמה,
ווייך די שכנים דיינע, וועך זיי אַט די שלעק,
געה אין זייער וועג נים, און שפּיי אויף זיי קלעק. (43
ציג און וואָלף, שאָף און כּלבים,
זענען נישט קיין מקורבים.
כ'בין געוועזן אַמאָל דיר טייער,
ביסט אַ חתן געוועזן אַ טרייער.
האָסט, געדיינקסט־דו, אויף דעם בערגיל דאָרט,
מיך צוליבען מיר געגעבען ס'וואָרט.
עדות זענען ערד און הימעל,
די נאַטור מיט איהר געדימעל.
אונז געהאַלטען האָבען זיי אַ ביידע,
גליקליך לעבען ווי מיר זאָלען ביידע.
ביסט קיין טריט געגאַנגען דו אָהן מיר,
אומעטום מיר ביידע, איך מיט דיר. (44

וואו נאר איינער, דארט דער צווייטער ניט געפעהלט,
דרום צו טויבען אונז פארגליכען האט די וועלט. 45)
זאגסט פאר ליבשאפט דענסמאל, אידעל,
„שיר השירים", ס׳שענע לידעל.
און דיין לידעל נעהם איך איצט אפיר.
אט אזוי געזונגען האסט־דו מיר:
שען ביסט־דו, געליבטע מיין, ביסט שען,
דיינע אויגען טויבען, מלא חן.
ס׳הענגען דיר די לאקען פון דעם קאפ,
ווי פונ׳ם בארג גלעד פארנעם אראפ.
דיינע ציין א שורה שעפלעך גלייך!
קלאר־ווייס ביים ארויסגעהן פונ׳ם טייך.
דיינע ליפען — רויטע שנירליך,
און דיין רייד׳ן פיין, מאנירליך,
גלייך א מילגרוים דיינע באקען,
דוד׳ס טורם דיין האלז־און־נאקען,
שען געבויט און גלייך געשטרעקט,
מיט פערמייער פיל בעדעקט.
דיינע בריסט צוויי זענען נאר
יונגע הירשעלעך א פאר.
ביסט, ליבכען מיין, אינגאנצען שען,
און פון א מינדסטען פעהלער ריין. 46)
געזונגען האסט־דו עס אזוי, מיין מאן,
ס׳געדויערט אבער לאנג ניט דיין ראמאן.
צוריק קום, יודעל, אה, צוריק צו מיר!
מיין הארץ, מיין הארץ, געליבטער, ציהט צו דיר.

פערשווארצט בין איך, ווי איהר דאך, מיידלעך, שען. (47
געליבטער, קום! קום, יודעל, לאמיר געהן!
שפאצירען קום אויף פעלדער,
אין ויינגערטנער און וועלדער,
צו זעהן ווי ס׳בליהט דער ווייגשטאק, ס׳וואקסען טרויבען, (48
און לאמיר ווידער לעבען ווי די טויבען.
און לאמיר ווידער אויפשטעהן אין דער פריה,
צו פיטערן אויפ׳ן גרינעם גראז די פיה.
ביי הירשען און ביי אינדען פון די סטעפעס, (49
בעשוואויר איך אייך, אייך מאדניצעם מיט שלעפעס,
ניט שטערט די ליבע מיר, ניט שטערט מיין גליק,
ניט רויבט דעם מאן ביי מיר, גיט איהם צוריק!
פארוויסט בין איך, וו אנדערע נאך שען.
געליבטער, קום! קום, יודעל, לאמיר געהן!"
אבער נאר אומזיסטע מיה, רעד אהער־אהין,
שפיר דעם חתן וויי געגדיגם, ער האט זיינם אין זין.

ז.

וִויסט, פַארלָאזט איז יודֶעלם שטוב,
טְרויעֶריג ווִי אין אַ גְרוב,
אָהן אַנ'אויג פונ'ם בַעל־בָית און זַיין הַאנד.
ס'הָאט געוֶויינט אַ שְטֵיין דָארט פון דֶער וואַנד.
אין דֶעם הויז פון יודֶעלם אַלטֶען פָאטֶער,
איז ווִי אין גֶעצֶעלטֶען פון אַ טָאטֶער
קויטִיג, שְוַוארץ אַלסדִינג גֶעוָוארֶען,
ס'פָּנִים הָאט אַלסדִינג פַארלָארֶען.
נִיט גֶערִידֶעוֶועט זִיךְ הָאט דָארט מֶעהר.
נִיט גֶעטְרָאגֶען ווִי אַמָאל אַהֶער
אין קִיךְ פון אַלֶע גוּטֶע זַאכֶען,
גֶעשְמַאקֶע מַאֲכָלִים צו מַאכֶען. 50)
עֶסֶען, טְרִינקֶען וֶועמֶען גֶעהט אין קָאפּ,
פון דֶער פונקציֶע אַז מֶען פַאלט אַרָאפּ?
יודֶעל עֶסט בַּיי פְרֶעמדֶע, טְרִינקט דָארט אויךְ,
און פון זַיינֶע קוימֶענס גֶעהט קֵיין רויךְ.
שַבָּת, יום־טוב איז אין הויז פַארשְטֶערט, 51)
קֵיין פְרֵעהלִיךְ קול וֶוערד דָארט נִישט גֶעהֶערט.

ס'איז יעש ליפ דעם „אלטען" צופארזוכען
קיין געבראטענס און ניט קיין פאנקוכען. 52)
צער האט ער פון די קינדער,
ס'קרייינקט איהם איטליכם קינד בעזונדער,
ס'פלעגט דאס ווייב אין ווינקעל זיצען שטיל,
תמיד אלץ געזארגט, געדאכט זעהר פיל.
און אויף איהר געלעגער אפט ביי-נאכט
זיגען זיך איהר לידעל שטיל פארטראכט.
אויסגיסען זיך אין דעם לידעל פלעגט איהר הארץ
און בעוואשען זיך מיט טרערען פאר גרויס שמאר
פינסטער, ביטער איז געוועזען איהר דאליע,
אויפגעהערט צושפילען שוין א ראליע.
האט פארבארגען ערגיץ זיך אליין,
און מען ווייסט ניט מעהר פון איהר געביין.
ביים פארריכטען שפעטער ס'הויז, דערצעהלט מען נאך
האט מען דארט געפונען איינע אין א לאך.
מען חאפט פאר'ן קאפ זיך – אוי,
דאס איז רב יודעלס פרוי! 53)

דער אלטער פאטער האט געזעהן די צרות
און ניט געשלאגען דאך מיט'ן זוהן כפרות.
ווייל דולדען און דערלענגערען דעם צארן
איז איינע פון די מדות זיינע געווארען.
דאס איז א זאך, די שווערסטע אין דער וועלט,
פארטראגען רוהיג זיך צו דעם וואס פעהלט.
צו־זעהן יענעמס פעהלער אויף א האר
קען אפילו ניט דער ערגסטער גאר.
די אייג'נע פעהלער זעהט ניט קיינער,
אויף זיך א מבין איז ניט איינער.
כל־הפסלנות טהוט רב אבא,
און זאגט: האט ליב קיין עולם־הבא.
כל־ימיו צדקה־געלד פארנעהמט רב יאסי
און גנב הייסט ביי איהם דער גבאי מאסי,
קיין הא אין סדור קען ניט בעריל ווייזען,
און וויל געפינען אלץ ביי שמערלין גרייזען. —
אז אויף זיך א מבין יעדער וואלט געווען,
וואלט אזויפיל לייד ניט אין דער וועלט געשעהן.

הערען, זעהן און שווייגען, נישט צוטהאן א לאך
דאס איז טאקי, כ'לעבען, ניט קיין גרינגע זאך.
יודעלס טאטע אבער האט עס גוט געקענט —
לאנג צושווייגען מיט צונויפגעלייגטע הענט.
דריבער איז ער דאך א חכם גאר אנטיק,
דריבער דריקט דאך חכמה אוים זיין יעדער בליק.
מענשען אויף זיין יודלען האט ער אנגעשטעלט, 54.
זעהר בערייםדעווידיגע, איינע אין דער וועלט,
מיט גייסט, מיט גרוים געפיהל און מיט א מויל
געלערענטע, און אויף דער פען ניט פויל,
בעהארצטע, וועלכע מאכען ניט קיין שאנדע
דעם אלטענס חסידים, זיין קאמאנדע.
דעם אמת וואס דערזעהען מיט'ן בליק.
און וואלטען פאר א מלוכה גיוען א גליק
אט אזעלכע זענען עס געקומען,
און מיט יודלען ריידען זיך גענומען.
„יודעל, ביסט א הולטיי!" טהוען זיי א זאג,
און זיך-בעסערן, וואהרנען זיי איהם אלע טאג
אפען, ניט פארשטעלט און אויף א קול,
פאלגט ער ניט, איז נאך און נאך אמאל.
רעכנען פון די עלטערן אוים ס'קאפיטעל:
ווידעס, באבעס, יעדען מיט דעם טיטעל.
זיי דערצעהלען ס'גרויסקייט איהם פונ'ם טאטע'
זיינע האנדלונגען און משא-ומתן,
די „פאדריאדען" אין געוויסע שטעלען,
פלייש און מאנעגריפלעך צוצושטעלען. 55)

איז ביים טאטען פונ׳ם אויג ס׳שווארץ-עפּעל,
העכער שטעהט ער ביי איהם מיט א שטאפּעל
פון די עלטערע פערשייטע קינדער, 56)
יענע שיידט ער אפּ פון זיך באזונדער,
נאַט אייך, קינדער, אייער נדן און פּטור!
און איהם-אייביג קעסט זאגט צו דער פּאַטער
זיי ביים קינדערש-שכל זיך געבליבען,
און פאר איהם אַרבּין אויסגעקליבען,
וואס ווי ער ניטא גאר אין דער וועלט, 57)
צובעקומען שווער פאר גאר דאס געלט;
וואס פון מערב אן ביז מזרח-זייט
איז זיין נאמען גרויס ביי אלע לייט.
יענע מלמדים, וועלכע פון איהם איינגער.
האבען נישט אין קאפּ וואס ער אין פינגער
אלע, מחילה, אהן שום אונטערשייד,
האבען איבערגעקייט זיינע רייד;
וואס זיין קאפּ אין הימעל איז געפלויגען
און געהאלטען קליין זיך אין זיינע אויגען; 58)
וואס ער, זיינע טעג און יאהרען כסדר.
האט מיט יודלען נאר געקנעלט אין חדר.
איהם געלערנט „פּסוק" שארף און קלאר
פון די סדרות נישט פארפעהלט קיין האר.
און די חכמה גאטס איהם פארגעשטעלט.
ווי בעשאפען האט ער אונזער וועלט,
און מיט ב׳שעפניש כסדר זי בעזעצט —
פראסטע פריהער, בעסערע צולעצט. 59)

און דערצו בעשרייבונגען פון לענדער,
שטאף גענונג פאר ספרים גאנצע בענדער,
אויך געזעץ און מדינה־זאכען,
ווי אין לאנד בעדארף מען מאכען,
אז ווי אין דעם גוף די גלידער,
אויך אזוי די מענשען אין דער מדינה
זאלען זיין, סיי הויך, סיי נידער,
אלע גלייך פריי, קיין שום נפקא־מינה.
קיינער זאל ניט מוחל זיין דאס רעכט,
פע צו זיין א שקלאף, צו זיין א קנעכט! (60
ווילסט־דו פארט א קנעכט זיין ביי דעם גביר,
שטעה־זשע, הונד, צוגעשמידט צו דער טהיר; (61
עסען זאל מען מיט דעם שוויים דאס ברויט,
ניט דער זאל זיך פלאגען שטארק צום טויט,
און א פריץ, גרינג אהן מיה,
זאל איהם מעלקען ווי א קיה,
זיך די וועלט פארנעהמען וועלען
און איהם, נעביך, בדלות שטעלען.
ניין, דו פריץ! מוזט פארשטעהן,
אז ניט אייביג איז דיין גליק,
ס׳פרעמדע גוט מוז איבערגעהן
צו דעם ערשטען האר צוריק. (62
אט אזא רבין, רעדען זיי מיט קראפט,
האט דער טאטע, יודעל, דיר פארשאפט.
האבען איהם געשטראפט מיט הייסע ווערטער
מעהר ניט געהן אין יענע שלעכטע ערטער,

צוּבֶּעגֶעגֶען זִיךְ מִיט חֲבֵרִים
גְּרָאבֶּע יוּנגֶען, וִוילְדֶע חֲמוֹרִים,
נִיט צוּקְרֵיינְקֶען אַט דֶערמִיט דֶעם אַלטֶען,
וָואס הָאט פוּן אִיהם שְׁטַארק אַזוֹי גֶעהַאלטֶען,
נִיט צוּקְרֵיינְקֶען אוֹיךְ דָאס וַוייבּ אוּן קִינד,
זַיינֶע גוּטֶע פְרַיינד אוּן ס׳הוֹיזְגֶעזִינד.
וֶועט עֶר דִי חֲבֵרִים נִיט אוֹיסמַיידֶען,
וֶועט עֶר פוּן זֵיי שְׁפֶּעטֶער שְׁלֶעכט אָפּשְׁנַיידֶען.
הַאפֶּען וֶועט עֶר לְסוֹף פוּן זֵיי אַ פְּסַק,
וֶועלֶען אִיהם אַרַיינְנַארֶען אִין זַאק.
הֶעלפֶען וֶועט אִיהם נִיט דֶער מָאטֶער, (63)
אַ שְׁפַּיי וֶועט טַאהן אוֹיף אִיהם דָער פָאטֶער.

ט.

נאָר אומזיסט די רייד, הוי, וועהעשריגען!
מעפיסטאָסי האָט ניט אויך געשוויגען.
אַז געוואָלט האָט יודעל ווערען פרום און גוט,
האָט ער היים ווי פייער איהם צוקאָכט דאָס בלוט,
האָט פון זיינע פריינד און זייער שטראָף געלאַכט, 64)
צו נאַראָנים און משוגעים זיי געמאַכט. 65)
„לויט זיי זאָגען, דאַרף מען זיצען נאָר אין קלויז,
אין אַ לאָך בעהאַלטען טאַקי ווי אַ מויז.
ניט געניסען, האָבען קיין פאַרגניגען,
נאָר מיט ציצית, תפילין זיך בעגניגען.
האַסען שענע זאַכען ווי אַ ווילדער,
ניט אויף ווייבער קוקען, ניט אויף בילדער.
זיך דם־שונאים ווענען גוף און נשמה,
האַלטען אייביג צווישען זיך מלחמה
מ׳דאַרף דער נשמה העלפען, איז אַ סברא,
ווערען זאָל דער גוף פאַר איהר כפרה
ס׳איז איין רפואה טאַקי, זי צוהיילען,
צובעגראָבען איהם אין דר׳ערד ניין איילען.

אִיהם צוּגֶעבֶּען פְלֵייש אוּן וַויין-חָלִילָה וְחַס!
אִיז נִיט קְרַאנק צוּעֶסֶען בְּרוֹיט, צוּטְרִינְקֶען קְוַואס.
וָואס בֶּעדַארְף מֶען נָאךְ אַזַא פַיינד גֶעבֶּען מֶעהר?
גְלִיקלִיךְ וָואלט דֶער מֶענש גֶעלֶעבּט דָאךְ וֶוען נִיט עֶר!
וֶוען נִיט עֶר, פַארשְׁטֵיעה נָאר, וָואלט גְ׳וֶוען בֶּעסֶער,
דִי מַדְרֵגָה פוּן דֶעם מֶענשֶׁען גְרֶעסֶער!
הָארךְ נָאר! נְשָׁמָה-וֶועדלִיג זֵייעֶר שְׁפְּרַאכֶע-
לִיגט אִין גוּף זִיךְ וִוי אַ טְשֶׁערֶעפַּאכֶע.
דוּ, זַיי וִוי אַ רוּחַ אוֹיסגֶעדַארט,
קוּק נִיט אָן דִי וֶועלט אוּן זִיטְץ פֶערשְׁפַּארט.
דֶערפַאר אִיז דָא בַּיי זֵיי אַזוֹינֶע מִיטֶעל,
אוֹיף עוֹלָם-הַבָּא גֶעבֶּען דִיר אַ קְוִויטֶעל.
אִיךְ זָאג אָבֶּער: סְ׳אִיז קֵיין בֶּעסֶערס גָאר נִיטָא
וִוי צוּלֶעבֶּען, וִוי צוּגְנִיסֶען מַאכִי דָא.
אָה! שֵׁען אִיז דִי וֶועלט אוּן דָאס לֶעבֶּען טַייעֶר,
וָואס זַיין וֶועט אַמָאל אִיז נִיט וֶוערטה קֵיין דְרַייעֶר.
הָאבּ הְנָאָה, מֶענשִׁיל, כָּל-זְמַן הָאסט נָאךְ צַייט,
מְהוּ דִיר וואויל אַצִינד אוּן לֵייג נִיט אָפּ אוֹיף וַוייט. (66
טוּיט נִיט, נַאר, בַּיים לֶעבֶּען אִיטלִיכְם אֵבֶר,
כְּדֵי צוּלֶעבֶּען טוֹיטֶערהֵייט אִין קֶבֶר.
דָא זִיךְ טוֹיטֶען כְּדֵי צוּלֶעבֶּען דָארט אִין דְר׳עֶרד,
אַט אַזוֹינס צוּטָאהן בֶּעדַארף מֶען זַיין אַ פֶערד.
אָלָא בִּיסט אַ פֶערד, אַ בְּהֵמָה, פָאלגְסט דוּ זֵיי,
וֶועט אוֹיסקוּמֶען מַאכִי דִיר צוּקַייעֶן הֵיי.
גוּף אוּן נְשָׁמָה אִיז קֵיין נַפְקָא-מִינֶה,
זֵיי צוּטֵיילֶען גָאר קֵיין הַוֶה-מִינָא.

איז אלסדינג ווי געהעריג, קלאפט די מאשין,
לאפנעט זי, וואו קומט דאס קלאפען איהרם אהין?
ס'האט איין חכם מיינע רייד געדרוקט שוין גאר, 67)
אפשר שפאסט ער, ארט עס מיך ניט אויף א האר. 68)
ג'נוג, מעהר וויל איך ניט פילאזאפירען,
פילוסופיא קען צוגארנישט פיהרען.
ווי א ג'ניטער וויל איך דאס נאר זאגען,
אט די לייט ווער האט אזא אנגעטראגען
אנצופאלען ביין אזוי אויף דיר,
„דיינע" איז עס! ס'וואקסט אלסדינג פון איהר.
דיינע מיט איהר כבוד, ס'איז גאנץ ריכטיג,
זי איז טאקי, מחילה, פעפערזיכטיג.
ווי זי זאגט, איז אין דער וועלט זי איינע,
און דאך ארט זי עפּיס־נאר א שענע!
ווייס ניט, זאגט זי, פון א וועלט צוזאגען,
קוק ניט וואו דאס הארץ און אויגען טראגען.
און דו אבער זייט ניט קיין פאנטאפעלמאן,
זיצען ווי א גאנז אין שטייג איז ניט קיין פלאן.
דו זאלסט איבער איהר רעגירען,
ניט זי ביי דער נאז דיך פיהרען.
זיי קיין נאר ניט, פע די מרה־שחורה!
ב'לעבען, יודעל! האב פאר איהר ניט מורא.
אונטער לינדענביימער געה שפאצירען
וועסט־דו ווערען פרעהליך, זארג פארלירען.
„יפהפה", עאס געגעבען האט דיר ס'ווארט,
שטעהט און קוקט אויף דיר אדים שוין דארט

כד

פון פארצייטענס נאך אין ספרים איז געשטעלט,
אז דער מענש אינגאנצען איז א קליינע וועלט.
איטליכס גליד פונ׳ם גוף פאר זיך בעזונדער
שטעלט דער וועלט׳ס א זאך פאר גאר א וואונדער.
קענט איהר אבער, זאגט, ביי איהם געפינען
אויך דעם ים און מיט אלסדינג, וואס דרינען?
מיט דער טיפקייט, מיט די שטארקע שטורעמס,
מיט די וועלען, גרויסע ווי די טורעמס,
מיט די ווילדע ברואים אונטען,
מיט׳ן לויתן שטארק געזונטען.
סא, רבותי, ברעכט אייך, כ׳לעבען, ניט דעם קאפ!
אט ווייז איך איהם אייך פון אויבען ביז אראפ.
פלייש א שטיקעל הענגט אין מענשענס ברוסט.
ס׳האט אין זיך א חלל, נאר ניט פוסט-
בלוט קוועלט דארטען שטענדיג גאנצע קוואלען,
לויפט פון דארט אין אנדערען-קאנאלען,
וואס פערצווייגען זיך און פליסען איהם אין גוף
גיך ווי טייכען, דא אראפ און דא ארויף

אַט יענץ שְׁטיקעל — ס'האַרץ, ווי אַלע ווייסען,
זָאל דער יַם בּיי מענשען טאַקי הייסען,
קליין איז ס'פּיצעל האַרץ, איננאַנצען נאָר אַ לעק
דָאך פוּנ'ם יַם פּיל טיפער, בּרייטער אָהן אַ עק.
אויפצוּנעהמען ווענען יַמים מיט־אַ־נאַנד
אַלערליי געפּיהלען זיינע ניט אין שטאַנד.
ס'פליהען פריי געדאַנקען הין און הער,
פוּן די יַם־בּעשעפעניש נאָך פיל מעהר
זאָל דעם מענשען אָפּנעהן נאָר אַ קווינט,
קאָכט אין האַרצען אַ שטוּרעמווינט.

שרעקליך, שרעקליך איז דער שטוּרעם,
יעדע כוואַליע איז אַ טוּרעם.
ס'ווידט דאָס בּלוּט, עס בּרענט אַ העליש פייער
ס'בּליצען די געדאַנקען, שטיפען פרייער,
און געפיהלען שטוּפען זיך צוּזאַמען,
רוישען, קאָכען, פייערען און פלאַמען.
ביים פערשטאַנד—געניטען קאַפּיטאַן,
איז אַצינד קיין עצה ניט פאַרהאַן,
צוּגעפינען דאָ דעם רעכטען וועג,
זעגלען און צוּשלאָגען זיך צום בּרעג.
וואויל דעם, וועלכען ס'מזל האָט געדינט,
ניט אין לעבען ליידען שטוּרעם־ווינט:
נאָר זעהר וואויל דעם, וועלכער האָט געליטען
און געקאָנט פוּן שיפסבּרוּך דאָך זיך היטען.
ער קען זאָגען: כ'האָבּ פערזוּכט מלחמה,
און ווייס, כ'בּין אַ מענש מיט האַרץ און נשמה,

איך ווייס, וואס אזוינס בעטייט דאס לעבען,
קען דערפון א קלארען חשבון געבען;
ווייס, וואס איז אזוינס די נשמה גלוסט,
וויפיל קאסט־עס גובר זיין די לוסט.

* *
*

א שטארקער שטורם האט אנגעהויבען
אין יודעלס הארץ זיך אויפצוהויבען.
עס האט געראוישט, געראשט ווי אין א מיהל,
געשטויסען זיך, געשטופט געדאנקען פיל.
געפיהלען ניט קיין גלייכע פליהען גיך
און האלטען שטארק מלחמה צווישען זיך —
א ציהעניש צו תאוות פון דעם לייב,
א קווינקלען אפצוזאגען זיך פונ'ם ווייב.
פאר'ן פאטער בושה און צו זינד די לוסט,
זיי ראנגלען זיך און שטרייטען אין זיין ברוסט.
עס האבען תאוות זיך געצויגען,
און ווי די רוחות גיך געפלויגען,
געפלויגען און געשטיפט,
געשטיפט, געשפיגען גיפט.
דער יצר־הרע שטארק געוונטער,
וואס ביי א שטורעם בלאזט ער אונטער,
וואס מישט אין פייער מיט דעם לעפעל,
און גיסט אלץ אונטער פעך און שוועפעל,
מיט דער כוונה מאהן נור שאדען,
האט זיך אין יודעלס בלוט אצינד געבאדען.

זיך אויסגעשפרייט די פעדערפלאסען,
נאר עפים טאקי א לויתן,
און פון די נאזלעכער געבלאזען
אויפ'ן שיפעל און פערשטאנדם מאטראזען.
געריזעוועט זיך האט און שטארק געקאכט,
עס ראנגעלט זיך דער קאפיטאן און פאכט
מיט דעם לויתן, שטארקען מחבל,
דער יענעם טהוט א פלעם, א גראבעל.
ווי לייבען האבען זיי געפאכטען,
און דער אין דעם זיך איינגעפלאכטען,
ביז לסוף דער טייפעל גיט א שפרונג, א שרעי,
צעברעכט דאס שיפעל און עס איז אן-עק!
אין ים איז טיף דער קאפיטאן געזונקען
און זיך – דערטרונקען.
חא-חא! לאזט הארכען זיך א גרויס געלעכטער:
דער טייפעל ער איז שטארק און דער גערעכטער!––
אויס שטורם, רוהיג איז און שטיל,
פאר'ן טייפעל איז די שפיל.
יודעל לעבט און ווידער גאר דער וואוילער יונג,
פוצט זיך אויס און גיט צו יפהפות באלד א שפרונג.

יא.

אִיבֶּער יֶעדֶער זַאךְ בַּײ לַײטֶען
לָאזֶען זִיךְ דִי דֵעות בַּײטֶען,
שְׁלֶעכט זָאל וֶוערֶען גוט און גָאר שְׁלֶעכט,
רֶעכט אַן־עַוְלָה און אַן־עַוְלָה רֶעכט!
אִין פָּאלִיטִיק, דְהַינו — דֶרֶךְ־אֶרֶץ,
אִיז מֶען מְטַהֵר בְּקַ״ן טַעֲמִים אַ שֶׁרֶץ.
אֵײנֶער, וִוי דֶער מַלְאַךְ־הַמָוֶת, שֶׁעכט,
קוילֶעט אוים אַ לַאנד און בְּלַײבּט גֶערֶעכט.
סְ'קֶען דֶער מֶענש אַהִין־אַהֶער זִיךְ קֶעהרֶען,
אִי אַ מַלְאַךְ אִי אַ טַײפֶעל וֶוערֶען.
נִישט אַוֶועקצוּנֶעהן פוּנ'ם אֶמֶת אויף אַ הָאר,
מוּז מֶען לִיבֶּען אִיהם מִיט'ן גַאנצֶען לֶעבֶּען גָאר.
גוט גֶעדֵײנקֶען זָאל מֶען עָס אויף יֶעדֶען טְרִיט:
פוּן אַ מַלְאַךְ בִּיז דֶעם טַײפֶעל אִיז אֵײן שְׁרִיט.
נֶעהמט מֶען זִיךְ פוּן רֶעכטֶען וֶועג אַ קַאפּ אַוֶועק,
וֶוערד מֶען שְׁטַארק פַארְאִירט, פַארפְּלָאנטֶעט גָאר אַ שְׁרֶעק!

* *
*

ס'איז ניט גאָר דער יודעל, האַקט איהם חאָטש און בראָקט
איז פאַרווילדעט און דאָס האַרץ איז איהם פאַרשטאַקט.
וויל בשום אופן גאָר נישט זעהן און הערען,
כדי די תאוות זיינע ניט צושטערען. 70)
הויבט-אָן אנצונעהמען ווילדע זאַכען,
וואָס ער פלעגט דערפון גאָר פריהער לאַכען.
גלויבט אין רוחות, שדים, 71)
גלויבט אין לאַקש, אין בוידעם,
האָט צוטאָהן מיט כישוף-מאַכער, 72)
טרעפט זיך עפּים-באַלד צום זנאַכער.
אַלטע באַבעם זענען זיינע רופאַטעם,
כותר-חלום זענען איהם מכשפהטעם. 73)
און דער שפּרעכער גיט קמיעות, שמירהלע,
און דער טאַטער גיט איהם אויך פּאַפּירעלע.
און די טרייע פריינד מיט'ן פּאַטער
האָרכט ער ווי דעם ראַבען קאַטער.
יודעל זעהט אַמאַל אין שלאָף –
פלוצלים ווערד ער גאָר אַ שאָף!
אין דער מדבר זיך פאַראירט, 74)
האָבען וועלף איהם דאָרט דערשפּירט.
ס'בליצען זיי די אויגען,
ווי פייל אויסען בויגען
לויפען זיי צו, קוקען
ווי איהם צופאַרצוקען.
קומט גיך אונטער עפּי'ס איינער,
רייסט איהם אויס זיי פון די ציינער.

מֶעלקט אִיהם, עֶסט זַיין מִילך און פּוטער,
און אִיהם גִיט עֶר נִיט קַיין פּוטֶער.
קומט נָאך אֵיינֶער, בִּינדט אִיהם גִיך,
און פַארטְרָאגט אִיהם גָאר צו זִיך.
קוים נָאר קוקט עֶר זִיך אַרום,
הֶערט עֶר עֶרגִיץ טְהוּט אַ בְּרום.
און אַ הַאנד בַּאלד שְׁטְרֶעקט זִיך אויס,
חַאפּט אִיהם, שְׁלֶעפּט אִיהם פְּלִינק אַרויס,
און עֶס לָאזט אַ קוֹל זִיך הֶערֶען:
„שָׁאף, פַארשַׂרְפֶהט זָאלסט־דוּ וֶוערֶען!
הָאלץ און פַייֶער גִיך אַהֶער,
עולָם, גִיך צו דֶער עֲבוֹדָה!
נֶעהמט אַלסדִינג מִיט, וָואס סְ׳גֶעהֶער
אויף צוּמַאכֶען אַן־עֲקֵדָה!
לָאז דִי שָׁאף, דִי צָרָה,
וֶוערֶען דִי כַּפָּרָה.
און מִיר וֶועלֶען גְנִיסֶען
שָׁאפְּפֶענפְּלֵייש אַ בִּיסֶען“.
פוּנ׳ם אויבֶען זֶעצט אַ רויך,
פַייֶער־צִינגֶער פְּלִיהֶען הויך,
אַט־אַט נֶעהמט מֶען אִיהם אַרויף—
און עֶר חַאפּט מִיט שְׁרֶעק זִיך אויף.
סְ׳לִיגט דֶער טְרוֹים אִיהם אויפ׳ן הַארץ ווִי אַ שְׁטֵיין,
וָואס בֶּעטַייט עֶר, קֶען עֶר נִיט פַארשְׁטֵעהן.
פְּרֶעגֶען מְכַשְּׁפִים, אַט וָואס פֶאלט אִיהם אַיין
לָאזֶען פּוֹתֵר חָלוֹם זֵיי אִיהם זַיין.

דײטען חלומות איז דאך זײער זאך.
און פארשטעהען דרינען זעהר א סך. (75
דאס אינגאנצען איז דאך זײער ברויט, (76
לאזען זײ איהם בײשטעהן אין דער נויט.
„שלום, זאגען מכשפים, שלום! (77
האסט געזעהן א גוטען חלום.
ס'װערען דײנס א שעפלע, דאס בעטײט,
װעסט א פרנסה־געבער זײן פאר לײט.
ס'װעלען פריצים, קלײן און גרויס אינאײנעם,
דארפען צו דיר און דו ניט צו קײנעם.
הײצען װעט דער פריץ רובעס דיר,
קריכען װעט ער אי אויף אלע פיר,
און ער װעט אין טאג אריין דיך לויבען,
כדי א מנה יפה בײ דיר הויבען.
יעדער, אפען צי בשתיקה,
האבען װעט פון דיר די יניקה.
זאגען װעט דער פריץ: יודליק מײנער,
ביסט צום געבען א מחותן א פײנער!
קורץ, דו האסט געזעהן א גוטען חלום,
טראכט דו גארנישט איבער, שלום, שלום!
זעהסט־דו, יודעל, װעלף בעטײטען פײנד —
יענע לײט, װאס זענען כלומרשט פרײנד,
װעלכע עפנען־אויף אויף דיר א מויל,
און דיך אײנצושלינגען גאר ניט פויל.
דריבער, זאגען מיר, איז רעכט און גוט,
דו זאלסט באדען זיך אין זײער בלוט".

יב.

יודלעז פיקט דער חלום פארט אין קאפ
און געהט איהם פון זינען נישט אראפ.
ס'דאכט זיך אלץ איהם וועלף מיט שארפע ציין,
און ער טענה'ט אלץ מיט זיך אליין:
לויט זיי זאגען, הייסען פייגד
יענע, פון דעם טאטענס פריינד,
און פון יענע הער איך איין געשריי,
שונאים זענען טאקי זיי נאר זיי! 78)
יודעל שלאגט זיך מיט דער דעה,
איז צודרעהט און קראצט די פאה.
ווערד א הבלניק אויפ'ן הארצען שווער
ווארפט ער זיך אי אהין אי אהער.
„יודעל! וואס איז דיר אזוינס דא קשה?
— קומט אריין מיט זיין געשפעט מפיסטאשע —
ספים זעהט מען דיך ניט אויף דער גאס,
ווי א קלויזניק זעהסט-דו אוים מיר בלאס?
אפשר ציהט עס שטארק דיך, ווי מיט שטריק.
צו די קלויזניקעם ווידער צוריק?

אפשר בענקסט-דו נאך די אלטע יאהרען,
איידער נאך דו ביסט אלט געווארען,
און געהאט פון „דיינער" זיך צוקראצען?
א יודישע נשמה קען מען ניט שאצען.
געה דיר! און ווארף פאר די פים מיר ניט דעם גמ
אבער מישב זיך געווען האסט-דו צו שפעט".
– עט, מאכט יודעל אנגעלאדען, עט!
צו גוטע פריינד איז קיינמאל ניט שפעט.
„מהיכא-תיתי, יא!
ווענען זיי נאר דא?"
– דיינע רייד ווי זאל מען דייטען?
עפים האבען זיי צווייי זייטען.
צי בכלל ניטא פריינד גאר,
צי נישטא זיי ביי מיר נאר?
אי, קען איך דיך ווער דו ביסט,
דיינס א ווארט איז ניט אומזיסט.
דיינס א קרימ'לע מיט דער ליפ,
שטעכט אפט אין דער זיב'טער ריפ.
דיינס א ווערטיל פון דער זייט,
גארנישט דאכט זיך, צילט גאנץ ווייט.
„און בפרט נאך, איך אז רעד מיט דיר,
ווען עס רעדען קלוגע לייט ווי מיר.
ביסט א מבין, יודעל, אויף א וויצעל,
קענסט, נישקשה, פאלען אויף א שפיצעל.
מ'דארף מיט דיר פיל מיה ניט האבען,
ווייסט וואו ס'ליגט דער הונד בעגראבען.

כ'מֵײן דָאס און יֶענץ אינאײנֶעם,
פְרַײנד נָאר נישטָא בַּײ קֵײנֶעם.
נָאךְ גְלױבסט־דו אין פוילֶע זַאכֶען,
וָואס דֶערפון איז נָאר צום לַאכֶען!
גְלױבסט אין אַלטֶע מַעֲשׂוֹת נָאךְ, דו שְׁמֵײגֶער!
יֶענֶעם הָאט מֶען לִיב ווִי זִיךְ, אַ שְׁטֵײגֶער.
און ווֶער שְׁמוּעֶסט מַאן און ווַײבּ,
איז, ווִי זָאגט מֶען, גָאר אײן לַײבּ.
פְרַײנדשַאפט, לִיבּשַאפט, שְׁטֵעהֶען נָאר אין בִּיכֶער,
פוסטֶע רֵייד נָאר, מֶעגסט מִיר גְלױבֶּען זִיכֶער.
פְרִיוו דַײן בֶּעסטֶען פְרַײנד צוּקְרִימֶען אויף אַ הָאר,
שִׁיקט עֶר אָפּ דִיךְ גְלַײךְ צו אַלדֶע שְׁווַארצֶע יָאהר.
יֶעדֶער זוכט נָאר, איהם וָואס נוצט, וָואס טויג,
טוינגסט־דו, הָאט עֶר אויף דִיר שוין אַן־אויג,
שַארט זִיךְ צו דִיר־צו מִיט זִיסֶע רֵייד,
זָאגט: איךְ און דו איז קֵיין אונטֶערשֵׁייד.
מַאכֶען, מֵיינט עֶר, צום קְנֶעכט דִיךְ דֶערמִיט,
כ'בִּין גוט, בָּרוּךְ־הַשֵּׁם, דְרִין גֶעניט.
און דו ווִידֶער מַאכסט זִיךְ כְּלוֹמֶרשט תָּם,
זָאגסט־נָאךְ אויף דִי ווֶערטֶער זַײנֶע: בַּאם!
טְרַאכסט: דֶער רוּחַ הָאט מִיךְ נִיט גֶענומֶען,
נַאר מִיךְ, שׁוֹטֶה, ווֶעסט צונִיטְץ מִיר קוּמֶען.
נַאר מִיךְ, בְּהֵמָה, קָאפּ דִיר אָן דֶער ווַאנד!
דִיךְ דֶערטַאפֶּען ווֶעל איךְ אין דֶער הַאנד.
בְּקִיצוּר, נֶעהם פון אויבֶּען בִּיז אַרָאפּ
נַארֶען אַלֶע אֵיינס דָאס אַנדְרֶע אָפּ.

אי אֲפילו די פון דיין געזינד,
ס׳קינד אַ פּאַטער, און אַ פּאַטער ס׳קינד,
מענער ווייבער און די ווייבער מענער,
מ׳וויל אֲפילו נארען גאט, נאך שענער!
גאט איז, גלויבט מען, יודע לְבָבוֹת,
ווייסט דעם מענשענס אַלע מַחֲשָׁבוֹת,
וויל מען פּאַרט פונדעסטוועגען זיך קלינגען,
ווי מיט שווינדעל איהם אַריינצוקריגען —
ווייזען לאָז גאטוניו, אויב ער קאן,
אַז ער האט בּיַד זיי צוליב צוטאָן.
איבּערקעהרען האטש די וועלט, נישקשה,
און דערפילען באלד זיי די בַּקָשָׁה.
יענעם זאלסט אין האַרץ אַריינקוקען,
וואלסט־דו פאר געלעכטער זיך שטיקען,
ווי פאר גאט ער מַעֲנֶה׳ט מיט הַסְבָּרוֹת,
שטיצט זיך אויף געוויסע שטיקלעך גְמָרוֹת,
אַז דער רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם
זאל שטעהן בְּלַייבּען ווי אַ גוֹלֶם,
פּטור ווערען איהם ניט אויף קיין סְבָרָא
און זיין וואונש דערפילען עַל־פִּי גְבָרָא.
רעד ניט מעהר פון פריינדשאפט־פוסטע זאַכען!
היינטיגע לייט אוני׳רע וועלען לאַכען.
דו ווייסט, יודעל, גאט בעהיט,
הייטען, פון דעם אַלטען שניט!״
— יִיַשֵׁר כֹּחַ, טאַטי, פאר דער בְּשׂוֹרָה!
ס׳האט די וועלט פון דיר אַ שֵׁינֶע צוּרָה.

מֵילָא נו, נִיטָא קֵיין פְרַיינד,
סְ'זֶענֶען דָא נָאר לויטֶער פַיינד,
פְרֶעג אִיךְ הַיינט דִיךְ ווִי אַרֶבִּין,
טָאסִי! ווִי מִיט פַיינד צוּלֶעבֶּען?
„מוּט אִין דֶעם זִין נֶעהמֶען סְ'ווָארט „צוּלֶעבֶּען"
ווִי אִיךְ ווֶעל עֶס צוּפַארשְׁטֵעהן דִיר גֶעבֶּען.
לֶעבֶּען־דָאס אִינגַאנצֶען אִיז אַ מִלְחָמָה,
צוּדֶערהַאלטֶען דוּרךְ דֶעם אַנדֶערנס סְ'אֵייגֶענֶע נְשָׁמָה.
דָער זוּכט יֶענֶעם צוּפַארנִיכטֶען,
כְּדֵי דֶערמִיט זִיךְ צוּפַארְרִיכטֶען.
נוּט בֶּעטְרַאכט דִי ווֶעלט און לֵייג צוּ מֹחַ,
ווֶעסט־דוּ זֶעהן, אַז דָארטֶען הֶערשְׁט נָאר כֹּחַ;
אַז דֶער יֶענֶעם מַאכט דֶעם טוֹיט
פַאר דֶעם זִינדִיג שְׁטִיקֶעל בְּרוֹיט;
אַז פוּן אוֹיבֶּען אִיז דֶער גְ'זוּנטֶער
און דֶער שְׁלַאפֶער אִיז דֶערוּנטֶער;
אַז דָאס שְׁלַאפֶע שֶׁעפְלֶע אִיז צוּם ווָאלְף אַ רוֹיב,
און צוּם אָדלֶער אוּנזֶער גוּטֶע שְׁטִילֶע טוֹיב.
נֶעצֶען ווֶעבט דִי שְׁפִּין צוּפַאנגֶען דָארט דִי פְלִיג,
קוּרץ, סְ'אִיז אֵייבִּיג נָאר מִלְחָמוֹת, שְׁטְרַייט און קְרִיג.
סְ'אִיז אַזוֹי פוּן אֵייבִּיג שׁוֹין גֶעשְׁטֶעלט,
כְּדֵי צוּלֶעבֶּען מֵמִית'ט, שְׁלָאגט דִי ווֶעלט.
און דֶער מֶענש, סְ'פֶערשְׁטֵעהט זִיךְ, אוֹיךְ אִינמִיטֶען,
שְׁלָאגט כְּדֵי זַיינֶע בֵּיינֶער אָפּצוּהִיטֶען.
אָט אַזוֹי בֶּעדַארף מֶען לֶעבֶּען
ווִילסט־דוּ פָאלגֶען מִיךְ דַיין רֶבִּין

כל-זמן ביסט אין שטאנד דיר העלפען-העלף,
היט זיך דו א שאף זיין צווישען וועלף!
וועלף — דאס זענען יענע פון חבריא,
דיר וואס זענען בלומערשט פריינד געטרייע.
יודלען איז די רייד אין קאפ אריין,
און געוועזען ברייט מקיים עס צו זיין.
איינער פונ'ם אלטענס „שטיבעל"
אז געמוסר'ט האט א-מאל
יודלען שטארק מיט גרויס פאראיבעל
אפען טאקי אויף א קול,
נישט געענדיגט נאך זיין ווארט,
טוידט איהם יודעל אויפ'ן ארט.
ווייט ארוים איז אין דער וועלט א קלאנג:
ס'האט געזאמט ס'בלוט זיינע אהרען-קלאנג. 79

יג.

אַם אַזוי פאַרפיהרט דער טייפעל
אין דער בלאָטע טיף אַריין,
פריוו איהם געבען נאָר א פינגער,
שלינגט ער דיך איינגאַנצען איין.
תחילת איז די זינד
דין ווי שפינגעוועב,
און זי ווערד דערנאָך
ווי אַ שטריק די גרעב. 80)
ס'ווערען יודעלם זינד אַלץ גרעסער מיט דער צייט,
און פאַרקריכט דערנאָך ביז'ן האַלז אין בלאָטע ווייט.
כּיאוס ווערד דאָס גוט זיינס אָפּגעלאָזט,
ס'בעל־הבתישקייט שטאַרק פאַרוואָהרלאָזט.
נישט געאַקערט זענען פעלדער,
ביימער אויסגעהאַקט אין וועלדער,
וויסט די גערטנער, זייער צוים צעבראָכען,
קינד־און־קייט אַהינצו איז געקראָכען.
דערנער, דיכטלען וואַקסען דאָרטען פיל, 81)
ס'שפרינגט דער היישרעק, ס'שווישטשעט אויף די גריל.

גְרינוואַרג אַלֶערלֵיי, און ווייץ און קָארן –
אַלֶץ איז ווִי פַארשְׁווִינדֶען דָארט גֶעוָוארֶען.
אויף דֶער וויסטֶער לָאנקֶע זִיפּצֶען קִיה,
נָאךְ אַ גְרֶעזֶעל שְׁמַאכטֶען, לֶעכצֶען פִיה,
שֶׁעפּלֶעךְ, צִיגֶען לִיגֶען מִיד, פַארוִויסט,
אַיינְגֶעשְׁרוּמפֶּען זֶענֶען זֵיי דִי בְּרִיסט.
אָקסֶען רֶעוֶוען, גְרָאבֶּען אונטֶער זִיךְ דִי עֶרד,
מִיט פַארלֵייגטֶע קֶעפּ פַאר הונגֶער קַייבֶען פֶערד.
עוֹפוֹת, בְּהֵמוֹת, שָׁאף און רִינדֶער,
אַלֶע אִיצט גֶעוָוארֶען מִינדֶער.
און הוֹצָאוֹת יוֹדֶעלס-זְשֶׁע אַקֶעגֶען
טְרֶעפֶען ווַייט אַרִיבֶּער זַיין פֶערמֶעגֶען.
כְּדֵי צוּלֶעבֶּען, קוּמֶען אִין דֶער וֶועלט.
אִיז דֶערצוּ אַיין מִיטֶעל-גֶעלט און גֶעלט.
כְּדֵי צוּזַיין אַ חָשׁוּב, זַיין ווִילקָאמֶען,
צוּדֶערהַאלטֶען אִין דֶער וֶועלט דֶעם נָאמֶען,
גָאר דִי נְשָׁמָה זַיין בַּיי אַלֶע דַאמֶען,
בַּיי דֶער טָאכטֶער און אויךְ בַּיי דֶער מַאמֶען,
יֶעדֶער זָאל בֶּעגֶעגֶענֶען מִיט'ן פַארבֵּייג,
זָאל זִים שְׁמֵייכלֶען, ווייךְ זַיין ווִי אַ טֵייג,
צוּפַארבֶּעטֶען זַיין און צוּגֶענִיסֶען
אוּמֶעטוּם אויף חֲתוּנוֹת און בְּרִיתִין,
אִין דֶער וֶועלט צוּהֵייסֶען מְחוּתָן, פֶעטֶער,
זַיין אַ מֵבִין, אויף אַלסדִינג אַ מֶעטֶער,
זָאגֶען דֵעוֹת וָואס אִיז גוּט און וָואס עֶס נוּצט–
מוּז מֶען שַׁאסטֶען, ווִי אַ טָאק זַיין אויסגֶעפּוּצט.

אָט דָאס וֶוענֶען עָס דִי גוּטֶע מִיטֶעל,
צוּבֶּעקוּמֶען כָּבוֹד אוּן אַ טִיטֶעל.
יֶענֶעם כְּדֵי דִי אוֹיגֶען צוּפַארבְּלֶענדֶען,
הָאט גֶעמוּזט גֶעלד, יוּדֶעל, פִּיל פַארשְׁוֶוענדֶען.
פוּן דֶער קַאסֶע אַלְץ גֶעשְׁלֶעפְּט,
בִּיז זִי הָאט זִיךְ אוֹיסגֶעשֶׁעפְּט.
אַז אַ מָאל גֶעמַאכְט זִיךְ הָאט אַ וֵועחְטִיג,
אוּן דֶערצוּ גֶעוֶוען גֶעלְט זֵעהר נֵייטִיג,
הָאט מֶען, כְּדֵי אַרוֹיס חָאטְשׁ מִיט דֶעם לֶעבֶּען,
טִיהרֶען פוּן דֶעם פַּאלַאץ אָפּגֶעגֶעבֶּען. 82)
לְסוֹף אִיז יוּדֶעל וַוייט אַזוֹי פַארקְרָאכֶען,
אַז דֶעם פָּאטֶער הָאט עָס שְׁטַארק גֶעשְׁטָאכֶען,
אֵשׁ־לֶהָבָה אִיז עָר שׁוֹין גֶעוַוארֶען,
אָנגֶעצוּנדֶען הָאט זִיךְ אִיהם דֶער צָארְן,
פַייעֶר־פְּלַאם גֶעוֶוען זַיין קִיק,
וִוי אַ לֵייבּ גֶעטָאן אַ הִיק,
אוּן זִיךְ אָפּגֶערוּפֶען הָאט דֶער הִילְךְ,
דוּנֶערֶענד אִין הוֹיז פוּן עָק צוּ עָק,
אוּן עָנטפַאלֶען אִיז דֶער מַאמֶעם מִילְךְ
יֶעדֶען דָארְט פַאר פַּחַד אוּן פַאר שְׁרֶעק.—
אוּן דִי הַאנְד צוּם הִימֶעל אוֹיבֶּען,
מִיט אַ שְׁבוּעָה אוֹיפגֶעהוֹיבֶּען,
זָאגְט עָר: עָרד אוּן הִימֶעל, בֵּיידֶע אִיהר,
עֵדוּת זַייט דָא וִוי אִיךְ שְׁוֶוער!
דָא אִין יוּדֶעלס פַּאלַאץ אִיז פַאר מִיר
נִישְׁט קַיין אָרְט, קַיין וָואהנוּנג מֶעהר.

— ✱ —

יודלען האם איך און דעם פאלאך פיינט, 83)
דא פאר מיר איז ניט קיין וואהנונג היינט.
אין מיין רוה צוריק זיך וועל איך קעהרען,
ווארטען, יודעל ביז וועט בעסער ווערען. 84)
ווי דער אלטער טרעט אפ־העהרען,
שטעלט זיך אין די אויגען טרערען.
מיט־א־מאל צוגעהן אוועק,
איז איהם שווער געוועזן א שרעק.
ביסלעכווייז דערוויימערט זיך פון דארט
האט ער, ווייטער אלץ פון ארט צו ארט,
און געמאכט צעהן נסיעות, 85)
יעדע שטארק מיט שיהות.
ווערד נאר יודעל גוט און פרום,
טראכט ער, קעהרט ער באלד זיך אום. 86)
מ׳זאגט, ער האט געוויינט פאר שמארץ,
ס׳האט געריסען איהם דאס הארץ.
מ׳האט געהערט איהם ריידען:
אוי, אז־אך און וועה און ווינד
איז זיך ביים צושיידען
אי דעם פאטער אי דעם קינד! 87)

י.

יודעל אַז פאַרליהרט לְסוֹף ס׳געלט
ווערד אויך מְיוּחָם אין דער וועלט.
פְרִיהערדיגע גוטע בְרִידער
זענען מִיט איהם קְרִידער-ווידער.
פון וואס פְרִיהער פלעגט מען קוועלען,
הערט עס היינט אויף צוגעפּעלען.
היינט איז יודעל צו געשְׁפּעט,
יעדער אויף איהם זוכט אַ חֵטא.
ס׳רֵיידען בֵייזע צינגער,
מ׳טַייט אויף איהם מיט פִינגער.
אָבער, דאס נאר, וואס מ׳לַאכט,
וואָלט אַזוי נִישט אויסגעמַאכט,
ווען דערבַּיי זאל נִיט געווען
אויך אַ צָרָה איהם געשעהן.
אַט וואס פוּנ׳ם געשְׁפּעט עס קומט אַרויס:
שְׁכֵנִים זוכען זְכִיוֹת אַלטע אויס
און אַ פְּרָאצעס יודלען שַׁארף דערקלערט—
זַיי׳רע אָבוֹת האט זַיין גוט געגעהרט,

עֶלטֶער-זֵיידֶעס וֶועֶנען דָא גֶעוֶועסֶען,
דָא מִיט שְׁוֵוייס, מִיט אַרבֵּייט בְּרוֹיט גֶעגֶעסֶען.
קוּמט אוּן נֶעהמט עֶס צוּ מִיט פֶעלד אוּן וַואלד
אַט דֶער שֵׁענֶער יוּדֶעל מִיט גֶעוַואלד. 88)

דוּפֶּעט אוֹיף זַיין מַאטֶענם כֹּחַ,
אוֹיף זַיין חָכְמָה אוּן זַיין מֹחַ.
פוּן דִי עֶרשְׁטֶע אַלטֶע שְׂרָרוֹת
שְׁטַארבֶּען, נֶעבִּיךְ, פִיל פַאר צָרוֹת.
יוּדֶעל פִיהרט מִיט זֵיי מִלְחָמָה,
נֶעהמט פְּרָאסט צוּ זֵיי דִי נְשָׁמָה. 89)

גָאר אַ טֵייל פַארנֶעהמט אַלסדִינג אוֹיפ׳ן וַואגֶען
אוּן אַוֶועק וָואהִין דִי אוֹיגֶען טְרָאגֶען. 90)
נָאךְ אַ טֵייל אוֹיף צִינש בְּלַייבּט זִיצֶען,
מוּז פוּנ׳ם שְׁוֶוערֶען יָאךְ שְׁטַארק שְׁוִויצֶען. 91)

מֵילָא לְמַאי דָא פִיל צוּטַעֲנֶה׳ן, בְּקִיצוּר,
יוּדֶעל אִיז קַיין רֶעכטֶער גוּטבֶּעזִיצֶער.
אוֹיף אַ פֶעלד נָאר מִיט אַן-אַלטֶען בִּנְיָן,
הָאט עֶר עֶפִּים יָא אַ שְׁטִיקֶעל קִנְיָן. 92)
מְ׳נֶעהמט נָאךְ פוּנ׳ם אַרחִיוו אַפִּיר
עֶפִּים גָאר אַן-אַלט פַאפִּיר,
וָואס בֶּעוַוייזט וִוי דֶער טָאג קְלָאר,
אַז עֶר אִיז אַ גַנָב גָאר! –
יוּדֶעל בָּארגט אוּן נֶעהמט אָן אִין אַן-אָרט
גָאלד אוּן זִילבֶּערוַוארג אוֹיף שְׂהרֶעז-וָוארט
וַיִּבְרַח-הֵייבּט דִי פִּים אוֹיף אוּן אַ יָאג,
אוּן פַארפַאלֶען בִּיז דֶעם הַיינטִיגְ׳ן טָאג! 93)

נאך חטאים ווי די, אהן א צאהל,
זוכט מען אוים אויף יודלען אלע מאל
יודעל איז פארדארבען, נישט קיין לייט,
פאלט מען אויף איהם אן פון יעדער זייט.
שווייגען טאר מען איהם ניט, מ׳טאר ניט שלאפען,
אט אזעלכען מוז מען גוט בעשטראפען.
מאכען איהם א פראצעס איז געבליבען,
כּכּתוב, ווי עס שטעהט געשריבען.
ס׳האט מיט׳ן פראצעס זיך די וועלט געוויגט,
יודלען דענסטמאל האט שטארק ניט געגליקט.
ס׳וואקסען אוים אדונים פיל ווי גראז,
קומען אנצורייבען איהם א נאז. 94)
יעדער גלוסט א ביינדעל זיך אפלעקען,
יודעלם נאמען פון דער וועלט אויסמעקען. 95)
איינער, אין זיין צייט א וועלט געקעהרט,
האט מעהר פון די אלע איהם צעשטערט. 96)
יענער האט א וועלט געפיהרט מיט צארן, 97)
און מ׳איז פון איהם גוט פארשווארצט געווארען,
איז געווען א גרויסער ריצער,
און דער גרעסטער גוטבעזיצער.
ביי איין פריק, מיט א הינקדיג פיסעל,
האט ער צוגענומען ס׳גאנצע שליסעל
צווישען צוויי בעריהמטע טייכען, 98)
וואס ניטא גאר זייער גלייכען.
שרעקליך ווי געהאט ליב האט ער געלט, 99)
קארג איז איהם געווען די גאנצע וועלט.

הָאבֶּען שְׂרָרוֹת נִיט גֶעצָאהלְט אִיהם רַאטֶע,
נוּ, גֶעמֶעגט זַיין הָאט גָאט זֵייעָר טַאטֶע.
זָעלנֶער שִׁיקט עָר אָן אוֹיף זֵיי אַ רָאיֶע,
מֶערדֶער, ווִילדֶע לַייט, אַן־עַם לֹא הָיָה. 100)
אָט דֶער וֶועלט־בֶּערִיהמטֶער חַאפֶּער,
וֶוערד עָם יוּדֶעלם בְּלוּט־פַארצַאפֶּער.
אוּן דֶערוַוייל נָאךְ, אֵיידֶער וָואס אוּן וֶוען,
אֵיידֶער סְ׳אִיז נָאךְ עָפִּים וָואס גֶעשֶׁעהן,
טְהוּט עָר אִין דֶעם עֵסֶק שׂוֹין אַ פָּאהר –
אוּן סְ׳צָאהלט יוּדֶעל רַאטֶע אִיהם דְרַיי יָאהר. 101)
יוּדֶעל, בִּיסט אַן־אַרֶענדַאר,
רֶעכט אוֹיף דִיר, רֶעכט,
הָאסט נִיט זַיין גֶעוָואלט אַ הַאר,
זַיי־זְשֶׁע אַ קְנֶעכט!
דַיין פְרִיהלִינג, יוּדֶעל, דַיין בְּלִיהֶען,
אִיז גֶעשְׁווִינט אַרִיבֶּער,
דַיין ווִינטֶער ווִיפִיל סְ׳וֶועט זִיךְ צִיהֶען
אֵייסט אֵיין גָאט דֶער לִיבֶּער.

טו.

יוּדעל האָט קיין האָניג ניט געלעקט,
ס'האָט זיין מִשפָּט ניט גוט זיך געשמעקט.
יעדער שכן האָט געוואָלט זיין מַפָּלָה,
אָפּצוּקוילען איהם, אָפּשניידען אַ פָּאלע.
„ס'איינציג מיטעל פאַר דיר און דאָס רעכטע,
איבּערוואַרטען שטיל די צייט די שלעכטע.
בּלייב אַ פערמער דוּ לְעֵת־עַתָּה,
און דעם פּריץ צאָהל די ראַטע. 102)
בּוּיג זיך דוּ דערווייל, ער איז אַ זעהר געזוּנטער,
קען מען ניט אַריבּער, מוּז מען אַרוּנטער".
אַט אַזוֹי בּעט, רעדט מיט פייער
פוּן דעם האַרץ אַ פריינד אַ טרייער.
יוּדעל אָבּער ווערד שטאַרק אויפגעבּראַכט
און איהם פאַר אַ שׂוֹנא גאָר בּעטראַכט.
פאַלשע פריינד מיט מְסירוֹת האָבּען,
ווי דער שטייגער איז, שטאַרק אוּנטערגעהעצט,
אויף איהם לאַנג אַזוֹי געגראָבּען
בּיז אין תּפיסה מ'האָט איהם איינגעזעצט, 103)

דָארט גֶעפַּיינִיגט אִיהם צוּם טויט,
און גֶעשְׁפַּייזט מִיט טְרוּקֶען בְּרויט. 104)
יוּדֶעל הָאט אויף זִיךְ צוּפִּיל גֶעשְׁטֶעלט,
עֶר אִיז דָאךְ אַן־עַקשָׁן, וַוייסט דִי וֶועלט.
כָּל־זְמַן בַּיי אִיהם אִיז גֶעוֶועזֶען דֶער פָּאטֶער
הָאט צוּ אִיהם קַיין יָוָן און קַיין טָאטֶער
נִיט גֶעוַואגט אִין הויז צוּטָאן אַ קִיק, 105)
מְ׳הָאט גֶעצִיטֶערט פָּשׁוּט פַאר זַיין בְּלִיק.
אָהן דֶעם פָּאטֶער אָבֶער, אָבֶער הַיינט,
אִיז אִין יוּדֶעלס הויז אַרַיין דֶער פַיינט.
אִיז אַרַיין מִיט זַיין קָאמַאנדֶע,
מִיט דֶער ווִילדֶער מֶערדֶער־בַּאנדֶע.
הָאט גֶעלֶעסטֶערט, אַל־דָאס־בַּייז גֶערֶעדט,
און גֶעלֵייעֶנט יוּדלֶען דֶעם דֶעקרֶעט.
בַּארשׁ, צוּם עֵסֶק, קִינדֶער, הַיי!
לָאזט זִיךְ הֶערֶען זַיין גֶעשְׁרַיי.
און מִיט אִימפֶּעט ווִי אַ ווִינד,
וַוארפְט זִיךְ חֶבְרָה גִיךְ־גֶעשְׁווִינד.
גֶעזוּכט, גֶעטַאפּט,
גֶעלַאפּט, גֶעחַאפּט.
סְ׳לויפֶען, סְ׳יָאגֶען מַחֲנוֹת שְׁלֶעק
אִי מִיט הַאמֶערס אִי מִיט הֶעק.
שְׁלָאגֶען פֶּענסטֶער, רַייסֶען טְהִירֶען, 106)
שְׁמֶעקֶען ווִי דִי הִינד און שְׁפִּירֶען,
פַאלֶען אָן, און שְׁטֶעכֶען,
הָאקֶען, בְּרָאקֶען, בְּרֶעכֶען.

מַאכֶען חָרֵב, לֵיידִיג, וִויסט,
ס׳וַואלגֶערְן כֵּלִים זִיךְ ווִי מִיסט.
אִין דֶערמִיט גֶערִידֶער טְהוּט אַ זֶעץ,
און - אִין פְלַאם-פַייעֶר שְׁטֵעהט דֶער „דְרַוואַרֶעץ״!
ס׳פְלִיהֶען פַייעֶרדִיגֶע צִינְגֶען,
דֶעכֶער קְנַאקֶען, פֶענסְטֶער שְׁפְּרִינְגֶען.
און חֲבֵרִים יודֶעלס בַּיי דֶעם שְׁמַארְץ
שְׁטֵעהן און קוּקֶען מִיט אַ פְרֵעהלִיךְ הַארְץ. 107)
שְׁטְרֶעקֶען אִין דֶער מְהוּמֶה אוֹיס דִי הֶענְט,
רוֹיבֶּען, וִויפִיל יֶעדֶער הָאט גֶעקֶענְט.
יֶעדֶער זָאגְט: אִיךְ פְרֵעה מִיךְ, קְוֶועל, 108)
ס׳וֶוערד פוּן יודֶעלס הוֹיז אַ תֵּל!
און דֶער פַיינד פַארְגֶעהמְט זִיךְ יודֶעלס גוּטְץ 109)
זַאכֶען אִין דֶער וִוירְטהשַׁאפְט און אוֹיךְ פּוּטְץ:
בֶּעקֶענס, לֶעפֶעל, גָאפֶּעל, מֶעסֶער,
לַייכְטֶער, טֶעפֶּלֶעךְ, פֶּענְדֶלֶעךְ, פֶּעסֶער,
הַאק און פַּאק און אוֹיךְ אַ ווִילְקֶע,
לָאזְט נִישְׁט אִיבֶּער אֵי קַיין שְׁפִּילְקֶע.
יודְלֶען הֵייסְט עֶר אָנְטְהָאן קֵייטֶען,
זֶעלְנֶער זָאלֶען אִיהם בֶּעלֵייטֶען,
אִיהם פַארְשִׁיקֶען אִין אַ וַוייטֶען אָרְט,
און מִיט אִיהם צוּלֶעהרְנֶען בָּלָק דָארְט;

טז.

שוואַרצע וואָלקענס זענען ווי פּאָרהאַנגען
איבער ס'וויסטע יודעלס הויז געהאַנגען.
גלייך ווי ס'פיהלט דער הימעל יודעלס לייד,
טהוט זיך אָן שוואַרץ אין אַ טרויער-קלייד.
ערד און הימעל — פון איינאַנדער ווייט,
זיי געבוירט איין פאָטער, אין איין צייט.
דריבער הערט מען אָפט ווי מ'זאָגט:
אַז די ערד, די שוועסטער, קלאָגט,
מינעט זיך דער ברודער אין געזיכט,
פינסטער ווערד זיין פּנים, שוואַרץ זיין ליכט.
דריבער אַז די ערד בעליידיגט ווען איהר קינד,
און דעם מענשען ביטער איז איהם, וועה און ווינד,
שרייט ער, ווייגט ער צו דעם הימעל אָפט,
בעט ער ווי אַן-אייגענער, בעט און האָפט.
יודעלס חורבן האָט דער הימעל אויך בעדויערט,
ערד און הימעל ביידע האָבען זיי געטרויערט.

פונ׳ם פאלאץ דעם זעהר ליבען
איז א הויפען אש געבליבען.
אלץ איז חרב און צושטערט,
הארנעם־קארנעם איבערקעהרט.
אומטום קוילען, שטיינער, גיפס,
אויסגעשטארבען – שא קיין פיפס!
צווישען רויבערדיגע הויפענס דארט,
ווי א שאטען שטיל פון ארט צו ארט,
וואנדעלט הין און הער א מאן ארום.
רעדט נישט, טהוט אמאל א זיפץ – א ברום.
ווי די וואנד איננאנצען איז ער טויט,
ס׳פנים בלאס, די אויגען פייער־רויט,
און דאס לשון פונ׳ם הארץ דעם שווערען
דרוקט אין קנייטשען איהם זיך אויס אויפ׳ן שטערען.
און די בארד, די לאקען אויף דעם קארק,
פליהען איהם ביים גאנג צופלאטען שטארק.
דער אט איז עס יודעלם בעסטער פריינד,
וואס געוועזען פאררעכענט פאר זיין פיינד
וועלכען מ׳האט אין תפיסה איינגעזעצט,
אין א גרוב געהאלטען איהם צום לעצט
דער אט, וואס געליטען האט פיל שמארץ,
געהט עס מיט א שטארק געבראכען הארץ!
געהט פארטראכט, פאראומערט, זעהר פארביטערט,
זעהט דעם חורבן־פלאטערט ער און ציטערט.
ס׳דינגען ניט די פים איהם, שטעלען אפט זיך אפ,
אבער ס׳פליהעט, ס׳טראגט איהם האסטיג ווייט דער קאפ.

ס'מויל שווייגט, ליפּען איהם צונויפגעצויגען,
אָבּער ס'האַרץ שרייט, ס'ריידען זיינע אויגען,
זאָל ס'געשריי אַרויס איהם פון דעם מויל,
וואָלט געוועזען עס פון האַרמאַט אַ קויל.
זאָלען זיינע אויגען טרערען גיסען,
וואָלטען אויס זיי גאַנצע קוואַלען פליסען.
ס'מענשענס האַרץ איז שוין אַזוי געשטעלט,
זיך אָפּשפּיגלען אין איהם זאָל די וועלט.
ס'איז ביי דעם אין האַרץ אַ חורבּן אויך:
בּלוט און פייער, אַש און זיילען רויך.
צווישען זיילען רויך פאַרטראַכט,
שטאַרק פאַראומערט און פאַרשמאַכט,
געהט ער לאַנגזאַם שטיל פון אָרט צו אָרט
און אַרויף אַ באַרג פאַרגעהט ער דאָרט.
פרישע און געשמאַקע לופט פונדאַנען
האָט די וואָלקענס איהם אין האַרץ צוטריבּען,
ווי פון שלומער וואָלט ער אויפגעשטאַנען,
האָט ער זיך די אויגען אויסגעריבּען.
שטילער אין איהם ווערד דאָס פייער,
די געדאַנקען קלערער, פרייער,
זיינע אויגען ווערען איהם בּענעצט,
און ער וויינט און יאָמערט דאָ צום לעצט.
„כ'האָב אַ יאָמער אויף די בּערג־אויף דאָ,
ווייט אַרום איז קיין איין מענש ניטאָ!
מ'הערט ניט מעהר דאָס קול פון פיה
און געזאַנג פון פויגעל פריה.

פויגעל, פיה אוועק אינאיינעם,
ס׳איז קיין שפור ניטא פון קיינעם.
ווייבער, בריות צום געוויין, 111)
גיכער קומט אהער צוגעהן,
ווייגען דא און קלאגען
אויף די גרויסע פלאגען.
לעהרענט טעכטער אוים א לידעל —
אוי א קלאג צו אונזער אידעל!
ס׳איז אריין דורך פענסטער ברעכען
איהם אין הויז דער טויט, צושטעכען
דארטען קינדער אין די וויגען,
וועמען נאר ער האט געקריגען".
און צום חורבן באלד געטאן א בליק,
לאזט ער זיך אהין געשווינד צוריק.
ביי דער חורבה, אויף א שטיין,
זיצט ער איינער דארט אליין,
ליב איז איהם דער רויך ווי זיסע ריחות,
זיצט און זאגט בעגייסטערט זיינע איכות.
טרויער־לידער אלע, וואס אין ביכלעך,
זענען אין פערגלייך מיט זיי נאר שפילכלעך.
זאגענדיג די איכות אויף דעם שטיין
לאזט זיך הערען איהם א שטיל געוויין.
„ווער איז? — טהוט ער ביי זיך א רוף —
אויב א שד — צום טאטער!“
ס׳ענטפערט שטיל א קול בארויף:
— איך בין יודעלס פאטער! 112)

אויסצוהאַלטען האָט דער טאַטע ניט געקענט,
און געקומען זעהן זיין הויז ווי מ'האָט פאַרברענט,
ווי מען האָט זיך אָפּגערעכענט מיט זיין קינד,
און פון איהם אַ תּל געמאַכט גיך און געשווינד.
און פאַר גרויס רחמנות ניט געשוויגען,
מוראדיג געוויינט און וועה געשריגען.
„פּאָטער ליבער און געטרייער,
— בעט דער פריינד איהם, רעדט מיט פייער —
ווייז, טאַטוניו, ווייז דיין גנאָד ארויס,
און פון שונאים לייז דיין יודלען אויס!
זאָג אדרבה, איז פאַר דיר עס שעהן,
מיט'ן שטאַפּ זאָל יודעל דיינער געהן?
ב'וועל אויף קברים מיך אויסשטרעקען,
דאָרט זכות־אבות אויפצוועקען.
לאָזען זיי זיך מיהען, בעטען, שרייען,
יודלען פון דעם גלות צובעפרייען".
פלוצלים — ס'קאַציל קומט די באָבע רחה!
וואָס געטריי אַזוי איז איהר משפחה,
און איהר קול מיט ביטערע טרערען
לאָזט אין הימעל אַוש זיך הערען. [113]
רחה מאַכט געוויין שטאַרק אַן
אויף איהר איינקעל דאָ;
גוואַלד שרייט זי אויף איהר איינקעל,
וואָס ער איז נישטאָ.
און דער פּאָטער טהוט אַ זאָג:
האָט דיין שטימע איין פון קלאָג

און דִי אויגֶען פון טְרֶערֶען,
דו פַּארדִינסט, אַז קְרִיק אַ הֵיים
זָאל דָאס קִינד, אִם־יִרְצֶה־הַשֵׁם,
פון דֶער פְרֶעמד זִיךְ אומקֶעהרֶען.
סְ׳אִיז צוהָאפֶען, זָאג אִיךְ, שְׁוַויג און קוּק,
קוּמֶען וֶועט דָאס קִינד אַ הֵיים צוּרִיק! 114)

יז.

אין א פרעמדער געגענד, היבשליך ווייט,
וואו עס וואוינט א פאלק, פארדארבענע לייט,
זיטצען ביי א גרויסען טייך א כך
ארעסטאנטען, וועלנער אייך א וואך;
ס'איז אן-אנגעקומענער עטאפ,
וואס ער רוהעט דא זיך אוים א קאפ.
און געשמידט אין קייטען פיס און הענט,
פינסטער ווי די ערד, פון זון פארברענט.
זיצט דא איינגעהייקערט אויף א שטיין
טרויריג, אונזער יודעל-לעב אליין.
איהם אנקוקען זאגען ווער וואלט דען,
דאס איז יודעל, וואס אמאל געווען?
שלטער איז ער מיט א פופציג יאהר,
ס'פעהלען ציין איהם און עס פעהלט איהם האר.
ציין – פון ברויט מיט זאמד אויסגעבראכען,
האר – פון אש אויפ'ן קאפ אויסגעקראכען. 115)
יונגערהייט געווארען איז ער גרוי,
באקען בלייך, ארום די אויגען בלוי.

ס'איז פון סאַושע שוואַרצער זיין געשטאַלט,
איהם ניט צודערקענען – שרעק ווי אַלט!
פלייש קיין לויט אויף איהם, נאָר הויט און ביין,
יי אַ שפּענדיל דאַר, הויט האַרט ווי שטיין, 116)
פּים געשוואָלען, ווי בעריקעס רויט,
טראָגען קייטען, שווער איהם ווי דער טויט.
אָט ווי יודעל זעהט אויס איצט אין לייד,
נאַקט און באָרפּיס איז ער, אָהן אַ קלייד.
פון זיין גאַנצען אויסזעהן ווי אָן-אָבל,
קען מען מאַכען אַן „על נהרות בבל".
דאָרט ביים טייך געזעסען איז ער און געבענקט,
אין דער ליבער היים דערמאָהנט זיך און געדיינקט,
אויף אַ דאָרטיגער הושענא
הייגט ער אויף די פידעל זיינע.
ווייל אַ מזמור בעטען איהם די רויבער,
און אַ פרעהליכס – די קאַטאָוועס-טרייבער,
שפּיל דו אונז, רב אידעל,
דיינם אַ יודיש לידעל!
„מיר ווי קען דאָס האַרץ פאַרטראָגען
גאָטס ליד אין דער פרעמדער צוזאָגען?
אויב פאַרגעסען וועל איך דיך מיין לאַנד,
אָפּ מיר נעהמען זאָל די רעכטע האַנד,
קלעבען זאָל די צונג צום גומען מיר,
אויב אַז דיינקען וועל איך ניט אין דיר;
אויב דיך, היים, ביי עפּעס אַ שמחה נאָר,
ניט דערמאָהנען וועל איך נאָך ביים אַנהויב גוזר."

ס'זאל די עשו'ס, גאט! אפלויפען ניט אומזיסט
יענער טאג, ווען ס'הויז מיינס איז געווארען וויסט.
וואס געזאגט זיי האבען: מאכט א תל, א תל!
ס'הויז צוגעהמט איהם פונ'ם סופיט ביז'ן שוועל.
פריץ, דיר זיין זאל עס אפגעגעבען ברויט!
וואויל דעם, וועלכער מאכען וועט דיר אויך דעם טויט.
וואויל דעם, וועלכער ברעכען וועט דיר אויך א ביין,
און צוקלאפען דיינע קינדער אויף א שטיין!" 117)
יודעל, זיינם דער באנדע אפגעזאגט,
ריקט ער אין א זייט זיך אפ און קלאגט.
ס'טהוען פויקען באלד א קלאפ
און עס אויפשטעהט דער שטאפ.
מארש! קאמאנדעוועט דער עלטסטער און מושטירט,
און די ארעסטאנטען האבען זיך גערירט.
קייטען-קלינגען הערט זיך פון דערווייטען,
פייקלעך פויקען-צו פון אלע זייטען,
יודעל געהט אין גלות, רעדט קיין ווארט,
לאזט זיין פידעל אויף די ווערבעס דארט.

צװײטער טײל

א.

אֶמֶת אִיז דֶעם עוֹלָם׳ס וֶוערטִיל טַאקֶע:
סְ׳שִׁיקט דִי רְפוּאָה גָאט צוּ פַאר דֶער מַכָּה.
וֵוייסט אֵיין גָאט נָאר, וָואס פוּן יוּדלֶען וָואלט גֶעוֶוען,
וֶוען עֶס זָאל מִיט אִיהם אַ מַעֲשֶׂה נִיט גֶעשֶׁעהֶן.
יוּדֶעל אַז הָאט פוּן דְרַיי יָאהר בַּיים שֶׂנְדֶע
אוֹיפגֶעהֶערט צוּ צָאהלֶען פַאר אַרֶענְדֶע, 1)
זֶענֶען פוּנִ׳ם פָּרִיץ חַיִל גֶעקוּמֶען.
הָאבֶּען זֵיי מַשְׁכָּנוֹת פִּיל גֶענוּמֶען,
אָפּגֶעטְרָאגֶען עֶס צוּ אִיהם אִין סְקַארבּ. 2)
יוּדלֶען נָאך גֶעטְרָאפֶען אוֹיך אִין קַארבּ —
מְ׳הָאט אַ פְּרָאצֶעס, לַאנג נִיט גָאר גֶעטְרַאכט,
דִי גֶעשֶׁעפטס־לַייט יוּדֶעלס אוֹיך גֶעמַאכט —
זֵיי דָאך הֶעלפֶען אִיהם צוּבְּרֶעכֶען דֶעם קָאנטְרַאקט!
קוּרץ—גֶעמַאכט בַּיי בֵּית־דִין וֶוערד אוֹיף זֵיי אַן אַקט
אוּן אַזאַ פְּסַק־דִין אַרוֹיסגֶעשִׁיקט:
בַּאֲשֶׁר יֶענֶע הָאבֶּען זִיך גֶעקְלִיגט,
דָאס אוּן דָאס צוּטָאן גֶערָאטהֶען,
וואס עַל־פִּי דֶעם אָפּמַאך אִיז פַארבָּאטֶען,

אוּן דֶעם פָּרִיץ גוֹרֵם הֶיזֵק גְוֶוען זֵעהר פִּיל;
אוּן דֶערצוּ גֶעמַאכט יַד-אַחַת אִין דֶער שְׁטִיל
מִיטֶ'ן גְרַאף, וָואס מִיט אַ הִינקְדִיג פִּיסֶעל, 8)
אָפּצוּנֶעהמֶען בַּיי אִיהם סְ'גַאנצֶע שְׁלִיסֶעל –
בְּכֵן פַארשִׁיקֶען קוּמט זֵיי, אָט דִי לַייט,
וואוּ דֶער שְׁוַוארצֶער פֶּעפֶּער וַואקסט, הֶעט וַוייט.
מֶענשֶׁען זֶענֶען עָם גֶעוֶוען דִי גְרֶעסטֶע,
אִין גֶעזִינד אוּן אִין גֶעשֶׁעפְט דִי בֶּעסטֶע. 4)
שְׁלֶעכט אִיז, אֱמֶת טַאקִי, גְוֶוען דֶער שַׂר,
אָבֶּער דָאךְ, חָלִילָה, נִישְׁט קַיין נַאר.
עָר, נִישְׁקָשֶׁה, הָאט פַארשְׁטַאנֶען זֵעהר גוּט,
אַז דִי מֶענשֶׁען הָאבֶּען אִין זִיךְ יוּדֶעלס בְּלוּט.
„יוּדְלֶען פַּיינט צוּהָאבֶּען – מְהֵיכָא-תֵּיתֵי"
אִיהם פַאר זַיין עַקְשָׁנוּת קוּמט פֶּעטשׁ הֵייסֶע.
נֶעהמט עָר נָאר אַרַיין אִין קָאפּ זִיךְ זַאכֶען,
אִיז מִיט גוּטֶען מִיט אִיהם נִיט צוּמַאכֶען;
דָאךְ אִיז יוּדֶעלס קֶעפִּיל, זַיין פֶערשְׁטַאנד,
נִישְׁט אַוֶועקצוּמַאכֶען מִיט דֶער הַאנד.
יוּדֶעל אִיז אַ חָכָם, אֵיינֶער אִין דֶער וֶועלט,
סְקַארב אַיינבְּרֵיינגֶען קֶען זַיין חָכְמָה גוּזמוֹת גֶעלט.
הַיינט אַז יוּדֶעל נִיצט, ווִי בַּאלד עָר אִיז גֶעשַׁייט,
מוּז מֶען שִׂנְאָה שׁוֹין פַארבֵּייגֶען אִין דֶער זַייט.
זִיךְ אִין הַארצֶען מֶעג מֶען טְרַאכטֶען וָואס מֶען ווִיל,
אָבֶּער סְ'מוּיל – אַזַאס, נִיט פְּלוֹידֶער מִיר צוּפִיל!
דַארף מֶען פְּרִיוֶוען יוּדֶעלס לַייט צוּהַאלטֶען פְּרַיי,
טָאהן אָזוֹינס, דֶעם קַאנט זַיין לָאזֶען זֵיי גֶעטְרַיי.

און דער פריץ פאלט באלד אויף א מיטל
ער בעפעהלט אשפנ׳ען זיין „פראוויטעל" 5)
טאקי באלד, א קאפ זיך ניט צודולען,
לאז מען נעהמען יודעלם לייט אין שולען,
און זיי אויסצולעהרנען לאז מען דארט
ביכלעך לעזען און א גויעש ווארט.
ס׳וועט דורכדעם דער קאנט שוין זיי געפעלען,
ס׳וועט א טייל אין הויף בעקומען שטעלען.
שולען לאזען ווערען פונ׳ם סקארב געמאכט,
ניט פון פלייש א טאקסע, ניט פון ליכט א פאכט.
אדרבה, ניט למען־השם פארגעסען,
פלייש א סך בעדארפען אלע עסען. 6)
עסט מען פליישיגס—איז מען רעכט געזונט,
מילכיגס און שאר ירקות – איז א הונט!
פון על־חטא
איז מען ניט פעט.
פיער פון סטודענטען, וואס אין דער שקאלע,
זענען וויט געגאנגען אין השכלה.
ביים שקוואמען געבען פאר די לעהרער
האבען זיי געקענט פון אלע מעהרער. 7)
איינער, פון די פיער דער בעסטער,
ווערד אין הויף א שר דער גרעסטער. 8)
און די אנד׳רע זענען אויך געמאכט,
מ׳האט פאר גרויסע שרים זיי געמאכט. 9)
יענע פיער משכילים, ווי פראנצויזען
אין די רויטע מונדירן, רויטע הויזען, 10)

מַאכֶען אִין דֶער וֶועלט אַ גְרוֹיס גֶערִידֶער,
מַאכֶען כָּבוֹד גָאט אוּן זֵיירֶע בְּרִידֶער.
זֵייעֶר וָוארט, וָואס אִיז אַרוֹיס פוּן מוֹיל,
פְּלֶעגט דֶעם שׂוֹנֶא טְרֶעפֶען וִוי אַ קוֹיל.
נִיט געלָאזט זִיךְ אִין דֶער קַאשֶׁע שְׁפַּייֶען,
שׂוֹנְאִים פְּלֶעגֶען פוּן זֵיי דִי עֶרד קַייֶען.

ב.

אָט צו דִי מַשְׂכִּילִים, וָואס אִין יֶענֶע יָאהרֶען,
אִין אוֹיף סְטַאנצִיֶע דֶענסמָאל יוּדֶעלם וַייב פַארפָאהרֶען.
דָא אִין אוּנזֶער מַעֲשֶׂה מוּז מֶען צְווִישֶׁען
וֶוערטֶער אִיבֶּער אִיהר אַ פָּאר אַרַיינמִישֶׁען.
זִינט זִי הָאט צוּשְׁפִּילֶען אוֹיפגֶעהֶערט אַ רָאלִיֶע,
הָאט בֶּעקוּמֶען סְפַּאזמֶע אוּן אַ מֶעלַאנכָאלִיֶע,
אִיז זִי, נֶעבִּיךְ, גָאר גֶעלֶעגֶען טוֹיט צוּ בֶּעט,
אָהן אַ סִימָן לֶעבֶּען וִוי אִין הִינֶערפְּלֶעט,
אִיז גֶעוָוארֶען אַפְגֶעלָאזט אוּן פוֹיל,
אוּן גֶעשֶׁפֶּענט זֶעלטֶען נָאר דָאס מוֹיל.
סְ'הָאט אוֹיף אִיהרֶע פְּרַיינד גֶעצִיטֶערט סְ'לַייבּ —
סְ'שֶׁקט זִיךְ שׁוֹין דָאס לֶעבֶּען יוּדֶעלס וַייבּ.
שְׁכֵנִים שִׁיקֶען שׁוֹין צוּ יוּדְלֶען שְׁלוּחִים,
פָארצוּלֵייגֶען אִיהם מִיט זֵיי שִׁידוּכִים.
סְ'אִיז אִיהר לֶעבֶּען אוֹיף אַ הָאר גֶעהַאנגֶען,
נִיט גֶעוואוּסט, אִין הוֹיז וָואס פָארגֶעגַאנגֶען;
נִיט גֶעוואוּסט, גֶעשֶׁעפְּטֶען יוּדֶעלס וִוי עֶס גֵעהן,
דִי עֲסָקִים אִין מַאיָאנטֶעק וִוי עֶס שְׁטֵעהן.

יודעל פּלעגט פון איהר זיך אלץ בּעהאלטען,
עצות מיט איהר מעהר זיך ניט געהאלטען.
ניט געוואוסט גאר האט זי פון דער צרה –
ס'האט פון איהם אתל געמאכט דער שרה.
נאר אז יודעל, ביים געזעגנען זיך,
טהוט א הייסען קוש זי אין דער גיך,
האט זי ווי פון שלאף זיך אויפגעחאפּט,
ס'האט איהר ווי א האמער ס'הארץ געקלאפּט.
ס'איז איהר פארגעקומען משונה ווילד,
עפּים שטעהט פאר איהר א שרעקליך בּילד:
חרב איז אלסדינג, פארבּרענט און וויסט,
גרויסע הויפענס אש און בּערגלעך מיסט,
טויט אומטום, קיין לעבּעדיגע נשמה,
בּייזע שטילקייט ווי נאך א מלחמה!
זי, אלמנה, אהן דעם מאן דעם ליבּען
און א יתומה ס'טעכטערל – איז געבּליבּען.
ס'ציטערט איהר פאר קריינקונג ריק און לענד,
קייקעלט זיך אין אש און בּרעכט די הענד,
וויינט און יאמערט מיט א שווער געמיט:
„יודעל, פאר וואס האסט זיך ניט געהיט!
ניט געפאלגט, אך, האסט-דו מיינע ווערטער,
זיך ארומגעשלעפט אין שלעכטע ערטער!
ווען דו זאלסט געוועזן יא הערען מיינע רייד,
וואלט דאך ניט געטראפען אונז אזעלכע לייד.
ניט אזוי אויפ'ן הויז, אויפ'ן מויער,
וויין איך דא אזוי און טרויער,

װָאס אַרט מִיךְ הָאלץ, װָאס אַרט מִיךְ שְׁטֵיין? (11
עֶס אַרט מִיךְ דוּ נָאר, דוּ אַלֵיין.
נָאר אוֹיף דִיר דָא יָאמֶער אִיךְ אוּן װֵיין,
װאוּ אִיז הִין־גֶעקוּמֶען דַיין גֶעבֵּיין?
ס׳הָאבֶּען נִיט גֶעטְרִיקֶענט אִיהר דִי אוֹיגֶען,
ס׳הַארץ צוּ יוּדֶלֶען הָאט אִיהר שְׁטַארק גֶעצוֹיגֶען,
לֶעבֶּען הָאט אִיהר יוּדֶעלס קוּש גֶעבְּרַאכט
ס׳צִינדט זִיךְ אָן אִיהר הַארץ, זִי בֵּיינקט אוּן טְרַאכט.
ס׳קֶען אַ קוּש אוֹיפװֶעקֶען אָפְּט גֶעפִיהלֶען,
ס׳זָאל אוּנמֶעגלִיךְ גָאר זַיין זִי צוּשְׁטִילֶען.
גִיט אַמָאל אִי שְׁטַארקֶע אָנצוּהֶער׳נִיש,
מַאכט אִין הַארץ אַ גַאנצֶע אִיבֶּערקֶעהר׳נִיש.
ס׳פִּיקט אַ קוּש אִין הַארצֶען װִי דִי מִיקֶע,
ס׳אִיז דָאךְ דָא אַ מִיתָה אוֹיף בִּנְשִׁיקָה.
יוּדֶלֶען נִיט פַארלָאזֶען אִין דֶער נוֹיט,
אִיהם אוֹיפזוּכֶען לֶעבּ׳דִיג אָדֶער טוֹיט.
װֶערֶען זָאל עֶר פוּן אִיהר נִיט פַארלוֹירֶען,
הָאט זִי בַּיי נֶאֱמָנוּת זִיךְ גֶעשְׁװאוֹירֶען.
זִי פַארקַאטשֶׁעט טַאקִי בַּאלד דִי פָּאלֶעס,
אוּן זִי לָאזט זִיךְ גֶעהן אָפְּרִיכטֶען גָלוּת.
אִיז גֶעגַאנגֶען, גָאר אָהן רוּהֶ אַבִּיסֶעל,
אוּן פַארגַאנגֶען בִּיז צוּם פְּרִיק׳ס שְׁלִיסֶעל.
בַּיי מַשְׂכִּילִים אִיהרֶע קְרוֹבִים דָארט,
זִיךְ גֶעפוּנֶען אוֹיף אַיינשְׁטֵעהן אַן־אָרט
נִיט גֶעװֶען, חָלִילָה, זַיי קֵיין לַאסט
אַדְרַבָּה, גָאר אַן־אָנגֶעלֵייגטֶער גַאסט

זִי אִיז זֵיי גֶעוֶוען זֵעהר לִיבּ אוּן טַייעֶר
אוּן גֶעשְׁפְּרוּנְגֶען גֶערן פַּאר אִיהר אִין פַייעֶר. 12)
אִיהרם אַ „קָרבַּן־מִנְחָה" אוֹיפְצוּהֵייבֶּען,
וֶוענֶען זֵיי גֶעגַאנְגֶען צְווִישֶׁען לֵייבֶּען. 13)
אוֹיף נֶאֱמָנוּת הָאבֶּען זֵיי גֶעשְׁוָוארֶען,
נִיט קַיין מִיה פוּן יוּדֶעלם וֶועגֶען שְׁפָּארֶען,
אַז אִין תְּפִיסָה זָאל עֶר לַאנג נִיט זִיצֶען,
סְ'זָאל אֲפִילוּ דוּנֶערֶען אוּן בְּלִיצֶען.

ג

דִי מַשְׂכִּילִים הוֹיז אִין יֶענֶער צַייט
אִיז אַ קְלוּבּ גֶעוֶועזְן פַאר חֶבְרָה־לַייט.
וָואס אוֹיף זַיי אַרוֹיס אִיז אוֹיךְ אַ צָארְן,
אוּן אַהֶער אִין קַאנט פַארשִׁיקט גֶעוָוארְן.
יוּדֶעלם לַאגֶע הָאט וִוי פַייעֶר זַיי גֶעבְּרֶענט,
אַלֶע הָאבֶּען דָאךְ זַיין טַאטֶען גוּט גֶעקֶענט.
אֵיינֶער דָארטֶען פוּן דִי גְרֶעסטֶע גַייסטֶער,
וִוי כָּל־יָמָיו וָואלט עֶר גְ׳וֶועזְן שְׁטַאל־מַייסטֶער,
הָאט דֶערצֵיילט פוּנ׳ם „אַלְטֶענס" רַייטוָואגֶען. 14)
זַיין „טְשֶׁעטוָוארְקֶע" * פֶּערד, וָואס לוֹיפֶען, טְרָאגֶען,
הִין־אוּן־הֶער וִוי בְּלִיצֶען, מִיט הַוָיוֹת,
עֶכְטֶע לֵייבֶּען, אָדְלֶער, ווִילְדֶע חַיוֹת.
אָט אַזוֹי צוּם זוּהן אִין יֶענֶע יָאהרֶען
פְלֶעגְט עֶר קוּמֶען עֶקסְטְרַא פְלִינק צוּפָאהרֶען.
פוּנ׳ם „בֶּן־אָדָם׳ס" מַעשׂוֹת, גָאר אַנְטִיק,
פְלֶעגְט צוּקוּמֶען יֶעדֶען גְ׳זוּנט אַ שְׁטִיק.
אוֹיךְ אִיז עֶר גֶעוֶועזְן אַ מָשָׁל־זָאגֶער, 15)
אִי אַ טְרֵייסטֶער, אִי אַ קְלָאגֶער.

טרייסטען פלעגט ער יודלען אין זיין צרה,
אז ער וועט נאך לעבען ווי א שררה;
וועט אין זיין מאיאנטעק קריק זיך קעהרען,
לעבען גליקליך, פרוכפערן זיך און מעהרען; 16)
וועט אפבויען זיך און זייהען פעלדער,
ויצען זיכער, שלאפען אין די וועלדער; 17)
זיך פערזאמלען וועט נאך זיין משפחה,
מירצה־שם מיט מזל און מיט ברכה.
און ער האט געגלויבט אזוי דרויף פעסט,
אז אויסמאהלען פלעגט ער פאר די געסט
ווי אויסמויערן יודעל וועט אויף סיי
פינקטליך נאכ'ן פלאן נאך זיין געביי. 18)
אויך געוועזען איז יענער קלוב אן־ארט,
ריידען אפטמאל פון פאליטיק דארט.
זאגען פלעגט מען דארטען מבינות
אי אויף שררות, אי אויף מדינות.
און דער גרעסטער גאר פון יענע לייט,
גוט געקענט דאס לעבען, ארט און צייט,
גיט אט אנצוהערניש, זעהר פארשטעלט, 19)
טהאן וואס וועט זיך שפעטער אין דער וועלט.
לויט ער רעכענט, חשבונט אויף זיין גאנג, 20)
דארף זיין פריץ זיך ניט האלטען לאנג
האט מיט איהם אינגאנצען שוין געעקט.
און מלחמות שטארקע נאך געשמעקט.
עד־היום איז גאר ניט צופארשטעהן,
ווי אלסדינג ער האט פאראויס געזעהן.

ס'איז דער קאפ העט-העט ווייט איהם געפלויגען,
מדינות איהם געשטאנען פאר די אויגען.
צובעהאלטען זיינע פרייע רייד,
איז דער משל תמיד זייער קלייד.
שררות, בלוטפארגיסער און הילטאיעס,
הייסען אלע ביי איהם – בהמות, חיות. 21)
איבער לייבען רעדט ער, לעמפערטען, בערען, 22)
ווי זיי רייסען, פרעסען און צושטערען.
אויך איז דא ביי איהם א ווילדער קאבאן
אי א צאפ מיט הערנער און א באראן. 23)
און די שלעק, צו אלדע שווארצע יאהר,
רוהען ניט און ראסטען ניט א קאפ,
רייסען, בייסען זיך בעשטענדיג נאר,
טראך אהין, טראך אהער – און חאפ-לאפ! 24)
מ'שמיעסט, אז דער גרויסער דיפלאמאט
האט אמאל זיין פריץ דעליקאט,
ווען ער האט אויף עפים זיך געקלאגט,
אט אזוי אן-עצה איהם געזאגט:
„בדי אויף דיר אויסגיסען זאל זיך ניט די באד,
זאלסט-דו טהאן מיט ארמע חסד און גענאד". 25)
פון די אלע ארמע האט ער גיבער
יודלען, נעביך, דא געמיינט גאנץ זיכער.
חברה איז געווען פאר יודלען גרייט
לייגען אין דער לענג זיך, אין דער ברייט.
וועגען זייער בילדונג, גרויסע תקיפות, 26)
האט דארט יודעל ניט געליטען רדיפות.

מ'האט געמוזט איהם פאר א מענש בעטראכטען,
לפנים חאטש, גראב איהם ניט צופאראכטען.
חאטש ער האט מיט'ן ווייב זיך איבערג'בעטען
און זיך ניט געוואלט מעהר מיט איהר גט'ן,
האט ער דאך מיט איהר, צוליב דעם עול,
ניט געקענט זיך אפט זעהן ווי א־מאל.
ווי א־מאל, העט־העט אין אנהויב גאר,
נאך דער חתונה עטליכע יאהר.
צרות האבען איהם דעם קאפ פארשלאגען,
איז געוועזען אין דייזע בארשטש פארטראגען.
דא לויף
אין הויף,
פאר דעם פריץ האלט דאס היטעל,
דא צוטהאן־האב מיט'ן „פראוויטעל".
ריק א גראשען איהם אין האנד אריין
די כפרה פאר דיר זאל ער זיין.
יודעל מוז אין־בריה גוי'יש ריידען,
און זיך מיט זיין יודיש לשון שיידען. 27)
האט געפלאפעלט גויעש ווי ער קען,
נאר א בעבען עפים איז עס ג'וועזען. 28)
יודעלם לשון ווערד, כפי אונז געפעלט,
זינט דענסמאל א זשארגאן אין דער וועלט.

ד.

אין דער וועלט דא האט אלסדינג אן-עק,
מיט דער צייט פליהט גוטס אי שלעכטס אוועק.
איידער נאך מען טהוט א בליק,
פליהט ווי רויך אוועק דאס גליק.
ס׳מזל דרעהט זיך ווי א ראד ארום,
און עס קעהרט א וועלט מיט מענשען אום –
הויכע – נידריג טיף אראפ,
נידריגע – ארויף מיט׳ן קאפ.
אויך פונ׳ם פריץ, שטארק און רייך,
האט זיך אויסגעלאזט א טייך.
אויפגעשטאנען איז א גרויסער דוקעס,
איהם איז ניט געפעלען הוקעס-פוקעס,
אלע מעשים פון דעם פריץ ביז אצינד,
האט זיך אפגערעכענט מיט איהם פאר די זינד,
אפגענומען ס׳כשר ניט פארדינטע גוט,
און ניטא דער פריץ, און ניטא דער קנוט!
יענער דיפלאמאט, אזוי איז דא א קלער,
האט געמיינט דעם דוקעס מיט׳ן נאמען בער. (29

אִין זַיין צַייט דֶער דוּקֶעס, ווִי מִיר ווֵייסֶען,
הָאט מָשִׁיחַ אִין דֶער ווֶעלט גֶעהֵייסֶען. 30)
סְ'אִיז דֶעם פָּרִיץ'ס פַאלשֶׁער גְלוֹיבֶּען
שְׁטַארק אִיהם נִמְאָס,
אוּן פוּן אוּנזֶער חֶבְרָה מַאכט עֶר
גָאר אַ צִימֶעס. 31)

מַאכט פוּן זֵיי דֶעם גְרֶעסטֶען גְרֶעסֶער נָאךְ,
אִין הוֹיף בַּיי אִיהם ווֶערד עֶר גָאר כָּל־וְלָךְ. 32)
יוּדֶעל גִיט צוּם דוּקֶעס אוֹיפְ'ן פָּרִיץ אַיין,
אוּן פֶערלַאנגט, אַ גוֹאֵל זַיינֶער זָאל עֶר זַיין.
חֶבְרָה הָאט אַבִּיסִיל אוּנטֶערגְ'ווַארמט,
סְ'הָאט דֶער דוּקֶעס אוֹיף אִיהם זִיךְ דֶערבַּארמט.
אַנדרֶע זָאגֶען, חֶבְרָה הָאט עֶס אָנגֶעמַאכט,
זֵיי נָאר זֵיי דִי יְשׁוּעָה הָאבֶּען אִיהם גֶעבְּרַאכט.
זֵייעֶר לוֹיב צוּלִיב, ווָאס צוּם שַׂר אָנגֶעקוּמֶען,
דְרִיבֶּער הָאט עֶר גוּט מִיט יוּדֶלֶען זִיךְ בֶּענוּמֶען. 33)
מֵילָא, דִי פִּלְפּוּלִים אַלֶע, זֵיי פַארגֶעסט,
אַט ווָאס סְ'זָאגט דֶער דוּקֶעס אִין זַיין מַאנִיפֶעסט:
„אִיךְ מִיט גָאטס גְנָאד דוּקֶעס גְרוֹיסֶער,
אִין דֶעם שְׁלִיסֶעל מַיינֶעם – קֵיסֶר,
ווִיל, ווָאס גָאט גֶעבָּאט מִיר פָּאלגֶען טְרַיי –
יוּדֶעל זָאל אַרוֹיס פוּנדַאנֶען פְרַיי.
אִין דֶערהֵיים בַּיי זִיךְ גָאר אוֹיף דָאס־נַיי,
לָאז עֶר דָארט אָפּבּוֹיעֶן זַיין גֶעבַּיי.
אִין דִי עֶרטֶער, וואו עֶר הָאט זִיךְ אוֹיפגֶעהַאלטֶען,
לָאז מֶען אִיהם מִיט גָאלד אוּן זִילבֶּער אוּנטֶערהַאלטֶען". 34)

יודעל האט פארנומען גאנץ געשווינד
אלע זײנע קלומקעס, װײב און קינד,
זיך געמאכט אינגאנצען גרײט,
געהן א הײם געזונטערהײט.
יעדער זעגענט זיך מיט איהם גאר פײן,
און גיט נאך אין בײטעל איהם ארײן. [35]
די געריבטע כלים אין זײן הויז אמאל,
גיט ארויס דער סקארב איהם אלע מיט א צאהל. [36]
אויף די פלײצעם, יודעל נעהם די פים און געה,
פאהר געזונט מיט מזל און פיל גליק – אדיע!

ה.

צודערצעהלען דא די וואונדער,
יודעלם מיה, אלסדינג בעזונדער,
וויפיל צייט עס האט געדויערט
ביז ער האט זיך אויסגעמויערט–
אויסצורעכנען אלק ביז אויף א האר,
וואלט די מעשה ציהען זיך א יאהר.
מילא דאס שוין אין דער זייט,
ליידען קענען ניט פיל לייט
זעהן אזאך בשעת'ן צוברייטען,
ליב צוקומען נאר צום גרייטען.
„נעהם דאס איי, שעהל עס אפ,
לייג עס אונז אין מויל אריין,
צו וואס דולען אונז א קאפ,
אונז אומזיסט מטריח זיין;"
יודעלם מיה ביים בויען וואס-זשע זעהן:
גלייבער אין זיין פארטיג הויז צוגעהן.

פון דֶעם הויז צום עֶרשטֶען — קֵיין פֶערגְלַייך!
יודֶעל איז ווי פְרִיהֶער מֶעהר נִיט רַייך.
מְ׳זָאגט: חֲנֻכַּת־הַבַּיִת־טָאג
איז גֶעוועֶן אַ יָאמֶער און אַ קְלָאג.
מְ׳הָאט דֶערמָאהנט זִיךְ יֶענֶע גוּטֶע צַייט,
און דָאס ווייֶנען הָאט גֶעהֶערט זִיךְ וַוייט. 37)
יודֶעל איז נִיט מֶעהר אַלֵיין אַ שַׂר,
ס׳איז דֶער דוּקֶעס אִיבֶּער אִיהם אַ הַאר. 38)
זִיצֶען זִיצט עֶר טַאקִי אין זַיין גוּט,
נָאר גֶעגַאנגֶען אִיהם איז דָאךְ נִיט גוּט. 39)
הָאט גֶעהַאט זֵעהר פִיל צוּוָארגֶען,
קָאפּדַארנֶעש צוּלַייעֶן, בָּארגֶען. 40)
מִיט דֶעם וַוייב פַארבְּרֵיינגֶען זִיךְ דִי צַייט
דָאס — אַ קָאטַא! נִיט פַאר אָרמֶע לַייט.
וֶועגֶען וָואס דֶער אָרמֶער דֵיינקט — איז בְּרוֹיט,
דֵיינקט, ווי מְ׳וֶוערד בֶּעפְרַייעט פון דֶער נוֹיט.
קֵיין טַאנץ, זָאגט מֶען, גֶעהט פַאר׳ן עֶסֶען,
הוּנגֶער — קֶען מֶען אַלץ פַארגֶעסֶען.
דְרִיבֶּער דַארף נִיט קֵיינֶעם זַיין אַ וואוּנדֶער
יודֶעלס הַאלטֶען זִיךְ פוּנ׳ם וַוייב בֶּעזוּנדֶער.
וָאלט גֶעקֶענט גָאר בְּלַייבֶּען אָהן אַ הֶעמד,
און צום וַוייב ווי פְרִיהֶער אֶפְשַׁר פְרֶעמד,
סְ׳זָאל צוּ אִיהם נִיט אין דֶער שְׁווֶערֶער צַייט
קוּמֶען אֵיינֶער פון דִי חֶבְרָה־לַייט.
גוּט גֶעוועֶן איז יֶענֶער אָהן אַ פֶעהלֶער,
גוּט און פְרוּם, דֶער גְרֶעסטֶער גָאר שְׁרִיפטשְׁטֶעלֶער. 41)

אז א למדן אז א מאן פון וועלט,
איהם צו תורה חכמה ניט געפעהלט.
דער אלטער רבי מיט די ביינער גאר,
עס זאל אפילו פעהלען דאס א האר! [42]
יודעלם לאנגע בעסער כדי צוזאכען,
האט ער איינגעפיהרט פיל גוטע זאכען.
ס'איז געוועזען זיין ערשטע בעסטע מלאכה,
יודעלם ווייב פאררינכטען די מערכה.
הערען אין הויז לאז מען איהרם א ווארט
און די דעה האבען לאז זי דארט.
ווייטער: ס'האבען יודעלם אינטערעסען
איהם געגויט זיין לשון צופארגעסען,
און אויף גוי'יש, לאז ער מוחל זיין,
האט ער דאך גערעדט ניט עפים פיין
דריבער האלט עס יענער שטארק פאר נעהטיג,
אויסצוהיילען יודלען אט דעם וועהטיג,
און ער נעהמט זיך גאר פון אלע זאכען
צופארשטעהן איהם געבען ביידע שפראכען. [43]
ריידען ריכטיג
איז זעהר וויכטיג.
יענער האלט פאר וויכטיג אז דאס נאך
אז ווי יודעל זאל ניט זיין פארנומען,
אויף אסיפות פארט דריי מאל אין וואך
מיט'ן ווייב איז מחויב ער צוקומען. [44]
ס'איז ביי יודלען אין דער היים
איינגעפיהרט געוועזען א סיים, [45]

אין דעם גוט אַרום
ריכטער אומעטום. 46)
וואו עס זענען מענשען, דאָ איז שטרייט,
גאָט איז, זאָגט מען, הויך, דער פּריץ ווייט.
ביז עס שפּאַרט אָן צו דעם שׂררה,
ווערד מען די כּפּרה,
מ'האָן אַליין אַלסדינג אין לאַנד,
איז דער שׂררה ניט אין שטאַנד;
ווידער־זשע איז שלעכט,
אויף בעאַמטע זיך פאַרלאָזען,
מ'ווערד ביי זיי אַ קנעכט,
און זיי ווערען שטאַרק צולאָזען.
כּדי דער וואָגען זאָל זיך ריהרען,
ניט פאַרקריכען אין אַ גראָבען,
מוז מען פון דער קעלניע פיהרען,
אויף די פערד השגחה האָבען.
ס'האָט אַ חכם, שטאַרק געלעהרטער,
שוין געזאָגט די קלוגע ווערטער:
„וועה דיר, לאַנד, דיין קעניג וואָס אַ קנעכט,
און בעאַמטע פיהרען זיך אויף שלעכט,
עסען, זויפען אָהן שום מיה
באַלד ביים אויפשטעהן אין דער פריה.
וואויל דיר, לאַנד, דיין קעניג וואָס איז פריי,
און בעאַמטע דינען דיך געטריי,
עסען צו דער צייט מיט אַפּעטיט,
און פאַרברייגגען צייט מיט טרינקען ניט". 47)

יודלען װערד דורך בראװע לײַט נאמנים
פֿרײַ דער קאָפּ, בעקומט אַן־אַנדער פּנים.
הויבט אָן טראַכטען תּכלית־װאַכען,
װי אַרום אַ גראָשען מאַכען.
דרעהט אַרום זיך אין דער װעלט
האַנדלען און פֿאַרדינען געלט. (148

ו.

יודלען װערד װאס װײטער בעסער,
אלץ װאס װײטער װערד ער גרעסער.
איהם פארגעהט ס׳געפיהל
צו די קינדער־שפיל. 49)
ס׳קריכט אזױנס איהם שױן מעהר ניט אין קאפ,
װארפט די קינדערשיכלעך שױן אראפ.
איז אן־אנדער יודעל גאר געװארען,
טאקי װי מען זאגט — איונג מיט שפארען.
ס׳האט דער טאטע איהם די זינד פארגעבען
און א „קול״ פון זיך צו איהם געגעבען. 50)
אבער װאױנען ביי איהם װי פארצייטענס —
ניין! איהם ליב געהאט נאר פונדערװייטענס. 51)
פלעגט איהם לאזען גריסען אלע צייט
דורך חכמים, לומדים, גרױסע לײט: 52)
„האב דו, יודעל, זאגט איהם, קיין פאראיבעל,
װאס אין פאלאץ לײדיג שטעהט מיין שטיבעל.
ער בעדארף ניט האבען מעהר א היטער,
איז געװארען עלטער און געניטער.

צוּבֶּעטְרַאכטֶען גוט אַלסדינג איז ער נִיט קְלֵיין,
הָאט אַ קֶעפּיל, לָאז עֶר דֵיינקֶען שׁוין אַלֵיין.
מִיט זַיין חָכְמָה לָאז בֶּעקוּמֶען עֶר אַלסדִינג,
שׁוין גֶענוּג אַ יוּנגֶערמַאן זַיין, לֶעבֶּען גְרִינג.
מֶענשֶׁען וֶוערֶען ווִילד פַּארנַארִישׁט, מְשׁוּנֶה פוּיל,
פְּלִיהֶען זֵיי גֶעבְּרָאטְנֶע טוּיבֶּען, שְׁלָו אִין מוּיל.
אִיבֶּרִיגנס הָאט עֶר דָאךְ אַ גוּטֶען רֶבִּין,
ס'וַוייבּ זַיינס, דִי חָכְמָה, זָאל לֶעבֶּען!
לָאז עֶר נָאר בֶּעווּנדֶער
זִיךְ נִיט הַאלטֶען פוּן אִיהר מֶעהר
דַארף עֶר שׁוין קֵיין ווּאונדֶער
נִיט, אַזוֹי ווִי בִּיז אַהֶער. (53
לָאז עֶר זַיין אַ מֶענשׁ אוּן נִיט קֵיין שְׁמַאטֶע",
אַט אַזוֹי גֶעזָאגט זֵיי הָאט דֶער טַאטֶע.
ס'וַוייבּ בַּיי יוּדֶלֶען אִיז גֶעוֶועֶן דִי נְשָׁמָה,
דוּ אִין סְפָּאדִיק, זָא'ט עֶר, גֶעה, חָכְמָה!
אִיהר אַקֶעגֶען זָאגֶען נָאר אַ וָוארט,
אִיז עֶר טוּיטֶען יֶענֶעם גְרֵייט אוּיפ'ן אָרט.
ס'הָאט דִי וֶועלט אַמָאל זִיךְ שְׁטַארק גֶעוואוּנדֶערט,
אוּן זִי חִידוּשְׁט זִיךְ נָאךְ אִי אַצוּנדֶערט.
ווִי אַזוֹי עֶר הָאט פַאר אִיהר מִיט כֹּחַ
גָאר אַ גְרוֹיסֶען שַׂר גֶעפְּלֶעט דֶעם מֹחַ.
ס'אִיז דִי מַעֲשֶׂה אַט אַזוֹי גֶעשֶׁעהן:
יֶענֶער שַׂר, אַ הֶבֶל'נִיק גֶעוֶועֶן, (54
מְשׁוּנֶה ווִילד אוּן טַאקִי אוֹיךְ פַּארְרִיקְט, (55
הָאט אוֹיף יוּדֶעלם וַוייבּ זִיךְ גְרָאבּ פַּארקִיקְט.

„צערעמאניעס מיט א יודיש ווייבעל!
אויך מיר לייט! – אזוי־אט טראכט ער זיך –
מ'רייסט אראפ אזוינער, מחילה, ס'הייבעל!
מיט אזעלכער ווערד מען פארטיג גיך".
דא גיט יודעל ווי א לייב א שפרונג,
תרבית, פריק, שרייט ער, האלט די צונג!
און דערלאנגט איהם טראך־טראך אין די ציין,
א־הא, ווי ער ברעכט־עס איהם א ביין!
לכבוד דעם ווייב ולכבוד אויך דער נאציע
מאכט ער אין הויז ביי זיך א לימינאציע.
זינט דענסמאל איז ביי איהם אבט טעג כסדר
ברענען ליכטלעך אלע יאהר אין חדר. *
אווא! צודערצעהלען האב איך פריהר פארפעהלט,
ווי מיט יודעלס ווייב געוויגט זיך האט די וועלט.
גאר א גרויסער שררה פון א ווייטען קאנט, 56)
האט געהלשט ווערען גוט מיט איהר בעקאנט.
איהרע מעלות ג'האַרכט פון אלע זייטען,
ליבט ער זיך איין אין איהר פונדערווייטען.
מאכט ער, זאגט מען, גרויסע גאר הכנות, 57)
שיקט צו יודלען לייט מיט פיל מתנות,
גריסט גאר פריינדליך, לאזט איהם בעטען פיין,
מיט זיין כבוד לאז ער מוחל זיין,
און עס זאל איהם ניט זיין צו קיין לאסט,
קומען מיט'ן ווייב צו איהם צו גאסט.
און די ווארע, וואס ער האט געמאכט
בעת די געסט ער האט אראפגעבראכט;

וִוי עֶר יוּדְעלֶם וַוייבּ גִיט אָפּ אַן־אָרט,
און פַארצוּקֶערט פָּשוּט אִיהר׳ס אַוָוארט,
און דִי פִינְגֶער גָאר גֶעלֶעקט פון אִיהר —
אִיז נִיט צוּבֶּעשְׁרַייבֶּען אויף פַּאפִּיר.
אִיהרֶע וֶוערטֶער הָאט מֶען גוּט פַארשְׁרִיבֶּען,
עַד הַיּוֹם דָארט זֶענֶען זֵיי גֶעבְּלִיבֶּען.

ו.

דָא אִיז צוּגֶערמָאהנֶען אָרט און צַייט,
אַז פוּן מִינדלֶען אִיז גֶעוָוארֶען לַייט.
אִיז אַ בּוֹגרוֹת, שֵׂכֶל שְׁטַארק בֶּעקוּמֶען,
אוֹיסגֶעוַואקסֶען, לַייב אוֹיף זִיךְ גֶענוּמֶען.
שֵׁעהן אֲפִילוּ אִיז זִי נִיט אַזוֹי אוֹיפ'ן קִיק
נָאר אַ מוֹיד, אַי! אָהן עַיִן־הָרֶע בְּרֵייט און דִיק.
יוּדֶעל הוֹיבּט אָן זִי שׁוֹין פָּארצוּשְׁטֶעלֶען
און דֶער עוֹלָם פְּלֶעגט פוּן אִיהר אָנְקוֶועלֶען.
בַּיי אִיהר אִין זַאל הָאט דִי טְהִיר
זִיךְ נִיט צוּגֶעמַאכט, אִי אַלט אִי יוּנג
אַלֶע קוּמֶען גֶערן צוּ אִיהר,
ס'וֶוערד נִיט מִיד צוּדַרשׁ'נֶען אִיהר דִי צוּנג.
און וָואס וַוייטֶער וַוייטֶער אַלֶע מָאל
קוּמֶען צוּ אִיהר דְרָשׁוֹת אָהן אַ צָאהל.
אַלטֶע און אוֹיךְ שְׁפָּאגֶעל נַייע
מַעֲשׂוֹת, וֶוערטלֶעךְ, אָפּט גַאנץ פְּרַייע.
פוּן דֶער מוּטֶער הַאלט זִי גָאר פְּלַאם־פַייעֶר
אִיהרֶע וֶוערטֶער וֶוענֶען אִיהר זֵעהר טַייעֶר.

לייגט אריין אין איהרע רייד פיל פּשטלעך.
שרייבט פון איהרם א וואָרט אָן הונדערט בלעטלעך.
איטליכם וואָרט איהרם קייעט זי און קייט,
אויסצודרינגען אלץ וואָס עס בעטייט.
וואָס א פּינטעל לאָזט מיך הערען
פּלעגט זי זיצען אלץ און קלערען.
אָט אזוי איז מינדעלם גאַנג,
אין דאָס מינדסטע פּיצעל
זיך פאַרעקצובאַבערען לאַנג,
זוכען עפּים דאָרט א שפּיצעל.
ס׳פּלעגען פיל דערפון זיך לאַכען –
עט, וואָס טויג אונז אָט די זאַכען?!
אלע דרעהדלעך, אלע סבָרות,
טויגען, כ׳לעבען, אויף כּפּרות
עט, און ווידער מאַכט עט!
מאַכען יענע מיט געשפּעט. 159
הויזפריינד, די וואָס איבערגעבען
מינדלען מיט דעם גאַנצען לעבען, 60)
יודלען אויך געליבט, געאכט –
זענען אויף פּוא חברייא,
פריינד ניט גוטע, ניט געטריייע,
שטאַרק געוואָרען אויפגעבראַכט.
מ׳הויבט אָן קריגען זיך און שרייען,
גרעסער גרעסער ווערד דער שטרייט,
ס׳וואַקסען וואַקסען מיט דער צייט,
ווי דער שטייגער איז, פּאַרטייען.

קומט דער קריג אריין אין הויז,
געהט דאס גליק פון דארט ארויס,
ס'ווערד צעריסען די משפחה,
און ניטא מעהר מזל-ברכה.
אט דאס טאקי הויבט אינקורצען
גרויסע צרות יודלען אנצוטהאן.

ח.

אז גֶעוָוארֶען יודֶעל איז אוים עֲרָרָה,
נָאךְ דֶענסמָאל בִּשְׁעַת דֶער עֶרשְׁטֶער צָרָה,
הָאבֶּען פַאר אַ פֶערמֶער פְּרִיצִים אִיהם גֶעמַאכט
און גֶעגֶעבֶּען זַיין מַאיָאנטֶעק אִיהם אִין פַּאכט.
הָאט גֶעהַאט אַזֶעלכֶע אויף זיךְ דְרַיי, (61
בִּיז גֶעוָוארֶען פון זֵיי איז עֶר פְּרַיי.
דֶעם פַארִיקטֶען פָּרִיץ, יֶענֶעם שְׁלַאק,
אז גֶעגֶעבֶּען הָאט עֶר אִיהם אַ פְּסַק,
אויסגֶעלָאזט צו אִיהם אִינגַאנץ זַיין צָארן,
אִיז אַלֵיין עֶר אַ פָּרִיץ שׁוין גֶעוָוארֶען.
הָאט בֶּעקוּמֶען אויךְ אַ גְרויסֶען טִיטֶעל, (62
שׁוין גֶעהַאלטֶען פַאר אִיהם הָאט מֶען סְ'הִיטֶעל;
סְ'אִיז אַ צַייט אִיהם זֵעהר שְׁטַארק גֶעלוּנגֶען,
סְ'הָאט מִיט אִיהם דִי גַאנצֶע וֶועלט גֶעקְלוּנגֶען.
צְווִישֶׁען פְּרִיצִים הָאט עֶס אָנגֶעמַאכט אִיהם שִׂנְאָה,
וִוי גֶעוֵועהנלִיךְ הָאט גֶעהֶערשְׁט שְׁטַארק בַּיי זֵיי קִנְאָה.
אֵיינֶער הָאט אִין הַארץ גֶעווִינשֶׁען יֶענֶעמס טויט,
דֶער בַּיי יֶענֶעם אויסגֶעחַאפּט דָאס שְׁטִיקֶעל בְּרויט,

נִיט דֶערמִיט זִיךְ אָנצוּועֶסֶען וַאט,
אִיהם אַבִּי נָאר כְּדֵי צוּשַׁאדֶען גְלַאט;
כְּדֵי דִי גַאנצֶע וֶועלט זָאל וִויסֶען,
אַז ער קֶען פִּיל בְּלוּט פַארגִיסֶען.
אַז ער, גְרוֹיסֶער גוּטבֶּעוִיצֶער,
אִיז אַן-אֵיידֶעלמַאן, אַ רִיצֶער.
נִיט ער אַרבֵּייט, נִיט ער הַאנדֶעלט,
עֶפִּים אִיז אַזוֹינֶער אַ קַאטָאוֶועס!
מִיט כְּלֵי-זַיִין גֵעהט ער, וַואנדֶעלט,
אוּן פַארשְׁפָּארט אַ גַאנג דֶעם מַלאַךְ-הַמָוֶת.
אַט וָואס פְּרִיצִים הֶעט פַארצַייטֶען
אוּן מִלְחָמוֹת וָואס בֶּעטַייטֶען.
אֵיינֶער מַאכֶען יֶענֶעם וִויל דִי קְבוּרָה,
כְּדֵי אַרוֹיסצוּוַוייזֶען נָאר זַיין גְבוּרָה.
סְ'זִיצט זִיךְ אֵיינֶער אִין זַיין לַאנד,
רִיהרט אַ פְלִיג נִיט אוֹיף דֶער וַואנד,
טְרָאגט דֶער רוּחַ אָן אַ שְׂרֵפָה –
אוּן בַּאלד וֶוערד ער דִי כַּפָּרָה.
סְ'אִיז גֶעוֶוען אַ גְרוֹיסֶער עַזוּת-פָּנִים,
אִין זַיין צַייט דֶער גַזְלָן פוּן גַזְלָנִים,
ווִילד גֶעוֶוען אַ שְׂרֶעק, גֶעזוּנט אוּן דִיק,
מְ'הָאט גֶעצִיטֶערט פָּשׁוּט פַאר זַיין בְּלִיק,
וִוי בַּיים ווִילדֶען חֲזִיר זַיינֶע צֵיין, 63)
אַייזֶען-שְׁטַארְקֶע וִוי ער אִיז אַלֵיין.
טַאקִי חֲזִיר, וִוי מִיר וַוייסֶען,
הָאט ער אִין דֶער וֶועלט גֶעהֵייסֶען. 64)

חַזִיר האָט די ערד אײנגאנצען אױפגעריהרט,
מיט די פיס געטרעטען און א װעלט געפיהרט,
שׂרות פלעגען קניען, איהם זיך בוקען,
ניט ארױס פון איהם איז קײנער טרוקען,
האָט געװאָלט זײן אױף דער װעלט ער אײנער,
ער זאָל הײסען פריץ, מעהר ניט קײנער.
יודעל, אין די אױגען איהם נאָר װי א דארן,
האָט מיט אלע גלײך געליטען פון זײן צארן.
חַזִיר איז ארײן צו איהם אין גארטען
און באלד בעל־הבית געװאָרען דארטען.
פינסטער יודלען איז געװען און ביטער
זעהן דעם חַזִיר בײ זיך אין די גיטער,
װאָס ער האָט ערװארבען זײ ניט גרינג,
װאָס געקאָסט איהם טײער האָט אלמדינג.
יודעל האָט א הארץ מיט מכות פול,
און פאר צרות איז דער קאָפּ איהם דול.
נישט געליטען פון די אלע שׂרות
האָט ער ביז אהער אזעלכע צרות.

מ.

מיט יסורים אַז געווען איז יודעל ואַט
האָט דאָס ווייב זיינס נאָך אַ טאָכטער איהם געהאַט.
קוים געעפענט האָט דאָס קינד די אויגען
האָט עס פון דער מוטערס ברוסט געזויגען.
זעהר פריה איז אַרויס עס פון די וויקעלעך,
ניט געוואָלט געבונדען זיין מיט שטריקעלעך.
ס'האָט געשריגען, ניט געלעגען שטיל,
און די מאַמע האָט געליטען פיל.
קוים אַ ציינדעל איז אַרויסגעקראָכען
האָט עס שוין דער מוטערס ברוסט געשטאָכען,
און דער מאַמע האָט פאַר גרויסע שמאַרצען
אָנגעהאַפט ביים זויגען פאַר'ן האַרצען.
לאַנג געזויגען האָט עס ניט די ברוסט,
צוגעוואוינט זיך בעקומען לוסט.
ס'האָט אין דרויסען זיך אַרויסגעצויגען,
און צו פרעמדע אויף די הענד געפלויגען.
מיט דער מוטער, וואָס אַ צנועה,
האָט געהויזט די מאַכטער ווי ס'איז נאָך.

„מילא, מאכט זי מיט א תנועה,
ס'איז די „אלטע" פּארט א מאמע דאך.
פּארט א מאמע, כאטש פונ'ם אלטען שניט,
גראב אקעגען איהר זיין קען מען ניט
מען מוז אקעגען צופיל צניעות
געברויכען כאטש אביסעל צביעות.
מינדעל אבער איז איהר ניט געפעלען,
זיך נאר קריגען מיט איהר פלעגט זי וועלען.
זי געזידעלט ווי דער גרעסטער שונא –
מינדעל איז אזוינע און אזוינע!
און א צוגאב נאך צו די פּארטייען
איז געוועזן איהר קריגען זיך און שרייען.
און פאר מעפיסטאפעלען איז א לעבען!
נאצען הויבט ער אן דענסמאל צו וועבען,
יודלען צופּארפּלאנטען גוט אין זיי
אין דעם גרויסען רעש און געשריי.
ווי א שלאטען שמש און א וואנדערער 65)
געהט פון איין פּארטיי ער צו דער אנדערער,
געהט מיט רכילות גאר א גאנצען פּאק,

ליגענס שיט ער, שיט ווי פון א זאק,
ענדערט זיך דעם פּנים און דעם קול,
ווי צום עסק פּאסט עס איהם אמאל.
פאר א דייטשיל זיך אמאל פארשטעל'ט 66)
מיט דער מאדע ווי א מאן פון וועלט.
רעדט אויך גריכיש טאקי נאר א גרעק,
גאר א גאנצער פילוסוף, א שרעק!

לייענט אַריסטאָטעלעס סְפָרִים, (67
דאָמערם שִירִים, שְקָרִים. (68
פאַר אַ פָּרוּש זיך אַמאָל געמאַכט, (69
און מיט פְּרוּשִים צייט אין קלויז פאַרבְּראַכט.
טהוט־אויף שעהנע שְפִּיצלעך אין דער גְמָרָא,
דְרִינגט אוים איינס פונ׳ם אַנדערן על־פּי סְבָרָא.
קיינער איז אַ מַחְמִיר נִיט ווי ער,
ס׳איז פאַר איהם קיין מִצְוָה נִיט צושווער.
„זאָגט, רַבּוֹתַי, וואָס די שולד איז מיין?
– פרעגט ער פְרוּם און קנייטשט דעם שטערן –
זאָגט, וואָס האָב איך עפּים מְקַיֵם זיין?
טהו איך עס, רַבּוֹתַי, גערען. (70
איך בעדאַרף מען הערען ווי אַ קְנעכט,
ווען איהר זאָגט אֲפִילוּ לינקס איז רעכט. (71
אויף דאַרויף בעשטעהט עס דאָך אינגאַנצען:
ווי מען שפּילט אַזוי בעדאַרף מען טאַנצען".
שפּעטער ווערד ער איבער גאָר געביטען,
„וואָס געשריבען, זאָגט ער, דאַרף מען היטען
און וואָס יענע טְרַאכטען אוים
וואַרף בְּלא בּוּשָה עס אַרוים,
אויך דעם גֵיהִנֹם און גַן־עֵדֶן,
איך דערמיט וואָס מ׳וויל איינרייִדען.
יענער טאַקי איז גערעכט,
זייט ניט, זאָגט ער, ווי די קנעכט,
וועלכע דינען נאָר דעם האַר
אין דער האָפנונג נעהמען שְׂכַר. (72

נִיט אַזוֹי אַ צַדִיק אִיז מֶען, נֵיין!
„צַדִיק" דִינט לְשֵׁם מִצְוָה נָאר אַלֵיין". [73]
אוּן אַמָאל בֶּעקוּמט עֶר גָאר אַ פָּנִים
וִוי אַ „חָסִיד" נָאר, פוּן יָמִים וְשָׁנִים. [74]
וַויים גֶעקְלֵיידט, אִין צֶעהנטֶען אַיינגֶעבוֹיגֶען,
מַאכט כַּוָונוֹת, גְלָאצט אִי מִיט דִי אוֹיגֶען.
בְּשוּתְּפוּת מִיט חֲסִידִים לֶעבּט עֶר פְּרַיי,
אוּן עֶס גִילט בַּיי אִיהם שְׁטַארק דָאקטֶערַיי.
הֵיילט מִיט שֵׁמוֹת אַלֶע וואוּנדֶען,
מִיט מַלְאָכִים אויסגֶעבּוּנדֶען.
מֶעפִּיסטָאסֶע, עֶר הַכְּלַל
אַרבֵּייט, אוֹיף אַגַאנג נִיט פוֹיל,
רְכִילוּת דָא בַּיי אִיהם אַקְוַאל
אוּן צוּם רֵיידֶען אוֹיךְ אַמוֹיל.
רֶעדט פַּאר דַייטשֶׁען אוֹיף לַמְדָנִים:
„צַאפֶּעס זֶענֶען דִי בַּטְלָנִים,
מְ'הָאט פוּן זֵיי קֵיין מִילךְ, קֵיין וָואל,
אוּן זֵיי גִיבּ-גִיבּ אָהן אַצָאהל!
אָפֶּען זָאג אִיךְ, כְּ'וֶועל מִיךְ גָאר נִיט שֶׁעמֶען,
סְ'גַאנצֶע לוּמדִיש מֶעג דֶער רוּחַ נֶעהמֶען.
שְׁפִּין-גֶעוֶועבּ אוֹיף צָרוֹת
זֶענֶען דִי בּוֹיךְ-סְבָרוֹת,
אוּן דִי דִינִים
אַלֶע מִינִים.
פְּלִיגֶען, וֶועט אִיהר, אוּן דִי שְׁפִּינֶען
צְווִישֶׁען מֶענשֶׁען אוֹיךְ גֶעפִינֶען.

בײַ זיך װענען יענע שטאַרק פֿאַרריסען,
װאָלטען װי אַ הערינג אײך צעריסען.
נאָר דערפֿאַר, װאָס עטץ קוקט אין אַ ביכעל,
און אין קעשענע שבת טראָגט אַ טיכעל.
װײַיל עטץ אױסגעקעמט איז נאָבעל,
און עסט פֿרײַטיג צונאַכט קײן קנאָבעל!
מײנען, גאָט איז זיך גאָר מחיה, קװעלט,
װאָס אַזױנע האָט ער אױף דײַן װעלט.
מײנען, אַז דער עיקר גאָר
פֿון בעשעפֿניש אַלערלײ,
טאַקי איז דאָס מענשיל נאָר,
און פֿון מענשען — װענען זײ.
זײ מיט די הװיות
גיבען גאָט צו היות.
מײנען, אַט דערמיט
גאָט אַ מענטליך אָנצוטהאָן.
כ׳לעבען, האָט מעהר ניט
קודשא־בריך־הוא װאָס צוטהאָן!"
דאָ געעקט — אַ שפּרונג צו לומדים דאָרט,
רעדט אױף דײַטשען אום װאָס אין דער קאָרט:
„אױ, משטײנס־געזאָגט, די ײַידענע דײַטשען!
קענען ניט קײן עברי, ניט פֿאַרטײַטשען,
זײער חכמה איז נאָר פֿלאַפּלען, רײַידען,
לאָזען װי די גױים שעהן זיך קלײַידען,
טראָגען מאָדנע הױזען מיט אַ רעקיל
געהן אַפֿילו שבת מיט אַ שטעקיל.

האלטען שטארק פון יענער נאר מעטאדע-
קלוג און גוט און שעהן איז וואס די מאדע.
קומט ארויס א מאדנער מין געדאנק,
מאכען זיי דערמיט די וועלט שוין קראנק.
ס'איז א ליארעם און א געפילדער,
ווער עס פילדערט ניט איז א ווילדער.
ס'מעג ניט האבען יענע זאך א זין,
ווערד עס הייליג, להבדיל, ווי א דין.
מיינט איהר אפשר, אז ס'געשריי געוועהרט?
מארגען שרייען אלע פונקט פארקעהרט!
ס'קומט א שפאגעל נייע זאך ארויס,
וואס א נאר א חכם טראכט זיך אויס
ווערד פארווארפען יענע מיט געשריי
און די תורת לאקשען ווערד ביי זיי
„פאנאטיקער” רופט אייך ביי זיי גרויס און קליין,
וייל איהר האלט וואס גרויסע שרייבען פאר,
ניט צו-וויסען, אז דאס זענען זיי אליין,
וואס ביי זיי אינגאנצען איז פרעמדם נאר.
אייך איז אייערם און אויך אלטם זעהר ליב,
זיי פארקעהרט, נאר פרעמדם, נאר נייעם גיב.
מיינען, אלץ וואס אלט איז נאריש, שלעכט,
און אלסדינג וואס ניי איז קלוג און רעכט.
אלטע האבען ניט ביי זיי קיין פנים,
האלטען זיי פאר ווילדע גאר נארנים.
ס'איז פון זייער זיך-בענעהמען ניכר,
אז אינגאנצען זענען זיי דער עיקר,

אוּן אִיהר וֶוענט גָאר אִיבּרִיג, אַלטֶע סְקְרַאבֶּעס,
אָט דָאס וָואגֶען זֵיי, דִי דַייטשֶׁען, דְרַאבֶּעס.
פִיל נָאךְ עֶרגֶער וֶוענֶען דִי חֲסִידִים,
מֵיינֶען, אַז זֵיי וֶוענֶען גָאטס בְּנֵי יְחִידִים,
דִי מַלְאָכִים וֶוענֶען עֶם בֶּעשַׁאפֶען,
נָאר כְּדֵי צוּבֶּעדִינֶען זֵיי וִוי שְׁקְלַאפֶען.
שְׁפַאנֶען אַיין זֵיי וִוי דִי בְּהֵמוֹת,
טְרַייבֶּען אָן זֵיי מִיט דִי שֵׁמוֹת:
הַיידַא! פְלִיהט גַאלָאפ, גַאלָאפ,
פְלִינק מהוּט אוּנֶזער אַרבֵּייט אָפּ!
אִיהר בַּיי זֵיי וֶוענט קַיין פַארגֶעהם,
קַאלטֶע מֶענשׁלֶעךְ אָהן שׁוּם פַייעֶר,
אַייעֶר „בֵּיצָה”, לְמָשָׁל, כְּ׳נֶעהם,
אִיז בַּיי זֵיי נִיט וֶוערט קַיין דְרַייעֶר.
פַייעֶר, וַואסֶער וֶוענֶען זַאכֶען
לַייב אוּן נְשָׁמָה רֵיין צוּמַאכֶען.
סְ׳דַארף, לוֹיט זֵיי, דֶער מֶענשׁ זַיין פַייעֶר־הֵיים,
סְ׳פָּנִים אוֹיסגֶעפְרִיעֶט וִוי אַ צִימֶעס,
פַאר הִתְלַהֲבוּת אָפּגֶעהן אַזש מִיט שְׁוֵויים,
סְ׳אִיז אַזַא שֵׁעהן פֶּנִים׳ל גָאט נִיט נִמְאָס.
לָאמִיר נֶעהמֶען וַוייטֶער נוּמֶער צְוֵויי:
וַואסֶער! הַאלטֶען זֵיי אִין אֵיין גֶעשְׁרֵיי.
סְ׳אִיז פַארשׁמִירט דִי נְשָׁמָה, אִיז קְרַאנק מְסֻכָּן,
מְ׳דַארף אִין וַואסֶער טוּקֶען זִיךְ אוּן טוּקֶען.
אִיז וִוי פוּרפֶּעל רוֹיט דִי זִינד,
וֶוערד זִי וַויים וִוי שְׁנֶעה אַצִינד.

לויפֶען פְּרִיה אִין וַואסֶער מִיט'ן בֶּעגִין,
אַט וָואס פְּלִיַאסקֶעדְרִיגֶעם לִיגט אִין זִין!
וִוילֶען טובלֶען אַלֶע אִין זִיבֶּען וַואסֶערן,
סְ'פֶּעהלט נִיט מֶעהר וִוי אויך דִי זון צוּכַשֶׁר'ן".
דָא גֶעעֶקט — אַ שְׁפְּרונג צוּ דִי חֲסִידִים דָארט,
רֶעדט אויף אַלֶע אַנד'רֶע אוים וָואס אִין דֶער קָארט.

מעפיסטאסיע, וואס מיט יודלען פריהר געשעקט,
דורך די דריי געוויסע שווערע זינד, 76)
האט די ערגסטע - שנאת חנם, איצט דערוועקט,
און דערמיט פאראומגליקט איהם אצינד. 77)
מ'קריגט זיך, מ'האט זיך פיינט אשרעק!
דער אויף יענעם הויבט אויף זיינע הענד,
דער אויף יענעם שפייעט קלעק,
ווינשט איהם: ברעכען זאל ער ריק און לענד.
קריג און שנאה האבען זיך פארמעהרט,
איינער וויל דאס, יענער פונקט פארקעהרט.
איינער זאגט נאכט, זאגט דער צווייטער טאג,
דא איז שמחה וששון, דארטען קלאג.
יודעל געהט שיער ניט אראפ פון זינען
און ער קען קיין רוה זיך ניט געפינען.
און דערווייליע ווי ער האט גריזאטע
איז ארויס דער חזיר פון זיין בלאטע,
ריהרט-אויף יודעלס פערמע מיט זיין צאהן,
און צורייבען וויל ער איהם ווי מאהן.

ס'רודפט איהם דער פיינד אלץ מעהר
ביז עס ווערד איהם שרעקליך שווער.
מיר אין מיין דערצעהלונג איז צוואיינג,
צושרייבען דא דעם שונא'ס גיינג,
ווי ער האט פון אנהויב אן
צרות יודלען אנגעטהאן.
מ'קען גאר זאגען: וואס איז ס'פאר א גאנג,
אונז אפהאלטען מיט א מעשה לאנג!
שא, כ'בין מקצר, ליבע יודען!
לאזט, רבותי, מיך צופרידען.
בקיצור, יודעל איז געשטאנען שמאל,
ס'האט דער שונא איהם פארטראכט,
אויף דעם פייער איהם געבראכט.
חרב ווערד דאס הויז זיינם ווי אמאל!
צו א גארטען זעהר א רייכען
קען מען יודעלס „גוט" פארגלייכען.
ס'האט דער גארטען גאר אן-אויג פארנומען,
איז א חזיר זיך אהין געקומען,
האט פארדארבען איטליכם ביימעלע
און צוטרעטען איטליכם קוויטעלע,
דארט געמאכט א תל, פארוויסט,
און פון רויזען בערגלעך מיסט.
יודעל איז ארוים בלויז אהן א העמד
און אוועקגעשלעפט זיך אין דער פרעמד.

יא.

אין דער מעשה אפשר נים געפעלט,
וועט אזויפיל טרויערדיגע שטעלען.
נאר ווער יודעלם לעבען שילדערן וויל,
מוז דערצעהלען צרות, מכות פיל.
ווייניג, יודעל, איז אין דיין געשיכטע פרייד,
זעהר פיל זענען דיינע צרות, דיינע לייד!
פאר דיין קעפיל, יודעל, און פארשטאנד,
פאר דיין הארץ, דיין ברייטער אפענער האנד,
האסט-דו תמיד, נעביך, פיל געליטען,
ווער נאר ס'האט געוואלט אויף דיר געריטען.
ס'ווייב דיינם האט דיר צוגעצויגען קנאה,
דיינע מעלות אנגעמאכט דיר שנאה.
וואלסט ניט גרוים געווען גאר אין די אויגען,
ווען דו זאלסט געווען צו גארנישט טויגען.
ווייניג דיינע שמחות, ווייניג דיינע פריינד,
צופיל דיינע קלאגען, צופיל דיינע פיינד.

יודעלם צרות ווער עס קען ניט הערען,
לייגען זיין געשיכטע מעג אויפהערען.
ס'וועט אזוי זיין טאקי פיל געשייטער,
טרויערדיגער ווערד די מעשה ווייטער.

* * *

נאקעט, בארפיס, אהן א גראשען געלט
לאזט אוועק זיך יודעל אין דער וועלט.
ווי א בעטלער וואנדערט ער פון לאנד צו לאנד,
מיט א טארבע און א שטעקען אין דער האנד.
דאכט זיך, פון אזויפיל לייד און פיין,
האט ער דאך אוים מענש בעדארפט גאר זיין,
יודעל אבער איבערטראגט אלסדינג,
מיט דעם ווייב איז איהם צולייDען גרינג.
איצט פארשטעהט ער ערשט ווי זי איז טייער,
ליבע ברענט אין הארץ איהם ווי א פייער.
פיהלט אין ארמקייט גאר זיך רייך,
רייכע זענען איהם ניט גלייך.
פונ'ם ווייב דעם ווערטה ווי עס געהער
שאטצען איז מען ניט אין שטאנד,
טהייערער פון בריליאנטען איז זי מעהר,
טהייערער פון א גאנצען לאנד. (78
ס'גיט דעם מאן געזונט צו, גליק,
ב'גוטע ווייב מיט יעדען בליק.

האלט אין שווערער נויט איהם אויף די פיס,
מאכט זיין ביטער לעבען האניג-זיס.
יודעל זינט דער חפה, זינט ער איז א מאן,
האט ער ניט געשפילט מיט׳ן ווייב א זא ראמאן.
פיהלט זיך ווידער יונג גאר אויף דאס ניי,
ווערד ביי זיך געשטארקט, פון דאגות פריי.
פיהרט ארום זיך שטענדיג נאר מיט איהר.
ב׳ליב דיך! זאגט ער, טהייער ביסט-דו מיר.
ליב פאר דיינע גוטע, קלוגע רייד,
און דיין שעהנקייט אינ׳ם פראסטען קלייד.
פאר דיין ליבשאפט צו די ארמעלייט, 79)
פאר דיין ליבשאפט צו א גר פון ווייט,
איהם צוקריוודען איז ביי דיר א זינד, 80)
און א יתום ליבסט-דו ווי א קינד.
הייסט, דעם חבר אפען מוסר זאגען,
ניט אויף איהם זיין חטא אין הארצען טראגען. 81)
הייסט אויך, צו בעדינטע ניט זיין שלעכט,
ניט בעהאנדלען גראב א דינסט, א קנעכט, 82)
הייסט אויך, יענע אל-דאס-בייז פארגעסען,
וואס אין זייער לאנד מען איז געזעסען. 83)
גוט זעהר ביסט-דו, נשמה!
ביסט אי קלוג אי שעהן,
כ׳וועל אין פייער, חכמה,
גערען פאר דיר געהן.
מעג וואס ס׳וויל זיך זיין מיט מיר,
וועל איך ניט אוועק פון דיר.

אַז אײנאײנעם איך מיט דיר,
איז מיר ליב די וועלט אינגאַנצען,
אומעטום דאָרט, דאַכט זיך מיר,
בליהען, וואַקסען פֿאָמעראַנצען.
ס'דאַכט זיך מיר: פונ'ם פינסטערניש, העט ווייט
הויבט דער הימעל אָן זיך אויפצוקלערען,
ס'עפֿנען טהירען זיך פונ'ם מזרח-זייט,
און עס טרעט אַרויס דער מאָרגענשטערען.
און ס'בעגינט אַ טאָג פון [illegible] צײַטען,
פון אַ נײַער וועלט, פון גליק אַ טאָג,
שמחה וששון אומעטום בײַ לײַטען,
און אַוועק דער זאָרג, געוויין און קלאָ[illegible].
פון אַ גרויסען שופר הערט זיך קולות.
ס'טראָגען ווייט אַרום זיך אין דער לופט,
ווי אין ים די וועלען, תקיעות גדולות.
ס'בלאָזט מיט כח, ס'דונערט און רופט.
ס'איז אַ רעש, ס'איז אַ גרויס גערידער,
מענשען קומען מיט געוויין, געבעט,
זיי צוקושען זיך ווי גוטע ברידער,
בעטען מחילה, שלאָגען זיך על חטא.
בעטען מחילה פאַר די אַלטע זינד,
וואָס אַמאָל זיי האָבען זיך געריסען
צווישען-זיך, נאָר טאַקי ווי די הינד.
אָרמע, שלאַפֿע, נעביך, שטאַרק געביסען.
און די טראָפּענס אין די ימים צוויי-
ימים ריינע בלוט און ביט'רע טרערען,

וואס געווארען אין דער וועלט דורך זיי,
יעדער ווערט א שיינענדיגער שטערען.
און העט-העט גאר אויפ'ן העכסטען ארט,
פון די בערג אריבער, אויף א סקאלע,
פארטיג אויסגעבויט שטעהט גאטס הויז דארט,
ס'ציהען זיך אהין די פעלקער אלע.
קומט אהין און לאמיר גאטס ווארט הערען –
זאגען פעלקער אלע אין איין קול –
לאז פאר לעהרנען מענשען אונז צו-ווערען,
קליגער, בעסער שוין זיין ווי אמאל. (84
אויף די הענד מיך מיט דיר טראגען זיי,
זייער שלעכטקייט צו אונז צופארגלעטען;
ס'טהוט אצינד דארויף דאס הארץ זיי וועה,
ווילען זיי דערמיט אונז מחילה בעטען.
כ'בין ביי מיר אין הויז א פריץ ווידער,
אויפ'ן קאפ דיר ווידער שיינט די קרוין,
דאס דערקוויקט מיר אלע מיינע גלידער,
פאר מיין צער גאר דער בעסטער לוין.
כ'שאפט די ליבע מיר א וועלט א נייע,
כ'ליב דיך טיף פון הארצען, מיין געטרייע!
שטארק איז יודעל אין זיין וייב פארליבט,
ווען עס האט דער שונא איהם בעטריבט. (85
ס'איז אזוי שוין אין דער וועלט געשטעלט,
אז עס פארט זיך ניט געפיהל מיט געלט.
צום בעווייז, רבותי, האט איהר אייך,
ווייניג פיהלט איהר, נעביך, ווענט איהר רייך.

ווערד איהר אָבּער אָרעם, האָט איהר שמאַרץ.
אַ, בעקומט איהר שוין אַ מענשליך האַרץ,
הויבּט איהר אָן צופיהלען, צופאַרשטעהן,
און דערקענט וואָס גוט איז, רעכט און שעהן?
ווייך ווי טייג שוין זענט, רבותי, איהר.
האָטש צולייגען אייך צו אַ געשוויר.

יב.

יודעל מיט'ן ווייב אַז געהט אַראָפּ פונ'ם מאַרק,
הויבּען זייַנע טעכטער אָן צוגילטען שטאַרק.
מעהר מיר מענשען ווערען עלטער,
ווערד די וועלט צו אונז אַלץ קעלטער.
תּמיד האָט די וועלט אין יעדער צייַט
ליבּ פרישצאַפּעלדיגע יונגע לייַט.
ס'איז פון יודעלס טעכטער איצט די ריידע,
זענען אין דער מאָדע, גילטען בּיידע.
ס'האָט דער עלט'רער וועניג־וואָס די וועלט געזאַרט,
זי איז טאָג ווי נאַכט געווען אין שטוב פאַרשפּאַרט.
איבּער בּיכער איז זי נאָר געזעסען,
און אַן־אוצר ספרים אויפגעגעסען.
ס'איז ניט אויף דער וועלט געווען כּמעט אַ זאַך
וויסען זאָל זי עס ניט, וועניג צו אַ סך.
אייַנגעשלונגען, זאָגען מיר עס זיכער,
האָט פון יענער צייַט זי אַלע בּיכער.
לומדים, בּעלי־מוחות פון איהר שטיט
פלעגען קומען אין איהר הויז אַריין,

און געטהאן מעהר האט מען דארטען ניט

זיי זיך אין דעם לערנען מפלפל זיין.

האמפערן פלעגט מען שטארק זיך און זיך קריגען,

איינער האט דעם אנדערן ניט פארשוויגען.

באלד ווי איינער רעדט ארויס א ווארט,

שלאגט דער צווייטער אפ איהם אויפ'ן ארט.

בוצקעט זיך מיט איהם אוועק ביינאנד,

„ורמינהו", כ'פרעג דיך ווידער־אנאנד!

איינער קען מיט חריפות ווייזען שווארץ איז ווייס,

ריין צומאכען אי אשרץ אויפטהאן נייס! (86

מאכען פלעגט מען גרויס געטימעל,

רעש ביז'ן זיבטען הימעל.

מינדעל ויערד דערפון גאר גרעבער, דיקער,

איהר איז לערנען דאך דער גאנצער עיקר.

האט געקענט אויך שפראכען אהן א צאהל

אויסגעמישט זיי אלע מיט אמאל.

זיך מיט צירונג אויסצופוטצען,

דרין געפינט זי ניט קיין נוטצען.

פרעמדע צוגעפעלען

האט זי ניט געוואוסט,

און צושפילען ליבעס

ניט געהאט קיין לוסט.

ביי דעם פאטער זיצען וויל זי

מיט דער מוטער, אויף גאנץ לאנגע יאהר.

יודעלם אינג'רע טאכטער־זשע אקעגען

איז געגאנגען גאר אין אנדרע וועגען.

זוִי דִי שְׁוֶועסטֶער און דִי לַאפֶּענטִיטצֶען,
וֶועלכֶע דָאס אַלֵיין נָאר וֵוייסֶען,
אָפּגֶעזוּנדֶערט זִיךְ אִין שְׁטוּב צוִויטצֶען,
הָאט אַטוּיט בַּיי אִיהר גֶעהֵייסֶען •
סְ׳הָאט אִיהר עֶפִּים וִוי גֶעפֶעהלט
נִיט אַ קוּק מְהָאן אויף דֶער וֶועלט•
לִיבּ גֶעהַאט זִיךְ וַואשֶׁען, שְׁמוּקֶען,
און אויף פְּרֶעמדֶע זִיךְ פַּארקוּקֶען. (87
„בַּיי מִיר, זָאגט זִי, וֶוענֶען מֶענשֶׁען דָא,
און „אַתָּה־בְחַרְתָּנִיקֶעם" נִישְׁטָא.
סְ׳מֶעגֶען זַיין, וִוי מְ׳זָאגט, רֶב יוּדֶעלס קִינדֶער
טַאקִי דִי בֶּערִיהמְטֶע גָאר יַחְסָנִים,
נוּ, בְּכֵן דַארף מֶען הַאלטֶען זִיךְ בֶּעוִינדֶער,
און מִיט קֵיינֶעם נִיט זַיין קֵיין מְחֻתָּנִים?
דַארף מֶען, הֵייסט עֶס, זַיין בַּיי זִיךְ פַּארְרִיסֶען,
אַז אַ גוֹי פַאר׳לִיבְּט זִיךְ — זָאג אִיהם אָפּ,
כְּ׳וִויל וִוי מִינדֶעל גָאר פוּן דִיר נִיט וִויסֶען, (88
און פַארזִיצֶען בִּיזְ׳ן גְרוֹיסֶען צָאפּ!
נֵיין! עֶס קֶען נִיט זַיין אַזוֹי,
סְ׳אִיז פַאר אַלֶע מֶענשֶׁען גְלַייךְ
בָּרוּךְ־הוּא וּבָרוּךְ שְׁמוֹ
אֵיינֶער אִין זַיין הִימֶעל־רַייךְ• (89
אַלֶע מֶענשֶׁען וִויל עֶר זָאלֶען לֶעבֶּען, (90
זֵייעֶר נְשָׁמָה נִיט פוּן קְלִיָּאטשֶׁע, כְּ׳לֶעבֶּען!
וָואס מִיר מִינדֶעלס קָאפּ מִיט אִיהרֶע זַאכֶען?
סְ׳הַארץ אִיהרס בֶּעסֶער לָאז זִי אֵיידֶעל מַאכֶען. (91

איהר פאַרגניגען איז געוועזען
שעהנע ספרים נאָר צולעזען,
וואו עס ווערען מעשות, וואונדער פיל געבראַכט,
און אַליין אַ ליבע־ביכעל אויך געמאַכט.
ריידען פלעגט זי נאָר פון ליבע און פון גליק,
מיט די אויגען אַלץ צום הימעל טהאָן אַ בליק,
ריידען מיט געפיהל און מיט פייער,
ליבע – אַט וואס גוט איז און טהייער!
פלעגט שפּאַצירען אָפט מיט איהרע לייט,
אין געשפּרעך מיט זיי פאַרגעהן העט ווייט. 92)
האָט מיט איהר חן־מאַכען און העזות
צוגענומען פראַסט ביי יענעם ס׳חיות. 93)
ס׳האָט געהערט זיך ביי איהר אין די לידער:
ליב זיך האָבען לאָמיר, שוועסטער, ברידער!
ליב אפילו האָבען אונז׳רע פיינד,
גוטס טהאָן שונאים אויך אַזוי ווי פריינד. 94)
האָט ווער אונזער רעכטע באַק געשלאָגען,
אויך די לינקע לאָמיר איהם צוטראָגען. 95)
אַט אַזעלכע לידער מיט אַזעלכע ווערטער
פלעגט זי תמיד זינגען אין די אַלע ערטער.
תחילת זענען איהרע פריינד גאָר געווען ווייניג,
ס׳זענען איבער איהר געוועזען ניט אַלע אייניג,
ס׳האָבען זי אַ טהייל פאַרגעטערט און געאַכט,
אַנד׳רע ווידער פון איהר גאָר געשפּאַט, געלאַכט.
אפגעלויפען איז די יוגענד איהר ניט שטיל
אויסגעשטאַנען איז זי גרויסע צרות פיל.

וְוִי דִי מוּטֶער אִין דִי פְּרֶעמְדֶע מְקוֹמוֹת
אויך גֶעלִיטֶען פִּיל פוּן מֶענְשֶׁען־בְּהֵמוֹת. (96
בִּיז אַ גְרויסֶער מָאנַארךְ אִיז גֶעקוּמֶען
אוּן זִי פְּלוּצְלִים פַאר אַ וַוייבּ גֶענוּמֶען. (97
עֶר נִישְׁקָשֶׁה הָאט בֶּערֶעכֶענְט וָואס עֶר טְהוּט,
עֶפִּים קוּמְט זִי דָאךְ אַרויס פוּן יוּדֶעלְס בְּלוּט
יוּדֶעלְס יְחוּס לַייקֶענְט דָאךְ נִיט קֵיינֶער,
אִי פוּן זַיינֶע בְּלוּטְפַיינְד אויךְ נִיט אֵיינֶער.
שׂוֹנְאִים מֶעגֶען זִידלֶען אִיהם: וְשִׁיד חַאלַאמֵיי!
יַעֲקֹב'ס אֵיינֶקֶעל אִיז פִּיל אֵיידְלֶער נָאךְ פוּן זֵיי.
עֶר בֶּעדַארף נִיט קוֹיפֶען קַיין דִיפְּלָאם פַאר גֶעלְט,
הַאט אַ יִחוּס־בְּרִיף אַן־אַלְטֶען וְוִי דִי וֶועלְט.

יג.

יודעלס טאכטער, אז דעם מאן בעקומען,
האט א גאנצע וועלט באלד אפגענומען,
איז געווארען גאר די ערשטע דאמע,
אפגעריסען גאנץ זיך פון דער מאמע,
– מ׳ווערד אין עושר און אין כבוד שטאלץ
און בעדינטע האט זי פיל ווי האלץ.
ס׳טראגען זי פיל שררות אויף די הענט,
און מאנארכעס, מיט איהר זיך בעקענט.
יעדער זי צוגאסט געבעטען האט צו זיך,
עס פארברייט זיך אין דער וועלט איהר נאמען גיך.
און דערווייל האט יודעל, ניט פאר אייך געדאכט,
ס׳לעבען זיינס אין צרות און אין נויט פארבראכט.
ארים איז ער געווען און נידריג, קליין,
אין דער פרעמד שטארק שלענד ווי א שטיין.
זיך געמאטערט האט ער ביז צום טויט
צודערטאפען ס׳טרוקען שטיקעל ברויט,
צובעקומען ערגיץ וואו א לאך,
איבערזיצען רוהיג האטש א וואך.
אט אבי נאר ווי ס׳איז מעגליך,
ניט צוזיין נע-ונד טאג טעגליך.

שלעכט. עס איז גארנישט צומאכען!
יודעל אויף דער עלטער מיט'ן געזינד
האט געמוזט נאך אלע זאכען,
נעביך, אנקומען צום רייכען קינד.
אך און וועה איז אבער יענע פעטער,
וואס צו קינדערס הילף בעדארפען שפעטער
זיי פארלירען זייער פנים,
מען בעטראכט זיי פאר נאראנים.
עס געפעלט ניט זייערס קיין שום זאך
זייער עלטער, נעביך, ווערד צו שמאך.
עס געפעלט ניט זייער רייד,
זייער פיהרונג, זייער קלייד.
עס געפעלט ניט ווי זיי שטעהען,
ווי זיי זעען, ווי זיי געהען.
קומען זיי אריין אין הויז,
אין די שיך מיט דער קאפאטע,
שיקט מען, מחילה, זיי ארויס-
פע, זיי טראגען אן די בלאטע!
געהן זיי אונטען אין דער קיך אראפ,
זאגט מען: אך, זיי נאשען פונ'ם טאפ!
ווילען זיי אריינגעהן וואו מען עסט,
זאגט מען: זייט-זשע מוחל ווייטער, געסט!
ווילען זיי חאטש זיצען מיט די קנעכט,
זאגט מען: ס'מאכען זיי די אלטע שלעכט.
העלפען זיי אין וואס ס'איז פאר א פאך,
זאגט מען: געהט, דאס איז ניט אייער זאך!

האָבען זיי פון ווייטען זיך געשטעלט,
זאָגט מען: זיי געהט כּלל ניט אָן די וועלט!
ריידען זיי,—וואָס, זאָגט מען, רעדט איהר פיל;
שווייגען זיי, וואָס, זאָגט מען, שווייגט איהר שטיל
בקיצור, וואָס זיי טהוען איז ניט גוט,
מען פארטריפט זיי תּמיד זייער בלוט.
יודלען איז געוועזען אויך וועה און ווינד,
אַנקומענדיג נאָך הילף צו זיין קינד,
שולדיג מאַכען ס'קינד איז דאָך ניט גרינג,
ליבּע געהט איהר ניט אַראָפּ פון צינג.
ליבּע איז איהר איינציג וואָרט,
דרשט עס אין יעדען אָרט.
שולדיג זענען דא, א פּנים,
פונ'ם מאַנס צד די מחותּנים.
ס'האָט א טהייל, כּפי ס'איז א קלאַנג,
יודלען פיינט געהאַט פון לאַנג.
נאָך א טהייל פון גרויסע שׂררות ווידער
שטעהט ניט אָן צוזיין מיט יודלען ברידער-
אַט דער שלעפּער, פון אַן־אָרמער נאַציע,
זאָל זיין מיט זיי שׂררות „פּאַני־בּראַציע"!
אַנד'רע זאָגען מיט א גרינג געמיט:
מילא יודעל – מאַ, ער געהט נאָך מיט,
למאי נאָך מינדלען געבען עסען,
אַט דער מויד, וואָס איז פאַרזעסען?
גאָרנישט טהוט עס אַט דאָס מיידעל.
ניט געננג וואָס זי איז פויל,

און אזוי פארגרעבט, ניט איידעל,
שפּענט זי אויף אונז־אויף נאך אמאל!
לאזט ניט אויס פון אונז אי איינעם,
איז פארריסען, הערט ניט קיינעם.
מינדלען מבוזה האבען זיי געמאכט
יודלען משונה גראבליך אויסגעלאכט.
קנעכט, געהערט אזוינס אין שׂררות,
פלעגען יודלען אנטהאן צרות
און פאר יעדען ביסען
ג'נוג איהם בלוט פארגיסען.
האבען פיל בלבולים אויסגעטראכט,
אויפ'ן פייער, נעביך, איהם געבראכט
בייזע הינד, וואס נאר אבי מען הייסט
איילען זיך דעם הארם בעפעהל דערפילען
פלעגען אויך אויף יודלען, ווי מען ווייסט
[illegible] מיילער הינטישע און בילען

יד.

יודלען אין דער וועלט דאם לעבען שווער
ווערד איהם נח׳ם תבה זיין געזינד.
וואם דער מבול צרות גיסט אלץ מעהר,
מעהר פארשפארט ער זיך מיט ווייב און קינד.
יודעל אין דער היים און יודעל אין דער וועלט
איז אין צווייערליי געשטאלטען פארגעשטעלט.
יודעל אין דער וועלט א קנעכט, א שמאטע,
אין דער היים א הער, א מאן, א טאטע.
דארט א ווארעם, ווי א פליג גאר שלאף,
דא א יש, א פריץ און א גראף.
דארט אהן לייב און לעבען, אהן געפיהל,
דא א מענש, ער לעבט און פיהלט זעהר פיל.
דארט א ניכטם, אהן בילדונג, אהן א ציינ,
דא א למדן, רעדט און ווייםט אלםדינג.
דארט דערשלאגען שטארק פון המן׳ם מסירות,
דא גאר לעבדיג-פרעהליך, זינגט זיך זמירות.
אין דער היים פארגעסט ער זיינע שמארצען,
ליבט זיין ווייב, זיין קינד פון גאנצען הארצען.

פּוצט זײַן װײַב מיט װאָס ער קען נאָר קריגען,
די צופּוצען איז זײַן בעסט פאַרגניגען.
הײנט אויף איהר און װאָס ער האָט אַ שמאַטעס
איז פון קאָפּ בעהאַנגען ביז די פּיאַטעס.
מינדעל זײַנע ליגט איהם אויך אין זינען,
חכמות פּלעגט ער פיל אין איהר געפינען.
לײַטיש רײד אויף איהר מיט שנאה
שרײַבט ער עס צו נאָר צו קנאה.
„װײס איך דען ניט, פּלעגט ער זיך בעקלאָגען,
אַז ניט אמת איז װאָס שונאים זאָגען.
איך זאָג עדות, װי זי האַסט בטלנים,
אַרבײט, זאָגט זי, און ניט זײַט גזלנים. 98)
לאָז דײַן שטוב זײַן אָפען אַלע צײַט,
זאָגט זי, פאַר די אַלע אָרמע לײַט. 99)
ליבען מענשען גאָר אָהן אונטערשײד —
דאָס איז איהרע אמת קלאָרע רײד. 100)
הײסט: קײן מענשען ניט פעראַכטען,
און אַלײן זיך ניט שטאַרק אַכטען. 101)
מענשען, געצען־דינער גאָר,
אויך ניט קרימען זײ אַ האָר.
אָרמע בײַ זײ שפּײַזען זאָל מען פײַן,
און די קראַנקע מבקר חולה זײַן. 102)
און די טויטע זײערע אויך בעקלאָגען,
פון'ם אָבער צער אַרויסצושלאָגען. 103)
מ'דאַרף זי, װי איך, קענען רעכט,
װעט מען זעהן, זי איז ניט שלעכט,

אִיז גֶעלֶערֶענט און מִיט אַלֶע מַעֲלוֹת,
אִיז אַ גַאנצֶע רֶבִּצִין, פַּסְקֶ׳ט שַאֲלוֹת.
וִוי אַ יוּרִיסט קֶען זִי גוּט דֶעם דִין,
וִוי אַ דָאקטָאר אוֹיךְ דִי מֶעדִיצִין.
קֶען אוֹיךְ פִיזִיק, אַסטְרָאנָאמִיֶע
חֶשְׁבּוֹן און דִי עָקָאנָאמִיֶע ;
קֶען נַאטוּרגֶעשִׁיכטֶע וִוי פְּרָאפֶעסֶער,
און דִי אַנַאטָאמִיֶע פִיל נָאךְ בֶּעסֶער.
אִין הִיסטָארִיֶע גוּט בִּיז אוֹיף אַ הָאר
אִיז זִי וִוי אַ יוּד אִין אַשְׁרֵי קְלָאר.
הַיינט דִי קֶענֶער מֶעגֶען זִיךְ נִיט שֶעמֶען
דְרִינֶען, כְּ׳לֶעבֶּען, בַּיי אִיהר שְׁטוּנדֶען נֶעהמֶען.
אִיהרֶע גְלַייכֶע וֶוערטלֶעךְ וֶוענֶען שְׁפִּיצִיג,
אִיהרֶע מְשָׁלִים גָאר חִידוּשִׁים וִויצִיג. 104)
כְּ׳פַאל פון לַייטִישׁ רֵייד נָאךְ נִיט אַרָאפּ,
עֶס זָאל מִיר זַיין, טָאכטֶער, פַאר דַיין קָאפּ?
יוּדֶעל נֶעבֶּען וַוייבּ און קִינד דֶערפִיהלט,
סְ׳וֶוערֶען זַיינֶע שְׁמֶערצֶען אִיהם גֶעשְׁטִילט.
הָאפט נָאךְ תָּמִיד אַלץ בַּיי זִיךְ,
אַז גֶעהָאלפֶען וֶוערֶען וֶועט עֶר גִיךְ.
גָאט, נִישְׁקָשֶׁה, אִיז אַ טַאטֶע,
און פַארגֶעסט אִיהם נִיט עַד-עַתָּה!

טו.

יוּדֶעל, סְ׳לֶעבֶּען אִיהם וָואס וַוייטֶער שְׁוָוער
בְּלָאנקֶעט זִיךְ אַרוּם אַהִין-אַהֶער.
שְׁטֶענדִיג הֶערט עֶר סְ׳אַלטֶע לִידֶעל:
וַוייטֶער, זַייט-זְשֶׁע מוֹחֵל, אִידֶעל!
קוּמט אִיהם אוּים אַרִיבֶּערגֵעהן אַ בְּרִיק.
הֵייסט מֶען צָאהלֶען, אָדֶער גֵעהן צוּרִיק.
אוּן בַּיים דוּרכגֵעהן שְׁרֶעגֶעק וואו אַן-אָרט,
„לַייבּצָאהל״, יוּדֶעל, גִיבּ! אִיז אַלק אֵיין וָוארט. (105
סְ׳אִיז קַיין רוּה פַאר אִיהם נִיטָא,
שְׁטהֶמֶען קָאסט אִיהם טְהַייעֶר;
פַאר אַ חַיִי-שָׁעה
מוּז עֶר צָאהלֶען שְׁטַייעֶר.
„שׁוּצגֶעלד״, יוּדֶעל, גִיבּ מִיר!
זָאגט אִיהם אֵיינֶער.
גִיבּ דֶערפַאר וָואס מְ׳בְּרֶעכט דִיר
נִיט דִי בֵּיינֶער. (106
יֶעדֶער אִין דֶער וֶועלט
לָאזט אִיהם נִיט צוּרוּה:

גיב מיר, יודעל, געלט,
מעלק זיך ווי א קוה! 107)
מ'וואונדערט אפּ פאר איהם אן ארט,
און מע מעלקט איהם, מעלקט איהם דארט. 108)
ס'קומען הינד פון אלע גאסען,
ווילען דא אויך עפּים נאשען. 109)
מעלקט מען ביז עס לאזט זיך אוים
און מע טרייבט איהם באלד ארוים.
יודעל טראכט, און זוכט הסברות,
געהט ארום אין איינע צרות
הין־און־הער, און מאכט די קינד
צובעקומען ס'ביסעל מינץ.
מ'צווינגט איהם מיט'ן הארבען לשון
דרעהען, מאכען מיט דער רייף,
כשר, זאגט מען, איז זיין גראשען,
יודעל נאר אליין איז טרייף.
צופארשווארצען יודלען ס'פנים,
פאלען שונאים אויף א שפּיצעל —
געבען אין איהם די סימנים:
לאטעם, און א געלען מיצעל. 110)
אין אזעלכע זאכען
איז ער גאר צום לאכען.
און בעקומט א פנים גאר
טאקי ווי א רוח נאר.
וויינט א קינד ביי דעם און דעם,
שרעקט מען עם און טהוט א רוף:

„יודעל, איהם אין טארבע נעהם,
נעהם איהם, יודעל, עס איהם אויף!" (111
יודלען שלים פון אלע זייטען,
אוי־וועה, שווערע, שווערע צייטען!
„יודעל, אויף הוצאות! שרייט אן־עולם,
אין דער וועלט וואס שלעפט זיך מיט'ן צלם,
געהן מיר עס א נאז אנרייבען
אונזער פעטער רב ישמעאל,
מחילה, איהם ארויסצוטרייבען
טאקי באלד פון ארץ־ישראל.
ווילען מיר דיך ניט פארשעמען
און דיין ברכה פריהער נעהמען.
סטייטש, וועט הייסען עס א גאנג פון מענשען,
לאזען זיך אזוי ווייט אין א לאנד,
און רב יודלען פריהער ניט צו „בענשען"!
נא־ושע, זאלסט געדענקען, אונזער האנד!...
נא־ושע דיר, פראסט אדון המצאות,
און דו גיב אונז אויף הוצאות". 112)
איינמאל זאגט א פריץ אן זיין ווייב:
„יודעל! אומריין, שמוציג איז דיין לייב,
קענסט, חלילה, מיינע לייט פארשמירען,
ס'איז א מצוה דיך אין באד צופיהרען". 113)
און דער בעדער טארקוועמאדע 114)
הייצט אוים ס'בעדיל מיט פאראדע.
ג'וועז א בעדער איז ער דאך א טרייער,
ס'ווערד אין בעדיל היים, א העליש פייער.

ס'זֶעצט די פַּארֶע שְׁטַארק ווי וַיילֶען רייך,
און בָּאד־יונגֶען נֶעהמֶען יודלֶען בַּאלד,
ציהֶען איהם אוים, מְחִילָה, הֶעט־הֶעט הויך,
פַּארֶען איהם די בֵּיינֶער דָארט מִיט גְוַואלד.
בָּאדגֶעלט — מִיט אַ חוזיק־מַאכֶען
מָאהנֶען זֵיי איהם שְׁטַארק —
לָאז אונז, יודֶעל, דַיינֶע זַאכֶען
און נַא דיר אין קַארק! 115)
פון די פְּרִיצִים איז נִיט צוּבֶּעשְׁרַייבֶּען
אַלֶע ווילדֶע מַעֲשִׂים און שְׁפַּאס־טְרַייבֶּען.
יֶעדֶער בַּארָאן
הָאט זַיין שִׁגָעון
אַט אַזוי פְּלֶעגט יודֶעל וַואנדֶערֶען
פון איין פָּרִיץ צו דֶעם אַנדֶערֶען.
וָואס אַ נַייעֶר שְׂרָרָה
איהם אַ נַייעֶ צָרָה.
און אַז עֶר בֶּעטְרַאכט אינגַאנצֶען גָאר,
וָואס אין לֶעבֶּען מִיט איהם איז גֶעשֶׁעהן,
קומט איהם איצט אין הֶעלֶע פַּארבֶּען פָּאר,
וָואס אין טְרוים אַמָאל עֶר הָאט גֶעזֶעהן
ס'קומט אַזוי אוים מַאכִי אויפֶ'ן סוף —
פון אַ מֶענשֶׁען ווֶערד עֶר הַיינט אַ שָׁאף
„אַ שָׁאף, אַ שָׁאף!" הָאט איהם זיך גֶעדַאכט
און אויף זיך אַ „חַד גַדְיָא" גֶעמַאכט,
מִיט די מְחַבְּלִים מִיט די אַלֶע שְׁרֶעקֶען,
ווי דָארט איז „חַד גַדְיָא" יֶענֶע פְּלָאגֶען.

ס'איז אַ קאַטץ דאָ און אַ הונד, אַ שטעקען
די וואָס נאַשען, בייסען און וואָס שלאָגען.
ס'איז דאָ פייער, מים, אַ שׂכור אויך ע'
אי אַ מלאך-המוות אי אַ שוחט.
נאָר הקדוש ברוך-הוא
שווייגט לעת-עתה אין זיין רוה.
ס'טהוען צרות אָן די שלעק,
און די מעשׂה האָט קיין עק
הערט מען יודלען זיין „חד גדיא" זינגען,
קען דאָס האַרץ פאַר גרויס רחמנות שפּרינגען.
ס'הערט אין ניגון זיך אַזאַ געוויין,
וואָס אין שטאַנד צוריהרען אי אַ שטיין
ס'הערט זיך, שלאַפע קינדער קלאָגען:
פאַר וואָס האָט געקומט אונז שלאָגען,
אונז אין פּנים טהאָן אַ שפּיי,
פאַר אַ מינוט עטהמען פריי?
ס'הערט זיך, קולות ביט'רע, וועה און ווינד,
ווי אַ מאַמע עס בעוויינט איהר קינד:
וועה דער מאַמע, דיך וואָס האָט געבאָהרען,
און בעגראָבט דיך אין די יונגע יאָהרען!
ס'הערט זיך אויך, פאַרוואָגעלטע חליפען,
דאַרע-קוואַרע, קוים וואָס זיי זיפען...
גלאַט אַזוי זיך אין אַ לידעל,
גאָר אפילו שׂמחת תורה,
אז ס'צווינגט זיך אונזער אידעל,
שמעקט עס אויך מיט מרה שחורה

חתן־כלה אז ער איז משמח,
זאגט די שעהנע ברכות מיט'ן קנאק,
האט פון קינות עס א טעם א ריח,
און עס ווינט זיך ספים גאר געשמאק.
וואס ער זאל ניט זאגען פאר א ניגון,
מי שברך, צי אין באלהינו,
איין קול איז: געוואלד,, אוי וועהגעשריגען!
גלייך ווי אין ומפני חטאינו.
יודעלם גלות־נשמה איז א קוואל
פון יסורים, לייד און טרערען,
זיין געלעכטער איז מיט גרינער גאל,
אפשט אז משוגע נאר צו ווערען.
מחמת צרות אין זיין לעבען
און אין לופטען שטענדיג שוועבען,
האט פארדרעהט זיך איהם דער מח,
און איז קראנק אצינד, אהן כח.

טז.

אין אַ הֶקדֵש, אויף אַ הינֶערש פּיסֶעל,
וָואס שְׁטֵעהט אין אַ גֶעסִיל וַייט פַאררִיקט,
וואו קַיין ליכט נִיטָא, קַיין לופט אַבּיסֶעל,
וואו עֶס שְׁטהֶעמט זִיךְ נִיט פְּרַיי, עֶס שְׁטִיקט–
אָט דָאס איז פַאר יודלֶען הֵיינט אַן־אָרט,
קְרֵיינְקֶען ווִיפִיל עֶר וִויל זָאל עֶר דָארט.
און דָאקטוירִים פִיל ווִי מִיסט
זֶענֶען אָפּט דָא אין שְׁפִּיטָאלֶען,
גְרֵייט צוהֵיילֶען חָאטש אומִזִיסט,
אִי אֲפִילוּ נָאךְ צוצָאהלֶען–
דִי וָואס הויבֶּען אָן צופְּרַאקטִיצִירֶען
און אַזֶעלכֶע אויךְ פון יֶענֶער כִּתָּה,
וָואס אויף קְרַאנְקֶע מֶעדִיצִין שְׁטודִירֶען,
ווִי מֶען לֶערֶענט זִיךְ אויף קֶעטְק דִי שְׁחִיטָה.
אָט אַזוינֶע דָאקטוירִימלֶעךְ קומֶען,
פון׳ם אַלטֶען און דֶעם נַייעֶם שְׁנִיט,
און צוהֵיילֶען יודלֶען זִיךְ גֶענומֶען.
קַאנָאוַואלֶען אויך דָא אין־דֶערמִיט.

מֶעהר פון אַלֶע צְווישֶׁען די דָאקטוירים
זֶענֶען דַייטשֶׁע רוֹפְאִים, די חֲמוֹרים. 116)
מ'הָאט נִיט אויסגֶעגְלַייכט זיך אין פִיל זַאכֶען
אויף קָאנסִילוּמס, וָואס זֵיי פְּלֶעגֶען מַאכֶען.
יֶעדֶער זָאגט זיך זַיינס אויף יודלֶען אָפּ,
וָואס עֶס פַאלט אִיהם נָאר אַרַיין אִין קָאפּ.
חָאטש עֶר אִיז אויף אִיהם אַ מֵבִין
ווי אַ חַזִיר אִיז אויף הֵייוֶען.
ס'זָאגט אַ דַייטשִׁיל: „עוֹלָם!
כ'בִּין זיך כְּלַל נִיט טוֹעֶה,
יודֶעל אִיז אַ גוֹלֶם,
מְשׁוּגָע, חֲסַר־דֵעָה.
קוּקט זיך גוט־צוּ צוּ זַיין פָּנִים,
צוּ זַיין לָשׁוֹן אוּן צוּ די מַאנִירֶען,
וֶועט אִיהר הָאבֶּען די סִימָנִים,
אַז גֶערִיהרט אִיהם זֶענֶען די גֶעהִירֶען.
ס'אִיז פַאר יודלֶען נָאר אֵיין מִיטֶעל,
נֶעהמט, זַייט מוֹחֵל, טוּקט אִיהם אוּנטֶער
נוּט אִין וַואסֶער אִין אַ בִּיטֶעל,
וֶוערד עֶר פְרִישֶׁער אוּן גֶעזוּנטֶער" 117)
עֶנְטְפֶערְט אָפּ אַ דַייטְשֶׁער אִיהם פְּרָאפֶּעסֶער:
„ס'וַואסֶער אוּמְרַיין מַאכֶען אִיז אַ שָׁאד,
אִין אַ חוּץ דֶעם וֶועט פוּן גַאנְצֶע פֶּעסֶער
וַואסֶער גָאר נִיט הֶעלְפֶען אִיהם די בָּאד.
הַיינט אִיז קַאלְטֶע וַואסֶער קוּר אוּים מָאדֶע,
בֶּעסֶער אִין גֶעוַואנד אַרַיינְצוּשְׁטֶעקֶען,

נָאךְ דֶער הַייסֶער הַיינטִיגֶער מָעטָאדֶע,
און אִיהם, זָאג אִיךְ, גֶעבֶּען פוּלוֶוער שְׁמֶעקֶען". [118]
„חַס־חָלִילָה! וֶוערד אַ גְרוֹיס גֶערִידֶער,
פוּלוֶוער פַּאסט נִיט יוּדֶעלם גָאר חַארַאקטֶער
זַיין נַאטוּר אִיז פוּלוֶוער גָאר דֶערוִוידֶער,
אוּנז בֶּעקַאנט אִיז בֶּעסֶער יוּדֶעל פַּאקטֶער". [119]
„אִיךְ, רַבּוֹתַי, קֶען אוֹיךְ יוּדלֶען גוּט,
לָאזט אַ רוֹפֵא'ס קוֹל זִיךְ הֶערֶען,
מִיר גֶעהֵייסֶען הָאט מֶען: לָאז אִיהם בְּלוּט!
ס'וֶועט דֶערפוּן אִיהם גְרִינגֶער וֶוערֶען.
וַוייל דָאס בְּלוּט זַיינס אִיז פַּארדָארבֶּען,
ס'לָאז אִיהם נִיט זַיין צוּ קַיין בּוּשָׁה,
עֶלטֶערן, וָואס דֶערפוּן גֶעשְׁטָארבֶּען,
הָאבֶּען עֶם גֶעלָאזט אִיהם יְרוּשָׁה.
פוּן דֶער קְרַאנקהַייט דִי סִימָנִים
זֶעהט מֶען אִין זַיין פִינסטֶער פָּנִים.
קֶעגֶען מֶענשֶׁען אִיז עֶר פוּל מִיט הַאס,
עֶר אַלֵיין—אַ גָארנִישט, מִיאוּס פוֹיל,
שְׁטֶענדִיג גֵעהט עֶר לֵיידִיג, פוּסט־און־פַּאס,
און אוֹיף אַנדֶ'רֶע עֶפֶּענט עֶר אַ מוֹיל". [120]
ס'טהוּט דֶער מוּמְחָה מִיט דֶער הַאנד אַ פַּאטש.
קוּמט אַרַיין אַ רוֹפֵא־יוּנג, אַ יוּנגַאטש
מִיטֶ'ן קְלִיפֶּערגְ'צַייג דָאס פוּלֶע זֶעקִיל:
פִּיַאווקֶעס, לַאנצֶעט, בַּאנקֶעס אוֹיךְ אַ פֶּעקִיל,
און גֶעוָואלט וָואס גִיכֶער זִיךְ פַּארחַאפֶּען,
יוּדֶעלם בְּלוּט מִיט אַלֶע כֵּלִים צַאפֶּען. [121]

„און איך וֶועל אַייך אָט וָואס זָאגֶען –
זָאגט אַ דָאקטָאר און פְּרָאפֶעסֶער –
יוּדֶעלס קְרַאנקהַייט קוּמט פוּנ׳ם מָאגֶען,
יוּדֶעל, זָאגט מֶען, אִיז אַ פְּרֶעסֶער.
אָט דֶער גַאנצֶער עוֹלָם מֶענשֶׁען דָא
זָאגט, אַ פְּרֶעסֶער ווִי עֶר אִיז נִיטָא.
הָאט פוּן מוֹיל בַּיי יֶענֶעם אוֹיסגֶערִיסֶען,
מִיט הַסְבָּרוֹת, אִי דֶעם לֶעצטֶען בִּיסֶען
אִיז מַיין דֵעָה צוּפַארשְׁרַייבֶּען
אִיהם אַ מִיטֶעל אוֹיף צוּטְרַייבֶּען.
טְרַייבֶּען, דָאס אִיז בֶּעסֶער פוּן אַלסדִינג,
מְ׳פַּטֶרט אַל־דָאס בֵּייז אִי גִיךְ אִי גְרִינג״. 122)
„טְרַייבֶּען, מְהֵיכָא־תֵּיתִי! זָאגט מִיט גַאל
אֵיינֶער, טַאקִי נָאר אַ קָאנָאוַאל,
לָאזֶען בְּלוּט – אָךְ, אוֹיךְ אַ מִיטֶעל!
אוֹיךְ פוּן „קְרָאטקֶע וִויק״ אַ בִּיטֶעל,
מְ׳קֶען אִיהם סְ׳בִּיטֶעל פוּן „הֵיין וַאסֶער״ מַאכֶען,
מְהֵיכָא־תֵּיתִי, אָךְ!
בֶּעסֶער אָבֶער פוּן דִי אַלֶע זַאכֶען
אִיז מַיין מִיטֶעל נָאךְ.
יוּדְ׳עלס קְרַאנקהַייט, ווִי אִיךְ מֵיין,
נֶעהמט זִיךְ פוּנ׳ם לֵיידִיג־גֵעהן.
דְרִיבֶּער דַארף מֶען אִיהם פַארשִׁיקֶען ווַייט
אוֹיף קָאלָאנִיֶעס אַרבֵּייטֶען אַ צַייט.
זָאל מֶען קוּקֶען גוּט אִין תּוֹךְ אַרַיין,
מֶעג מֶען אִיהם בְּלֹא־בוּשָׁה מְסַרֵם זַיין.

אַרבּייט, און צוּגלייך די אָפּעראַציע,
איז פאַר איהם די בעסטע נאָר קוראַציע.
יודעל טאָר ניט זיין בעוויבט,
אַט אַזוי, קאָלעגעס, בּלייבּט". 123)
„ס'איז פון יודעלס קרענק מיר דול דער קאָפּ,
האַקט אַ דאָקטאָר אָט דעם שמיעס אָפּ,
שיקט איהם חאַטש קיין ארץ־ישׂראל
צו דעם פאַטער,
דאָ אַבּי מיר זאָלען ווערען
זיינער פּטור!" 124)
ס'בּלייבּט: אַז לאָזען יודלען בּלוט
דאָס איז לכל־הדעות גוט.
רופאים מיט'ן קליפּערג'צייג שטעהן גרייט—
ס'איז „ליהודים", שׂמחה וששון!...
ווענען צו דער אָדער לאָזען בּרייט
און צווען זיך מיט אַ גראָשען...

ז.

און צו די דאקטוירים דעם געריםעל,
ווי אראפגעפאלען פונ'ם הימעל,
קומט א דאקטאר פלוצלים אונטער,
מיט א הויקער, קיין געזונטער, (125
איז א מענש א גוטער, אהן א גאל,
נארען לאזט ער זיך ניט אויף קיין פאל.
מיט איהם קומען אויך פון זיין חבריא
אסיסטענטען, העלפער זעהר געטרייע, (126
ביים אריינקום נאר אין שטיבעל
ווערד זיי אויפ'ן הארצען איבעל.
און אין שטיבעל איז פארדומפען, הייס,
נאר צום חלש'ן, אפצוגעהן מיט שווייס.
ס'האט דעם דאקטאר ס'הארץ געריסען,
וואס מען הויבט ניט אן צו-וויסען,
יודעלם קריינק וואס איז, וואס די בעטייט,
און מען מאטערט איהם א לאנגע צייט.
נעהמט זיך שווארק אויף ווייס בעווייזען,
אז געזונט איז יודעל אייזען.

רופאים נאר פארדרעהען איהם א מת
נעהמען צו ביי איהם דעם לעצטען כח.
לופט און פריי צושטהמען אין דער וועלט־
אט וואס מאנגעלט איהם, וואס יודלען פעהלט!
געהט א רופא קעגען דער נאטור,
איז ער קראנק אליין, בעדארף א קור...
„אך, וואס זענען די עס פאר חמורים!—
מאכט צו נישט נאך איינער די דאקטוירים—
אלטע רפואות, פון חמעלניצקעס צייטען,
זיי אויף בעס׳רע מוז מען היינט פארבייטען.
היינט איז א מענש מעהר קיין שפיל,
טהאן מיט איהם וואס נאר מען וויל
אלע איי׳רע רפואות, ברידער,
מאכען ערגער נאך, פארדארבען.
לייגט ווי יודעל איהר זיך נידער,
וועט איהר פון די רפואות שטארבען". 127)
ס׳שטעלט א פראנצויז, גאר א גלח,
שטארק ארוים זיך, ווי א מלאך.
„וועה־געשריגען! — זאגט ער — שוין פון לאנג
אלץ בעטראכט איהר יודלען דא מיט תנועות,
און פארגיפט איהם ס׳לעבען ווי א שלאנג
מיט די אלטע משונה־ווילדע רפואות.
ווער גיט ס׳רעכט אייך, וויסען בין־איך גערען,
זיך אויף יודעלס באַרד צולערנען שערען?
חי בעהאנדעלט האט איהר, זאגט מיר גלייך,
ס׳שעפלע, וואס געקומען איז צו אייך,

וָואס פֿון טַייכֶען בְּלוּט אַרויסגֶעשְׁוואוּמֶען
און צוּ אײַך מִיד בֶּעטֶען הִילף גֶעקוּמֶען?
מִיט דֶעם לֶעבֶּען זַיינס דָא אוֹיף דֶער וֶועלט
אִיז עָס נָאך צוּפְֿרִידֶען נִיט גֶעשְׁטֶעלט,
אַז אִיהר נֶעהמט בַּיי אִיהם אַוֶועק טָאג טֶעגלִיך
וָואס זַיין לֶעבֶּען מַאכֶען קֶען עֶרטְרֶעגלִיך.
מֵיינט אִיהר אַייעֶר קוּר אַצִינדֶער
לָאזֶען יְרוּשָׁה אַיי׳רֶע קִינדֶער?
קְלִיגֶער וֶוערד! און הָארכט דִי צַייט וָואס רוּפֿט:
פְּרַיי לָאז עָטהמֶען יֶעדֶער מֶענש דִי לוּפֿט!
נֶעהמט דִי נַייע מֶעדִיצִין אַפִּיר,
שֶׁפֶּענט, נִיט פַֿארשְׁפַּארט זַיין לָאז דִי טְהִיר!... 128)
ס׳מִישט אַן־עֶנגלֶענדֶער זִיך אוֹיך אַרַיין.
„וִויסֶען, זָאגט עֶר, זָאלט אִיהר מוֹחֵל זַיין,
יוּדֶעל אִיז אַן־אָפּגֶעקוּמ׳נֶער פְּרִינץ,
מִיט אִיהם מַאכֶען זָאלט אִיהר נִיט דִי קִינץ.
אֵייבִּיג וֶועט אוֹיף אִיהם דֶער מַאטֶע נִיט זַיין בַּייז,
גֶועט דֶערפִילֶען זִיכֶער זַיין הַבְטָחָה,
און פֿון זַיינֶע צָרוֹת אִיהם נָאך מַאכֶען לֵייז
בְּרֵיינגֶען אִיהם צוּרִיק צוּ זַיין מִשְׁפָּחָה,
פְּרִיהֶער אָדֶער שְׁפֶּעטֶער, צוּ זַיין אָרט,
וִוי אַמָאל צוּלֶעבֶּען גְלִיקלִיך דָארט.
דְרוּם זִיך הִיטֶען זָאלט אִיהר, מַיינֶע הֶערֶען,
ס׳וֶועט נִישקָשֶׁה נִיט גֶעשֵׁיינקט אַייך וֶוערֶען!" 129)
און צוּם גְלִיק גְרָאד קוּמט דִי „פְּרִיהלִינגס־צַייט“.
ס׳הָאט דִי וֶועלט זִיך דֶענסמָאל פְּרִישׁ בֶּענַייט,

ס'האט געשפּראצט, געבליהט ארום און ארום,
ליכטיג איז געוואָרען, לעבדיג אומעטום.
די פאַרוואָגלטע פייגעל קומען ווידער,
קומען מיט געזאַנג, מיט פריישע לידער
ליבע, ליבע! זינגען זיי און שאַלען
אָפען פאַר א וועלט די נאַכטיגאַלען.
ס'ווערד די מענשען אויף דעם האַרצען גרינגער
פרישער שטאַרקער פיהלט מען זיך און יינגער.
יודעלס וועהטיג ווערד אביסיל אויך געשטילט,
שטאַרקער און געזונטער האָט ער זיך געפיהלט.

יח.

נאר וואס העלפט עס אבער, יורעל ליבער,
אז דו האסט גאר, אוי! א חראניש פיבער
דאכט זיך ביסט א מענש, געוואָרען גרייט,
רופסט זיך, אפ די קריינק דיר אלע צייט.
לאז נאר טהאן א בלאז א קאלטליך ווינטעל,
לאז נאר טהאן א ביל א פיצעל הינטעל.
לאז אבי ווער אויף דיר נאר קרומליך קוקען,
לאז די זון אין וואלקענס זיך נאר טוקען,
לאז, חלילה, לא יבוא ולא יעלה,
פינסטער ווערען אין דער וועלט א ווײלע.
הערען לאז זיך אין דיין נאס א היק
ווערסט-דו מסוכן קראנק, אוים מענש צוריק!

* *
*

כ'דרעהט זיך אין דער וועלט דאס רעדיל איבער,
און אוועק דער זומער גיך דער ליבער.

ס'קומט דער הערבסט און מיט זיין בייזער צורה,
זיינע משרתים: ווינטען, נעץ און קעלט
לויפען פריהער מיט דער וויסטער בשורה –
ריכטען זיך אויף צרות זאל די וועלט!
מיט זיין קומען ענדערט זיך דאס וועטער.
ס'מינעט זיך אין פנים די נאטור,
אויסצושניידען הויבט ער אן איהר בלעטער,
משונה ווילד און שטרענג איז זיין צענזור.
פון די זיינגער איז ניטא אי איינער,
ווייט פארוואגעלט איז דער סאלאווי.
ס'בלייבט פון אלע מעהר ניט איבער קיינער,
ער, דער גנב נאר – דער „וואראבעי״.
יודלען, נעביך, ווערד באלד ווידער איבעל
און איז ווי געווען פארשפארט אין שטיבעל.
ס'ליגט די קרענק די אלטע איהם אנידער,
און דאקטורים איהם בעטראכטען ווידער.
מאכי יענע אלץ פערדאקעס,
וועלכע קענען מאכי מכות.
בעת די חברה רעדט דא צווישען זיך
קומט צו יודלען אונטער איינער גיך.
„ס'בין איך, זאגט ער, מעפיסטאפעל
ע-ע, יודעל, דיר איז שאפעל!
ביסט שלאף? ליג-זשע בעסער שטיל,
ריידען וועל איך, ריידען פיל.
אי-אי, איז עס היינט א לעבען
פאר מיר, פאר דיין אלטען רבין!

אהן עין־הרע האב איך עס א צייט,
אנגעטומען בין איך שטארק ביי לייט.
פלעג מיך שטופען פריהער דורך דער טהיר,
מוזען טענה'ן יאהרען גאנצע לערך
ביז עס האט לסוף אפגעגאלטען מיר
האלטען מיט א מענשען אויף א דרך.
היינט־ושע קום איך פריי אריין
אין די גרעסטע שעהנסטע ערטער,
איך בעדארף ניט מאריך זיין,
פארטיג ווער איך אין צוויי ווערטער
פריהער האט מען אלץ אליין געדיינקט
און געזעהען ניט מיט יענעמס אויגען,
האב איך מיך געמאטערט און געקריינקט
ביז איך האב א חכם צוגעצויגען.
ס'איז א נשמה פאר א גרויסען פריין
מיר צוקויפען פריהער אויסגעקומען,
ס'האט געלעבט אין וועהלטיג אויף מיין קעסטיג
ביז עס האט דער רוח זי גענומען.
היינט אויף נשמות איז א זול,
ס'קאסט די סחורה סך ניט טהייער.
ווערסט מיר גלויבען? איך בעצאהל
פאר א צעהנדליג היינט א דרייער!
די דאקטורים, מיינע לייט וואס דא,
די, משטיינס־געזאגט, חקרנים,
אט וואס זוכען אין דיר וואס ניטא—
וויפיל קאסטען די נאראנים!

וויפֿיל פּאַרט? - - - - -
לאָמיר לאָזען עס דערווײַלע,
ס'איז דערפֿון צורײדען ניט דאָ ס'אָרט,
וועגען דיר איז איצט די שאלה.
מילא וועהסט-דו דאָך שוין גוט אַרוים,
אַז אַצינד די וועלט איז מײַנע,
וואָס-זשע, יודעל, מאַכט מיר אויס
חאַפּען נאָך די נשמה דײַנע?
נישמער גאָרנישט, גלאַט פֿאַר פֿרײַנדשאַפֿט נאָר
בין איך איצט אַהער געקומען,
ס'האָט דײַן פּנים פֿון אַ שוואַרצע-יאָהר
מיך בײַם האַרצען אָנגענומען.
האָסט אַ טויזענט מאָל געהערט פֿון מיר
און אויך הערען וועסט-דו עס אַצינדערט,
אַז די אַלע צרות האָסט-דו דיר
פֿאַר דײַן האַלטען זיך נאָר אָפּגעווינדערט.
הײַנט איז צײַט נאָך ס'זאָל דיר ווערען גוט
און אַוועקצוואַרפֿען דײַן עקשנות,
אויב ניט, וועסט-דו, יודעל, זײַן קאַפּוט,
ס'וועט, חלילה, צושפּעט זײַן, באמונות!
אָט די שאלה לייג איך דיר דאָ פֿאָר,
ווי צו-פּטור-ווערען פֿון דײַן צרה?
גוט בעטראַכט זיך, אָבער גיכער נאָר,
און אַ תשובה גיב מיר באַלד אַ קלאָרע!"

און אַ מאַך טהוט יודעל מיט דער האַנד
קעהרט זיך אום מיט'ן פּנים צו דער וואַנד.

„יודעל, ביסט געוועזן און בלייבסט א בהמה,
האבען וועסט-דו ניט קיין רפואה שלמה!“
פלוצלים ווערד מ׳פיסטאפלען איבעל,
ס׳קומט דאס ווייב אריין אין שטיבעל,
זעצט ביי יודלען זיך צוקאפּענס,
קרעפטיגט איהם מיט איהרע טראפּענס.
„חברה, זאגט מ׳פיסטאפּעל שטיל,
קומט, און טענה׳ט דא ניט פיל!
ס׳איז פון וואס צורײדען שוין ניטא,
זיך צודולען מיט אומזיסטע זאכען,
זי, דאס ווייב, אז נעבען איהם איז דא,
וועט איהר שוין, נאראנים, גארנישט מאכען!..“

הערות צום ערשטען מהייל.

1) דברים ח׳ ז—י׳ א. 2) שמות י״ט, ט״ז—כ׳. 3) מדרש רבה. 4) בראשית ד׳ כ׳, דבו״ם י״ד כ״ב. 5) עם שם כ״ט. 6) שמות כ״ה ח׳. 7) במדבר כ״ח. שם כ״ט. שמות ל׳ ה׳, 8) דברי הימים א׳ ט״ז, ט״ז וכו׳. 9) דברים ע״י י״ח. שמואל ב׳ ד׳ כ״ג. 10) סנהדרין ק״ז א׳. 11) ירמיה ל׳ י״א. 12) ישעיה מ״ג ב׳. *) כלשון בעל פה (מינדליך). 13) תורה שבעל פה. 14) ארכיטעקטור. 15) בילדהויער-קונסט. 16) בראשית ל״א, מ״ה מ״ט, הושע ד׳, ח׳ ה׳. שם כ״ב כ״ו כ״ח ל״ד. ובשביל הרעיון הנכבד שהיה כמוס בעצם ראשונה בבמות ומצבות נתגלגל הדבר אח״כ שהתחילו לעבוד אותן. ועיין רמב״ם הלכות עכו״ם פ״א א׳, 17) צפניה א׳ ח׳, רמב״ם הלכות עכו״ם פ״א א׳, וכתב שם בעל כסף משנה בשם מהרי״ קולן: „שלא נתכוין לאסור אלא מלבוש המיוחד לעכו״ם וכו׳, אבל בשאינו מלבוש המיוחד לעכו״ם על דרך זו אין הישראל חייב להשתנות מן העכו״ם כלל ועיקר״. *) לגלות למקום תורה ולשמש תלמידי חכמים. **) בעקבתא דמשיחא חוצפא יסגא. 18) ויקרא י״ט כ״ז. 19) אבות פ״א, ב׳. 20) שמעון הצדיק בעל המאמר הזה היה משירי כנסת הגדולה, המקובצת מאנשים השובים שנקראים סופרים ע״ש עזרא הסופר המהיר (עזרא ז׳ י׳) והז״ל שמשו במלת סופרים על החכמים בכלל כי בימים ההם היה מעשה הכתב יקר, והאיש אשר ידע למשוך בשבט סופר כבר היה מבעלי הידיעות (באור שם) ובגמ׳ (קדושין ל׳ א׳) לפיכך נקראו ראשונים סופרים. *) תלמוד גדול או מעשה גדול (קדושין מ׳ ב׳ ג׳). 21) ויקרא ב׳, ד׳ ה׳. 22) עם כ״ד ה׳. שמות י״ב ט׳. 23) שמות

כ״ז א׳, שם ל׳ י״ח. שם כ״ה כ״ט. שם כ״ז ז׳. 24) שמות כ״ו ל״א. שם כ״ח ו׳ ט״ו.
25) שמות כ״א כ״ב כ״ג. 26) ויקרא י״ב י״ג י״ד. 27) מיט דעם נאמען רופען די אומות
העולם דעם שטן. 28) שמות ט״ז, כ״ט. 29) ויקרא י״א ב׳ כ״ד. 30) ויקרא י״ט י״ט.
דברים שיצר הרע ועו״ג משיבין עליהם כגון אכילת חזיר ולבישת שעטנז, שאין טעם בדבר
אלא גזירת המלך (רש״י בראשית כ״ו ה׳). 31) פסל ומסכה. 32) עבודה זרה ב׳ ב׳,
מלמד שהחזירה הקב״ה על כל אומה ולשון ולא קבלוה. 33) שם שם, מלמד שכפה
הקב״ה הר כגיגית על ישראל ואמר להם אם אתם מקבלים וכו׳ מוטב ואם לאו שם תהא
קבורתכם. 34) שבת פ״ח א׳, עמא פזיזא דקדמיתו פומייכו לאודנייכו, כלומר נעשה
ונשמע. 35) דברים ד׳ י״ט. 36) דברים ד׳ י״ז י״ח. 37) ישעיה ס״ו י״ז. 38) מיכה ב׳
א׳. עמוס ו׳ ח׳. 39) יחזקאל ב׳ ד׳. 40) הושע ג׳ א׳. עמוס ל׳ ז׳. 41) ישעיה נ״ו,
ה׳ ט׳. 42) שם כ״ח, א׳ ז׳. 43) ויקרא ו״ח ג׳. 44) דברים ו׳ ז׳. 45) מדרש חזית על
פסוק הנך יפה רעיתי. 46) שיר השירים ד׳, א׳ ט׳. 47) שם א׳ ה׳. 48) שיר השירים
ז׳ י״ב י״ג. 49) שם ב׳ ז׳. 50) דברי הימים ב׳, כ״ט, י׳ ז׳. סנהדרין ק״ג א׳. אמון
העלה שממית ע״ג מזבח. 51) הושע ב׳ י״ג. 52) ישעיה א׳ י״ג. עמוס ה׳ כ״א כ״ב.
53) מלכים ב׳ כ״ב, ה׳ ו׳ י״א. 54) מלכים ב׳ י״ז י״ג. 55) שמות ט״ז ד׳ ט״ו. שם י״ז ו׳.
56) מלאכי א׳ ב׳. 57) דברים ל״ד י׳. 58) במדבר י״ב ג׳. 59) בראשית א׳. 60) ויקרא
כ״ה, מ״ב נ״ה. 61) שמות כ״א ה׳ ו׳. 62) ויקרא כ״ה י׳ כ״ג. 63) ישעיה ל׳ ב׳ ח׳.
64) דברי הימים ב׳ ל׳ ט״ז. 65) הושע ט׳ ז׳. 66) ישעיה כ״ב י״ג. אכול ושתה כי מחר
נמות פירש״י שלא יהיה לנו חלק לעולם הבא נעשה לנו הנאה בחיינו. והרד״ק כתב ונשמד
בעודנו בחיים. וכל זה ללעג ולשחוק לדברי האל. ויונתן תרגם : ארנמות לא נחי. 67) קהלת
ג׳ י״ט כ״ב. שם ט׳ י׳. 68) כפירוש המפרשים שם. 69) במדבר ט״ו, ל״ט. 70) ישעיה
ו׳ י׳. 71) תהלים קי״ו ל״ז. 72) דברי הימים ב׳ ל״ג ז׳. 73) יחזקאל י״ז כ״ג. ירמיה
כ״ג כ״ז. 74) ירמיה ג׳ ו׳ ז׳. 75) ירמיה כ״ג, כ״ז ל״ג. 76) יחזקאל י״ג י״ט. מיכה ג׳ י״א.
77) ירמיה ו׳ י״ד. יחזקאל י״ג ו׳. 78) יחזקאל כ״ב, כ״ה כ״ז. צפניה ג׳ ג׳. 79) גיטין
נ״ז ב׳ דמיה דזכריה דהוה קא מרתח. 80) ישעיה ה׳ י״ח. 81) שם שם ה׳ ו׳. 82) מלכים
ב׳ י״ח ט״ז. 83) עמוס ו׳ ה׳. 84) הושע ה׳ ט״ו. 85) ראש השנה ל״א א׳. 86) שם שם.
פתיחתא איכה רבתי. 87) מה לו לאב שהגלה וכו׳ ואוי להם לבנים שגלו וכו׳ ברכות ג׳
א׳. 88) הלא אומה של בוזזים אתם וכו׳. בראשית רבה פ״א. 89) דברים רבה פ״ה.
90) שם שם. מי שמבקש לילך ילך לו. 91) שם שם. 92) בראשית כ״ג, י״ז י״ח.
93) סנהדרין צ״א א׳. ובלי ספק האשמה ההיא מוצאה מימי קדם וכבר היתה לעולמים.

94) מלכים ב׳ כ״ד ב׳, 95) תהלים פ״ג ה׳ ו׳. 96) מלכים ב׳ כ״ד. 97) ישעיה י״ד ו׳. 98) מלכים ב׳ כ״ד ז׳. 99) שבת קמ״ט ב׳. 100) ישעיה פ״ג י״ג. 101) מלכים ב׳ כ״ד א׳. 102) ירמיה כ״ז י״ב י״ז. 103) שם ל״ז כ״א. 104) שם , שם כ״א; שם ל״ח ו׳ 105) פתיחתא איכה רבתי. 106) תהלים ע״ד ו׳. 107) עובדיה א׳ י״א י״ג. איכה א׳ כ״א. 108) יחזקאל ל״ו ב׳. 109) ירמיה נ״ב י״ח י״ט. 110) ירמיה ט׳ ט׳. 111) שם ט׳, ט״ז. 112) פתיחתא איכא רבתי. 113) ירמיה ל״א ט״ו. 114) שם שם ט״ז ׳. 115) איכה ג׳ ט״ז. 116) שם ד׳ ח׳. 117) תהלים קל״ז א׳ ט׳.

הערות צום צווייטען טהייל.

1) מלכים ב׳ כ״ד א׳. 2) יואל ג׳ א׳ ב׳. 3) יחזקאל י״ז ט״ו. 4) יחזקאל י״ז י״ג. כדר עולם פכ״ח. 5) דניאל א׳ ג׳ ד׳. 6) שם שם ב׳. 7) שם שם י״ט כ׳. 8) שם ב׳ מ״ח. 9) שם שם מ״ט. 10) שם ה׳ כ״ט. 11) 12) דניאל ב׳ כ״ג. 13) שם ו׳ י״ז. 14) יחזקאל א׳. 15) שם כ״א ה׳. 16) יחזקאל ל״ו ט׳ י״ב. 17) שם ל״ד כ״ח. 18) שם מ׳. 19) דניאל ז׳ א׳. 20) שם ז׳ שם ח׳. 21) שם ז׳ ב׳. 22) שם שם ד׳ ה׳ ו׳. 23) שם ה׳ ד׳ ח׳. 24) שם שם ג׳. 25) שם ד׳ כ״ד. 26) דברי הימים לבית ישראל, פין, צד 4. 27) נחמיה י״ג כ״ד. 28) שם שם. שם עיין ביאור. 29) דניאל ד׳ י״ח. פירוש רמב״ן שם. קדושין ע״ב א׳. 30) ישעיה מ״ה א׳. 31) דניאל ה׳ כ״ו—כ״ט. 32) דניאל שם שם כ״ט. 33) שם בעם יוסיפון לרומיים. 34) עזרא א׳ א׳ ה׳. 35) שם שם ו׳. 36) שם שם ז׳ י״א. 37) עזרא ג׳ י״ב י״ג. 38) שם ט׳ ד׳ ט׳. נחמיה ט׳ ל״ו ל״ז. 39) נחמיה א׳ ג׳. שם ט׳ ל״ז. 40) שם ח׳ א׳ ו׳. 41) עזרא ז׳ ו׳. 42) סנהדרין כ״א ב׳. 43) מגילה ג׳ א׳. סנהדרין כ״א ב׳. אמרי בינה ימי עולם פרק נ״ז. 44) בבא קמא פ״ב א׳. 45) כנסת הגדולה. 46) שם שם עיין תוספות ודנין. 47) קהלת י׳ ט״ז י״ז. 48) בבא קמא פ״ב א׳ שיהו רוכלין מחזירין בעירות ועיין פון דברי הימים לבני ישראל צד 67. 49) משחרב בית המקדש ניטל טעם ביאה. 50) סוטה מ״ח ב׳ נסתלקה רוח הקודש וכו׳ והיו משתמשים בבת קול. 51) יומא כ״א ב׳ דאמר וכו׳ שכינה ורוח הקודש. 52) משחרב וכו׳ נתנה נבואה לחכמים. 53) פין,

54) אנטיכוס דברי הימים לבני ישראל פאראגראף 10 ובסוף פאראגראף 12 צד 22. 56) פתאלמעאוס (תלמי) עפיפאנוס מלך יון. 55) איזראעלס געשיכטע העבט ז. 5. 60) כת פרושים. פהילאדעלפוס. 57) הדרת זקנים. 58) מגילה ט׳ א׳. 59) צדוקים 61) בבל, פרס, יון. 62) מלכות בית חשמונאי. 63) דניאל ז׳ ז׳. פכה״ב ק״ח ב׳ ועיין רש״י שם. 64) תהלים פ׳ י״ד, פכחים שם. 65) בגמרא (סוכה נ״ב ב׳) אמרו על יצה״ר בתחלה קראו הלך ולבסוף קראו אורח וכו׳ שנאמר ויבא הלך לאיש העשיר. 66) העללעניסט. הם כת היהודים היונים שסגלו להם לשון וחכמת יונית, והיו בזמן בית שני. 67) הוא הפילוסוף אריסטו היוני. 68) הוא המשורר הנודע האמער היוני. ובירושלמי דפרק חלק איתא אבל כפרי המירום וכו׳. 69) ר״ל כת פרושים הם חכמי התלמוד הידועים עמודי בית ישראל.70) 71) 72) כוונתו לכת הצדוקים הבלתי מאמינים בתורה שבע״פ והשארת הנפש ובגמול השכר והעונש לעולם הבא ומאמר רבם אנטיגנוס איש סוכו (אבות פ״א) הוו כעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס הביאם לידי כפירה זו. 73) 74) כוונתו לכת האיסים (עססאֶער) שהם לד״ק דהחסידים הראשונים. דרכם היה להתבודד באגודה מוחדת, כל הנספח אליהם לבש לבנים ואכל וחי מקופת החברה, כי כיס אחד היה לכלם. כל מעינם היה במילי דשמיא, במלאכים וצבא המרום במרום, והיו רופאי חולים בשבות ובסמי הרפואה, שלכך נקראו לדעת קצת איסים מלשון אסיא שהוראתו רופא, היו נזהרים מאד לטבול בכל יום תמיד במים, והם טובלי שחרית הנזכרים בדרז״ל. עיין עד הכתות בספרי החכם יאסט, אללגעמיינע געשיכטע דעס איזראעל 1 באנד ז. 517—525. גם געשיכטע דער יודען להחכם גרעטץ חלק שלישי ובמאמר המחוכם ,ירידת האומה התעלות האמונה׳ להחכם הר״א קראכמאל. 75) 76) יומא ט׳ ב׳. מקדש ראשון מפני מה חרב מפני ג׳ דברים שהיו בו עכו״ם וגלוי עריות ושפיכות דמים. 77) רז״ל מיחסים שני החורבנות למעשה שטן הוא היצה״ר ואמרו עליו (סוכה נ״ב א׳) שנתן עיניו במקדש ראשון והחריבו וכו׳ שנתן עיניו במקדש שני והחריבו. יומא, מקדש שני מפני מה חרב מפני מה שהיתה בו שנאת חנם, ללמדך ששקולה שנאת חנם כנגד ג׳ עבירות עכו״ם וכו׳. 78) משלי ל״א, י׳. 79) ויקרא י״ט ט׳ ח׳, דברים ט״ו ו׳ י״ב. 80) ויקרא י״ט ל״ג ל״ז. 81) שם שם י״ז. 82) שם כ״ה ל״ג. 83) דברים כ״ג ח׳. 84) 85) מרגלא בפומייהו דכל כותבי קורות בני ישראל, כי ברדת האומה במדינות גברה האמונה ועלתה יד התורה עד כי כלם קמו וקבלו עליהם להרף את נפשם עליה ועל קיומה. ועיין במאמרו של החכם הר״א קראכמאל ,ירידת האומה התעלות האמונה׳. 86) עירובין י״ג ב׳ אומר על טמא טהור ומראה לו פנים על טהור טמא ומראה לו פנים וכו׳ שהיה מטהר את השרץ במאה וחמשים טעמים.

87) פעלי המלאכים י״א א׳ י״ח, אגרת פאול אל רומיים א׳ ב׳ ט׳. 88) יבמות מ״ז ב׳ קשים גרים לישראל כספחת. ובמדרש רות רבה על הפסוק שובנה בנותי אמרו שדוחין את הגר. 89) אגרת פאול אל רומיים ג׳ כ״ט, האם אלהי היהודים לבדם הוא ולא אלהי הגוים. 90) פעלי המלאכים י״א י״ח, וגם לגוים נתן אלהים תשובה לחיים. 91) אגרת פאול אל העברים י״ג ט׳, אל תנשאו בלמודים שונים וזרים כי טוב לחזק את הלב בהם. 92) פעלי המלאכים, אגרת פאול, הליכותיו, מסעיו ומדברותיו. 93) במלת חן משתמשים בעלי הברית על ההשפעה הרוחנית בהרבה מקומות כגון לשבת בחן אלהים, פעלי המלאכים י״ג מ״ג וכיוצא בו. 94) מתיא ה׳ מ״ד. 95) שם שם ל״ט, ואם איש יכך על הלחי הימני הטה אליו גם האחר. כמו שכתוב בברית החדשה בכמה מקומות. 96) כנודע לכל הקוראים בספרי הקורות מהרדיפות שסבלו בעלי הברית בתחלה במדינת רומא. 97) הוא הקיסר קאנסטאנטין הגדול שקבל הברית החדשה בעשרים ושנים לחודש מאי שנת 337 למספרם. 98) קדושין ל׳ ב׳. כל שאינו מלמדו אומנות מלמדו ליסטות. 99) אבות פ״א ה׳. 100) שם שם י״ב. 101) שם פ״ד ג׳ ד׳. 102) גיטין ס״א א׳. 103) תוספתא פ״ג. 104) יאהאן בוקסדארף בהקדמתו לספר השרשים ארמית ותלמודית. 105) את „לייבצאלל״ שלם כל איש יהודי בדרך, בבואו ממקום אחד למקום אחר. איין אָרמער כאַן, פאטער פאָן קינדערן, דער זיך פאַן דעם פערקויפע אלטער קליידער ערנעהרטע, ציינטע פיר 5 אונד אַהאַלב גולדען צאל צעטעל אויף, דיא ער א. ז. וו. ענטריכטען מוסטע בינגען 6 טאגען... זא קאם ער אַם ענדע צו זיינער בראָדלאָזע פאַמיליע ניכט נור מיט ניכטס, זאָנדערן נאָך מיט 2 טהאַלערן שולדען״. איזר. געשיכטע. העכט ז, 155. 106) היהודים היו משועבדים למלך בגופם ובממונם והיה ביכלתו לעשות בם כרצונו, שלכך נקראו: „קאַממערקנעכטע״ המכס הגדול אשר גבה מהם נקרא „שוטצגעלד״, ר״ל בגלל אשר ישבו בארצו ויחיו בצל כנפיו. שם 126. 107) עיין שם „אונד נאָך דעם פערמעגען״ פאַראַגראַף 4״ 108) געטאָ אָדער יודענגאַססע. ממאה העשתי עשרה החלו מלכי איטאליא, צרפת ואשכנז להושיב את היהודים ברחוב מיוחד ולכלוא אותם שמה כמקנה בקר. בערב סגרו שער הרחוב מבוא ונפתח בבוקר. 109) ובכל זאת היו מתפרצים שמה שודדים מדלת העם לשלול שלל ולבוז בז ויעשו ביהודים כרצונם. שם ז. 110) להבדיל את ישראל מכל העמים לחרפה ולבושת גזרו שיהיו מצוינים כעבדים במלבושיהם ולעשות סימנים מיוחדים על בגדיהם מצבע צהוב או אדום. העכט ז, 154. בצרפת גזרו על היהודים בשנת 1272 לשאת קרן בכובע. שם שם.

ובספר צמח דוד חלק ראשון כתוב: בשנת רנ"ז נצטוו בני עמנו בעיר וויניציא לשאת על ראשם כובע צהוב. גם בגדי היהודים בפולין והשטריימיל היו נשואים עפ"י המרח המפורסמת, ולזאת עלינו להודות לממשלתנו הנדיבה אשר מעולם לא הבדילה אותנו לחרפה ואדרבא כל ישעה וכל חפצה כי נלבש בגדי חופש, לבלתי יהיה שם ישראל לגדופה. 111) היא עלילת דם, שהאשימו את היהודים כי שוחטי הילדים הם. 112) ר"ל מסע הצלב (קרייצצינגע) לארץ הקדושה בדורות הבינים, ואמרו הנוסעים, עד שאנחנו הולכים להכרית האויבים הרחוקים נכרית נא לראשונה את היהודים אויבינו שבארצנו, ואז סבלו היהודים מאד כנזכר בכל ספרי הקורות, ועיין ביחוד בס' דברי הימים, מאת החכם הקדמון יוסף הכהן הספרדי. 113) הוא פערדינאַנד הקנאי מלך ספרד ואשתו איזאַבעללאַ הידועה, אשר בחשבם כי היהודים יטמאו את ארצם התעיבו עלילה להעלותם על מוקדי אש בזמן האינקוויזיציאָן שיסדוהו המה ואח"כ כלה גרשום מארצם. 114) הוא הגראָסאינקוויזיטאָר טהאָמאַס פאָן טאָרקוויעמאַדאָ שר בזמן ההוא והצר ליהודים עד מאד. יאָסט אַללג. געשיכ. ז. 401 והלאה. 115) הוא גירוש ספרד. כתב השר דון יצחק אברבנאל בתחלת ספר מלכים וזה לשונו: בשנת מוריה ישראל לכד מלך ספרד כל מלכות גראַנאַדאָ... יצא דבר מלכות ודתו: לכון אמרין כל משפחות בית ישראל כי תעברון במים ותסגדון לאלהי הגוים טוב הארץ תאכלו, ואם תמאנו קומו צאו מתוך עמי, מארצות ספרד... וכמשלש חדשים לא תשאר פרסה וילכו בלא כח שלש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרבו. והחכם יאָסט כתב בספרו אללג. געשיכטע דעם איזראַל ז. 402: „דאס עדיקט פאָם 31 מארץ 1492, וועלבעם זעמטליכען יודען דעם לאַנדעם בעפאַהל, בינען פיער מאָנאַטען דאס לאַנד צו רוימען, אָהנע גאָלד אונד זילבער מיטצונעהמען„. הכונה בהתיסדות האויטאָ-דע-פע היתה להתעולל בבעלי נכסים מופלגים ולקחת מהם את נכסיהם. 116) די דייטשע ליטעראטור איזט די רייכסטע אן שמעהשריפטען געגען יודען. גרעטץ, געשיכטע דער יודען 11 באנד ז. 612 נאטע 4. 117) אלה הם דברי פריעדריך ריהס מורה דברי הימים בהאקאדעמיא אשר בברלין שם ז. 832. 118) אלה דברי פריעדריך בוכהאלץ, גרעטץ שם ז. 261, ומצאתי לנחוץ להעיר כי אין מוקדם ומאוחר בספורי בסדר המשטינים והמליצים שבאו בה. 119) הדברים האלה דבר יאהאנן דוד מיכאעלים, פראפעסאר בגעטטינגען. גרעטץ שם ז. 79. 120) דברים קשים כאלה יצאו מפי השופט חריסטיאן לודוויג שהיה ראש המשטינים. גרעטץ שם ז. 256. 121) הוא הצורר הגדול והבלתי מלומד כן כחבריו הראשונים גראטטענאוער, הוא כתב ספרי פלסתר הרבה על היהודים. גרעטץ

שם שם. 122) כדברים האלה הגיד הצייר הרע י. פ. פריעס. אז גיפטינגחען וואר די שריפט איינעס ארצטעס אונד פראָפעסאָרס דער נאטור־וויססענשאפטען אין היידעלבערג י. פ. פריעס: „געפעהרדונג דעם וואָהלשטאנדעס אונד חאראקטערס דער דייטשען דורך די יודען". גרעטץ שם ז. 348. 123) ככל הדברים האלה דבר איש צר ואויב הונדט־דאָראָווסקי בספרו „יודענשפיגעל". עצתו היתה: מאן פערקויפט איזראעלס קינדער אן די ענגלענדער, וועלכען זי שטאטט דער שווארצען אין איהרען אינדישען פפלאנצונגען געברויכען קענען, דאמיט זי זיך ניכט פערמעהרען זאָלטע מאן די מענער ענטמאנען אונד איהרע ווייבער אונד טעכטער אין שאנדהייזערן אונטערברינגען. גרעטץ שם ז. 361. 124) הוא הפילוסוף פיכטע; שם 249. 125) הוא החכם הנודע הרמבמ"ן המכונה מענדעלזאָהן. 126) לעסינג, דאהם, ניקאָליי, דיעץ, יאָהאנעס פאָן מילער, מיראבא ודומיהם עוד הרבה. 127) כדברים האלה כתב החכם דאהם בספרו „שוטצשריפט" להצדיק את בני עמנו, גרעטץ שם ז. 71 והלאה. 128) פריעסטער גרעגאָר הצרפתי אחד מצדיקי עמנו המצוינים הוא כתב כדברים האלה בספר. גרעטץ שם ז. 137 והלאה 129) הן אלה אך קצות דברים מדברי החכם לעווים וואי האנגלי ויתר דבריו תמצא בספר. גראטץ שם ז. 352 והלאה.